

Leerplan

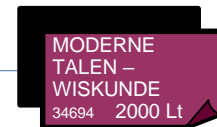
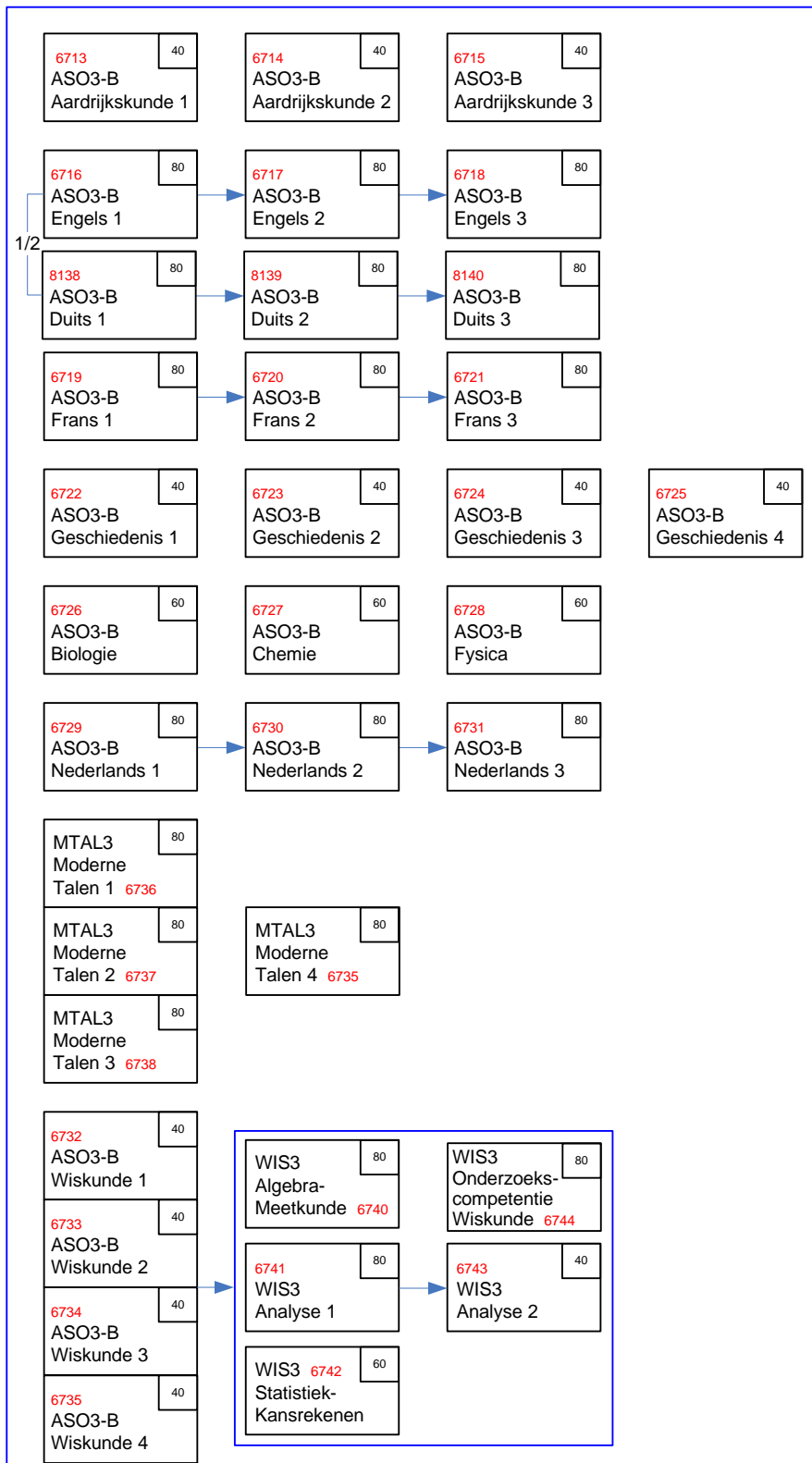
STUDIEGEBIED Algemene Vorming

Modulaire opleiding

Moderne talen – Wiskunde ASO3 AO AV 010

B-modules

Structuurschema: Moderne talen – Wiskunde ASO3 AO AV 010

Opleidingen studiegebied Algemene vorming	Code	Lestijden	Niveau
Economie	AO AV 002	1960	ASO 2
Humane Wetenschappen ASO 2	AO AV 003	1960	ASO 2
Wetenschappen	AO AV 004	1880	ASO 2
Economie – Moderne Talen	AO AV 006	1980	ASO 3
Economie – Wiskunde	AO AV 007	2000	ASO 3
Humane Wetenschappen ASO 3	AO AV 008	1860	ASO 3
Moderne Talen – Wetenschappen	AO AV 009	2060	ASO 3
Moderne Talen – Wiskunde	AO AV 010	2000	ASO 3
Wetenschappen – Wiskunde	AO AV 011	2080	ASO 3
Opfris Tweede Graad ASO	AO AV 017	220	ASO 2
Opfris Derde Graad ASO	AO AV 019	380	ASO 3

Basisvorming ASO3 Gelijktelling modules met vakken

Module	Code	Lestijden	AV-vak
6655 ASO3-B Aardrijkskunde 1	M A V G040	40	Aardrijkskunde
6656 ASO3-B Aardrijkskunde 2	M A V G041	40	Aardrijkskunde
6657 ASO3-B Aardrijkskunde 2	M A V G042	40	Aardrijkskunde
6658 ASO3-B Engels 1	M A V G043	80	Engels
6659 ASO3-B Engels 2	M A V G044	80	Engels
6660 ASO3-B Engels 3	M A V G045	80	Engels
6661 ASO3-B Frans 1	M A V G046	80	Frans
6662 ASO3-B Frans 2	M A V G047	80	Frans
6663 ASO3-B Frans 3	M A V G048	80	Frans
6664 ASO3-B Geschiedenis 1	M A V G049	40	Geschiedenis
6665 ASO3-B Geschiedenis 2	M A V G050	40	Geschiedenis
6666 ASO3-B Geschiedenis 3	M A V G051	40	Geschiedenis
6667 ASO3-B Geschiedenis 4	M A V G052	40	Geschiedenis
6668 ASO3-B Biologie	M A V G053	60	Biologie
6669 ASO3-B Chemie	M A V G054	60	Chemie
6670 ASO3-B Fysica	M A V G055	60	Fysica
6671 ASO3-B Biologie	M A V G056	80	Nederlands
6672 ASO3-B Nederlands 1	M A V G057	80	Nederlands
6673 ASO3-B Nederlands 2	M A V G058	80	Nederlands
6674 ASO3-B Nederlands 3	M A V G059	40	Wiskunde
6675 ASO3-B Wiskunde 1	M A V G060	40	Wiskunde
6676 ASO3-B Wiskunde 2	M A V G061	40	Wiskunde
6677 ASO3-B Wiskunde 3	M A V G062	40	Wiskunde

Meewerkende centra voor volwassenenonderwijs

- CVO Toekomstonderwijs Antwerpen
- CVO IVO Brugge
- CVO Gent
- CVO VIVO Kortrijk
- CVO STEP Hasselt
- CVO Horito Turnhout
- CVO Volt Leuven
- CVO Campus Vijfhoek Mechelen

Inhoudstafel

1	Inleiding	11
2	Beginsituatie	12
	2.1 Algemene toelatingsvoorwaarden	12
	2.2 Cursistenkenmerken	12
3	Algemene doelstellingen van de opleiding	13
4	Vakoverschrijdende eindtermen	14
	4.1 Algemeen	14
	4.2 Leren leren	14
	4.3 Gemeenschappelijke stam en contexten	15
	4.4 Technische-technologische vorming	17
5	Algemene pedagogisch-didactische wenken en didactische hulpmiddelen	19
6	Evaluatie van de cursisten - algemeen	20
	6.1 Doelen van evaluatie	20
	6.2 Kwaliteit van de evaluatie	20
	6.3 Vakgebonden evaluatie	20
7	Aardrijkskunde	21
	7.1 Algemeen	21
	7.1.1 Pedagogisch-didactische wenken en didactische hulpmiddelen	21
	7.1.2 Evaluatie van de cursisten	21
	7.2 Module: M A V G040 - Aardrijkskunde 1 – 40 Lt	22
	7.2.1 Algemene doelstelling van de module	22
	7.2.2 Beginsituatie	22
	7.2.3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden	23
	7.3 Module: MAV G 041 - Aardrijkskunde 2 - 40 Lt	26
	7.3.1 Algemene doelstelling van de module	26
	7.3.2 Beginsituatie	26
	7.3.3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden	27
	7.4 Module: MAV G 042 - Aardrijkskunde 3 – 40 Lt	28
	7.4.1 Algemene doelstelling van de module	28
	7.4.2 Beginsituatie	28
	7.4.3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden	29
8	Biologie	34
	8.1 Algemeen	34
	8.1.1 Minimale materiële vereisten	34
	8.1.2 Evaluatie	34
	8.2 Module ASO3-B Biologie – 60 Lt (M AV G056)	35
	8.2.1 Beginsituatie	35
	8.2.2 Situering	35
	8.2.3 Eindtermen	35
	8.2.4 Leerplandoelen, inhouden en methodologische wenken	37
9	Chemie	40

9.1	Algemeen	40
9.1.1	Minimale materiële vereisten	40
9.1.2	Evaluatie	40
9.2	Module ASO3-B Chemie - 60 Lt (M AV G054)	41
9.2.1	Beginsituatie	41
9.2.2	Situering	41
9.2.3	Eindtermen	41
9.2.4	Leerplandoelstellingen, inhouden en methodologische wenken	43
10	Engels	47
10.1	Minimale materiële vereisten	47
10.2	Inhouden en didactische wenken	47
10.3	Evaluatie	47
10.4	Module ASO3-B Engels 1 - 80 Lt (M AV G043)	48
10.4.1	Beginsituatie	48
10.4.2	Situering	48
10.4.3	Eindtermen, doelstellingen en didactische wenken	48
10.5	Module ASO3-B Engels 2 - 80 Lt (M AV G044)	57
10.5.1	Instapvereiste	57
10.5.2	Situering	57
10.5.3	Eindtermen, leerplandoelen en didactische wenken	57
10.6	Module ASO3-B Engels 3 - 80 Lt (M AV G045)	66
10.6.1	Instapvereiste	66
10.6.2	Situering	66
10.6.3	Eindtermen, leerplandoelen en didactische wenken	66
11	Frans	75
11.1	Minimale materiële vereisten	75
11.2	Evaluatie	75
11.3	Module: ASO3-B Frans 1 - 80 Lt (M AV G046)	76
11.3.1	Beginsituatie	76
11.3.2	Situering	76
11.3.3	Leerplandoelstellingen en leerinhouden	76
11.4	Module ASO3-B Frans 2 - 80 Lt (M AV G047)	85
11.4.1	Instapvereiste	85
11.4.2	Situering	85
11.4.3	Leerplandoelstellingen en leerinhouden	85
11.5	Module: ASO3-B Frans 3 - 80 Lt (M AV G048)	94
11.5.1	Instapvereiste	94
11.5.2	Situering	94
11.5.3	Leerplandoelstellingen en leerinhouden	94
12	Fysica	103
12.1	Algemeen	103
12.1.1	Minimale materiële vereisten	103
12.1.2	Evaluatie van de cursisten	103

12.2	Module ASO3-B Fysica - 60 Lt (M AV G055)	104
12.2.1	Beginsituatie	104
12.2.2	Situering	104
12.2.3	Eindtermen	104
12.2.4	Leerplandoelstellingen en leerinhouden	106
13	Geschiedenis	110
13.1	Algemeen	110
13.1.1	Inleiding	110
13.1.2	Algemene doelstellingen van de opleiding	112
13.1.3	Verticale samenhang	113
13.1.4	Horizontale samenhang	113
13.1.5	Pedagogisch-didactische wenken en didactische hulpmiddelen	113
13.1.6	Evaluatie van de cursisten	113
13.1.7	Pedagogische-didactische wenken	114
13.2	Module: M A V G049 – Geschiedenis 1 – 40 Lt	116
13.2.1	Beginsituatie	116
13.2.2	Inhouden	116
13.2.3	Leerplandoelen, voorbeelden en didactische wenken	117
13.3	Module M A V G050 Geschiedenis 2 – 40 Lt	121
13.3.1	Beginsituatie	121
13.3.2	Inhouden	121
13.3.3	Leerplandoelen, voorbeelden en didactische wenken	122
13.4	Module M A V G051 - Geschiedenis 3 – 40 Lt	124
13.4.1	Beginsituatie	124
13.4.2	Inhouden	124
13.4.3	Leerplandoelen, voorbeelden en didactische wenken	125
13.5	Module: M A V G052 Geschiedenis 4 – 40 Lt	129
13.5.1	Beginsituatie	129
13.5.2	Inhouden	129
13.5.3	Leerplandoelen, voorbeelden en didactische wenken	130
14	Nederlands	133
14.1	Algemeen	133
14.1.1	Uitgangspunten	133
14.1.2	Taalvaardigheid centraal	133
14.1.3	Taalbeschouwing	134
14.1.4	Literatuur	134
14.1.5	Kijken	134
14.2	Funderende doelstellingen	134
14.2.1	Algemene doelstelling	135
14.2.2	Selectiecriteria en structurering van de eindtermen 'taalvaardigheid'	135
14.2.3	Tekstsoorten	135
14.2.4	Publiek	136
14.2.5	Verwerkingsniveau	136

14.2.6	Coördinatie	137
14.3	Minimale materiële vereisten	137
14.4	Didactische wenken	137
14.4.1	Algemene didactische wenken	137
14.4.2	Specifieke didactische wenken	137
14.4.3	Themalessen rond	141
14.5	Begrippenlijst	141
14.5.1	Tekstsoorten	141
14.5.2	Het publiek	142
14.5.3	Het verwerkingsniveau	142
14.6	Module MAV G 056 - Nederlands 1 - 80 Lt	143
14.6.1	Beginsituatie	143
14.6.2	Situering	143
14.6.3	Doelstellingen, leerinhouden en didactische wenken	143
14.7	Module MAV G 057 - Nederlands 2 - 80 Lt	155
14.7.1	Beginsituatie	155
14.7.2	Situering	155
14.7.3	Doelstellingen, leerinhouden en didactische wenken	155
14.8	Module MAV G 058 - Nederlands 3 - 80 Lt	168
14.8.1	Beginsituatie	168
14.8.2	Situering	168
14.8.3	Doelstellingen, leerinhouden en didactische wenken	168
15	Wiskunde	181
15.1	Algemeen	181
15.1.1	Inleiding	181
15.1.2	Interactie en reflectie	181
15.1.3	Beginsituatie	183
15.1.4	Algemene doelstellingen van de opleiding	183
15.1.5	Pedagogisch-didactische wenken en didactische hulpmiddelen	185
15.1.6	Evaluatie van de cursisten	186
15.2	Module: MAV 059 – Wiskunde 1 – 40 Lt	187
15.2.1	Beginsituatie	187
15.2.2	Specifieke eindtermen	187
15.2.3	Reële functies	187
15.2.4	Leerinhouden, doelstellingen en pedagogisch-didactische wenken	188
15.3	Module: MAV 060 – Wiskunde 2 – 40 Lt	191
15.3.1	Beginsituatie	191
15.3.2	Specifieke eindtermen	191
15.3.3	Leerinhouden, doelstellingen en pedagogisch-didactische wenken	192
15.4	Module MAV G 061 - Wiskunde 3 - 40 Lt	198
15.4.1	Beginsituatie	198
15.4.2	Specifieke eindtermen	198
15.4.3	Leerinhouden, doelstellingen en pedagogisch-didactische wenken	199

15.5	Module MAV G 062 - Wiskunde 4 - 40 Lt	201
15.5.1	Beginsituatie	201
15.5.2	Specifieke eindtermen	201
15.5.3	Leerinhouden, doelstellingen en pedagogisch-didactische wenken	202
16	Bibliografie	205
16.1	Aardrijkskunde	205
16.1.1	Nuttige adressen	205
16.1.2	Boeken, handboeken en atlassen	205
16.1.3	Tijdschriften en reeksen	206
16.1.4	Didactisch materiaal en educatieve software	206
16.2	Biologie	207
16.2.1	Handboeken	207
16.2.2	Tijdschriften	207
16.3	Chemie	207
16.3.1	Handboeken	207
16.3.2	Tijdschriften	208
16.4	Engels	208
16.5	Frans	208
16.6	Fysica	208
16.6.1	Handboeken	208
16.6.2	Tijdschriften	208
16.7	Geschiedenis	208
16.7.1	Didactische en historiografische bibliografie.	208
16.8	Nederlands	209
16.9	Wiskunde	209
16.9.1	Educatieve uitgeverijen	209
16.9.2	Naslagwerken	209
16.9.3	Tijdschriften	210
16.9.4	ICT-informatie	210
Bijlage	Vakgebonden eindtermen geschiedenis derde graad ASO	212
	Vakgebonden eindtermen wiskunde derde graad ASO	215

1 Inleiding

Dit leerplan werd oorspronkelijk ontwikkeld in een netoverschrijdend project door leden van de Federatie Tweedekansonderwijs Vlaanderen.

Op 10 maart 2017 keurde de Vlaamse Regering een aantal wijzigingen aan enkele modules van de basisvorming ASO3 definitief goed (BVR d.d. 10/03/2017, B.S. 10/04/2017). Ook de protocollen werden conform de door de Vlaamse Regering gewijzigde opleidingsprofielen, aangepast.

Dientengevolge wordt ook het leerplan Moderne talen-Wiskunde ASO3 (modules basisvorming) – in voege sedert 1 september 2010 (goedkeuringscode 08-09/1849/N/D) – aangepast. De aanpassingen gebeurden in een netoverschrijdende leerplancommissie met ondersteuning van de pedagogische begeleidingsdiensten en Vocvo.

Alle aanpassingen zijn het gevolg van de invoering van nieuwe eindtermen (en vakoverschrijdende eindtermen) in het voltijds secundair onderwijs en hebben tot doel de opleidingsprofielen van het volwassenenonderwijs te laten sporen met de eindtermen van het voltijds SO met het oog op het garanderen van de gelijkwaardigheid.

De wijzigingen hebben betrekking op volgende eindtermen/modules:

Eindtermen	Modules
Vakoverschrijdende eindtermen	
Eindtermen natuurwetenschappen	ASO3-B Biologie ASO3-B Chemie ASO3-B Fysica
Eindtermen Moderne vreemde talen Frans Engels	ASO3-B Frans1, ASO3-B, Frans2, ASO3-B Frans 3 ASO3-B Engels1, ASO3-B Engels2, ASO3-B Engels3
Eindtermen Nederlands (meer bepaald taalbeschouwing)	ASO3-B Nederlands1, ASO3-B Nederlands2, ASO3-B Nederlands3

2 Beginsituatie

2.1 Algemene toelatingsvoorwaarden

De cursisten voldoen aan de decretale toelatingsvoorwaarden.

2.2 Cursistenkenmerken

De cursisten zijn meerderjarig en niet meer leerplichtig. De cursistengroep is sterk heterogeen door het verschil in leeftijd, vooropleiding, specialisatie en/of werkervaring en leefsituatie en socio-culturele achtergrond. De Instroom gebeurt vanuit verschillende onderwijsvormen. De heterogeniteit blijkt ook uit de diversiteit van leermogelijkheden, leerachterstanden en van integratie of desintegratie in een schoolcultuur.

3 Algemene doelstellingen van de opleiding

De opleiding **Moderne talen-Wetenschappen ASO3** situeert zich in het studiegebied Algemene vorming.

Deze opleiding is analoog aan de gelijknamige studierichting Moderne talen-Wiskunde ASO3 van het leerplichtonderwijs en leidt tot het diploma secundair onderwijs.

De opleiding bestaat enerzijds uit

- de basisvorming ASO3, die identiek is voor alle ASO3-opleidingen van het studiegebied Algemene vorming
- een aantal modules die specifiek zijn voor de richting Moderne talen-Wiskunde.

De opleiding is is tevens gericht op het voorbereiden op studies in het hoger onderwijs.

Uitgangspunt zijn de basiscompetenties uit het opleidingsprofiel Volwassenenonderwijs: Moderne talen-Wiskunde ASO3.

De algemene doelstellingen worden verder besproken per vak in het hoofdstuk leerplandoelstellingen - leerinhouden - specifieke pedagogische wenken.

Leerplandoelstellingen die cursief in het tabellen werden opgenomen, zijn uitbreidingsdoelstellingen die voor de nodige differentiatie kunnen zorgen.

4 Vakoverschrijdende eindtermen

4.1 Algemeen

De vakoverschrijdende eindtermen worden nagestreefd in de loop van de opleiding. Het is in een modulaire opleiding niet vanzelfsprekend om in het leerplan aan te geven waar deze vakoverschrijdende eindtermen worden behandeld.

Binnen het CVO en de vakwerkgroep(en) zal worden nagegaan in hoeverre de vakoverschrijdende eindtermen aan bod komen in de diverse modules.

Men kan er van uit gaan dat binnen de opleidingen van het studiegebied Algemene Vorming doorheen het leerproces de vakoverschrijdende eindtermen worden meegenomen.

Zie ook [uitgangspunten](#) bij de vakoverschrijdende eindtermen.

4.2 Leren leren

Opvattingen over leren

De cursisten

- 1 werken systematisch.
- 2 kiezen hun leerstrategieën gericht met het oog op te bereiken doelen.

Informatieverwerving

De cursisten

- 3 kunnen diverse informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Informatieverwerking

De cursisten

- 4 kunnen verwerkte informatie vakoverstijgend en in verschillende situaties functioneel toepassen.
- 5 kunnen informatie samenvatten.

Problemen oplossen

De cursisten

- 6 kunnen op basis van hypothesen en verwachtingen mogelijke oplossingswijzen realistisch inschatten en uitvoeren.
- 7 evalueren de gekozen oplossingswijze en de oplossing en gaan eventueel op zoek naar een alternatief.

Regulering van het leerproces

De cursisten

- 8 kunnen een realistische werkplanning op langere termijn maken.
- 9 sturen hun leerproces, beoordelen het op doelgerichtheid en passen het zonedig aan.
- 10 kunnen feedback geven en ontvangen over hun leerervaringen.
- 11 kunnen het eigen aandeel in slagen en mislukken inschatten.
- 12 erkennen de invloed van hun interesses en waarden op hun motivatie.

Studie- en beroepsgerichte keuzebekwaamheid

De cursisten

- 13 verwerven een zinvol overzicht over studie- en beroepsmogelijkheden, dienstverlenende instanties met betrekking tot de arbeidsmarkt of de verdere studieloopbaan.
- 14 zijn bereid alle studierichtingen en beroepen naar waarde te schatten.
- 15 houden rekening met hun interesses en mogelijkheden bij hun studie- of beroepskeuze.
- 16 kunnen reflecteren over hun studie- of beroepskeuze.

4.3 Gemeenschappelijke stam en contexten

Gemeenschappelijke stam	Contexten
De cursisten	De cursisten
<p>Communicatief vermogen</p> <p>1 brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk;</p> <p>Creativiteit</p> <p>2 kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren;</p> <p>3 ondernemen zelf stappen om vernieuwingen te realiseren;</p> <p>Doorzettingsvermogen</p> <p>4 blijven, ondanks moeilijkheden, een doel nastreven;</p> <p>Empathie</p> <p>5 houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen;</p> <p>Esthetische bekwaamheid</p> <p>6 kunnen schoonheid ervaren;</p> <p>7 kunnen schoonheid creëren;</p> <p>Exploreren</p> <p>8 benutten leerkansen in diverse situaties;</p> <p>Flexibiliteit</p> <p>9 zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden;</p> <p>Initiatief</p> <p>10 engageren zich spontaan;</p> <p>Kritisch denken</p> <p>11 kunnen gegevens, handelwijzen en redeneringen ter discussie stellen a.d.h. van relevante criteria;</p> <p>12 zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken;</p> <p>13 kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken;</p> <p>Mediawijsheid</p> <p>14 gaan alert om met media;</p> <p>15 participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte;</p> <p>Open en constructieve houding</p> <p>16 houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld;</p> <p>17 toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten;</p> <p>Respect</p> <p>18 gedragen zich respectvol;</p> <p>Samenwerken</p> <p>19 dragen actief bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen;</p> <p>Verantwoordelijkheid</p> <p>20 nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving;</p>	<p>Context 1: Lichamelijke gezondheid en veiligheid</p> <p>1 verzorgen en gedragen zich hygiënisch;</p> <p>2 leren het eigen lichaam kennen en reageren adequaat op lichaamssignalen;</p> <p>3 vinden evenwicht tussen werk, ontspanning, rust en beweging;</p> <p>4 nemen een ergonomische en gevarieerde sta-, zit-, werk- en tilhouding aan;</p> <p>5 maken gezonde keuzes in hun dagelijkse voeding;</p> <p>6 hanteren richtlijnen voor het hygiënisch omgaan met voeding;</p> <p>7 nemen dagelijks tijd voor lichaamsbeweging;</p> <p>8 schatten de risico's en gevolgen in bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en reageren assertief in aanbodsituaties;</p> <p>9 nemen voorzorgsmaatregelen tegen risicovol lichamelijk contact;</p> <p>10 participeren aan gezondheids- en veiligheidsbeleid op school;</p> <p>11 passen veiligheidsvoorschriften toe en nemen voorzorgen voor een veilige leef- en werkomgeving;</p> <p>12 roepen hulp in en dienen eerste hulp en cpr toe;</p> <p>13 passen het verkeersreglement toe;</p> <p>14 gebruiken eigen en openbaar vervoer op een veilige manier;</p> <p>15 beseffen dat maatschappelijke fenomenen een impact hebben op veiligheid en gezondheid.</p> <p>Context 2: Mentale gezondheid</p> <p>1 gaan adequaat om met taakbelasting en met stressvolle situaties;</p> <p>2 gaan gepast om met vreugde, verdriet, angst, boosheid, verlies en rouw;</p> <p>3 erkennen probleemsituaties en vragen, accepteren en bieden hulp;</p> <p>4 aanvaarden en verwerken hun seksuele ontwikkeling en veranderingen in de puberteit;</p> <p>5 kunnen zich uiten over en gaan respectvol om met vriendschap, verliefdheid, seksuele identiteit en geaardheid, seksuele gevoelens en gedrag;</p> <p>6 stellen zich weerbaar op;</p> <p>7 gebruiken beeld, muziek, beweging, drama of media om zichzelf uit te drukken;</p> <p>8 herkennen de impact van cultuur- en kunstbeleving op het eigen gevoelsleven en gedrag en dat van anderen.</p> <p>Context 3: Sociorelationele ontwikkeling</p> <p>1 kunnen een relatie opbouwen, onderhouden en beëindigen;</p> <p>2 erkennen het bestaan van gezagsverhoudingen en het belang van gelijkwaardigheid, afspraken en regels in relaties;</p> <p>3 accepteren verschillen en hechten belang aan respect en zorgzaamheid binnen een relatie;</p> <p>4 kunnen ongelijk toegeven en zich verontschuldigen;</p> <p>5 handelen discreet in situaties die dat vereisen;</p> <p>6 doorprikken vooroordelen, stereotypering, ongepaste beïnvloeding en machtsmisbruik;</p> <p>7 bespreken opvattingen over medische, psychische en sociale aspecten van samenlevingsvormen,</p>

<p>Zelfbeeld</p> <p>21 verwerven inzicht in de eigen sterke en zwakke punten;</p> <p>22 ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen;</p> <p>Zelfredzaamheid</p> <p>23 doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen;</p> <p>24 maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken;</p> <p>Zorgvuldigheid</p> <p>25 stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen;</p> <p>Zorgzaamheid</p> <p>26 gaan om met verscheidenheid;</p> <p>27 dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.</p>	<p>veilig vrijen, gezinsplanning, zwangerschap en zwangerschapsafbreking;</p> <p>8 uiten onbevangen en constructief hun wensen en gevoelens binnen relaties en stellen en aanvaarden hierin grenzen;</p> <p>9 zoeken naar constructieve oplossingen voor conflicten;</p> <p>10 beargumenteren, in dialoog met anderen, de dynamiek in hun voorkeur voor bepaalde cultuur- en kunstuitingen;</p> <p>11 gebruiken cultuur- en kunstuitingen om begrip op te brengen voor de leefwereld van anderen.</p> <p>Context 4: Omgeving en duurzame ontwikkeling</p> <p>1 participeren aan milieubeleid en -zorg op school;</p> <p>2 herkennen in duurzaamheidsvraagstukken de verwevenheid tussen economische, sociale en ecologische aspecten en herkennen de invloed van techniek en beleid;</p> <p>3 zoeken naar mogelijkheden om zelf duurzaam gebruik te maken van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen;</p> <p>4 zoeken naar duurzame oplossingen om de lokale en globale leefomgeving te beïnvloeden en te verbeteren;</p> <p>5 tonen interesse en uiten hun appreciatie voor de natuur, het landschap en het cultureel erfgoed;</p> <p>6 voelen de waarde aan van natuurbeleving en het genieten van de natuur.</p> <p>Context 5: Politiek-juridische samenleving</p> <p>1 geven aan hoe zij kunnen deelnemen aan besluitvorming in en opbouw van de samenleving;</p> <p>2 passen inspraak, participatie en besluitvorming toe in reële schoolse situaties;</p> <p>3 tonen het belang en dynamisch karakter aan van mensen- en kinderrechten;</p> <p>4 zetten zich actief en opbouwend in voor de eigen rechten en die van anderen;</p> <p>5 tonen aan dat het samenleven in een democratische rechtsstaat gebaseerd is op rechten en plichten die gelden voor burgers, organisaties en overheid;</p> <p>6 erkennen de rol van controle en evenwicht tussen de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht in ons democratisch bestel;</p> <p>7 illustreren de rol van de media en organisaties in het functioneren van ons democratisch bestel;</p> <p>8 onderscheiden de hoofdzaken van de federale Belgische staatsstructuur;</p> <p>9 toetsen het samenleven in ons democratisch bestel aan het samenleven onder andere regeringsvormen;</p> <p>10 illustreren hoe een democratisch beleid het algemeen belang nastreeft en rekening houdt met ideeën, standpunten en belangen van verschillende betrokkenen;</p> <p>11 kunnen van Europese samenwerking, van het beleid en de instellingen van de Europese Unie de betekenis voor de eigen leefwereld toelichten;</p> <p>12 tonen het belang aan van internationale organisaties en instellingen;</p> <p>13 geven voorbeelden die duidelijk maken hoe de mondialisering voordelen, problemen en conflicten inhoudt.</p> <p>Context 6: Socio-economische samenleving</p> <p>1 leggen met voorbeelden uit hoe welvaart wordt</p>
---	--

	<p>gecreëerd en hoe een overheid inkomsten verwerft en aanwendt;</p> <p>2 toetsen de eigen opvatting aan de verschillende opvattingen over welzijn en verdeling van welvaart;</p> <p>3 zetten zich in voor de verbetering van het welzijn en de welvaart in de wereld;</p> <p>4 hebben bij het kopen van goederen en het gebruiken van diensten zowel oog voor prijs-kwaliteit en duurzame ontwikkeling als voor de rechten van de consument;</p> <p>5 geven voorbeelden van het veranderlijke karakter van arbeid en economische activiteiten;</p> <p>6 geven voorbeelden van factoren die de waardering van goederen en diensten beïnvloeden;</p> <p>7 kunnen het eigen budget en de persoonlijke administratie beheren;</p> <p>8 geven kenmerken, mogelijke oorzaken en gevolgen van armoede aan;</p> <p>9 lichten de rol toe van ondernemingen, werkgevers- en werknemersorganisaties in een nationale en internationale context.</p>
	<p>Context 7: Socioculturele samenleving</p> <p>1 beschrijven de dynamiek in leef- en omgangsgewoonten, opinies, waarden en normen in eigen en andere sociale en culturele groepen;</p> <p>2 gaan constructief om met verschillen tussen mensen en levensopvattingen;</p> <p>3 illustreren het belang van sociale samenhang en solidariteit;</p> <p>4 trekken lessen uit historische en actuele voorbeelden van onverdraagzaamheid, racisme en xenofobie;</p> <p>5 geven voorbeelden van de potentieel constructieve en destructieve rol van conflicten;</p> <p>6 gaan actief om met de cultuur en kunst die hen omringen;</p> <p>7 illustreren de wederzijdse beïnvloeding van kunst, cultuur en techniek, politiek, economie, wetenschappen en levensbeschouwing.</p>

4.4 Technische-technologische vorming

Zie ook [uitgangspunten](#) bij de vakoverschrijdende eindtermen technische-technologische vorming

Techniek begrijpen

De cursisten

- 1 kunnen effecten van techniek op mens en samenleving illustreren en in historisch perspectief plaatsen (zoals comfort, design, milieu, consumentisme ...).
- 2 kunnen effecten van techniek op menselijke gedragingen, houdingen, waarden en normen illustreren.
- 3 kunnen kenmerken van een technische benadering onderscheiden van andere benaderingen zoals wetenschappelijk, artistiek, sociaal, ...
- 4 kunnen gefundeerd oordelen over de rol van ondernemingen/organisaties in en voor de samenleving bijvoorbeeld met betrekking tot welvaart, ontwikkeling, welzijn, ...

'Technisch' begrijpen

De cursisten

- 5 kunnen kennis en vaardigheden uit verschillende sectoren herkennen.
- 6 kunnen eenvoudige ontwerpen en realisaties evalueren.
- 7 kunnen ondernemingen/organisaties karakteriseren als uitvoerders van technische processen en de rol van verschillende technische beroepen en vaardigheden hierbij toelichten.

Attitude

De cursisten

- 8 ontwikkelen een constructief kritische houding ten aanzien van techniek, technische beroepen en ondernemingen/organisaties.

5 Algemene pedagogisch-didactische wenken en didactische hulpmiddelen

Bij de beschrijving van de modules zijn telkens pedagogisch-didactische wenken en didactische hulpmiddelen en/of materiële vereisten opgenomen, die eigen zijn aan het vak.

Gekoppeld aan de leerplandoelstellingen en de leerinhouden worden een aantal pedagogisch-didactische wenken geformuleerd. Ze geven onder meer achtergrondinformatie betreffende de leerinhouden of stellen een bepaalde pedagogisch-didactische aanpak voor. Deze wenken zijn bedoeld als hulpmiddel voor de leerkracht, als suggesties, als richtingwijzer. Hoewel ze geenszins bindend en verplichtend zijn, is het wel interessant ze er op na te lezen. Ze verduidelijken immers de bedoeling van de leerplancommissie.

6 Evaluatie van de cursisten - algemeen

Didactische evaluatie geeft informatie aan cursisten en leerkrachten over het succes van het doorlopen leerproces en biedt zodoende de kans om het rendement van cursisten en leerkrachten te optimaliseren.

6.1 Doelen van evaluatie

1. In de eerste plaats worden de sterke en zwakke punten van de cursist opgespoord (diagnose). Indien nodig kan remediëring en bijkomende begeleiding voorzien worden. De cursist wordt door de evaluatie gestimuleerd om over het eigen leerproces te reflecteren.
2. Een evaluatie verschaft ook duidelijkheid over wat er van de cursist verwacht wordt en in welke mate hij/zij al dan niet aan de vooropgestelde criteria voldoet. In overleg met de cursist kunnen evaluatiegegevens gebruikt worden om beslissingen te nemen over het verdere traject. Het valt aan te bevelen om de evaluatiecriteria vooraf duidelijk aan de cursisten mee te delen. Deze criteria worden ook best vooraf besproken in de vakgroep.
3. Op basis van de evaluatiegegevens kan de leerkracht beslissen om het onderwijsleerproces al dan niet bij te sturen en om wijzigingen aan te brengen in zijn/haar didactische handelen.

6.2 Kwaliteit van de evaluatie

Een relevante evaluatie beantwoordt aan een aantal criteria. Validiteit, betrouwbaarheid, transparantie en didactische relevantie zijn de criteria die bijdragen tot de kwaliteit van de evaluatie.

Validiteit geeft aan in welke mate de evaluatiescores een maat zijn voor de beheersing van de beoogde doelstellingen.

Betrouwbaarheid slaat op het feit of de scores technisch eerlijk, correct en juist zijn.

Evaluatie is transparant indien de cursisten over alle nodige informatie beschikken, zowel voor een degelijke voorbereiding als voor de concrete uitvoering van de evaluatietaak (examen, toets, oefening, opdracht, ...) zodat de evaluatie aan hun verwachtingspatroon voldoet.

De evaluatie is didactisch relevant als zij bijdraagt tot het leerproces.

6.3 Vakgebonden evaluatie

Aangezien evalueren ook sterk gebonden is aan de leerplandoelstellingen van de verschillende vakken komt dit aspect ook telkens terug bij de beschrijving van de modules.

Het ontwikkelen van een visie op evaluatie en het uittekenen van een coherent evaluatiebeleid is een opdracht van het centrum.

7 Aardrijkskunde

7.1 Algemeen

7.1.1 Pedagogisch-didactische wenken en didactische hulpmiddelen

Minimale vereisten

- Eigen vaklokaal
- Wereldbol
- Atlas voor iedereen
- Diaprojector of overheadprojector
- Wandkaarten of transparanten.

Gewenst

- Multimediacomputer
- Inernet aansluiting
- Video en TV (eventueel groot scherm).

7.1.2 Evaluatie van de cursisten

Inzicht in de vorderingen van de cursisten wordt bekomen door gedifferentieerd te evalueren (kennis, vaardigheden, attitudes) en dit gedurende de volledige module. Deze evaluatie kan uitgesplitst worden in een permanente evaluatie en een eindevaluatie.

- De permanente evaluatie kan bestaan uit:
  - Evaluatie van een klasactiviteit (medewerking tijdens de lessen)
  - Evaluatie van zelfstandig werken (uitvoeren taken)
  - Eventueel resultaten van tussentijdse toetsen
  - Resultaten van hoofdstuktoetsen.
- De eindevaluatie moet de leerinhouden van de volledige module omvatten.

De leerkracht dient de cursisten bij de aanvang van de module op de hoogte te brengen van de toegepaste evaluatie en puntenverdeling.

7.2 Module: M A V G040 - Aardrijkskunde 1 – 40 It

Administratieve code: 6665

7.2.1 Algemene doelstelling van de module

De aardrijkskunde stelt zich volgende grote doelen.

- Kennis van plaatsen en gebieden om nationale en internationale gebeurtenissen in een geografisch kader te plaatsen om ruimtelijke relaties te begrijpen.
- Inzicht in de grote natuurlijke en sociaal-economische systemen van de aarde om de interacties binnen en tussen ecosystemen te verstaan.
- Kennis van en inzicht in de verscheidenheid in volken en gemeenschappen op aarde om de culturele rijkdom van de mensheid te waarderen.
- Kennis van en inzicht in de uitdagingen voor en de mogelijkheden van onderlinge afhankelijkheid in de wereld.
- Verbale, kwantitatieve en symbolische vormen van gegevens zoals beelden, kaarten, tekst, grafieken, tabellen, diagrammen gebruiken.
- Methoden als terreinobservaties, kartering, interviews, interpretatie van bronnen en het gebruik van statistiek hanteren.
- Communicatieve, praktische, sociale en denkvaardigheden toepassen om geografische onderwerpen te onderzoeken op verschillende ruimtelijke schaalniveaus en de resultaten daarvan te presenteren.
- Interesse tonen voor de ruimtelijke verscheidenheid van natuurlijke en menselijke verschijnselen op aarde.

7.2.2 Beginsituatie

Van de cursisten wordt verwacht dat zij de eindtermen voor de tweede graad voor het vak beheersen.

7.2.3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Doelstellingen	ET	Inhoud	Voorbeeld	Didactische wenken
Thema I: Kosmografie				
Deel 1: Verkenning van de aarde vanuit de ruimte				
Met een toepassing uit het ruimteonderzoek, het maatschappelijk nut ervan kunnen illustreren.	5	Waarnemingstechnieken	Polaire en geostationaire satellieten als weersatellieten	Foto's genomen vanuit zowel polaire als geostationaire satellieten projecteren en zo op een inductieve wijze het verschil in waarnemingstechnieken tussen beide trachten te achterhalen.
Een verscheidenheid aan ruimtelijke wetenschappen kunnen verbinden met allerlei beroepen en onderzoeksdomeinen.	1	Het maatschappelijk nut van de ruimtevaart	Teledetectie (wijzigingen van de poolkappen en van de ozonlaag)	Kaarten op basis van satellietgegevens laten analyseren en gebruiken voor een GIS-toepassing.
De toepassing van ruimtetuigen die de aarde observeren of een taak uitvoeren ten bate van de mens kunnen begrijpen.	5	Toepassingsgebieden	Communicatie-, weer- en navigatiesatellieten (TV, telefoon, Meteosat, GPS)	Gebruik van GPS als uitgangspunt voor de toepassing van satellieten.
Een kaartvoorstelling kunnen kiezen in functie van het gebruik.	17	Beroepen en onderzoeksdomeinen	Cartografen / bio-ingenieurs / planologen / meteorologen / vulkanologen	
Een standplaats op aarde kunnen bepalen door middel van beschikbare, hedendaagse technieken en methodes.	18		Een foto van Meteosat vergelijken met een weerkaart	
Met een voorbeeld kunnen aantonen dat een afbeelding of kaart een gecodeerde voorstelling is van de werkelijkheid.	2			
Met een toepassing van GIS de betekenis ervan voor de samenleving kunnen illustreren.	3			

Doelstellingen	ET	Inhoud	Voorbeeld	Didactische wenken
Deel 2: De aarde in de kosmos				
<p>Het ontstaan en de structuur van het heelal samenhangend kunnen verwoorden aan de hand van een aantal astronomische begrippen.</p> <p>Aardrijkskundige gegevens kunnen opzoeken, ordenen en op een eenvoudige manier verwerken, gebruik makend van beschikbare, hedendaagse technieken en methodes.</p>	19 16	<p>De positie van de aarde in het zonnestelsel + grootteorde van de afstanden (lichtseconden – lichtminuten)</p>	<p>Voyagereis</p> <p>Hubble ruimtetelescoop als waarnemingsinstrument</p> <p>Schijnbare en werkelijke grootte van zon en maan t.o.v. de aarde</p>	<p>Krantenartikel en/of reportage kort laten synthetiseren.</p> <p>Ordenen van gegevens.</p> <p>Klassikaal uithangen van het gevonden materiaal en de ontworpen schema's.</p>
<p>De structuur van het heelal samenhangend kunnen verwoorden aan de hand van een aantal astronomische begrippen.</p>	19	<p>Structuur van het heelal + grootte-orde van de afstanden (lichtjaren)</p>	<p>Onze plaats in het melkwegstelsel opzoeken</p>	<p>Videoreportage.</p> <p>Imaxvoorstelling (Heysel Brussel).</p>
<p>Het ontstaan van het heelal samenhangend kunnen verwoorden aan de hand van een aantal astronomische begrippen.</p> <p>Zich bewustzijn zijn van de plaats van de mens in het heelal.</p>	19 31	<p>Ontstaan en evolutiemodellen van het heelal</p> <p>Het immense van ons universum aantonen en daarin de mens plaatsen</p>	<p>Argumentatie voor de oerknal geven (Georges Lemaitre)</p> <p>Nut van de Cobe-satelliet bespreken</p>	<p>Satelliet- en computerbeelden van verschillende punten in het heelal tonen.</p> <p>Via voorstelbare modellen evolutiemogelijkheden van het heelal simuleren.</p>
Deel 3: De bewegingen van de aarde en haar satelliet				
<p>Bewegingen in het zonnestelsel en gevolgen ervan op aarde kunnen weergeven.</p> <p>Een verscheidenheid aan ruimtelijke wetenschappen kunnen verbinden met allerlei beroepen en onderzoeksdomeinen.</p>	4 1	<p>Schijnbewegingen</p> <p>Aaardbewegingen (rotatie en revolutie) + gevolgen</p> <p>Maanbewegingen (rotatie en revolutie) + gevolgen</p>	<p>Dag en nacht</p> <p>Ontstaan van de seizoenen</p> <p>Voorkomen van een schrikkeljaar</p> <p>Toepassingen van de getijdenbewegingen (getijdencentrales/zouttuinen/haven-toegankelijkheid/baggerwerken)</p>	<p>Simulatie van de aard- en maanbewegingen door de cursisten.</p> <p>Gebruik maken van een mechanisch model (planetarium).</p> <p>Transparanten en bordtekeningen.</p> <p>Powerpoint presentatie over aard- en maanbewegingen.</p>
Thema II: Weer en klimaat				
Deel I: Weer				
<p>Weer en klimaat in verband kunnen brengen met opbouw van en met processen in de atmosfeer.</p>	6	<p>Opbouw van de atmosfeer</p>	<p>De ozonlaag in de atmosfeer plaatsen</p>	<p>Gebruik van kleurentransparanten</p>

Doelstellingen	ET	Inhoud	Voorbeeld	Didactische wenken
<p>Inzicht verwerven in de onderlinge samenhang tussen de elementen die het weer op aarde bepalen (temperatuur, luchtdruk en neerslag) aan de hand van meteorologische gegevens.</p> <p>Weer- en klimaatkaarten kunnen kiezen in functie van het gebruik.</p>	<p>6</p> <p>17</p>	<p>Weerselementen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Warmtetoestand en beïnvloedende factoren • Luchtdrukzones, -kernen en windsystemen • Neerslagverdeling 	<p>Invloed van een zandbodem op de temperatuur van de Kempen</p> <p>Verklaring van de moessonwinden</p> <p>Stijgingsregens in het Andesgebergte</p>	<p>Vergelijkend kaartgebruik in de atlas.</p> <p>Vakantiebestemming kiezen gebruik makend van weer- en klimaatkaarten.</p>
<p>Een West-Europese weerkaart kunnen lezen.</p> <p>Een weersituatie kunnen inschatten door rekening te houden met weerkaarten en –berichten.</p> <p>Met een voorbeeld kunnen aantonen dat een afbeelding of kaart een gecodeerde voorstelling is van de werkelijkheid.</p>	<p>20</p> <p>21</p> <p>2</p>	<p>Weerkaart en weersvoorspelling</p>	<p>Het weer bij de doorgang van een depressie inschatten</p> <p>Frontvorming</p> <p>Het weer bij een stabiele luchtdruk voorspellen</p>	<p>Weerbericht van de dag voordien op video afspelen en door de klas laten bespreken.</p>
Deel 2: Klimaat				
<p>Een klimaat kunnen interpreteren aan de hand van temperatuur, neerslag en algemene luchtcirculatie.</p>	<p>22</p>	<p>Klimaatzones op aarde</p>	<p>Klimatogram van Algiers bespreken</p>	<p>Klimatogrammen op transparant analyseren en eventueel zelf laten invullen.</p>

7.3 Module: MAV G 041 - Aardrijkskunde 2 - 40 It

Administratieve code 6657

7.3.1 Algemene doelstelling van de module

De aardrijkskunde stelt zich volgende grote doelen.

- Kennis van plaatsen en gebieden om nationale en internationale gebeurtenissen in een geografisch kader te plaatsen om ruimtelijke relaties te begrijpen.
- Inzicht in de grote natuurlijke en sociaal-economische systemen van de aarde om de interacties binnen en tussen ecosystemen te verstaan.
- Kennis van en inzicht in de verscheidenheid in volken en gemeenschappen op aarde om de culturele rijkdom van de mensheid te waarderen.
- Kennis van en inzicht in de uitdagingen voor en de mogelijkheden van onderlinge afhankelijkheid in de wereld.
- Verbale, kwantitatieve en symbolische vormen van gegevens zoals beelden, kaarten, tekst, grafieken, tabellen, diagrammen gebruiken.
- Methoden als terreinobservaties, kartering, interviews, interpretatie van bronnen en het gebruik van statistiek hanteren.
- Communicatieve, praktische, sociale en denkvaardigheden toepassen om geografische onderwerpen te onderzoeken op verschillende ruimtelijke schaalniveaus en de resultaten daarvan te presenteren.
- Interesse tonen voor de ruimtelijke verscheidenheid van natuurlijke en menselijke verschijnselen op aarde.

7.3.2 Beginsituatie

Van de cursisten wordt verwacht dat zij de eindtermen voor de tweede graad voor het vak beheersen.

7.3.3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Doelstellingen	ET	Inhoud	Voorbeeld	Didactische wenken
Thema III: Opbouw- en afbraakprocessen op aarde				
Deel 1: Geologie				
<p>De geofysische opbouw van de aarde en de platentektoniek kunnen gebruiken om de gevolgen ervan zoals de ligging van oceanen en continenten, om vulkanisme, aardbevingen en gebergtevorming en bepaalde klimaatsveranderingen te verklaren.</p> <p>Aardrijkskundige gegevens in verband met de geofysische opbouw van de aarde, aan de hand van recente aardbevingen en vulkaanactiviteiten, kunnen opzoeken, ordenen en op een eenvoudige manier verwerken, gebruik makend van beschikbare, hedendaagse informatiebronnen en technieken</p>	8 16	Uitwerken van een geologisch verschijnsel aan de hand van geologische kennis van de aarde	Uitgaande van kaarten van aardbeving en vulkaanhaarden tot een beeld van de opbouw van de aarde en de platentektonische bewegingen komen	<p>Opzoeken van recente aardbevingen en/of vulkaanactiviteiten via (multi)media.</p> <p>Simulatiebeelden van platentektonische bewegingen tonen via Powerpoint presentatie.</p>
Belangrijke geologische gebeurtenissen, klimaatsveranderingen en de biologische evolutie kunnen situeren op een geologische tijdsschaal.	23	Geologische tijdsschaal van de aarde	De belangrijkste plooiingsfasen, de belangrijkste fasen in de biologische evolutie en klimaatswijzigingen situeren op een geologische tijdsschaal	Fossielen en stenen tonen in de klas ter vorming van een geologisch tijdsbeeld.
Deel 2: Geomorfologie				
<p>Eenvoudige reliëfvormen op een samenhangende manier in verband kunnen brengen met lithologische kenmerken, geologische structuren en geomorfologische processen.</p> <p>Vereenvoudigde geologische kaarten en bodemkaarten kunnen lezen.</p>	9 24	Vorming van het reliëf door exogene processen op het aardoppervlak	Getuigenheuvels van de Vlaamse Ardennen/Cuestaland van Lotharingen bespreken	Verband tussen topografische en geologische kaartvoorstelling van eenzelfde streek.

7.4 Module: MAV G 042 - Aardrijkskunde 3 – 40 Lt

Administratieve code 6657

7.4.1 Algemene doelstelling van de module

De aardrijkskunde stelt zich volgende grote doelen.

- Kennis van plaatsen en gebieden om nationale en internationale gebeurtenissen in een geografisch kader te plaatsen om ruimtelijke relaties te begrijpen.
- Inzicht in de grote natuurlijke en sociaal-economische systemen van de aarde om de interacties binnen en tussen ecosystemen te verstaan.
- Kennis van en inzicht in de verscheidenheid in volken en gemeenschappen op aarde om de culturele rijkdom van de mensheid te waarderen.
- Kennis van en inzicht in de uitdagingen voor en de mogelijkheden van onderlinge afhankelijkheid in de wereld.
- Verbale, kwantitatieve en symbolische vormen van gegevens zoals beelden, kaarten, tekst, grafieken, tabellen, diagrammen gebruiken.
- Methoden als terreinobservaties, kartering, interviews, interpretatie van bronnen en het gebruik van statistiek hanteren.
- Communicatieve, praktische, sociale en denkvaardigheden toepassen om geografische onderwerpen te onderzoeken op verschillende ruimtelijke schaalniveaus en de resultaten daarvan te presenteren.
- Interesse tonen voor de ruimtelijke verscheidenheid van natuurlijke en menselijke verschijnselen op aarde.

7.4.2 Beginsituatie

Van de cursisten wordt verwacht dat zij de eindtermen voor de tweede graad voor het vak beheersen.

7.4.3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Doelstellingen	ET	Inhoud	Voorbeeld	Didactische wenken
Thema IV: Draagkracht van de aarde				
Deel 1: Bevolkingstoestand				
Productie en consumptie van voedsel en hulpbronnen in relatie kunnen brengen met demografische evolutie en welvaartsniveau in het kader van een duurzame ontwikkeling.	10	Bevolkingsspreiding, -evolutie en -migratie in de wereld	Hoge bevolkingsdichtheid in de Ganges monding	Krantenartikels over de bevolkingstoestand laten lezen.
Zowel verschuivingen van industrie of tertiaire activiteiten als demografische migraties met voorbeelden kunnen illustreren en dit in verband brengen met sociaal-economische of politieke factoren.	11		Vergelijking van het bevolkingshistogram van België met dat van Kameroen	Oorzaken van de overbevolking in ontwikkelingslanden trachten te vinden.
Bereid zijn om lokale samenlevingsproblemen in een globale context te plaatsen.	29		<i>Verhuis van West-Europese industrie naar Oost-Europa</i> <i>Economische vluchtelingen vanuit Afrika</i> <i>Politieke vluchtelingen vanuit Afghanistan</i>	Gebruik van specifieke thematische atlaskaarten.
Deel 2: Voedsel, energie en grondstoffen				
Productie en consumptie van voedsel en hulpbronnen in relatie kunnen brengen met demografische evolutie en welvaartsniveau in het kader van een duurzame ontwikkeling.	10	Energie-, grondstoffen en voedselvoorziening op wereldschaal en de beperktheid hiervan	Eindigheid van fossiele brandstoffen	Op het internet lopende projecten in Vlaanderen i.v.m. Duurzame energie laten opzoeken en samenvatten.
Aardrijkskundige gegevens in verband met voedsel, energie kunnen opzoeken, ordenen en op een eenvoudige manier verwerken, gebruik makend van beschikbare, hedendaagse informatiebronnen en -technieken.	16		Voor- en nadelen van kernenergie Overbegrazing Ontbossing	Gebruik van dia's / transparanten ter illustratie van de verschillende energievormen op aarde en verband laten zoeken met de lokalisatie.

Doelstellingen	ET	Inhoud	Voorbeeld	Didactische wenken
<p>Productie en consumptie van voedsel en hulpbronnen in relatie kunnen brengen met demografische evolutie en welvaartsniveau in het kader van een duurzame ontwikkeling.</p> <p>Kritisch zijn tegenover aangeboden informatie zoals die m.b.t. ontwikkelings- en welvaartsproblemen.</p>	<p>10</p> <p>27</p>	<p>Spanning tussen productie en verbruik van voedsel, energie en grondstoffen en de daaruit voortvloeiende problemen</p>	<p>Melkpoederstromen</p> <p>Bananenoorlog</p> <p>Problematiek van de schuldenlast</p> <p>WHO / globalisering</p> <p>Rol van Oxfam</p>	<p>Wereldhandelsspel.</p> <p>Bevrijdingsfilm (video) rond alfabetiseringsprojecten en/of sensibilisering van de vrouw in ontwikkelingslanden.</p>
Deel 3: Bedeigingen voor de draagkracht van de aarde				
<p>De invloed van menselijke activiteiten op het milieu zoals: broeikaseffect, natuurrampen, zure regen, waterbeheersing, bodemdegradatie en –verbetering met voorbeelden kunnen illustreren.</p> <p>Kritisch zijn tegenover aangeboden informatie zoals die m.b.t. ontwikkelings- en welvaartsproblemen.</p> <p>Bereid zijn om lokale samenlevingsproblemen in een globale context te plaatsen.</p>	<p>7</p> <p>27</p> <p>29</p>	<p>Nood aan duurzame ontwikkeling inzake milieu</p>	<p>Kernafvalbeleid</p>	<p>Krantenartikels i.v.m. zure regen, broeikaseffect, bodemdegradatie, olierampen, ...</p>
Thema V: Ruimtelijke planning en milieu				
Deel 1: Verstedelijking				
<p>Het onderscheid tussen stad en platteland morfologisch en functioneel kunnen typeren en verklaren.</p> <p>De juiste kaartvoorstelling kunnen kiezen voor gebruik bij ruimtelijke planning en milieuonderzoek en –beleid.</p>	<p>12</p> <p>17</p>	<p>Typologie van stad en platteland</p> <p>Spinnenwebpatroon versus dambordpatroon</p>	<p>Studie van de stad Brussel en van een landelijke gemeente.</p> <p>Patroon van Brugge t.o.v. New York</p>	<p>Analyse van de demografische cijfers aan de hand van bv. Atlaskaarten, NIS-tabellen en bevolkingsregisters.</p> <p>Gewestplannen opvragen bij de gemeente.</p>
<p>Stad, platteland, verstedelijking en mobiliteit morfologisch en functioneel typeren en verklaren.</p>	<p>12</p>	<p>Verstedelijkingsproces</p>	<p>Studie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest</p> <p>Sloppenwijken van Rio de Janeiro</p>	<p>Inktvlekpatroon via luchtfoto's demonstreren.</p>

Doelstellingen	ET	Inhoud	Voorbeeld	Didactische wenken
Actuele demografische migratie- en kunnen mobiliteitsstromen met voorbeelden illustreren en dit in verband brengen met sociaal-economische of politieke factoren gericht op ruimtelijke planning en milieu.	11/12	Migratie en mobiliteit	Lintbebouwing/files/criminaliteit Arbeidsmigraties	Opvragen van gegevens in de eigen gemeente.
Deel 2: Ruimtelijke planning				

Doelstellingen	ET	Inhoud	Voorbeeld	Didactische wenken
Een verscheidenheid van ruimtelijke wetenschappen in verband met ruimtelijke planning en milieuonderzoek kunnen verbinden met beroepen en onderzoeksdomeinen.	1	Ruimtelijke ordeningsplannen	Toekomst van Doel	Case study van de eigen streek, hierbij gebruik makend van gegevens uit het GIS-bestand, gewestplannen en/of RUP.
Met een toepassing van GIS de betekenis ervan voor ruimtelijke planning en milieuonderzoek kunnen illustreren.	3	Natuurlijk + sociaal-economische component	Industrieparken	Voorstellen voor de aanleg van een KMO-zone, recreatieterrein in eigen streek, in het kader van duurzame ontwikkeling.
Met voorbeelden het belang van instrumenten van ruimtelijke planning kunnen toelichten.	13	Landschapscomponenten+eigenheid van het landschap	Landschapsverschraling	Excursie naar de Vlaamse Ardennen.
Met voorbeelden de erfgoed- of natuurwaarde van landschapselementen uit het verleden kunnen omschrijven en hun belang aanduiden.	14	Infrastructuurcomponent	Afnemende biodiversiteit	Bouwaanvragen opvolgen.
Het belang kunnen duiden van natuurlijke en sociaal-economische componenten voor de ruimtelijke planning.	15		Evolutie van het autoverkeer	
De juiste kaartvoorstelling kunnen kiezen voor gebruik bij ruimtelijke planning en milieuonderzoek en –beleid.	17		Cartografen/bio-ingenieurs/planologen/biologen/landschapsarchitecten	
Voorstellen kunnen aanbrengen voor het ruimtegebruik in het kader van duurzame ontwikkeling.	26		GIS en het ecologisch waardevol gebied in RanstLandschap in de Vlaamse Ardennen	
Mogelijkheden zien om op een positieve manier te participeren in beleidsbeslissingen inzake ruimtelijke ordening.	28			
Een landschap kunnen analyseren, de elementen ordenen tot een structuur en hieruit de eigenheid van het landschap bepalen.	25			

Doelstellingen	ET	Inhoud	Voorbeeld	Didactische wenken
Deel 3: Milieu				
Met voorbeelden het belang van instrumenten van milieubeleid kunnen toelichten.	13	Milieubeleid	MER/VEN/MAP	Excursie naar een waterzuiveringsstation.
Kritisch zijn tegenover aangeboden informatie m.b.t. milieuproblemen.	27		Waterzuiveringsinstallaties	Debat over de zin of onzin van de Kyoto-normen.
Mogelijkheden zien om op een positieve manier te participeren in beleidsbeslissingen inzake milieubeleid.	28		Klassieke en alternatieve energiebronnen	Engagement voor een milieuraad op school.
Aandacht hebben voor de waarde van natuurlijke en culturele landschappen.	30		Kyoto-protocol	
			Rij knotwilgen langs een beekje	

8 Biologie

8.1 Algemeen

In de derde graad wordt een fundamenteel onderscheid gemaakt tussen wetenschappen voor de basisvorming en wetenschappen voor het fundamenteel gedeelte. In de basisvorming worden de conceptuele grondslagen, die in de tweede graad werden gelegd, uitgebouwd met een accent op de persoonsvormende en maatschappelijke functie van het wetenschapsonderwijs.

Voor de biologie betekent dit een verschuiving van biowetenschappelijk naar biomaatschappelijk onderwijs. Het wordt immers steeds duidelijker dat wetenschappelijke en technologische vooruitgang niet garant staan voor een duurzame en gezonde samenleving. Een mentaliteitsverandering moet zorgen voor een voorzichtig gebruik van deze wetenschappelijke en technologische kennis. Deze mentaliteitsverandering kan mee bewerkstelligd worden door het biologieonderwijs. Een biomaatschappelijk biologieonderwijs vormt een verantwoord kader voor het aanleren van essentiële begrippen en concepten; het verhoogt eveneens de intrinsieke motivatie en interesse van de leerlingen.

8.1.1 Minimale materiële vereisten

De leraar kan beschikken over een werktafel met water- en energievoorzieningen om demonstratieproeven te kunnen uitvoeren.

Het lokaal beschikt over projectiemogelijkheid.

Er is voldoende basismateriaal en specifiek materiaal voor het uitvoeren van demonstratieproeven.

Er is een minimum aan materiaal om experimenten te laten uitvoeren door cursisten.

8.1.2 Evaluatie

Bij de aanvang van de module wordt aan de cursisten meegedeeld hoe de evaluatie verloopt, hoe rekening gehouden wordt met dagelijks werk en/of zelfstandig werk en/of praktische proeven.

Bij de evaluatie wordt rekening gehouden met alle eindtermen die van toepassing zijn voor het vak: de gemeenschappelijke, de algemene en de vakspecifieke eindtermen.

8.2 Module ASO3-B Biologie – 60 Lt (M AV G056)

Administratieve code: 6668

8.2.1 Beginsituatie

Van de cursisten wordt verwacht dat zij de eindtermen voor de tweede graad voor het vak beheersen.

8.2.2 Situering

Deze module laat cursisten toe zich belangrijke natuurwetenschappelijke concepten, begrippen, kennis en vaardigheden eigen te maken om te functioneren in dagelijkse situaties waarbij een natuurwetenschappelijke basisvorming vereist is.

De thema's die aan bod komen zijn:

- de cel
- voortplanting
- genetica
- evolutie

Zie ook: [uitgangspunten](#) bij de eindtermen natuurwetenschappen 3e graad ASO.

8.2.3 Eindtermen

De volgende eindtermen voor de 3e graad ASO worden gelezen vanuit de persoonlijke, sociale en mondiale context en dat met behulp van ondersteunende technieken.	
Gemeenschappelijke eindtermen voor wetenschappen: voor de module <i>Biologie</i> worden in dit leerplan de eindtermen E1, E4, E6 en E7 (E7 gedeeltelijk) weerhouden	
Wetenschappelijke vaardigheden	
De cursist kan	
Eigen denkbeelden verwoorden en deze confronteren met denkbeelden van anderen, metingen, observaties, onderzoeksresultaten of wetenschappelijke inzichten.	E1
Wetenschappelijke terminologie gebruiken	E4
Wetenschap en samenleving	
De cursist kan	

Bij het verduidelijken van en het zoeken naar oplossingen voor duurzaamheidsvraagstukken wetenschappelijke principes hanteren die betrekking hebben op tenminste grondstoffen, energie,-biotechnologie, biodiversiteit en het leefmilieu.	E6
De natuurwetenschappen als onderdeel van de culturele ontwikkeling duiden en de wisselwerking met de maatschappij op ecologisch, ethisch, technisch, socio-economisch en filosofisch vlak illustreren.	E7
De cel	
Celorganellen, zowel op lichtmicroscopisch als op elektronenmicroscopisch niveau, benoemen en functies ervan aangeven.	B1
Het belang van sachariden, lipiden, proteïnen, nucleïnezuren, mineralen en water voor het metabolisme toelichten.	B2
Het belang van mitose en meiose duiden.	B3
De betekenis van DNA bij de celdeling en genexpressie verduidelijken.	B4
Voortplanting	
De functie van geslachtshormonen bij de gametogenese en bij de menstruatiecyclus toelichten.	B5
Stimulering en beheersing van de vruchtbaarheid bespreken in functie van de hormonale regeling van de voortplanting.	B6
De bevruchting en de geboorte beschrijven en de invloed van externe factoren op de ontwikkeling van embryo en foetus bespreken.	B7
Genetica	
Aan de hand van eenvoudige voorbeelden toelichten hoe kenmerken van generatie op generatie overerven.	B8
Kenmerken van organismen en variatie tussen organismen verklaren vanuit erfelijkheid en omgevingsinvloeden.	B9
Evolutie	
Wetenschappelijk onderbouwde argumenten geven voor de biologische evolutie van organismen met inbegrip van de mens.	B10

8.2.4 Leerplandoelen, inhoud en methodologische wenken

Leerplandoelstellingen met inbegrip van eindtermen (ET), specifieke eindtermen (SET), basiscompetenties (BC), <i>uitbreidingsdoelstellingen</i> (steeds in cursief!), sleutelvaardigheden (SV)	BC SV (S)ET	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
Celorganellen, zowel op lichtmicroscopisch als op elektronenmicroscopisch niveau, kunnen benoemen en functies ervan aangeven.	B1	De cel	De bespreking van de licht- en van de elektronenmicroscopische bouw van de cel nodigt uiteraard uit tot het intensief gebruik van dito fotografische opnames. Eventueel kunnen de cursisten zelf eenvoudige lichtmicroscopische preparaten maken en er tekeningen van maken waarop zij de verschillende onderdelen benoemen.
Het belang van sachariden, lipiden, proteïnen, nucleïnezuren, mineralen en water voor het metabolisme kunnen toelichten.	B2		De functies van de organische en anorganische stoffen in een cel en in een organisme kunnen worden gekoppeld aan beschouwingen over een gezond voedingspatroon en een gezonde levenswijze. De zin en onzin van allerlei diëten en voedingssupplementen kan hierbij worden betrokken.
Het belang van mitose en meiose kunnen duiden.	B3		Het is minder van belang van zich te verdiepen in de details van het verloop van de mitose en de meiose. De nadruk zal eerder liggen op de overeenkomsten en de verschillen tijdens en na het celdelingsproces, waarbij met name het gedrag van de chromosomen aandacht verdient. Vervolgens kan het verband worden gelegd met het verschil in functie van beide celdelingen. De relatie kan worden gelegd tussen de ontsporing van de celcyclus en het ontstaan van tumoren.
De betekenis van DNA bij de celdeling en genexpressie kunnen verduidelijken.	B4		Het werkt zeer verhelderend wanneer het verband wordt gelegd tussen de verdubbeling van het DNA

Leerplandoelstellingen met inbegrip van eindtermen (ET), specifieke eindtermen (SET), basiscompetenties (BC), <i>uitbreidingsdoelstellingen</i> (steeds in cursief!), sleutelvaardigheden (SV)	BC SV (S)ET	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
Bij het verduidelijken van en het zoeken naar oplossingen voor duurzaamheidsvraagstukken, wetenschappelijke principes kunnen hanteren die betrekking hebben op biotechnologie, biodiversiteit en het leefmilieu.	E6		en van het chromatidenaantal bij de DNA-replicatie enerzijds en de lichtmicroscopische waarnemingen bij de mitose anderzijds. Er dient vooral nadruk te worden gelegd op de vertaling van het DNA naar erfelijke eigenschappen. Het ontstaan van een mutatie kan daarbij worden aangestipt. Het thema genexpressie leent zich ertoe om ook biotechnologie te bespreken.
De functie van geslachtshormonen bij de gametogenese en bij de menstruatiecyclus kunnen toelichten.	B5	Voortplanting	
Stimulering en beheersing van de vruchtbaarheid kunnen bespreken in functie van de hormonale regeling van de voorplanting.	B6		De leerplandoelstelling focust op hormonale aspecten; niettemin is het wenselijk ook niet-hormonale regelingen van de vruchtbaarheid te bespreken.
De natuurwetenschappen als onderdeel van de culturele ontwikkeling kunnen duiden en de wisselwerking met de maatschappij op ethisch en technisch vlak kunnen illustreren.	E7		Bespreking van thema's als IVF en anticonceptie biedt de mogelijkheid om dit zowel technisch als ethisch en maatschappelijk te benaderen.
De bevruchting en de geboorte kunnen beschrijven en de invloed van externe factoren op de ontwikkeling van embryo en foetus kunnen bespreken.	B7		Een goede video-opname en/of een goed fotoboek is ongetwijfeld het meest geschikte uitgangspunt. De risico's kunnen worden besproken van zowel factoren uit de eigen leef- en voedingsgewoonten, als van omgevingsfactoren die men zelf minder in de hand heeft. Hieraan kan het belang worden gekoppeld van prenatale controles. De mogelijkheid van het onderbreken van de embryonale ontwikkeling kan worden vermeld en de bio-ethische implicaties daarvan kunnen worden besproken.

Leerplandoelstellingen met inbegrip van eindtermen (ET), specifieke eindtermen (SET), basiscompetenties (BC), <i>uitbreidingsdoelstellingen</i> (<i>steeds in cursief!</i>), sleutelvaardigheden (SV)	BC SV (S)ET	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
Aan de hand van eenvoudige voorbeelden kunnen toelichten hoe kenmerken van generatie op generatie overerven.	B8	Genetica	Je kan verwijzen naar Mendel als grondlegger van de klassieke genetica. De overerving van kenmerken van generatie op generatie kan geïllustreerd worden aan de hand van familiestambomen. Het oplossen van vraagstukken, waarin de kans wordt berekend op een nakomeling met een bepaald kenmerk, behoort eveneens tot de mogelijkheden.
Kenmerken van organismen en variatie tussen organismen kunnen verklaren vanuit erfelijkheid en omgevingsinvloeden.	B9		Chromosoom- en genoommutaties bij de mens kunnen goed worden geïllustreerd aan de hand van een menselijk karyogram. Zwaardere en levensbedreigende mutaties kunnen worden betrokken bij een bespreking van evolutieve selectiemechanismen. Hieraan kunnen bio-ethische beschouwingen worden gekoppeld. Wijs op het samenspel tussen erfelijkheid en omgevingsfactoren bij tal van aandoeningen.
Wetenschappelijk onderbouwde argumenten kunnen geven voor de biologische evolutie van organismen met inbegrip van de mens.	B10	Evolutie	Naast het aandragen van aanwijzingen voor evolutie uit uiteenlopende categorieën, kan worden gewezen op het wederzijds versterkend karakter ervan. "Evolutie" nodigt uit tot een bespreking van de wisselwerkingen tussen wetenschap en filosofie en van de maatschappelijke gevolgen daarvan.
Eigen denkbeelden verwoorden en deze confronteren met denkbeelden van anderen, metingen, observaties, onderzoeksresultaten of wetenschappelijke inzichten.	E1		Een historische aanpak, waarbij ook het Lamarckisme en het klassieke Darwinisme worden aangeraakt, biedt kansen voor het illustreren van de wetenschappelijk-kritische methode van theorievorming.
De natuurwetenschappen als onderdeel van de culturele ontwikkeling kunnen duiden en de wisselwerking met de maatschappij op filosofisch vlak kunnen illustreren.	E7		
Wetenschappelijke terminologie kunnen gebruiken.	E4		Wijs op het belang van het gebruiken van de correcte wetenschappelijke termen in verband met de behandelde leerinhouden in deze module.

9 Chemie

9.1 Algemeen

In de derde graad wordt een fundamenteel onderscheid gemaakt tussen wetenschappen voor de basisvorming en wetenschappen voor het fundamenteel gedeelte. In de basisvorming worden de conceptuele grondslagen die in de tweede graad werden gelegd, uitgebouwd met een accent op de persoonsvormende en maatschappelijke functie van het wetenschapsonderwijs.

Voor de chemie betekent dit dat naast de benadering van chemie als zuivere wetenschap en als toegepaste wetenschap, ook de maatschappelijke functie van chemie aan bod komt. We denken hierbij aan historische, ethische sociale en filosofische aspecten.

9.1.1 Minimale materiële vereisten

De leraar kan beschikken over een werktafel met water- en energievoorzieningen om demonstratieproeven te kunnen uitvoeren.

Het lokaal beschikt over projectiemogelijkheid.

Er is voldoende basismateriaal en specifiek materiaal voor het uitvoeren van demonstratieproeven.

Er is een minimum aan materiaal om experimenten te laten uitvoeren door cursisten.

9.1.2 Evaluatie

Bij de aanvang van de module wordt aan de cursisten meegedeeld hoe de evaluatie verloopt, hoe rekening gehouden wordt met dagelijks werk en/of zelfstandig werk en/of praktische proeven.

Bij de evaluatie wordt rekening gehouden met alle eindtermen die van toepassing zijn voor het vak: de gemeenschappelijke, de algemene en de vakspecifieke eindtermen.

9.2 Module ASO3-B Chemie - 60 Lt (M AV G054)

Administratieve code 6669

9.2.1 Beginsituatie

Van de cursisten wordt verwacht dat zij de eindtermen voor de tweede graad voor het vak beheersen.

Voor sommige cursisten kan het aangewezen zijn om de voorschakelmodule 'Opfris natuurwetenschappen' te volgen, teneinde wetenschappelijke kennis en vaardigheden op te frissen of om de minimale kennis en vaardigheden, nodig voor dit vak in de derde graad, te verwerven.

9.2.2 Situering

Deze module laat cursisten toe zich belangrijke natuurwetenschappelijke concepten, begrippen, kennis en vaardigheden eigen te maken om te functioneren in dagelijkse situaties waarbij een natuurwetenschappelijke basisvorming vereist is.

De thema's die aan bod komen zijn:

- structuur en eigenschappen van de materie
- chemische interactie
- dynamiek van chemische processen
- chemische analyse

Zie ook: [uitgangspunten](#) bij de eindtermen natuurwetenschappen 3e graad ASO.

9.2.3 Eindtermen

De volgende eindtermen voor de 3e graad ASO worden gelezen vanuit de persoonlijke, sociale en mondiale context en dat met behulp van ondersteunende technieken.	
Gemeenschappelijke eindtermen voor wetenschappen: voor de module <i>Chemie</i> worden de eindtermen E2, E3, E4, E5, E6 en E7 (E7 gedeeltelijk) weerhouden:	
Wetenschappelijke vaardigheden	
De cursist kan	
Vanuit een onderzoeksvraag een eigen hypothese of verwachting formuleren en relevante variabelen aangeven.	E2
Uit data, een tabel of een grafiek relaties en waarden afleiden om een besluit te formuleren.	E3
Wetenschappelijke terminologie, symbolen gebruiken	E4
Veilig en verantwoord omgaan met stoffen	E5

Wetenschap en samenleving	
De cursist kan	
Bij het verduidelijken van en het zoeken naar oplossingen voor duurzaamheidsvraagstukken wetenschappelijke principes hanteren die betrekking hebben op tenminste grondstoffen, biotechnologie en het leefmilieu.	E6
De natuurwetenschappen als onderdeel van de culturele ontwikkeling duiden en de wisselwerking met de maatschappij op ecologisch, ethisch, technisch, socio-economisch en filosofisch vlak illustreren.	E7
Structuur en eigenschappen van de materie	
De cursist kan	
Eigenschappen en actuele toepassingen van stoffen waaronder kunststoffen verklaren aan de hand van de moleculaire structuur van die stoffen.	C1
Chemische interactie tussen deeltjes	
De cursist kan	
Chemische reacties uit de koolstofchemie in verband brengen met hedendaagse toepassingen.	C2
Voor een aflopende reactie, waarvan de reactievergelijking gegeven is, en op basis van gegeven stofhoeveelheden of massa's, de stofhoeveelheden en massa's bij de eindsituatie berekenen	C3
Dynamiek van chemische processen	
De cursist kan	
De invloed van snelheidsbepalende factoren van een reactie verklaren in termen van botsingen tussen deeltjes en van activeringsenergie	C4
Het onderscheid tussen een evenwichtsreactie en een aflopende reactie illustreren.	C5
Chemische analyse	
De cursist kan	
De pH van een oplossing definiëren en illustreren.	C6
Het belang van een buffermengsel illustreren.	C7

9.2.4 Leerplandoelstellingen, inhoud en methodologische wenken

Leerplandoelstellingen met inbegrip van eindtermen (ET), specifieke eindtermen (SET), basiscompetenties (BC), <i>uitbreidingsdoelstellingen</i> (steeds in cursief!), sleutelvaardigheden (SV)	BC SV (S)ET	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
Eigenschappen en actuele toepassingen van stoffen waaronder kunststoffen verklaren aan de hand van de moleculaire structuur van die stoffen.	C1	Structuur en eigenschappen van de materie Koolstofverbindingen	Geef een overzicht van de verschillende stofklassen in de koolstofchemie. Laat cursisten, aan de hand van een gegeven structuurformule of naam, koolstofverbindingen toewijzen aan een stofklasse met behulp van een determineertabel.
Veilig en verantwoord omgaan met stoffen	E5	Eigenschappen van monofunctionele koolstofverbindingen	Verwijs bij voorkeur naar stoffen die in huis, tuin en keuken worden gebruikt. Leg de link tussen eigenschappen, toepassingen en hun moleculaire structuur.
Bij het verduidelijken van en het zoeken naar oplossingen voor duurzaamheidsvraagstukken wetenschappelijke principes hanteren die betrekking hebben op tenminste grondstoffen, biotechnologie en het leefmilieu.	E6		
Chemische reacties uit de koolstofchemie in verband kunnen brengen met hedendaagse toepassingen.	C2	Chemische reacties uit de koolstofchemie en hedendaagse toepassingen	Het is wenselijk te starten met een bespreking van de verschillende reactiemechanismen, zoals substitutie, additie, eliminatie, condensatie, vorming van macromoleculen, skeletafbraak.... Hedendaagse toepassingen van chemische reacties uit de koolstofchemie zijn bijv. de vorming van polymeren, raffinage van aardolie, veresteringsreactie,...
Voor een aflopende reactie, waarvan de reactievergelijking gegeven is, en op basis van gegeven stofhoeveelheden of massa's, de stofhoeveelheden en massa's bij de eindsituatie kunnen berekenen.	C3	Chemische interactie tussen deeltjes Stoichiometrie	Indien nodig worden de massawetten en het begrip mol opgefrist.
Wetenschappelijke terminologie, symbolen gebruiken	E4		
De invloed van snelheidsbepalende factoren van een reactie kunnen verklaren in termen van botsingen tussen deeltjes en van activeringsenergie.	C4	Dynamiek van chemische processen Reactiesnelheid	De beïnvloedende factoren kunnen onderzocht worden aan de hand van een eenvoudig practicum: de reactie van zinkkorrels en zinkpoeder met een

Leerplandoelstellingen met inbegrip van eindtermen (ET), specifieke eindtermen (SET), basiscompetenties (BC), <i>uitbreidingsdoelstellingen</i> (steeds in cursief!), sleutelvaardigheden (SV)	BC SV (S)ET	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
Vanuit een onderzoeksvraag een eigen hypothese of verwachting formuleren en relevante variabelen aangeven.	E2		zuur, de afbraak van zetmeel met en zonder speeksel of bij kamertemperatuur en in een warmwaterbad. De botsingstheorie kan geïllustreerd worden door de vergelijking te maken met een jongen op een jongensfiets en een meisje op een meisjesfiets, waarbij, na de botsing, het meisje op de jongensfiets zit en de jongen op de meisjesfiets. De invloed van de verschillende beïnvloedende factoren kan worden vergeleken met een hoogspringwedstrijd. Naarmate er meer deelnemers aan de start komen, de deelnemers een snellere aanloop nemen of de lat lager wordt gelegd, geraakt een groter aantal hoogspringers over de lat. Ook ICT-software kan een goede visualisering geven van de botsingstheorie en van de verklaring van de beïnvloedende factoren.
Uit data, een tabel of een grafiek relaties en waarden afleiden om een besluit te formuleren.	E3		

Leerplandoelstellingen met inbegrip van eindtermen (ET), specifieke eindtermen (SET), basiscompetenties (BC), <i>uitbreidingsdoelstellingen</i> (<i>steeds in cursief!</i>), sleutelvaardigheden (SV)	BC SV (S)ET	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
Het onderscheid tussen een evenwichtsreactie en een aflopende reactie illustreren.	C5	Dynamiek van chemische processen Evenwichtsreacties en verschuiving van het evenwicht	<p>Een voorbeeld van een aflopende reactie is het verbranden van magnesiumlint en van een evenwichtsreactie de vorming van ammoniakgas of anthraceenpicraat. Anthraceenpicraat leent zich goed tot visualisering omdat het een gekleurd product is dat ontstaat uit twee kleurloze reagentia. Wanneer aan een evenwichtsmengsel nog extra antraceen of extra picrinezuur wordt toegevoegd, dan illustreert de diepere verkleuring van het reactiemengsel treffend dat in een evenwichtsmengsel niet alle reagentia zijn omgezet tot reactieproduct.</p> <p>Toon aan dat het evenwicht verschuift bij verandering van de temperatuur of de concentratie bij een gegeven evenwichtsreactie. Dit is een goede voorbereiding op buffermengsels (C7).</p> <p>Het verschuiven van een chemisch evenwicht kan goed worden gevisualiseerd door NO₂ te bereiden in een afgesloten meetspuit, uit koperkrullen en waterstofnitraat. Verwarmen of koelen van de meetspuit, of drukverandering resulteren in een meer of minder diep verkleuren van het reactiemengsel.</p>

Leerplandoelstellingen met inbegrip van eindtermen (ET), specifieke eindtermen (SET), basiscompetenties (BC), <i>uitbreidingsdoelstellingen</i> (<i>steeds in cursief!</i>), sleutelvaardigheden (SV)	BC SV (S)ET	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
De pH van een oplossing definiëren en illustreren.	C6	Zuurtegraad	<p>Breng een gemeten of gegeven pH van een oplossing in verband met de concentratie aan oxonium- en aan hydroxide-ionen.</p> <p>Dit leerplandoel kan worden bereikt door de cursist eenvoudige vraagstukjes te laten oplossen, waarbij de oxonium- en hydroxideconcentraties worden berekend uit een gemeten of opgegeven pH-waarde en omgekeerd.</p> <p>Je kan hier ook cursisten in de praktijk de zuurtegraad laten bepalen van dagdagelijkse producten bijv. schoonmaakmiddelen, dranken,... en dit in verband brengen met milieuproblemen of onze gezondheid. Je kan hier zelfs onderzoekopdrachten aan koppelen, bijv. Hoe zuur is onze regen? Welke dranken zijn niet schadelijk voor onze tanden? Hoeveel azijnzuur bevat azijn?</p>
Het belang van een buffermengsel illustreren.	C7		<p>Leg het verschil uit tussen sterke en zwakke zuren en sterke en zwakke basen. Leg de link met C5 (evenwichtsreacties).</p> <p>Ga dan over naar de werking van buffers.</p> <p>Voor buffermengsels kunnen labotoepassingen worden vermeld in de analytische chemie, de biochemie en de bacteriologie, maar ook op industriële schaal in bijvoorbeeld de leder- en kleurstoffennijverheid.</p> <p>Door een korte bespreking van de bicarbonaatbuffers in het bloed of in de oceanen kunnen toepassingen worden geïllustreerd uit de biologie en de ecologie.</p>
De natuurwetenschappen als onderdeel van de culturele ontwikkeling duiden en de wisselwerking met de maatschappij op ecologisch en technisch vlak illustreren.	E7		

10 Engels

10.1 Minimale materiële vereisten

Om de vooropgestelde taalvaardigheid te kunnen verwerven, moeten de cursisten regelmatig kunnen beschikken over het volgende.

- Een taalklas met audiovisuele mogelijkheden en een aanpasbare leeromgeving
- Naslagwerken, o.a. woordenboeken, grammatica's, tijdschriften, literaire werken
- ICT-mogelijkheden met internetverbinding.

10.2 Inhouden en didactische wenken

De leerinhouden zijn geen doel op zich maar staan ten dienste van het verwerven van de taalvaardigheid die het leerplan vooropstelt. Deze vaardigheden kunnen betrokken worden op een brede waaier van onderwerpen. Ook de soorten teksten beslaan een breed gamma.

Er kunnen een aantal relevante contexten voor het taalleren van deze module worden opgesomd, in een niet-exhaustieve lijst:

- Sociale communicatie op het werk (vb. solliciteren)
- Leefomstandigheden (vb. toekomstbeelden)
- Gezondheidsvoorzieningen (vb. gezondheid en welvaart),
- Consumptie (vb. geld en sociale omstandigheden).

10.3 Evaluatie

Het decreet van 2007 betreffende het volwassenenonderwijs stelt in [art. 38, §1](#):

“Een evaluatie is een deskundige beoordeling van de mate waarin de cursist de doelstellingen uit het goedgekeurde leerplan heeft bereikt. Een evaluatie kan georganiseerd worden in de vorm van een permanente evaluatie of in de vorm van een afsluitende evaluatie. Het centrum organiseert voor elke module een evaluatie”.

10.4 Module ASO3-B Engels 1 - 80 Lt (M AV G043)

Administratieve code 6658

10.4.1 Beginsituatie

De beginsituatie van de cursist wordt door het CVO nagegaan via een intakeprocedure (gesprek, proef,...). Op basis van deze intake geeft het CVO een advies aan de cursist over het aangewezen traject.

10.4.2 Situering

In de eerste module verwerkt de cursist voornamelijk informatieve en prescriptieve teksten. Hij kan gelezen teksten navertellen en de verwerkte informatie structureren. Hij leert op informele én formele wijze corresponderen, en kan een verslag schrijven. Daarnaast komt de cursist in contact met geschreven verhalende teksten, waarover hij zich leert uiten. Ook de cultuur en de cultuuruitingen in de brede betekenis komen reeds aan bod in deze module.

Zie ook: [uitgangspunten](#) bij de eindtermen moderne vreemde talen Frans-Engels van de 3e graad ASO.

10.4.3 Eindtermen, doelstellingen en didactische wenken

(* = attitude)

Module ASO3-B Engels 1	M AV G043
Luisteren	
In teksten met de volgende kenmerken	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp<ul style="list-style-type: none"> ▪ af en toe enige abstractie ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ ook onderwerpen van meer algemene aard, onder meer met betrekking tot de actualiteit ▪ Taalgebruikssituatie<ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder achtergrondgeluiden ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte<ul style="list-style-type: none"> ▪ ook samengestelde zinnen met een zekere mate van complexiteit ▪ tekststructuur met een zekere mate van complexiteit ▪ af en toe iets langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak ▪ zorgvuldige articulatie ▪ duidelijke, natuurlijke intonatie ▪ weinig afwijking van de standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ overwegend frequente woorden ▪ overwegend eenduidig in de context ▪ ook met minimale afwijking van de standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren	
➤ het onderwerp bepalen in informatieve en prescriptieve teksten	ET1
➤ de hoofdgedachte achterhalen in informatieve en prescriptieve teksten	ET2
➤ de gedachtegang volgen van informatieve en prescriptieve teksten	ET3
➤ relevante informatie selecteren uit informatieve en prescriptieve teksten	ET4
➤ cultuuruitingen opzoeken die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt.	ET5
kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren	
➤ de informatie van informatieve en prescriptieve teksten op overzichtelijke en persoonlijke manier ordenen.	ET6
Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:	ET8
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen; ▪ het luisterdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ zeggen dat ze iets niet begrijpen en vragen wat iets betekent; ▪ gebruik maken van ondersteunende gegevens (talige en niet-talige) binnen en buiten de tekst; ▪ vragen om langzamer te spreken, iets te herhalen; ▪ hypothesen vormen over de inhoud en de bedoeling van de tekst; ▪ de vermoedelijke betekenis van transparante woorden afleiden; ▪ de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context; ▪ relevante informatie in kernwoorden noteren. 	
Lezen	
In teksten met de volgende kenmerken	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ af en toe enige abstractie ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ ook onderwerpen van meer algemene aard, onder meer met betrekking tot de actualiteit 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ socioculturele verschillen tussen de Engelstalige wereld en de eigen wereld ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ ook samengestelde zinnen met een zekere mate van complexiteit ▪ niet al te complex gestructureerde argumentatieve en artistiek-literaire teksten ▪ relatief complex gestructureerde informatieve, prescriptieve en narratieve teksten ▪ af en toe relatief lange teksten ▪ ook met redundante informatie ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ vaker minimale afwijking van de standaardtaal ▪ informeel en formeel ▪ aandacht voor taalvariëteiten 	
kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren	
➤ het onderwerp bepalen in informatieve, prescriptieve en narratieve teksten;	ET9
➤ de hoofdgedachte achterhalen in informatieve, prescriptieve en narratieve teksten;	ET10
➤ de gedachtegang volgen van informatieve, prescriptieve en narratieve teksten;	ET11
➤ relevante informatie selecteren uit informatieve, prescriptieve en narratieve teksten;	ET12
➤ de tekststructuur en -samenhang herkennen van informatieve, prescriptieve en narratieve teksten;	ET13
➤ cultuuruitingen opzoeken die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt.	ET14
kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren	
➤ de informatie van informatieve, prescriptieve en narratieve teksten op overzichtelijke wijze ordenen	ET15
kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren	
➤ een oordeel vormen over informatieve, prescriptieve en narratieve teksten	ET16
Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe: <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen; ▪ onduidelijke passages herlezen; ▪ het leesdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ gebruik maken van ondersteunende gegevens (talige en niet-talige) binnen en buiten de tekst; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen; ▪ hypothesen vormen over de inhoud en de bedoeling van de tekst; ▪ de vermoedelijke betekenis van transparante woorden afleiden; 	ET17

<ul style="list-style-type: none"> ▪ de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en uitdrukkingen afleiden uit de context; ▪ relevante informatie aanduiden. 	
Spreken	
In teksten met de volgende kenmerken	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ vrij concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder achtergrondgeluiden ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke tekststructuur ▪ complexere elementen verbonden tot een coherente tekst ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak ▪ zorgvuldige articulatie ▪ natuurlijke intonatie ▪ standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ met eventuele herhalingen en onderbrekingen ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ frequente woorden ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:	
➤ informatie uit informatieve, prescriptieve en narratieve teksten meedelen	ET18
➤ gelezen informatieve en narratieve teksten navertellen.	ET19
kunnen de cursisten volgende taken structurend uitvoeren:	
➤ verslag uitbrengen over een ervaring, een situatie en een gebeurtenis	ET21

<p>➤ cultuuruitingen opzoeken en presenteren die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt.</p>	ET23
<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren:</p>	
<p>➤ een waardering kort toelichten</p>	ET24
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles kunnen uitdrukken; ▪ het spreekdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ een spreekplan opstellen; ▪ gebruik maken van non-verbaal gedrag; ▪ gebruik maken van ondersteunend visueel en auditief materiaal; ▪ ondanks moeilijkheden via omschrijvingen de correcte boodschap overbrengen; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen en rekening houden met de consequenties ervan; ▪ bij een gemeenschappelijke spreektaak talige afspraken maken, elkaars inbreng in de tekst benutten, evalueren, corrigeren en redigeren. 	ET26
<p>Mondelinge interactie</p>	
<p>In teksten met de volgende kenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ vrij concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ de gesprekspartners richten zich tot elkaar en tot anderen ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder visuele ondersteuning, met inbegrip van non-verbale signalen ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke tekststructuur ▪ complexere elementen verbonden tot een coherente tekst ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak ▪ zorgvuldige articulatie ▪ natuurlijke intonatie ▪ standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ met eventuele herhalingen en onderbrekingen ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ frequente woorden 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
kunnen de cursisten volgende taken uitvoeren :	
➤ de taaltaken gerangschikt onder “luisteren” en “spreken”, in een gespreksituatie uitvoeren	ET27
➤ een niet al te complex gesprek beginnen, aan de gang houden en afsluiten.	ET28
Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe: <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen of kunnen uitdrukken; ▪ het doel van de interactie bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ gebruik maken van non-verbaal gedrag; ▪ ondanks moeilijkheden via omschrijvingen de correcte boodschap overbrengen; ▪ vragen om langzamer te spreken, iets te herhalen; ▪ zelf iets in eenvoudige taal herformuleren om wederzijds begrip na te gaan; ▪ eenvoudige technieken toepassen om een kort gesprek te beginnen, gaande te houden en af te sluiten. 	ET29
Schrijven	
In teksten met de volgende kenmerken <ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ af en toe onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante en vertrouwde taalgebruikssituaties ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige zinnen en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke, begrijpelijke lopende tekst waarbij indeling in alinea's en standaard lay-out zijn toegepast ▪ tekststructuur met een beperkte mate van complexiteit ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren :	
➤ gelezen teksten globaal weergeven;	ET30

➤ mededelingen schrijven;	ET31
➤ een situatie, een gebeurtenis, een ervaring beschrijven;	ET32
➤ alledaagse uitdrukkingen en elementaire routines uit de doeltaal gebruiken;	ET33
➤ een spontane mening verwoorden over informatieve en prescriptieve teksten.	ET34
kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren	
➤ een verslag schrijven	ET37
➤ informele en formele, ook digitale correspondentie voeren	ET38
➤ cultuuruitingen opzoeken en presenteren die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt.	ET39
Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe: <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles kunnen uitdrukken; ▪ het schrijfdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ een schrijfplan opstellen; ▪ van een model gebruik maken; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen en rekening houden met de consequenties ervan; ▪ de passende lay-out gebruiken; ▪ de eigen tekst nakijken; ▪ bij een gemeenschappelijke schrijftaak talige afspraken maken, elkaars inbreng in de tekst benutten, evalueren, corrigeren en redigeren; ▪ met de belangrijkste conventies van geschreven taal rekening houden. 	ET41
Kennis en attitudes	
Om bovenvermelde taaltaken uit te voeren kunnen de cursisten op hun niveau functionele beheersing van de volgende taalelementen inzetten: De grammaticale en complementaire lexicale kennis om ... <u>Personen, dieren en zaken te benoemen</u> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Te verwijzen naar personen, dieren en zaken <ul style="list-style-type: none"> • Wat? / Wie? <ul style="list-style-type: none"> ◆ Zelfstandige naamwoorden: getal, telbaar en ontelbaar ◆ Lidwoorden: bepaald en onbepaald ◆ Voornaamwoorden: persoonlijk, bezittelijk en aanwijzend • Hoeveel? De hoeveelste? <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van hoeveelheden ▪ Personen, dieren en zaken nader te bepalen en te omschrijven <ul style="list-style-type: none"> ◆ Bijvoeglijke naamwoorden ▪ Gelijknissen en verschillen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Trappen van vergelijking ▪ Relaties aan te duiden 	ET42

<ul style="list-style-type: none"> ◆ Betrekkelijke bijzinnen en betrekkelijke voornaamwoorden ◆ Genitiefvormen <p><u>Uitspraken te doen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Te bevestigen, te vragen en te ontkennen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Bevestigende, ontkennende en vragende zinnen ◆ Overeenkomst tussen onderwerp en werkwoord ◆ Vragende woorden ◆ Gebruik van 'do' om iets te benadrukken ▪ Te situeren in de ruimte <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van ruimte, beweging, richting, afstand ... ▪ Te situeren in de tijd <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van tijd, duur, frequentie, herhaling ... ◆ Vorming en gebruik van de belangrijkste tijden van de werkwoorden voor de communicatie in de tegenwoordige, de verleden en de toekomstige tijd • 'tijdelijk/dikwijls, altijd' <ul style="list-style-type: none"> ◆ Continuous/non-continuous • 'voltooid/niet voltooid' <ul style="list-style-type: none"> ◆ Perfect/non-perfect ▪ Te argumenteren en logische verbanden te leggen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van reden, oorzaak en gevolg ◆ Uitdrukken van doel ◆ Uitdrukken van tegenstelling en toevoeging ◆ Uitdrukken van mogelijkheid en waarschijnlijkheid ◆ Uitdrukken van wil en gevoelens ◆ Uitdrukken van (afwezigheid van) toelating en verplichting ▪ Perspectief aan te duiden <ul style="list-style-type: none"> • Neutraal/geen handelende persoon/nadruk op handelende persoon <ul style="list-style-type: none"> ◆ Actief versus passief: betekenis en passievorming ▪ Relatie en samenhang tussen tekstgedeelten aan te duiden <ul style="list-style-type: none"> ◆ Samengestelde zinnen ook met onderschikking ▪ Te rapporteren <ul style="list-style-type: none"> ◆ Indirecte rede 	
<p>De cursisten kunnen reflecteren over taal en taalgebruik binnen de vermelde taalgebruikssituaties en daarbij hun functionele kennis ter ondersteuning van hun taalbeheersing uitbreiden door naar aanleiding van zinvolle communicatieve situaties en taaltaken:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ reeds in de klas behandelde vormen en structuren te herkennen en ontleden; ▪ door te observeren hoe vormen en structuren functioneren, onder begeleiding regels te ontdekken en formuleren; ▪ gelijkenissen en verschillen tussen talen te ontdekken en hun kennis van andere talen in te zetten. 	ET43
<p>De cursisten kunnen verschillen en gelijkenissen onderscheiden in leefwijze tussen de eigen cultuur en de cultuur van een streek waar de doeltaal gesproken wordt.</p>	ET44

De cursisten werken aan de volgende attitudes :	
➤ tonen bereidheid en durf om te luisteren, te lezen, te spreken, gesprekken te voeren en te schrijven in het Engels;	ET45*
➤ streven naar taalverzorging;	ET46*
➤ tonen belangstelling voor de aanwezigheid van moderne vreemde talen in hun leefwereld, ook buiten de school, en voor de socioculturele wereld van de taalgebruikers;	ET47*
➤ staan open voor verschillen en gelijkenissen in leefwijze tussen de eigen cultuur en de cultuur van een streek waar de doeltaal gesproken wordt;	ET48*
➤ stellen zich open voor de esthetische component van teksten.	ET49*

Didactische wenken:

Merk op dat de hierboven vermelde kennis en attitudes ook onverkort terugkomen in de vervolmodules Engels. Op centrumniveau kan je verdere afspraken maken over bijv. de concrete invulling, eventuele differentiatie, het gewicht dat je in de verschillende modules aan bepaalde items toekent enz.

10.5 Module ASO3-B Engels 2 - 80 Lt (M AV G044)

Administratieve Code 6659

10.5.1 Instapvereiste

De cursist beschikt over het deelcertificaat van de module "ASO3-B Engels 1" of voldoet aan één van de overige toelatingsvoorwaarden voor sequentieel geordende modules van het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs ([art.35 §2](#)).

10.5.2 Situering

In de tweede module wordt de cursist op het eenvoudigste verwerkingsniveau geconfronteerd met geschreven en gesproken narratieve én artistiek-literaire teksten. Hij oefent ook zijn presentatievaardigheden. De cursist leert zich een oordeel vormen over diverse soorten teksten en leert argumenteren in de doeltaal over wat hij gehoord of gelezen heeft. Hij oefent verder in het voeren van een correspondentie.

Daarnaast leert hij typerende cultuuruitingen uitgebreid herkennen. Ook in de attitudes wordt hij in deze module verder geprikkeld tot openheid voor andere culturen en voor de esthetische dimensie van teksten.

Zie ook: [uitgangspunten](#) bij de eindtermen moderne vreemde talen Frans-Engels van de 3e graad ASO.

10.5.3 Eindtermen, leerplandoelen en didactische wenken

(* = attitude)

Module ASO3-B Engels 2	M AV G044
Luisteren	
In teksten met de volgende kenmerken	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp<ul style="list-style-type: none"> ▪ af en toe enige abstractie ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ ook onderwerpen van meer algemene aard, onder meer met betrekking tot de actualiteit ▪ Taalgebruikssituatie<ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder achtergrondgeluiden ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte<ul style="list-style-type: none"> ▪ ook samengestelde zinnen met een zekere mate van complexiteit	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ tekststructuur met een zekere mate van complexiteit ▪ af en toe iets langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak ▪ zorgvuldige articulatie ▪ duidelijke, natuurlijke intonatie ▪ weinig afwijking van de standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ overwegend frequente woorden ▪ overwegend eenduidig in de context ▪ ook met minimale afwijking van de standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ het onderwerp bepalen in narratieve en artistiek-literaire teksten ➤ de hoofdgedachte achterhalen in narratieve en artistiek-literaire teksten ➤ de gedachtegang volgen van narratieve en artistiek-literaire teksten ➤ relevante informatie selecteren uit narratieve en artistiek-literaire teksten ➤ cultuuruitingen opzoeken die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt. 	<p>ET1 ET2 ET3 ET4 ET5</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de informatie van narratieve teksten op overzichtelijke en persoonlijke manier ordenen. 	<p>ET6</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ een oordeel vormen over informatieve, prescriptieve en narratieve teksten 	<p>ET7</p>
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen; ▪ het luisterdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ zeggen dat ze iets niet begrijpen en vragen wat iets betekent; ▪ gebruik maken van ondersteunende gegevens (talige en niet-talige) binnen en buiten de tekst; ▪ vragen om langzamer te spreken, iets te herhalen; ▪ hypothesen vormen over de inhoud en de bedoeling van de tekst; ▪ de vermoedelijke betekenis van transparante woorden afleiden; ▪ de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context; ▪ relevante informatie in kernwoorden noteren. 	<p>ET8</p>
<p>Lezen</p>	

<p>In teksten met de volgende kenmerken</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ af en toe enige abstractie ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ ook onderwerpen van meer algemene aard, onder meer met betrekking tot de actualiteit ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ socioculturele verschillen tussen de Engelstalige wereld en de eigen wereld ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ ook samengestelde zinnen met een zekere mate van complexiteit ▪ niet al te complex gestructureerde artistiek-literaire teksten ▪ relatief complex gestructureerde en narratieve teksten ▪ af en toe relatief lange teksten ▪ ook met redundante informatie ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ vaker minimale afwijking van de standaardtaal ▪ informeel en formeel ▪ aandacht voor taalvariëteiten 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ het onderwerp bepalen in narratieve en artistiek-literaire teksten; ➤ de hoofdgedachte achterhalen in narratieve en artistiek-literaire teksten; ➤ de gedachtegang volgen van narratieve en artistiek-literaire teksten; ➤ relevante informatie selecteren uit narratieve en artistiek-literaire teksten; ➤ de tekststructuur en -samenhang herkennen van narratieve en artistiek-literaire teksten; ➤ cultuuruitingen opzoeken die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt. 	<p>ET9 ET10 ET11 ET12 ET13 ET14</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de informatie van narratieve en artistiek-literaire teksten op overzichtelijke wijze ordenen 	<p>ET15</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ een oordeel vormen over narratieve en artistiek-literaire teksten 	<p>ET16</p>
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen; ▪ onduidelijke passages herlezen; 	<p>ET17</p>

<ul style="list-style-type: none"> ▪ het leesdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ gebruik maken van ondersteunende gegevens (talige en niet-talige) binnen en buiten de tekst; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen; ▪ hypothesen vormen over de inhoud en de bedoeling van de tekst; ▪ de vermoedelijke betekenis van transparante woorden afleiden; ▪ de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en uitdrukkingen afleiden uit de context; ▪ relevante informatie aanduiden. 	
Spreken	
In teksten met de volgende kenmerken	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ vrij concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder achtergrondgeluiden ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke tekststructuur ▪ complexere elementen verbonden tot een coherente tekst ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak ▪ zorgvuldige articulatie ▪ natuurlijke intonatie ▪ standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ met eventuele herhalingen en onderbrekingen ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ frequente woorden ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ informatie uit narratieve en artistiek-literaire teksten meedelen 	ET18

<ul style="list-style-type: none"> ➤ beluisterde informatieve teksten navertellen. 	ET19
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ beluisterde en gelezen informatieve, narratieve teksten samenvatten ➤ een presentatie geven 	ET20 ET22
<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ een gefundeerd standpunt naar voor brengen bij beluisterde en gelezen informatieve prescriptieve en narratieve teksten 	ET25
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles kunnen uitdrukken; ▪ het spreekdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ een spreekplan opstellen; ▪ gebruik maken van non-verbaal gedrag; ▪ gebruik maken van ondersteunend visueel en auditief materiaal; ▪ ondanks moeilijkheden via omschrijvingen de correcte boodschap overbrengen; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen en rekening houden met de consequenties ervan; ▪ bij een gemeenschappelijke spreektaak talige afspraken maken, elkaars inbreng in de tekst benutten, evalueren, corrigeren en redigeren. 	ET26
Mondelinge interactie	
<p>In teksten met de volgende kenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ vrij concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ de gesprekspartners richten zich tot elkaar en tot anderen ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder visuele ondersteuning, met inbegrip van non-verbale signalen ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke tekststructuur ▪ complexere elementen verbonden tot een coherente tekst ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak ▪ zorgvuldige articulatie ▪ natuurlijke intonatie ▪ standaardtaal 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ met eventuele herhalingen en onderbrekingen ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ frequente woorden ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de taaltaken gerangschikt onder “luisteren” en “spreken”, in een gesprekssituatie uitvoeren ➤ een niet al te complex gesprek beginnen, aan de gang houden en afsluiten. 	<p>ET27</p> <p>ET28</p>
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen of kunnen uitdrukken; ▪ het doel van de interactie bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ gebruik maken van non-verbaal gedrag; ▪ ondanks moeilijkheden via omschrijvingen de correcte boodschap overbrengen; ▪ vragen om langzamer te spreken, iets te herhalen; ▪ zelf iets in eenvoudige taal herformuleren om wederzijds begrip na te gaan; ▪ eenvoudige technieken toepassen om een kort gesprek te beginnen, gaande te houden en af te sluiten. 	<p>ET29</p>
Schrijven	
<p>In teksten met de volgende kenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ af en toe onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante en vertrouwde taalgebruikssituaties ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige zinnen en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke, begrijpelijke lopende tekst waarbij indeling in alinea's en standaard lay-out zijn toegepast ▪ tekststructuur met een beperkte mate van complexiteit ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ een spontane mening verwoorden over narratieve en artistiek-literaire teksten. 	ET34
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ gelezen informatieve en narratieve teksten samenvatten ➤ informele en formele, ook digitale correspondentie voeren ➤ cultuuruitingen opzoeken en presenteren die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt. 	ET35 ET38 ET39
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles kunnen uitdrukken; ▪ het schrijfdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ een schrijfplan opstellen; ▪ van een model gebruik maken; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen en rekening houden met de consequenties ervan; ▪ de passende lay-out gebruiken; ▪ de eigen tekst nakijken; ▪ bij een gemeenschappelijke schrijftaak talige afspraken maken, elkaars inbreng in de tekst benutten, evalueren, corrigeren en redigeren; ▪ met de belangrijkste conventies van geschreven taal rekening houden. 	ET41
Kennis en attitudes	
<p>Om bovenvermelde taaltaken uit te voeren kunnen de cursisten op hun niveau functionele beheersing van de volgende taalelementen inzetten:</p> <p>De grammaticale en complementaire lexicale kennis om ...</p> <p><u>Personen, dieren en zaken te benoemen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Te verwijzen naar personen, dieren en zaken <ul style="list-style-type: none"> • Wat? / Wie? <ul style="list-style-type: none"> ◆ Zelfstandige naamwoorden: getal, telbaar en ontelbaar ◆ Lidwoorden: bepaald en onbepaald ◆ Voornaamwoorden: persoonlijk, bezittelijk en aanwijzend • Hoeveel? De hoeveelste? <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van hoeveelheden ▪ Personen, dieren en zaken nader te bepalen en te omschrijven <ul style="list-style-type: none"> ◆ Bijvoeglijke naamwoorden ▪ Gelijknissen en verschillen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Trappen van vergelijking ▪ Relaties aan te duiden <ul style="list-style-type: none"> ◆ Betrekkelijke bijzinnen en betrekkelijke voornaamwoorden ◆ Genitiefvormen 	ET42

<p><u>Uitspraken te doen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Te bevestigen, te vragen en te ontkennen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Bevestigende, ontkennende en vragende zinnen ◆ Overeenkomst tussen onderwerp en werkwoord ◆ Vragende woorden ◆ Gebruik van 'do' om iets te benadrukken ▪ Te situeren in de ruimte <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van ruimte, beweging, richting, afstand ... ▪ Te situeren in de tijd <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van tijd, duur, frequentie, herhaling ... ◆ Vorming en gebruik van de belangrijkste tijden van de werkwoorden voor de communicatie in de tegenwoordige, de verleden en de toekomstige tijd • 'tijdelijk/dikwijls, altijd' <ul style="list-style-type: none"> ◆ Continuous/non-continuous • 'voltooid/niet voltooid' <ul style="list-style-type: none"> ◆ Perfect/non-perfect ▪ Te argumenteren en logische verbanden te leggen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van reden, oorzaak en gevolg ◆ Uitdrukken van doel ◆ Uitdrukken van tegenstelling en toevoeging ◆ Uitdrukken van mogelijkheid en waarschijnlijkheid ◆ Uitdrukken van wil en gevoelens ◆ Uitdrukken van (afwezigheid van) toelating en verplichting ▪ Perspectief aan te duiden <ul style="list-style-type: none"> • Neutraal/geen handelende persoon/nadruk op handelende persoon <ul style="list-style-type: none"> ◆ Actief versus passief: betekenis en passievorming ▪ Relatie en samenhang tussen tekstgedeelten aan te duiden <ul style="list-style-type: none"> ◆ Samengestelde zinnen ook met onderschikking ▪ Te rapporteren <ul style="list-style-type: none"> ◆ Indirecte rede 	
<p>De cursisten kunnen reflecteren over taal en taalgebruik binnen de vermelde taalgebruikssituaties en daarbij hun functionele kennis ter ondersteuning van hun taalbeheersing uitbreiden door naar aanleiding van zinvolle communicatieve situaties en taaltaken:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ reeds in de klas behandelde vormen en structuren te herkennen en ontleden; ▪ door te observeren hoe vormen en structuren functioneren, onder begeleiding regels te ontdekken en formuleren; ▪ gelijkenissen en verschillen tussen talen te ontdekken en hun kennis van andere talen in te zetten. 	ET43
<p>De cursisten kunnen verschillen en gelijkenissen onderscheiden in leefwijze tussen de eigen cultuur en de cultuur van een streek waar de doeltaal gesproken wordt.</p>	ET44
<p>De cursisten werken aan de volgende attitudes:</p>	

➤ tonen bereidheid en durf om te luisteren, te lezen, te spreken, gesprekken te voeren en te schrijven in het Engels;	ET45*
➤ streven naar taalverzorging;	ET46*
➤ tonen belangstelling voor de aanwezigheid van moderne vreemde talen in hun leefwereld, ook buiten de school, en voor de socioculturele wereld van de taalgebruikers;	ET47*
➤ staan open voor verschillen en gelijkenissen in leefwijze tussen de eigen cultuur en de cultuur van een streek waar de doeltaal gesproken wordt;	ET48*
➤ stellen zich open voor de esthetische component van teksten.	ET49*

Didactische wenken:

Merk op dat de hierboven vermelde kennis en attitudes ook onverkort terugkomen in de twee andere basismodules Engels. Op centrumniveau kan je verdere afspraken maken over bijv. de concrete invulling, eventuele differentiatie, het gewicht dat je in de verschillende modules aan bepaalde items toekent enz.

10.6 Module ASO3-B Engels 3 - 80 Lt (M AV G045)

Administratieve code 6660

10.6.1 Instapvereiste

De cursist beschikt over het deelcertificaat van de module "ASO3-B Engels 2" of voldoet aan één van de overige toelatingsvoorwaarden voor sequentieel geordende modules van het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs ([art.35 §2](#)).

10.6.2 Situering

In de voorgaande module leerde de cursist al een standpunt onderbouwen: in module 3 staan het verwerken van argumentatieve teksten en het zelf argumenteren (zowel mondeling als schriftelijk) centraal. De cursist leert verder beluisterde en gelezen teksten schriftelijk samenvatten. Daarnaast wordt veel aandacht geschonken aan artistiek-literaire teksten: de culturele en esthetische dimensie komt ruim aan bod.

Zie ook: [uitgangspunten](#) bij de eindtermen moderne vreemde talen Frans-Engels van de 3e graad ASO.

10.6.3 Eindtermen, leerplandoelen en didactische wenken

(* = attitude)

Module ASO3-B Engels 3	M AV G045
Luisteren	
In teksten met de volgende kenmerken	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp<ul style="list-style-type: none"> ▪ af en toe enige abstractie ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ ook onderwerpen van meer algemene aard, onder meer met betrekking tot de actualiteit ▪ Taalgebruikssituatie<ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder achtergrondgeluiden ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte<ul style="list-style-type: none"> ▪ ook samengestelde zinnen met een zekere mate van complexiteit ▪ tekststructuur met een zekere mate van complexiteit ▪ af en toe iets langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak ▪ zorgvuldige articulatie ▪ duidelijke, natuurlijke intonatie ▪ weinig afwijking van de standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ overwegend frequente woorden ▪ overwegend eenduidig in de context ▪ ook met minimale afwijking van de standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ het onderwerp bepalen in argumentatieve en artistiek-literaire teksten ➤ de hoofdgedachte achterhalen in argumentatieve en artistiek-literaire teksten ➤ de gedachtegang volgen van argumentatieve en artistiek-literaire teksten ➤ relevante informatie selecteren uit argumentatieve en artistiek-literaire teksten ➤ cultuuruitingen opzoeken die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt. 	<p>ET1</p> <p>ET2</p> <p>ET3</p> <p>ET4</p> <p>ET5</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de informatie van argumentatieve en artistiek-literaire teksten op overzichtelijke en persoonlijke manier ordenen. 	<p>ET6</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ een oordeel vormen over argumentatieve en artistiek-literaire teksten 	<p>ET7</p>
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen; ▪ het luisterdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ zeggen dat ze iets niet begrijpen en vragen wat iets betekent; ▪ gebruik maken van ondersteunende gegevens (talige en niet-talige) binnen en buiten de tekst; ▪ vragen om langzamer te spreken, iets te herhalen; ▪ hypothesen vormen over de inhoud en de bedoeling van de tekst; ▪ de vermoedelijke betekenis van transparante woorden afleiden; ▪ de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context; ▪ relevante informatie in kernwoorden noteren. 	<p>ET8</p>
Lezen	
<p>In teksten met de volgende kenmerken</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ af en toe enige abstractie ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ ook onderwerpen van meer algemene aard, onder meer met betrekking tot de actualiteit ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ socioculturele verschillen tussen de Engelstalige wereld en de eigen wereld ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ ook samengestelde zinnen met een zekere mate van complexiteit ▪ niet al te complex gestructureerde argumentatieve en artistiek-literaire teksten ▪ af en toe relatief lange teksten ▪ ook met redundante informatie ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ vaker minimale afwijking van de standaardtaal ▪ informeel en formeel ▪ aandacht voor taalvariëteiten 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ het onderwerp bepalen in argumentatieve en artistiek-literaire teksten; ➤ de hoofdgedachte achterhalen in argumentatieve en artistiek-literaire teksten; ➤ de gedachtegang volgen van argumentatieve en artistiek-literaire teksten; ➤ relevante informatie selecteren uit argumentatieve en artistiek-literaire teksten; ➤ de tekststructuur en -samenhang herkennen van argumentatieve en artistiek-literaire teksten; ➤ cultuuruitingen opzoeken die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt. 	<p>ET9 ET10 ET11 ET12 ET13 ET14</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de informatie van argumentatieve en artistiek-literaire teksten op overzichtelijke wijze ordenen 	<p>ET15</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ een oordeel vormen over argumentatieve en artistiek-literaire teksten 	<p>ET16</p>
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen; ▪ onduidelijke passages herlezen; ▪ het leesdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ gebruik maken van ondersteunende gegevens (talige en niet-talige) binnen en buiten de tekst; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen; ▪ hypothesen vormen over de inhoud en de bedoeling van de tekst; 	<p>ET17</p>

<ul style="list-style-type: none"> ▪ de vermoedelijke betekenis van transparante woorden afleiden; ▪ de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en uitdrukkingen afleiden uit de context; ▪ relevante informatie aanduiden. 	
Spreken	
In teksten met de volgende kenmerken	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ vrij concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder achtergrondgeluiden ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke tekststructuur ▪ complexere elementen verbonden tot een coherente tekst ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak ▪ zorgvuldige articulatie ▪ natuurlijke intonatie ▪ standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ met eventuele herhalingen en onderbrekingen ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ frequente woorden ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ informatie uit argumentatieve en artistiek-literaire teksten meedelen ➤ beluisterde narratieve teksten navertellen. 	<p>ET18 ET19</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p>	

<ul style="list-style-type: none"> ➤ beluisterde en gelezen en artistiek-literaire teksten samenvatten 	ET20
<ul style="list-style-type: none"> ➤ cultuuruitingen opzoeken en presenteren die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt. 	ET23
<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren:</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ een gefundeerd standpunt naar voor brengen bij beluisterde en gelezen argumentatieve en artistiek-literaire teksten 	ET25
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles kunnen uitdrukken; ▪ het spreekdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ een spreekplan opstellen; ▪ gebruik maken van non-verbaal gedrag; ▪ gebruik maken van ondersteunend visueel en auditief materiaal; ▪ ondanks moeilijkheden via omschrijvingen de correcte boodschap overbrengen; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen en rekening houden met de consequenties ervan; ▪ bij een gemeenschappelijke spreektaak talige afspraken maken, elkaars inbreng in de tekst benutten, evalueren, corrigeren en redigeren. 	ET26
<p>Mondelinge interactie</p>	
<p>In teksten met de volgende kenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ vrij concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ de gesprekspartners richten zich tot elkaar en tot anderen ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder visuele ondersteuning, met inbegrip van non-verbale signalen ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke tekststructuur ▪ complexere elementen verbonden tot een coherente tekst ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak ▪ zorgvuldige articulatie ▪ natuurlijke intonatie ▪ standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ met eventuele herhalingen en onderbrekingen ▪ normaal tempo 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ frequente woorden ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de taaltaken gerangschikt onder “luisteren” en “spreken”, in een gesprekssituatie uitvoeren ➤ een niet al te complex gesprek beginnen, aan de gang houden en afsluiten. 	<p>ET27</p> <p>ET28</p>
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen of kunnen uitdrukken; ▪ het doel van de interactie bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ gebruik maken van non-verbaal gedrag; ▪ ondanks moeilijkheden via omschrijvingen de correcte boodschap overbrengen; ▪ vragen om langzamer te spreken, iets te herhalen; ▪ zelf iets in eenvoudige taal herformuleren om wederzijds begrip na te gaan; ▪ eenvoudige technieken toepassen om een kort gesprek te beginnen, gaande te houden en af te sluiten. 	<p>ET29</p>
Schrijven	
<p>In teksten met de volgende kenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ af en toe onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante en vertrouwde taalgebruikssituaties ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige zinnen en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke, begrijpelijke lopende tekst waarbij indeling in alinea's en standaard lay-out zijn toegepast ▪ tekststructuur met een beperkte mate van complexiteit ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p>	

<ul style="list-style-type: none"> ➤ een spontane mening verwoorden over argumentatieve en artistiek-literaire teksten. 	ET34
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ beluisterde informatieve en narratieve teksten samenvatten ➤ gelezen argumentatieve teksten samenvatten ➤ informele en formele, ook digitale correspondentie voeren ➤ cultuuruitingen opzoeken en presenteren die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt. 	ET35 ET36 ET38 ET39
<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ een standpunt verwoorden in de vorm van informatieve en argumentatieve teksten 	ET40
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles kunnen uitdrukken; ▪ het schrijfdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ een schrijfplan opstellen; ▪ van een model gebruik maken; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen en rekening houden met de consequenties ervan; ▪ de passende lay-out gebruiken; ▪ de eigen tekst nakijken; ▪ bij een gemeenschappelijke schrijftaak talige afspraken maken, elkaars inbreng in de tekst benutten, evalueren, corrigeren en redigeren; ▪ met de belangrijkste conventies van geschreven taal rekening houden. 	ET41
Kennis en attitudes	
<p>Om bovenvermelde taaltaken uit te voeren kunnen de cursisten op hun niveau functionele beheersing van de volgende taalelementen inzetten:</p> <p>De grammaticale en complementaire lexicale kennis om ...</p> <p><u>Personen, dieren en zaken te benoemen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Te verwijzen naar personen, dieren en zaken <ul style="list-style-type: none"> • Wat? / Wie? <ul style="list-style-type: none"> ◆ Zelfstandige naamwoorden: getal, telbaar en ontelbaar ◆ Lidwoorden: bepaald en onbepaald ◆ Voornaamwoorden: persoonlijk, bezittelijk en aanwijzend • Hoeveel? De hoeveelste? <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van hoeveelheden ▪ Personen, dieren en zaken nader te bepalen en te omschrijven <ul style="list-style-type: none"> ◆ Bijvoeglijke naamwoorden ▪ Gelijkenissen en verschillen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Trappen van vergelijking ▪ Relaties aan te duiden 	ET42

<ul style="list-style-type: none"> ◆ Betrekkelijke bijzinnen en betrekkelijke voornaamwoorden ◆ Genitiefvormen <p><u>Uitspraken te doen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Te bevestigen, te vragen en te ontkennen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Bevestigende, ontkennende en vragende zinnen ◆ Overeenkomst tussen onderwerp en werkwoord ◆ Vragende woorden ◆ Gebruik van 'do' om iets te benadrukken ▪ Te situeren in de ruimte <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van ruimte, beweging, richting, afstand ... ▪ Te situeren in de tijd <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van tijd, duur, frequentie, herhaling ... ◆ Vorming en gebruik van de belangrijkste tijden van de werkwoorden voor de communicatie in de tegenwoordige, de verleden en de toekomstige tijd • 'tijdelijk/dikwijls, altijd' <ul style="list-style-type: none"> ◆ Continuous/non-continuous • 'voltooid/niet voltooid' <ul style="list-style-type: none"> ◆ Perfect/non-perfect ▪ Te argumenteren en logische verbanden te leggen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van reden, oorzaak en gevolg ◆ Uitdrukken van doel ◆ Uitdrukken van tegenstelling en toevoeging ◆ Uitdrukken van mogelijkheid en waarschijnlijkheid ◆ Uitdrukken van wil en gevoelens ◆ Uitdrukken van (afwezigheid van) toelating en verplichting ▪ Perspectief aan te duiden <ul style="list-style-type: none"> • Neutraal/geen handelende persoon/nadruk op handelende persoon <ul style="list-style-type: none"> ◆ Actief versus passief: betekenis en passievorming ▪ Relatie en samenhang tussen tekstgedeelten aan te duiden <ul style="list-style-type: none"> ◆ Samengestelde zinnen ook met onderschikking ▪ Te rapporteren <ul style="list-style-type: none"> ◆ Indirecte rede 	
<p>De cursisten kunnen reflecteren over taal en taalgebruik binnen de vermelde taalgebruikssituaties en daarbij hun functionele kennis ter ondersteuning van hun taalbeheersing uitbreiden door naar aanleiding van zinvolle communicatieve situaties en taaltaken:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ reeds in de klas behandelde vormen en structuren te herkennen en ontleden; ▪ door te observeren hoe vormen en structuren functioneren, onder begeleiding regels te ontdekken en formuleren; ▪ <u>gelijkenissen en verschillen tussen talen te ontdekken en hun kennis van andere talen in te zetten.</u> 	ET43
<p>De cursisten kunnen verschillen en gelijkenissen onderscheiden in leefwijze tussen de eigen cultuur en de cultuur van een streek waar de doeltaal gesproken wordt.</p>	ET44

De cursisten werken aan de volgende attitudes :	
➤ tonen bereidheid en durf om te luisteren, te lezen, te spreken, gesprekken te voeren en te schrijven in het Engels;	ET45*
➤ streven naar taalverzorging;	ET46*
➤ tonen belangstelling voor de aanwezigheid van moderne vreemde talen in hun leefwereld, ook buiten de school, en voor de socioculturele wereld van de taalgebruikers;	ET47*
➤ staan open voor verschillen en gelijkenissen in leefwijze tussen de eigen cultuur en de cultuur van een streek waar de doeltaal gesproken wordt;	ET48*
➤ stellen zich open voor de esthetische component van teksten.	ET49*

Didactische wenken:

Merk op dat de hierboven vermelde kennis en attitudes ook onverkort terugkomen in de twee andere basismodules Engels. Op centrumniveau kan je verdere afspraken maken over bijv. de concrete invulling, eventuele differentiatie, het gewicht dat je in de verschillende modules aan bepaalde items toekent enz.

11 Frans

11.1 Minimale materiële vereisten

Om de vooropgestelde taalvaardigheid te kunnen verwerven, moeten de cursisten regelmatig kunnen beschikken over het volgende:

- een taalklas met audiovisuele mogelijkheden en een aanpasbare leeromgeving
- naslagwerken, o.a. woordenboeken, grammatica's, tijdschriften, literaire werken
- ICT-mogelijkheden met internetverbinding.

11.2 Evaluatie

Het decreet van 2007 betreffende het volwassenenonderwijs stelt in [art. 38, §1](#):

“Een evaluatie is een deskundige beoordeling van de mate waarin de cursist de doelstellingen uit het goedgekeurde leerplan heeft bereikt. Een evaluatie kan georganiseerd worden in de vorm van een permanente evaluatie of in de vorm van een afsluitende evaluatie. Het centrum organiseert voor elke module een evaluatie”.

11.3 Module: ASO3-B Frans 1 - 80 Lt (M AV G046)

Administratieve code: 6661

11.3.1 Beginsituatie

De beginsituatie van de cursist wordt door het CVO nagegaan via een intakeprocedure (gesprek, proef,...). Op basis van deze intake geeft het CVO een advies aan de cursist over het aangewezen traject.

11.3.2 Situering

In de eerste module verwerkt de cursist voornamelijk informatieve en prescriptieve teksten. Hij kan gelezen teksten navertellen en de verwerkte informatie structureren. Hij leert op informele én formele wijze corresponderen en kan een verslag schrijven.. Daarnaast komt de cursist in contact met geschreven verhalende teksten, waarover hij zich leert uiten. Ook de cultuur en de cultuuruitingen in de brede betekenis komen reeds aan bod in deze module.

Zie ook: [uitgangspunten](#) bij de eindtermen moderne vreemde talen Frans-Engels van de 3e graad ASO.

11.3.3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Module ASO3-B Frans 1	M AV G046
Luisteren	
In teksten met de volgende kenmerken	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp<ul style="list-style-type: none"> ▪ af en toe enige abstractie ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ ook onderwerpen van meer algemene aard, onder meer met betrekking tot de actualiteit ▪ Taalgebruikssituatie<ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder achtergrondgeluiden ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte<ul style="list-style-type: none"> ▪ ook samengestelde zinnen met een zekere mate van complexiteit ▪ tekststructuur met een zekere mate van complexiteit ▪ af en toe iets langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie<ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ zorgvuldige articulatie ▪ duidelijke, natuurlijke intonatie ▪ weinig afwijking van de standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ overwegend frequente woorden ▪ overwegend eenduidig in de context ▪ ook met minimale afwijking van de standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ het onderwerp bepalen in informatieve en prescriptieve teksten ➤ de hoofdgedachte achterhalen in informatieve en prescriptieve teksten ➤ de gedachtegang volgen van informatieve en prescriptieve teksten ➤ relevante informatie selecteren uit informatieve en prescriptieve teksten ➤ cultuuruitingen opzoeken die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt. 	<p>ET1 ET2 ET3 ET4 ET5</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de informatie van informatieve en prescriptieve teksten op overzichtelijke en persoonlijke manier ordenen. 	<p>ET6</p>
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen; ▪ het luisterdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ zeggen dat ze iets niet begrijpen en vragen wat iets betekent; ▪ gebruik maken van ondersteunende gegevens (talige en niet-talige) binnen en buiten de tekst; ▪ vragen om langzamer te spreken, iets te herhalen; ▪ hypothesen vormen over de inhoud en de bedoeling van de tekst; ▪ de vermoedelijke betekenis van transparante woorden afleiden; ▪ de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context; ▪ relevante informatie in kernwoorden noteren. 	<p>ET8</p>
Lezen	
<p>In teksten met de volgende kenmerken</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ af en toe enige abstractie ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ ook onderwerpen van meer algemene aard, onder meer met betrekking tot de actualiteit ▪ Taalgebruikssituatie 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ socioculturele verschillen tussen de Franstalige wereld en de eigen wereld ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ ook samengestelde zinnen met een zekere mate van complexiteit ▪ relatief complex gestructureerde informatieve, prescriptieve en narratieve teksten ▪ af en toe relatief lange teksten ▪ ook met redundante informatie ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ vaker minimale afwijking van de standaardtaal ▪ informeel en formeel ▪ aandacht voor taalvariëteiten 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ het onderwerp bepalen in informatieve, prescriptieve en narratieve teksten; ➤ de hoofdgedachte achterhalen in informatieve, prescriptieve en narratieve teksten; ➤ de gedachtegang volgen van informatieve, prescriptieve en narratieve teksten; ➤ relevante informatie selecteren uit informatieve, prescriptieve en narratieve teksten; ➤ de tekststructuur en -samenhang herkennen van informatieve, prescriptieve en narratieve teksten; ➤ cultuuruitingen opzoeken die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt. 	<p>ET9 ET10 ET11 ET12 ET13 ET14</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de informatie van informatieve, prescriptieve en narratieve teksten op overzichtelijke wijze ordenen 	<p>ET15</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ een oordeel vormen over informatieve, prescriptieve en narratieve teksten 	<p>ET16</p>
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen; ▪ onduidelijke passages herlezen; ▪ het leesdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ gebruik maken van ondersteunende gegevens (talige en niet-talige) binnen en buiten de tekst; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen; ▪ hypothesen vormen over de inhoud en de bedoeling van de tekst; ▪ de vermoedelijke betekenis van transparante woorden afleiden; ▪ de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en uitdrukkingen afleiden uit de context; ▪ relevante informatie aanduiden. 	<p>ET17</p>

Spreken	
In teksten met de volgende kenmerken	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ vrij concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder achtergrondgeluiden ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke tekststructuur ▪ complexere elementen verbonden tot een coherente tekst ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak ▪ zorgvuldige articulatie ▪ natuurlijke intonatie ▪ standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ met eventuele herhalingen en onderbrekingen ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ frequente woorden ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren :	
➤ informatie uit informatieve, prescriptieve en narratieve teksten meedelen	ET18
➤ gelezen informatieve en narratieve teksten navertellen.	ET19
kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren :	
➤ verslag uitbrengen over een ervaring, een situatie en een gebeurtenis	ET21
➤ cultuuruitingen opzoeken en presenteren die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt.	ET23

<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren</p> <p>➤ een waardering kort toelichten</p>	ET24
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles kunnen uitdrukken; ▪ het spreekdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ een spreekplan opstellen; ▪ gebruik maken van non-verbaal gedrag; ▪ gebruik maken van ondersteunend visueel en auditief materiaal; ▪ ondanks moeilijkheden via omschrijvingen de correcte boodschap overbrengen; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen en rekening houden met de consequenties ervan; ▪ bij een gemeenschappelijke spreektaak talige afspraken maken, elkaars inbreng in de tekst benutten, evalueren, corrigeren en redigeren. 	ET26
Mondelinge interactie	
<p>In teksten met de volgende kenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ vrij concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ de gesprekspartners richten zich tot elkaar en tot anderen ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder visuele ondersteuning, met inbegrip van non-verbale signalen ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke tekststructuur ▪ complexere elementen verbonden tot een coherente tekst ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak ▪ zorgvuldige articulatie ▪ natuurlijke intonatie ▪ standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ met eventuele herhalingen en onderbrekingen ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ frequente woorden ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer 	

<ul style="list-style-type: none"> algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de taaltaken gerangschikt onder “luisteren” en “spreken”, in een gespreksituatie uitvoeren ➤ een niet al te complex gesprek beginnen, aan de gang houden en afsluiten. 	<p>ET27</p> <p>ET28</p>
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen of kunnen uitdrukken; ▪ het doel van de interactie bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ gebruik maken van non-verbaal gedrag; ▪ ondanks moeilijkheden via omschrijvingen de correcte boodschap overbrengen; ▪ vragen om langzamer te spreken, iets te herhalen; ▪ zelf iets in eenvoudige taal herformuleren om wederzijds begrip na te gaan; ▪ eenvoudige technieken toepassen om een kort gesprek te beginnen, gaande te houden en af te sluiten. 	<p>ET29</p>
Schrijven	
<p>In teksten met de volgende kenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ af en toe onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante en vertrouwde taalgebruikssituaties ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige zinnen en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke, begrijpelijke lopende tekst waarbij indeling in alinea's en standaard lay-out zijn toegepast ▪ tekststructuur met een beperkte mate van complexiteit ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ gelezen teksten globaal weergeven; ➤ mededelingen schrijven; 	<p>ET30</p> <p>ET31</p>

<ul style="list-style-type: none"> ➤ een situatie, een gebeurtenis, een ervaring beschrijven; ➤ alledaagse uitdrukkingen en elementaire routines uit de doeltaal gebruiken; ➤ een spontane mening verwoorden over informatieve en prescriptieve teksten. 	<p>ET32</p> <p>ET33</p> <p>ET34</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ een verslag schrijven ➤ informele en formele, ook digitale correspondentie voeren ➤ cultuuruitingen opzoeken en presenteren die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt. 	<p>ET37</p> <p>ET38</p> <p>ET39</p>
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles kunnen uitdrukken; ▪ het schrijfdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ een schrijfplan opstellen; ▪ van een model gebruik maken; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen en rekening houden met de consequenties ervan; ▪ de passende lay-out gebruiken; ▪ de eigen tekst nakijken; ▪ bij een gemeenschappelijke schrijftaak talige afspraken maken, elkaars inbreng in de tekst benutten, evalueren, corrigeren en redigeren; ▪ met de belangrijkste conventies van geschreven taal rekening houden. 	<p>ET41</p>
<p>Kennis en attitudes</p>	
<p>Om bovenvermelde taaltaken uit te voeren kunnen de cursisten op hun niveau functionele beheersing van de volgende taalelementen inzetten:</p> <p>De grammaticale en complementaire lexicale kennis om ...</p> <p><u>Personen, dieren en zaken te benoemen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Te verwijzen naar personen, dieren en zaken <ul style="list-style-type: none"> • Wat? / Wie? <ul style="list-style-type: none"> ◆ Zelfstandige naamwoorden: getal, telbaar en ontelbaar, genus ◆ Lidwoorden: getal, bepaald en onbepaald, genus, article zéro, article partitif ◆ Voornaamwoorden: persoonlijk, bezittelijk, aanwijzend, onderwerp, lijdend en meewerkend voorwerp, en/y • Hoeveel? De hoeveelste? <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van hoeveelheden ▪ Personen, dieren en zaken nader te bepalen en te omschrijven <ul style="list-style-type: none"> ◆ Bijvoeglijke naamwoorden ◆ Overeenkomst zelfstandig naamwoord - bijvoeglijk naamwoord ▪ Gelijkenissen en verschillen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Trappen van vergelijking ▪ Relaties aan te duiden <ul style="list-style-type: none"> ◆ Betrekkelijke bijzinnen en samengestelde betrekkelijke voornaamwoorden 	<p>ET42</p>

<p><u>Uitspraken te doen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Te bevestigen, te vragen en te ontkennen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Bevestigende, ontkennende en vragende zinnen ◆ Overeenkomst tussen onderwerp en werkwoord ◆ Vragende woorden ◆ Iets benadrukken ▪ Te situeren in de ruimte <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van ruimte, beweging, richting, afstand ... ▪ Te situeren in de tijd <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van tijd, duur, frequentie, herhaling ... ◆ Vorming, waarde en gebruik van de tijden van de 'indicatif' voor de communicatie in de tegenwoordige, de verleden en de toekomstige tijd ◆ Vorming, waarde en gebruik van de andere wijzen voor de communicatie ▪ Te argumenteren en logische verbanden te leggen <ul style="list-style-type: none"> Uitdrukken van reden, oorzaak en gevolg Uitdrukken van doel Uitdrukken van (on)zekerheid en twijfel Uitdrukken van (on)mogelijkheid en waarschijnlijkheid Uitdrukken van tegenstelling en toegeving Uitdrukken van wil en gevoelens Uitdrukken van hypothese ◆ Uitdrukken van voorwaarde ▪ Relatie en samenhang tussen tekstgedeelten aan te duiden <ul style="list-style-type: none"> ◆ Samengestelde zinnen ook met onderschikking ▪ Te rapporteren <ul style="list-style-type: none"> ◆ Indirecte rede 	
<p>De cursisten kunnen reflecteren over taal en taalgebruik binnen de vermelde taalgebruikssituaties en daarbij hun functionele kennis ter ondersteuning van hun taalbeheersing uitbreiden door naar aanleiding van zinvolle communicatieve situaties en taaltaken:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ reeds in de klas behandelde vormen en structuren te herkennen en ontleden; ▪ door te observeren hoe vormen en structuren functioneren, onder begeleiding regels te ontdekken en formuleren; ▪ gelijkenissen en verschillen tussen talen te ontdekken en hun kennis van andere talen in te zetten. 	ET43
<p>De cursisten kunnen verschillen en gelijkenissen onderscheiden in leefwijze tussen de eigen cultuur en de cultuur van een streek waar de doeltaal gesproken wordt.</p>	ET44
<p>De cursisten werken aan de volgende attitudes:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ tonen bereidheid en durf om te luisteren, te lezen, te spreken, gesprekken te voeren en te schrijven in het Frans; ➤ streven naar taalverzorging; ➤ tonen belangstelling voor de aanwezigheid van moderne vreemde talen in hun leefwereld, ook buiten de school, en voor de socioculturele wereld van de taalgebruikers; 	ET45* ET46* ET47*

➤ staan open voor verschillen en gelijkenissen in leefwijze tussen de eigen cultuur en de cultuur van een streek waar de doeltaal gesproken wordt;	ET48*
➤ stellen zich open voor de esthetische component van teksten.	ET49*

Didactische wenken:

Merk op dat de hierboven vermelde kennis en attitudes ook onverkort terugkomen in de vervolmodules Frans. Op centrumniveau kan je verdere afspraken maken over bijv. de concrete invulling, eventuele differentiatie, het gewicht dat je in de verschillende modules aan bepaalde items toekent enz.

11.4 Module ASO3-B Frans 2 - 80 It (M AV G047)

Administratieve code: 6662

11.4.1 Instapvereiste

De cursist beschikt over het deelcertificaat van de module "ASO3-B Frans 1" of voldoet aan één van de overige toelatingsvoorwaarden voor sequentieel geordende modules van het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs ([art.35 §2](#)).

11.4.2 Situering

In de tweede module wordt de cursist op het eenvoudigste verwerkingsniveau geconfronteerd met geschreven en gesproken narratieve én artistiek-literaire teksten. Hij oefent ook zijn presentatievaardigheden. De cursist leert zich een oordeel vormen over diverse soorten teksten en leert argumenteren in de doeltaal over wat hij gehoord of gelezen heeft. Hij oefent verder in het voeren van een correspondentie.

Daarnaast leert hij typerende cultuuruitingen uitgebreider herkennen. Ook in de attitudes wordt hij in deze module verder geprikkeld tot openheid voor andere culturen, en voor de esthetische dimensie van teksten.

Zie ook: [uitgangspunten](#) bij de eindtermen moderne vreemde talen Frans-Engels van de 3e graad ASO.

11.4.3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Module ASO3-B Frans 2	M AV G047
Luisteren	
In teksten met de volgende kenmerken	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ af en toe enige abstractie ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ ook onderwerpen van meer algemene aard, onder meer met betrekking tot de actualiteit ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder achtergrondgeluiden ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ ook samengestelde zinnen met een zekere mate van complexiteit ▪ tekststructuur met een zekere mate van complexiteit ▪ af en toe iets langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak ▪ zorgvuldige articulatie ▪ duidelijke, natuurlijke intonatie ▪ weinig afwijking van de standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ overwegend frequente woorden ▪ overwegend eenduidig in de context ▪ ook met minimale afwijking van de standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ het onderwerp bepalen in narratieve en artistiek-literaire teksten ➤ de hoofdgedachte achterhalen in narratieve en artistiek-literaire teksten ➤ de gedachtegang volgen van narratieve en artistiek-literaire teksten ➤ relevante informatie selecteren uit narratieve en artistiek-literaire teksten ➤ cultuuruitingen opzoeken die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt. 	<p>ET1 ET2 ET3 ET4 ET5</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de informatie van narratieve teksten op overzichtelijke en persoonlijke manier ordenen. 	<p>ET6</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ een oordeel vormen over informatieve, prescriptieve en narratieve teksten 	<p>ET7</p>

<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen; ▪ het luisterdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ zeggen dat ze iets niet begrijpen en vragen wat iets betekent; ▪ gebruik maken van ondersteunende gegevens (talige en niet-talige) binnen en buiten de tekst; ▪ vragen om langzamer te spreken, iets te herhalen; ▪ hypothesen vormen over de inhoud en de bedoeling van de tekst; ▪ de vermoedelijke betekenis van transparante woorden afleiden; ▪ de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context; ▪ relevante informatie in kernwoorden noteren. 	ET8
Lezen	
In teksten met de volgende kenmerken	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ af en toe enige abstractie ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ ook onderwerpen van meer algemene aard, onder meer met betrekking tot de actualiteit ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ socioculturele verschillen tussen de Franstalige wereld en de eigen wereld ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ ook samengestelde zinnen met een zekere mate van complexiteit ▪ niet al te complex gestructureerde artistiek-literaire teksten ▪ relatief complex gestructureerde narratieve teksten ▪ af en toe relatief lange teksten ▪ ook met redundante informatie ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ vaker minimale afwijking van de standaardtaal ▪ informeel en formeel ▪ aandacht voor taalvariëteiten 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ het onderwerp bepalen in narratieve en artistiek-literaire teksten; ➤ de hoofdgedachte achterhalen in narratieve en artistiek-literaire teksten; ➤ de gedachtegang volgen van narratieve en artistiek-literaire teksten; ➤ relevante informatie selecteren uit narratieve en artistiek-literaire teksten; 	ET9 ET10 ET11 ET12

<ul style="list-style-type: none"> ➤ de tekststructuur en -samenhang herkennen van narratieve en artistiek-literaire teksten; ➤ cultuuruitingen opzoeken die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt. 	ET13 ET14
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de informatie van narratieve en artistiek-literaire teksten op overzichtelijke wijze ordenen 	ET15
<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ een oordeel vormen over narratieve en artistiek-literaire teksten 	ET16
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen; ▪ onduidelijke passages herlezen; ▪ het leesdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ gebruik maken van ondersteunende gegevens (talige en niet-talige) binnen en buiten de tekst; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen; ▪ hypothesen vormen over de inhoud en de bedoeling van de tekst; ▪ de vermoedelijke betekenis van transparante woorden afleiden; ▪ de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en uitdrukkingen afleiden uit de context; ▪ relevante informatie aanduiden. 	ET17
Spreken	
In teksten met de volgende kenmerken	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ vrij concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder achtergrondgeluiden ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke tekststructuur ▪ complexere elementen verbonden tot een coherente tekst ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak ▪ zorgvuldige articulatie ▪ natuurlijke intonatie 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ met eventuele herhalingen en onderbrekingen ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ frequente woorden ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ informatie uit narratieve en artistiek-literaire teksten meedelen ➤ beluisterde informatieve teksten navertellen. 	<p>ET18</p> <p>ET19</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ beluisterde en gelezen informatieve en narratieve teksten samenvatten ➤ een presentatie geven 	<p>ET20</p> <p>ET22</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ een gefundeerd standpunt naar voor brengen bij beluisterde en gelezen informatieve prescriptieve en narratieve teksten 	<p>ET25</p>
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles kunnen uitdrukken; ▪ het spreekdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ een spreekplan opstellen; ▪ gebruik maken van non-verbaal gedrag; ▪ gebruik maken van ondersteunend visueel en auditief materiaal; ▪ ondanks moeilijkheden via omschrijvingen de correcte boodschap overbrengen; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen en rekening houden met de consequenties ervan; ▪ bij een gemeenschappelijke spreektaak talige afspraken maken, elkaars inbreng in de tekst benutten, evalueren, corrigeren en redigeren. 	<p>ET26</p>
Mondelinge interactie	
<p>In teksten met de volgende kenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ vrij concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ de gesprekspartners richten zich tot elkaar en tot anderen 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder visuele ondersteuning, met inbegrip van non-verbale signalen ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke tekststructuur ▪ complexere elementen verbonden tot een coherente tekst ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak ▪ zorgvuldige articulatie ▪ natuurlijke intonatie ▪ standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ met eventuele herhalingen en onderbrekingen ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ frequente woorden ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de taaltaken gerangschikt onder “luisteren” en “spreken”, in een gesprekssituatie uitvoeren ➤ een niet al te complex gesprek beginnen, aan de gang houden en afsluiten. 	<p>ET27</p> <p>ET28</p>
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen of kunnen uitdrukken; ▪ het doel van de interactie bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ gebruik maken van non-verbaal gedrag; ▪ ondanks moeilijkheden via omschrijvingen de correcte boodschap overbrengen; ▪ vragen om langzamer te spreken, iets te herhalen; ▪ zelf iets in eenvoudige taal herformuleren om wederzijds begrip na te gaan; ▪ eenvoudige technieken toepassen om een kort gesprek te beginnen, gaande te houden en af te sluiten. 	<p>ET29</p>
Schrijven	
<p>In teksten met de volgende kenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ af en toe onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante en vertrouwde taalgebruikssituaties ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige zinnen en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke, begrijpelijke lopende tekst waarbij indeling in alinea's en standaard lay-out zijn toegepast ▪ tekststructuur met een beperkte mate van complexiteit ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren: een spontane mening verwoorden over narratieve en artistiek-literaire teksten.</p>	ET34
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ gelezen informatieve en narratieve teksten samenvatten ➤ informele en formele, ook digitale correspondentie voeren ➤ cultuuruitingen opzoeken en presenteren die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt. 	ET35 ET38 ET39
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles kunnen uitdrukken; ▪ het schrijfdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ een schrijfplan opstellen; ▪ van een model gebruik maken; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen en rekening houden met de consequenties ervan; ▪ de passende lay-out gebruiken; ▪ de eigen tekst nakijken; ▪ bij een gemeenschappelijke schrijftaak talige afspraken maken, elkaars inbreng in de tekst benutten, evalueren, corrigeren en redigeren; ▪ met de belangrijkste conventies van geschreven taal rekening houden. 	ET41
<p>Kennis en attitudes</p>	
<p>Om bovenvermelde taaltaken uit te voeren kunnen de cursisten op hun niveau functionele beheersing van de volgende taalelementen inzetten:</p> <p>De grammaticale en complementaire lexicale kennis om ...</p> <p><u>Personen, dieren en zaken te benoemen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Te verwijzen naar personen, dieren en zaken 	ET42

<ul style="list-style-type: none"> • Wat? / Wie? <ul style="list-style-type: none"> ◆ Zelfstandige naamwoorden: getal, telbaar en ontelbaar, genus ◆ Lidwoorden: getal, bepaald en onbepaald, genus, article zéro, article partitif ◆ Voornaamwoorden: persoonlijk, bezittelijk, aanwijzend, onderwerp, lijdend en meewerkend voorwerp, en/y • Hoeveel? De hoeveelste? <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van hoeveelheden ▪ Personen, dieren en zaken nader te bepalen en te omschrijven <ul style="list-style-type: none"> ◆ Bijvoeglijke naamwoorden ◆ Overeenkomst zelfstandig naamwoord - bijvoeglijk naamwoord ▪ Gelijkenissen en verschillen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Trappen van vergelijking ▪ Relaties aan te duiden <ul style="list-style-type: none"> ◆ Betrekkelijke bijzinnen en samengestelde betrekkelijke voornaamwoorden <p><u>Uitspraken te doen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Te bevestigen, te vragen en te ontkennen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Bevestigende, ontkennende en vragende zinnen ◆ Overeenkomst tussen onderwerp en werkwoord ◆ Vragende woorden ◆ Iets benadrukken ▪ Te situeren in de ruimte <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van ruimte, beweging, richting, afstand ... ▪ Te situeren in de tijd <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van tijd, duur, frequentie, herhaling ... ◆ Vorming, waarde en gebruik van de tijden van de 'indicatif' voor de communicatie in de tegenwoordige, de verleden en de toekomstige tijd ◆ Vorming, waarde en gebruik van de andere wijzen voor de communicatie ▪ Te argumenteren en logische verbanden te leggen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van reden, oorzaak en gevolg ◆ Uitdrukken van doel ◆ Uitdrukken van (on)zekerheid en twijfel ◆ Uitdrukken van (on)mogelijkheid en waarschijnlijkheid ◆ Uitdrukken van tegenstelling en toegeving ◆ Uitdrukken van wil en gevoelens ◆ Uitdrukken van hypothese ◆ Uitdrukken van voorwaarde ▪ Relatie en samenhang tussen tekstgedeelten aan te duiden <ul style="list-style-type: none"> ◆ Samengestelde zinnen ook met onderschikking ▪ Te rapporteren <ul style="list-style-type: none"> ◆ Indirecte rede 	
De cursisten kunnen reflecteren over taal en taalgebruik binnen de vermelde taalgebruikssituaties en daarbij hun functionele kennis ter ondersteuning van	ET43

<p>hun taalbeheersing uitbreiden door naar aanleiding van zinvolle communicatieve situaties en taaltaken:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ reeds in de klas behandelde vormen en structuren te herkennen en ontleden; ▪ door te observeren hoe vormen en structuren functioneren, onder begeleiding regels te ontdekken en formuleren; ▪ gelijkenissen en verschillen tussen talen te ontdekken en hun kennis van andere talen in te zetten. 	
<p>De cursisten kunnen verschillen en gelijkenissen onderscheiden in leefwijze tussen de eigen cultuur en de cultuur van een streek waar de doeltaal gesproken wordt.</p>	ET44
<p>De cursisten werken aan de volgende attitudes:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ tonen bereidheid en durf om te luisteren, te lezen, te spreken, gesprekken te voeren en te schrijven in het Frans; ➤ streven naar taalverzorging; ➤ tonen belangstelling voor de aanwezigheid van moderne vreemde talen in hun leefwereld, ook buiten de school, en voor de socioculturele wereld van de taalgebruikers; ➤ staan open voor verschillen en gelijkenissen in leefwijze tussen de eigen cultuur en de cultuur van een streek waar de doeltaal gesproken wordt; ➤ stellen zich open voor de esthetische component van teksten. 	<p>ET45*</p> <p>ET46*</p> <p>ET47*</p> <p>ET48*</p> <p>ET49*</p>

Didactische wenken:

Merk op dat de hierboven vermelde kennis en attitudes ook onverkort terugkomen in de twee andere basismodules Frans. Op centrumniveau kan je verdere afspraken maken over bijv. de concrete invulling, eventuele differentiatie, het gewicht dat je in de verschillende modules aan bepaalde items toekent enz.

11.5 Module: ASO3-B Frans 3 - 80 It (M AV G048)

Administratieve code: 6663

11.5.1 Instapvereiste

De cursist beschikt over het deelcertificaat van de module "ASO3-B Frans 2" of voldoet aan één van de overige toelatingsvoorwaarden voor sequentieel geordende modules van het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs ([art.35 §2](#)).

11.5.2 Situering

In de voorgaande module leerde de cursist al een standpunt onderbouwen: in module 3 staan het verwerken van argumentatieve teksten en het zelf argumenteren (zowel mondeling als schriftelijk) centraal. De cursist leert verder beluisterde en gelezen teksten schriftelijk samenvatten. Daarnaast wordt veel aandacht geschonken aan artistiek-literaire teksten: de culturele en esthetische dimensie komt ruim aan bod.

Zie ook: [uitgangspunten](#) bij de eindtermen moderne vreemde talen Frans-Engels van de 3e graad ASO.

11.5.3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Module ASO3-B Frans 3	M AV G048
Luisteren	
In teksten met de volgende kenmerken	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp<ul style="list-style-type: none"> ▪ af en toe enige abstractie ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ ook onderwerpen van meer algemene aard, onder meer met betrekking tot de actualiteit ▪ Taalgebruikssituatie<ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder achtergrondgeluiden ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte<ul style="list-style-type: none"> ▪ ook samengestelde zinnen met een zekere mate van complexiteit ▪ tekststructuur met een zekere mate van complexiteit ▪ af en toe iets langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie<ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ zorgvuldige articulatie ▪ duidelijke, natuurlijke intonatie ▪ weinig afwijking van de standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ overwegend frequente woorden ▪ overwegend eenduidig in de context ▪ ook met minimale afwijking van de standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ het onderwerp bepalen in argumentatieve en artistiek-literaire teksten ➤ de hoofdgedachte achterhalen in argumentatieve en artistiek-literaire teksten ➤ de gedachtegang volgen van argumentatieve en artistiek-literaire teksten ➤ relevante informatie selecteren uit argumentatieve en artistiek-literaire teksten ➤ cultuuruitingen opzoeken die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt. 	<p>ET1 ET2 ET3 ET4 ET5</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de informatie van argumentatieve en artistiek-literaire teksten op overzichtelijke en persoonlijke manier ordenen. 	<p>ET6</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren:</p> <p>een oordeel vormen over argumentatieve en artistiek-literaire teksten</p>	<p>ET7</p>
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen; ▪ het luisterdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ zeggen dat ze iets niet begrijpen en vragen wat iets betekent; ▪ gebruik maken van ondersteunende gegevens (talige en niet-talige) binnen en buiten de tekst; ▪ vragen om langzamer te spreken, iets te herhalen; ▪ hypothesen vormen over de inhoud en de bedoeling van de tekst; ▪ de vermoedelijke betekenis van transparante woorden afleiden; ▪ de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context; ▪ relevante informatie in kernwoorden noteren. 	<p>ET8</p>
<p>Lezen</p>	
<p>In teksten met de volgende kenmerken</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ af en toe enige abstractie 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ ook onderwerpen van meer algemene aard, onder meer met betrekking tot de actualiteit ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ socioculturele verschillen tussen de Franstalige wereld en de eigen wereld ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ ook samengestelde zinnen met een zekere mate van complexiteit ▪ niet al te complex gestructureerde argumentatieve en artistiek-literaire teksten ▪ af en toe relatief lange teksten ▪ ook met redundante informatie ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ vaker minimale afwijking van de standaardtaal ▪ informeel en formeel ▪ aandacht voor taalvariëteiten 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ het onderwerp bepalen in argumentatieve en artistiek-literaire teksten; ➤ de hoofdgedachte achterhalen in argumentatieve en artistiek-literaire teksten; ➤ de gedachtegang volgen van argumentatieve en artistiek-literaire teksten; ➤ relevante informatie selecteren uit argumentatieve en artistiek-literaire teksten; ➤ de tekststructuur en -samenhang herkennen argumentatieve en artistiek-literaire teksten; ➤ cultuuruitingen opzoeken die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt. 	<p>ET9 ET10 ET11 ET12 ET13 ET14</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de informatie van argumentatieve en artistiek-literaire teksten op overzichtelijke wijze ordenen 	<p>ET15</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ een oordeel vormen over argumentatieve en artistiek-literaire teksten 	<p>ET16</p>
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen; ▪ onduidelijke passages herlezen; ▪ het leesdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ gebruik maken van ondersteunende gegevens (talige en niet-talige) binnen en buiten de tekst; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen; ▪ hypothesen vormen over de inhoud en de bedoeling van de tekst; ▪ de vermoedelijke betekenis van transparante woorden afleiden; 	<p>ET17</p>

<ul style="list-style-type: none"> ▪ de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en uitdrukkingen afleiden uit de context; ▪ relevante informatie aanduiden. 	
Spreken	
In teksten met de volgende kenmerken	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ vrij concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder achtergrondgeluiden ▪ met en zonder visuele ondersteuning ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke tekststructuur ▪ complexere elementen verbonden tot een coherente tekst ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak ▪ zorgvuldige articulatie ▪ natuurlijke intonatie ▪ standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ met eventuele herhalingen en onderbrekingen ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ frequente woorden ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ informatie uit argumentatieve en artistiek-literaire teksten meedelen ➤ beluisterde narratieve teksten navertellen. 	<p>ET18 ET19</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken structurerend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ beluisterde en gelezen artistiek-literaire teksten samenvatten 	<p>ET20</p>

<p>➤ cultuuruitingen opzoeken en presenteren die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt.</p>	ET23
<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren:</p> <p>➤ een gefundeerd standpunt naar voor brengen bij beluisterde en gelezen argumentatieve en artistiek-literaire teksten</p>	ET25
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles kunnen uitdrukken; ▪ het spreekdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ een spreekplan opstellen; ▪ gebruik maken van non-verbaal gedrag; ▪ gebruik maken van ondersteunend visueel en auditief materiaal; ▪ ondanks moeilijkheden via omschrijvingen de correcte boodschap overbrengen; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen en rekening houden met de consequenties ervan; ▪ bij een gemeenschappelijke spreektaak talige afspraken maken, elkaars inbreng in de tekst benutten, evalueren, corrigeren en redigeren. 	ET26
Mondelinge interactie	
<p>In teksten met de volgende kenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ vrij concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ de gesprekspartners richten zich tot elkaar en tot anderen ▪ voor de cursisten relevante taalgebruikssituaties ▪ met en zonder visuele ondersteuning, met inbegrip van non-verbale signalen ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke tekststructuur ▪ complexere elementen verbonden tot een coherente tekst ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Uitspraak, articulatie, intonatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ heldere uitspraak ▪ zorgvuldige articulatie ▪ natuurlijke intonatie ▪ standaardtaal ▪ Tempo en vlotheid <ul style="list-style-type: none"> ▪ met eventuele herhalingen en onderbrekingen ▪ normaal tempo ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ frequente woorden 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de taaltaken gerangschikt onder “luisteren” en “spreken”, in een gespreksituatie uitvoeren ➤ een niet al te complex gesprek beginnen, aan de gang houden en afsluiten. 	<p>ET27 ET28</p>
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen of kunnen uitdrukken; ▪ het doel van de interactie bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ gebruik maken van non-verbaal gedrag; ▪ ondanks moeilijkheden via omschrijvingen de correcte boodschap overbrengen; ▪ vragen om langzamer te spreken, iets te herhalen; ▪ zelf iets in eenvoudige taal herformuleren om wederzijds begrip na te gaan; ▪ eenvoudige technieken toepassen om een kort gesprek te beginnen, gaande te houden en af te sluiten. 	<p>ET29</p>
Schrijven	
<p>In teksten met de volgende kenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwerp <ul style="list-style-type: none"> ▪ concreet ▪ eigen leefwereld en dagelijks leven ▪ af en toe onderwerpen van meer algemene aard ▪ Taalgebruikssituatie <ul style="list-style-type: none"> ▪ voor de cursisten relevante en vertrouwde taalgebruikssituaties ▪ met aandacht voor digitale media ▪ Structuur/ Samenhang/ Lengte <ul style="list-style-type: none"> ▪ enkelvoudige zinnen en samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit ▪ duidelijke, begrijpelijke lopende tekst waarbij indeling in alinea's en standaard lay-out zijn toegepast ▪ tekststructuur met een beperkte mate van complexiteit ▪ vrij korte en af en toe langere teksten ▪ Woordenschat en taalvariëteit <ul style="list-style-type: none"> ▪ toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven van en meningen te formuleren over de eigen leefwereld en onderwerpen van meer algemene aard ▪ standaardtaal ▪ informeel en formeel 	
<p>kunnen de cursisten volgende taken beschrijvend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ een spontane mening verwoorden over argumentatieve en artistiek-literaire teksten. 	<p>ET34</p>

<p>kunnen de cursisten volgende taken structurend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ beluisterde informatieve en narratieve teksten samenvatten ➤ gelezen argumentatieve teksten samenvatten ➤ informele en formele, ook digitale correspondentie voeren ➤ cultuuruitingen opzoeken en presenteren die specifiek zijn voor een streek waar de doeltaal gesproken wordt. 	<p>ET35 ET36 ET38 ET39</p>
<p>kunnen de cursisten volgende taken beoordelend uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ een standpunt verwoorden in de vorm van informatieve en argumentatieve teksten 	<p>ET40</p>
<p>Indien nodig passen de cursisten volgende strategieën toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles kunnen uitdrukken; ▪ het schrijfdoel bepalen en hun taalgedrag er op afstemmen; ▪ een schrijfplan opstellen; ▪ van een model gebruik maken; ▪ digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen en rekening houden met de consequenties ervan; ▪ de passende lay-out gebruiken; ▪ de eigen tekst nakijken; ▪ bij een gemeenschappelijke schrijftaak talige afspraken maken, elkaars inbreng in de tekst benutten, evalueren, corrigeren en redigeren; ▪ met de belangrijkste conventies van geschreven taal rekening houden. 	<p>ET41</p>
<p>Kennis en attitudes</p>	
<p>Om bovenvermelde taaltaken uit te voeren kunnen de cursisten op hun niveau functionele beheersing van de volgende taalelementen inzetten:</p> <p>De grammaticale en complementaire lexicale kennis om ...</p> <p><u>Personen, dieren en zaken te benoemen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Te verwijzen naar personen, dieren en zaken <ul style="list-style-type: none"> • Wat? / Wie? <ul style="list-style-type: none"> ◆ Zelfstandige naamwoorden: getal, telbaar en ontelbaar, genus ◆ Lidwoorden: getal, bepaald en onbepaald, genus, article zéro, article partitif ◆ Voornaamwoorden: persoonlijk, bezittelijk, aanwijzend, onderwerp, lijdend en meewerkend voorwerp, en/y • Hoeveel? De hoeveelste? <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van hoeveelheden ▪ Personen, dieren en zaken nader te bepalen en te omschrijven <ul style="list-style-type: none"> ◆ Bijvoeglijke naamwoorden ◆ Overeenkomst zelfstandig naamwoord - bijvoeglijk naamwoord ▪ Gelijkenissen en verschillen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Trappen van vergelijking ▪ Relaties aan te duiden <ul style="list-style-type: none"> ◆ Betrekkelijke bijzinnen en samengestelde betrekkelijke voornaamwoorden 	<p>ET42</p>

<p><u>Uitspraken te doen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Te bevestigen, te vragen en te ontkennen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Bevestigende, ontkennende en vragende zinnen ◆ Overeenkomst tussen onderwerp en werkwoord ◆ Vragende woorden ◆ Iets benadrukken ▪ Te situeren in de ruimte <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van ruimte, beweging, richting, afstand ... ▪ Te situeren in de tijd <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van tijd, duur, frequentie, herhaling ... ◆ Vorming, waarde en gebruik van de tijden van de 'indicatif' voor de communicatie in de tegenwoordige, de verleden en de toekomstige tijd ◆ Vorming, waarde en gebruik van de andere wijzen voor de communicatie ▪ Te argumenteren en logische verbanden te leggen <ul style="list-style-type: none"> ◆ Uitdrukken van reden, oorzaak en gevolg ◆ Uitdrukken van doel ◆ Uitdrukken van (on)zekerheid en twijfel ◆ Uitdrukken van (on)mogelijkheid en waarschijnlijkheid ◆ Uitdrukken van tegenstelling en toegeving ◆ Uitdrukken van wil en gevoelens ◆ Uitdrukken van hypothese ◆ Uitdrukken van voorwaarde ▪ Relatie en samenhang tussen tekstgedeelten aan te duiden <ul style="list-style-type: none"> ◆ Samengestelde zinnen ook met onderschikking ▪ Te rapporteren <ul style="list-style-type: none"> ◆ Indirecte rede 	
<p>De cursisten kunnen reflecteren over taal en taalgebruik binnen de vermelde taalgebruikssituaties en daarbij hun functionele kennis ter ondersteuning van hun taalbeheersing uitbreiden door naar aanleiding van zinvolle communicatieve situaties en taaltaken:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ reeds in de klas behandelde vormen en structuren te herkennen en ontleden; ▪ door te observeren hoe vormen en structuren functioneren, onder begeleiding regels te ontdekken en formuleren; ▪ gelijkenissen en verschillen tussen talen te ontdekken en hun kennis van andere talen in te zetten. 	ET43
<p>De cursisten kunnen verschillen en gelijkenissen onderscheiden in leefwijze tussen de eigen cultuur en de cultuur van een streek waar de doeltaal gesproken wordt.</p>	ET44
<p>De cursisten werken aan de volgende attitudes:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ tonen bereidheid en durf om te luisteren, te lezen, te spreken, gesprekken te voeren en te schrijven in het Frans; ➤ streven naar taalverzorging; ➤ tonen belangstelling voor de aanwezigheid van moderne vreemde talen in hun leefwereld, ook buiten de school, en voor de socioculturele wereld van de taalgebruikers; ➤ staan open voor verschillen en gelijkenissen in leefwijze tussen de eigen cultuur en de cultuur van een streek waar de doeltaal gesproken wordt; 	ET45* ET46* ET47* ET48*

➤ stellen zich open voor de esthetische component van teksten.

ET49*

Didactische wenken:

Merk op dat de hierboven vermelde kennis en attitudes ook onverkort terugkomen in de twee andere basismodules Frans. Op centrumniveau kan je verdere afspraken maken over bijv. de concrete invulling, eventuele differentiatie, het gewicht dat je in de verschillende modules aan bepaalde items toekent enz.

12 Fysica

12.1 Algemeen

In de derde graad wordt een fundamenteel onderscheid gemaakt tussen wetenschappen voor de basisvorming en wetenschappen voor het fundamenteel gedeelte. In de basisvorming worden de conceptuele grondslagen die in de tweede graad werden gelegd, uitgebouwd met een accent op de persoonsvormende en maatschappelijke functie van het wetenschapsonderwijs.

Voor de fysica betekent dit dat naast de voortzetting van de conceptuele benadering, waarbij de fysica als zuivere wetenschap aangebracht wordt, ook de maatschappelijke aspecten van fysica benaderd worden. Tenslotte is het belangrijk de toegepaste fysica, zichtbaar in (hoog)technologische, medische en industriële toepassingen aan bod te laten komen.

12.1.1 Minimale materiële vereisten

De leraar kan beschikken over een werktafel met water- en energievoorzieningen om demonstratieproeven te kunnen uitvoeren.

Het lokaal beschikt over projectiemogelijkheid.

Er is voldoende basismateriaal en specifiek materiaal voor het uitvoeren van demonstratieproeven.

Er is een minimum aan materiaal om experimenten te laten uitvoeren door cursisten.

12.1.2 Evaluatie van de cursisten

Bij de aanvang van de module wordt aan de cursisten meegedeeld hoe de evaluatie verloopt, hoe rekening gehouden wordt met dagelijks werk en/of zelfstandig werk en/of praktische proeven.

Bij de evaluatie wordt rekening gehouden met alle eindtermen die van toepassing zijn voor het vak: de gemeenschappelijke, de algemene en de vakspecifieke eindtermen.

12.2 Module ASO3-B Fysica - 60 Lt (M AV G055)

Administrative code: 6670

12.2.1 Beginsituatie

Van de cursisten wordt verwacht dat zij de eindtermen voor de tweede graad voor het vak beheersen.

12.2.2 Situering

Deze module laat cursisten toe zich belangrijke natuurwetenschappelijke concepten, begrippen, kennis en vaardigheden eigen te maken om te functioneren in dagelijkse situaties waarbij een natuurwetenschappelijke basisvorming vereist is.

De thema's die aan bod komen zijn:

- beweging en kracht
- materie en straling
- trillingen en golven
- elektriciteit en magnetisme

Zie ook: [uitgangspunten](#) bij de eindtermen natuurwetenschappen 3e graad ASO.

12.2.3 Eindtermen

De volgende eindtermen voor de 3e graad ASO worden gelezen vanuit de persoonlijke, sociale en mondiale context en dat met behulp van ondersteunende technieken.	
Gemeenschappelijke eindtermen voor wetenschappen: voor de module <i>Fysica</i> worden in dit leerplan de eindtermen E2, E3, E4, E5, E6 en E7 (E7 gedeeltelijk) weerhouden:	
Wetenschappelijke vaardigheden	
De cursist kan	
vanuit een onderzoeksvraag een eigen hypothese of verwachting formuleren en relevante variabelen aangeven.	E2
uit data, een tabel of een grafiek relaties en waarden afleiden om een besluit te formuleren.	E3
wetenschappelijke terminologie, symbolen en SI-eenheden gebruiken.	E4
veilig en verantwoord omgaan met elektrische toestellen, geluid en EM-straling.	E5
Wetenschap en samenleving	

De cursist kan	
bij het verduidelijken van en het zoeken naar oplossingen voor duurzaamheidsvraagstukken wetenschappelijke principes hanteren die betrekking hebben op tenminste energie en het leefmilieu.	E6
de natuurwetenschappen als onderdeel van de culturele ontwikkeling duiden en de wisselwerking met de maatschappij op ecologisch, ethisch, technisch, socio-economisch en filosofisch vlak illustreren.	E7
Beweging, kracht en energie	
De cursist kan	
de beweging van een voorwerp beschrijven in termen van positie, snelheid en versnelling (eenparig versnelde en eenparig cirkelvormige beweging).	F1
de invloed van de resulterende kracht en van de massa op de verandering van de bewegingstoestand van een voorwerp kwalitatief en kwantitatief beschrijven.	F2
Materie en straling	
De cursist kan	
de volgende kernfysische aspecten aan de hand van toepassingen of voorbeelden illustreren: - aard van α -, β - en γ - straling; - activiteit en halveringstijd; - kernfusie en kernsplitsing; - effecten van ioniserende straling op mens en milieu.	F3
Trillingen en golven	
De cursist kan	
eigenschappen van een harmonische trilling en een lopende golf met toepassingen illustreren.	F4
eigenschappen van geluid en mogelijke invloeden van geluid op de mens beschrijven.	F5
Elektriciteit en magnetisme	
De cursist kan	
de begrippen spanning, stroomsterkte, weerstand, vermogen en hun onderlinge verbanden kwalitatief en kwantitatief hanteren.	F6
met toepassingen illustreren: - een magnetisch veld ontstaat ten gevolge van bewegende elektrische ladingen; - het effect van een homogeen magnetisch veld op een stroomvoerende geleider; - elektromagnetische inductieverschijnselen.	F7

12.2.4 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Leerplandoelstellingen met inbegrip van eindtermen (ET), specifieke eindtermen (SET), basiscompetenties (BC), <i>uitbreidingsdoelstellingen</i> (<i>steeds in cursief!</i>), sleutelvaardigheden (SV)	BC SV (S)ET	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
De cursist kan			
de beweging van een voorwerp beschrijven in termen van positie, snelheid en versnelling (eenparig versnelde en eenparig cirkelvormige beweging).	F1	Beweging en kracht <ul style="list-style-type: none"> • Eenparig rechtlijnig versnelde beweging • Eenparig cirkelvormige beweging 	Een experiment van een éénparig rechtlijnig versnelde of cirkelvormige beweging uitvoeren. De cursist zelf een hypothese laten uitbrengen over de verwachte resultaten. Metingen worden uitgevoerd en uitgeschreven in tabel. De verbanden worden gevonden tussen afgelegde weg/tijd en snelheid/tijd, deze verbanden worden grafisch uitgetekend. De juiste formules en de bijhorende eenheden worden als gevolg van het experiment uitgeschreven. Verslag opmaken. Bij de beschrijving van de cirkelvormige beweging ook de beweging volgens Galileï van de hemellichamen bespreken. Hierbij kunnen de moeilijkheden vermeld worden die hij kreeg bij het verdedigen van het heliocentrische wereldbeeld.
de invloed van de resulterende kracht en van de massa op de verandering van de bewegingstoestand van een voorwerp kwalitatief en kwantitatief beschrijven.	F2	Beweging en kracht Dynamische werking van een kracht	Starten met een experiment waarbij de cursist werkt in groepsverband.

Leerplandoelstellingen met inbegrip van eindtermen (ET), specifieke eindtermen (SET), basiscompetenties (BC), <i>uitbreidingsdoelstellingen</i> (steeds in cursief!), sleutelvaardigheden (SV)	BC SV (S)ET	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
vanuit een onderzoeksvraag een eigen hypothese of verwachting formuleren en relevante variabelen aangeven.	E2		<p>Proefopstelling voorzien waarbij men eerst de relatie massa/versnelling gaat onderzoeken bij een constante kracht en anderzijds de relatie kracht/versnelling bij een constante massa.</p> <p>De cursist formuleert een eigen hypothese die hij achteraf checkt met de bekomen resultaten.</p> <p>Hij komt uiteindelijk tot de formule "F = m.a". Het historische belang van Newton mag op dit punt zeker niet ontbreken.</p> <p>Het is zeer verhelderend om inzicht in de traagheid aan te brengen vanuit :</p> <p>$F \cdot \Delta t = m \cdot \Delta v$ de verandering van de snelheid hangt af van de massa van het voorwerp, de grootte van de kracht EN de tijdsduur van de krachtwerking.</p>
de volgende kernfysische aspecten aan de hand van toepassingen of voorbeelden illustreren: - aard van α -, β - en γ -straling; - activiteit en halveringstijd; - kernfusie en kernsplijting; - effecten van ioniserende straling op mens en milieu.	F3	Materie en straling <ul style="list-style-type: none"> • α, β^-, γ – straling • Ioniserende straling Interacties tussen elektromagnetische straling en materie	<ul style="list-style-type: none"> • Bij radioactieve straling drie soorten onderscheiden: α, β^-, γ – straling, deze straling is van natuurlijke oorsprong bij sommige elementen, maar kan ook kunstmatig opgewekt worden. <p>Toepassingen met radioactieve kernen in de medische wereld zijn vb. I-131 onderzoek van de schildklier, onderzoek van de bloedsomloop en longen met Tc-99, bepalen van de dikte van papier met β-stralen, Am-241 als α-bron in rookdetectoren.</p> <p>Bij het verklaren van de aard en de eigenschappen van de straling ook wijzen op de veiligheidsnormen voor de</p>
bij het verduidelijken van en het zoeken naar oplossingen voor duurzaamheidsvraagstukken, wetenschappelijke principes hanteren die betrekking hebben op tenminste energie en het leefmilieu.	E6		
veilig en verantwoord omgaan met EM-straling.	E5		

Leerplandoelstellingen met inbegrip van eindtermen (ET), specifieke eindtermen (SET), basiscompetenties (BC), <i>uitbreidingsdoelstellingen</i> (<i>steeds in cursief!</i>), sleutelvaardigheden (SV)	BC SV (S)ET	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
de natuurwetenschappen als onderdeel van de culturele ontwikkeling duiden en de wisselwerking met de maatschappij op ethisch, technisch en socio-economisch vlak illustreren.	E7		blootstelling aan deze straling. Toepassingen waarbij men gebruikt maakt van de halveringstijd van radionucliden zijn bijvoorbeeld I-131 voor medische doeleinden, C-14 voor ouderdomsbepalingen. <ul style="list-style-type: none"> • De verschillende soorten straling kunnen in het elektromagnetisch spectrum gesitueerd worden met de nadruk op ioniserende straling zoals UV-, Röntgen- en gammastraling. • Het historische belang van Einstein in verband met het begrip foton illustreren
eigenschappen van een harmonische trilling en een lopende golf met toepassingen illustreren.	F4	Trillingen en golven <ul style="list-style-type: none"> • Harmonische trilling • Golfmodel 	Experimenten laten uitvoeren, of een demonstratieproef uitvoeren met behulp van een veer en massablokjes, een eenvoudige slinger, een dobberend lichaam. Speciale aandacht besteden aan de tijdsfuncties van plaats, snelheid en versnelling. Toepassingen: veren in voertuigen, slingerbeweging. Eigenschappen van lopende golven verklaren door het golfmodel, en visualiseren. Interferentie is een typisch golfverschijnsel en kan aangetoond worden met de historische proef van Young of voor geluid, geïllustreerd worden met 2 stemvorken.
eigenschappen van geluid en mogelijke invloeden van geluid op de mens beschrijven.	F5	Geluidsgolven	Voor de studie van geluid kan men computer met interfacekaart en bijhorende software gebruiken, veranderingen in amplitude en frequentie van de golven kunnen hiermee vlot onderzocht worden.
veilig en verantwoord omgaan met geluid.	E5		Wijs op de gevaren van geluidsoverlast.
de begrippen spanning, stroomsterkte, weerstand, vermogen en hun onderlinge verbanden kwalitatief en kwantitatief hanteren.	F6	Elektriciteit en magnetisme <ul style="list-style-type: none"> • Geleiders in gelijkstroomkring 	Door een experiment worden spanning en stroomsterkte in verschillende weerstanden gemeten. Het verband wordt numeriek en grafisch weergegeven.

Leerplandoelstellingen met inbegrip van eindtermen (ET), specifieke eindtermen (SET), basiscompetenties (BC), <i>uitbreidingsdoelstellingen</i> (<i>steeds in cursief!</i>), sleutelvaardigheden (SV)	BC SV (S)ET	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
veilig en verantwoord omgaan met elektrische toestellen.	E5	<ul style="list-style-type: none"> • Vermogen 	<p>De cursisten zoeken in een elektriciteitsfactuur hun verbruik en de kostprijs van energie.</p> <p>Aan de hand van gegevens van huishoudapparatuur bepalen ze het vermogen en het energieverbruik per verbruiksbeurt en berekenen zij er de kostprijs van. Zij formuleren tips voor een zuiniger energieverbruik.</p>
met toepassingen illustreren: - een magnetisch veld ontstaat ten gevolge van bewegende elektrische ladingen; - het effect van een homogeen magnetisch veld op een stroomvoerende geleider; - elektromagnetische inductieverschijnselen.	F7	Elektriciteit en magnetisme <ul style="list-style-type: none"> • Magnetische krachten • Lorentzkracht • Elektromagnetische inductieverschijnselen 	<p>Als voorbeeld van magnetische krachten kan men de historische proef van Oersted nemen. Het is belangrijk om aan te tonen dat zowel bij een permanente magneet als bij een elektromagneet, het magnetisch veld steeds wordt veroorzaakt door de beweging van ladingen: hetzij microscopisch (in een permanente magneet) hetzij macroscopisch (in een elektromagneet).</p> <p>Als voorbeeld van de Lorentzkracht kan men de werking van een motor bespreken.</p> <p>Als voorbeeld van elektromagnetische inductieverschijnselen kan men de werking van een generator bespreken.</p>
uit data, een tabel of een grafiek relaties en waarden afleiden om een besluit te formuleren.	E3		
wetenschappelijke terminologie, symbolen en SI-eenheden gebruiken.	E4		

13 Geschiedenis

13.1 Algemeen

13.1.1 Inleiding

Specificiteit van de discipline

De klemtoon bij geschiedenis ligt niet op het reproduceren van overgedragen kennis, maar op inzichtverwerving en op het productief toepassen van die kennis en inzichten (=een historische attitude).

Belangrijk hierbij is dat cursisten vaardigheden verwerven om uiteenlopende informatie te kunnen oproepen, hanteren, interpreteren en toepassen. De cursisten moeten in staat zijn om historische begrippen en probleemstellingen in een breed tijd- en ruimtelijk kader met elkaar te verbinden.

Geschiedenis en historische informatie kunnen vanuit een aantal fundamentele dimensies worden opgebouwd (socialiteit, tijd, historische ruimte). Deze dimensies kunnen worden geconcretiseerd via een aantal categorieën en gerealiseerd binnen een aantal maatschappelijke domeinen.

Het specifiek studiedomein van de geschiedenis is de menselijke samenleving vanuit en in het verleden. Het bestuderen ervan gebeurt door de dimensie socialiteit te relateren aan de dimensies tijd en historische ruimte.

Het studiedomein van de geschiedenis omvat de diverse aspecten van interpersoonlijke relaties : individu-individu, individu-groep, groep-groep, groep-samenleving, samenleving-samenleving.

Veranderingen zijn meestal toe te schrijven aan handelingen van individuen en groepen, ingegeven door bepaalde motieven.

Geschiedenis probeert inzicht te verschaffen in deze historische processen. Belangrijk is dus ook het inzicht in de mechanismen die daarbij tot stand komen in de globale structuur van de maatschappelijke domeinen waarin deze processen plaatsvinden.

De dimensie socialiteit

De dimensie socialiteit omvat alles wat met sociaal-zijn te maken heeft. Je kan deze dimensie via volgende categorieën invullen :

- Maatschappelijke gebeurtenissen
- Relaties en sociale netwerken
- Mechanismen
- Processen
- Structuren
- Systemen.

De dimensie socialiteit kan je bovendien in verschillende domeinen situeren:

- Het sociaal-economische
- Het demografische
- Het politieke
- Het juridische
- Het militaire
- Het sociaal-culturele
- Het levensbeschouwelijke
- Het ecologische
- Het technologische.

De dimensie tijd

Deze dimensie wordt opgebouwd via categorieën als:

- Opvolging van tijd (eerder-later, ongelijktijdig-gelijktijdig)
- Duur
- Tempo
- Ritme...

De dimensie historische ruimte

Deze dimensie omvat de plaatsbepaling van historische gegevens en kan je onderverdelen in volgende categorieën:

- Lokalisatie
- Schaal (lokaal-regionaal-nationaal-internationaal...)
- Afstand (dichtbij-veraf)
- Stedelijk-ruraal
- Gesloten-open
- Centrum-periferie
- Continentaal-maritiem...

Voor alle categorieën van de drie dimensies geldt dat ze doorheen de tijd aan verandering onderhevig zijn. De relatering van de drie dimensies aan elkaar levert inzicht op in continuïteit en discontinuïteit, verandering en status quo, op basis van overeenkomsten en verschillen. Deze inzichten leiden tot historisch besef en historische attitudes.

De cursisten moeten specifieke vakmethodes kunnen aanwenden. Fundamenteel is kritische studie van bronnen en historiografisch materiaal. Dit gebeurt via opsporing, ordening en selectie, analyse, vergelijking en evaluatie van gevarieerd materiaal.

De cursisten moeten zich dus een aantal vaardigheden eigen maken en een aantal attitudes ontwikkelen inzake de verwerving, verwerking en presentatie van de informatie.

Concreet betekent dit dat de cursisten de historische werkelijkheid chronologisch en historisch-ruimtelijk kunnen situeren, historische informatie kunnen interpreteren, de informatie kunnen evalueren en toepassen en dat ze uiteindelijk een samenhangend beeld kunnen presenteren.

De vormende waarde van het vak geschiedenis

Geschiedenis moet als vak ten dienste staan van de cursisten als leden van de maatschappij. Ze moeten er in slagen het verleden in relatie te brengen met het heden en de toekomst.

Het vak geschiedenis moet de ontwikkeling mogelijk maken van historisch besef en een historische attitude.

Historisch besef

De cursisten moeten zich er van bewust zijn dat de historische en hedendaagse werkelijkheid grotendeels het gevolg zijn van processen van verandering en evolutie in verschillende maatschappelijke domeinen. Historisch besef betekent dat ze over verschillende systemen heen patronen kunnen herkennen en aldus diepgaand inzicht in de werking van maatschappijen verwerven. Het instrument dat herkenning van patronen mogelijk maakt wordt gevormd door grote periode- en samenlevingsoverschrijdende begrippen, zoals verhoudingen, mechanismen, strategieën, spanningen, problemen, gedragingen, processen... Het komt er dus op aan om de cursisten een ketting van historische begrippen op een steeds hoger niveau van abstractie te laten vormen.

Historische attitude

Het tot stand brengen van een 'historische houding' betekent dat cursisten hun leergedrag weten te richten op die steeds grotere bewustwording van het bestaan van analogieën en verschillen tussen verleden en heden en van de onverbreekelijke binding tussen verleden, heden en toekomst. Een historische attitude betekent ook dat de cursisten het verleden niet alleen kunnen, maar ook WILLEN bevragen in een samenlevingsoverschrijdend perspectief.

Het vak geschiedenis biedt aan de cursisten ook een culturele vorming. De cursisten leren de bepalende rol van een culturele erfenis zien en stellen van daaruit vragen naar de wijze waarop mensen uit Europese en niet-Europese samenlevingen hun werkelijkheid hebben ervaren en er vanuit hun perceptie van die werkelijkheid verder vorm aan gaven.

Verder biedt het vak geschiedenis aan de cursisten een identiteitsvorming, zowel op het persoonlijke als het sociale vlak. Het geschiedenisonderricht kan cursisten ondersteunen bij hun persoonlijke en sociale zoektocht, omdat de studie van het verleden hun de gelegenheid biedt eigen en andere identiteiten te ontdekken en te begrijpen. Het historische besef moet de cursisten toelaten zich te situeren in de historische evolutie en zich een opinie te vormen omtrent de toekomst.

Ten slotte kan het vak geschiedenis, door de kritische benadering van informatie, leiden tot een grotere sociale weerbaarheid.

- Bijvoorbeeld:
  - Netoverschrijdend project
  - Visie op de opleiding
  - Opleidingsconcept
  - Opleidingsprofiel DBO/DVO of competentieprofiel HO
  - Op welk (gereguleerd) beroep wordt voorbereid
  - Diplomagericht (in combinatie met Algemene vorming leidend tot *Diploma SO*).

13.1.2 Algemene doelstellingen van de opleiding

Funderende doelstellingen

De funderende doelstellingen moeten de visie op het vak geschiedenis concretiseren in de eindtermen. Deze doelstellingen gaan uit van de dimensies tijd, historische ruimte en socialiteit en vanuit de onderlinge relaties tussen deze dimensies.

- Vakspecifieke termen, begrippen en concepten, nodig om zich van het eigen verleden en dat van anderen een beeld te vormen, kennen en kunnen gebruiken.
- Weten dat uitspraken over het verleden gebaseerd zijn op een diversiteit van bronnen. Bronnen kritisch kunnen analyseren.
- Inzicht hebben in de verschillende categorieën van de historische dimensies tijd, ruimte en socialiteit. Er nieuwe informatie in kunnen verwerken.
- Beseffen dat verandering en veranderlijkheid het resultaat zijn van de creatieve kracht die elke samenleving vanuit haar verwerking van de traditie aanwendt, bij het formuleren van divergerende oplossingen voor problemen.
- Begrijpen dat historische problemen multi-causaal zijn en het resultaat van een groeiproces. Aandacht hebben voor processen, waarbij men door vergelijking overeenkomsten en verschillen kan onderkennen.
- Zich realiseren dat historische problemen binnen een samenleving pluri-dimensioneel zijn en een internationaal karakter vertonen.
- Inzien dat maatschappelijke problemen verankerd zijn in een structuur, systeem of mentaliteit. Door vergelijking overeenkomsten en verschillen in structuren, systemen en mentaliteiten kunnen onderkennen.
- Belangstelling opbrengen voor het verleden.
- Een open geesteshouding hebben, nodig om zichzelf, de eigen tijd, de eigen mentaliteit en de kennis van het verleden te relativieren. Zin voor het toevallige en het gewilde in de geschiedenis ontwikkelen.
- Bereid zijn zich te situeren ten opzichte van het verleden en van daaruit eerbied opbrengen voor het culturele erfgoed van de mensheid.
- Openstaan voor de persoonlijkheid van 'de andere'. Alle ideeën in vraag kunnen stellen en het eigen standpunt kunnen verdedigen met argumenten.
- Verantwoordelijkheid leren opnemen in de huidige maatschappij en naar de toekomst toe, op grond van de beginselen van de burgerlijke, politieke, sociale, economische en culturele rechten van de mens.

Selectiecriteria en structurering van de eindtermen

De eindtermen zijn opgebouwd vanuit de volgende componenten:

- Een historisch referentiekader dat bestaat uit dimensies van tijd, historische ruimte en socialiteit en dat een begrippenkader en een kader van maatschappelijke probleemstellingen omvat;

- De studie van de ontwikkelingsfasen van de samenleving vanaf ca. 1800, waarbij de categorieën van de dimensies tijd en historische ruimte en een begrippenkader over de socialiteit aan bod komen;
- De integratie tussen het historische referentiekader en de bestudeerde samenleving.

Coördinatie

13.1.3 Verticale samenhang

De ontwikkeling van kennis en vaardigheden volgen een lijn die loopt van het lager onderwijs via de eerste naar de tweede en derde graad van het secundair onderwijs.

Het vak geschiedenis moet in de derde graad zijn einddoelstelling bereiken, namelijk historische vorming als wezenlijk onderdeel van de algemene vorming.

In de derde graad ligt de klemtoon op het begrijpen van de hedendaagse wereld vanuit een beheersen van historische referentiekaders, een exemplarisch toepassen van historische onderzoeksmethodes op evoluerende maatschappelijke problemen, het reflecteren over onderliggende mens- en wereldbeelden, het waardebewust handelen.

Bij het realiseren van zijn specifiek historische doelstellingen draagt het vak geschiedenis in grote mate bij tot het realiseren van vakoverschrijdende vaardigheden: bepaalde aspecten van het leren leren, sociale vaardigheden, burgerzin.

13.1.4 Horizontale samenhang

Geschiedenis houdt zich bezig met mens en maatschappij vanuit de dimensie tijd. Eén zelfde werkelijkheidsdomein kan vanuit verschillende vakeigen perspectieven belicht worden en dus is coördinatie met andere vakken mogelijk.

13.1.5 Pedagogisch-didactische wenken en didactische hulpmiddelen

Minimaal vereist is het volgende materiaal:

- Historisch kaartmateriaal;
- Materiaal om te visualiseren: diaprojector met scherm en/of overheadprojector, televisie video, DVD, ...

Daarnaast is het ook wenselijk, gezien de evolutie in de informatie- en communicatietechnologie, om de volgende uitrusting ter beschikking te hebben:

draggers van hedendaagse informatietechnologie zoals cd-rom, internetaansluiting...

De regelmatige toegang voor alle klassengroepen, tot een informatie- en communicatietechnologisch vaklokaal met voldoende computers zodat de cursisten zelf-standig kunnen werken, is sterk aan te bevelen.

13.1.6 Evaluatie van de cursisten

Evaluatie heeft tot doel informatie te geven over de mate waarin de doelstellingen bereikt zijn.

De score van de cursist op de eindevaluatie moet een weerspiegeling zijn van de mate waarin hij de kennis inzichtelijk en probleemgericht benaderd en verworven heeft. Ze moet ook een beeld geven over de mate waarin de cursist de nodige onderzoeks- en andere vaardigheden beheerst. Elk van deze aspecten worden geëvalueerd.

Kennis en inzichten

De leerkracht bevraagt:

- Historische begrippen in een ruime context;
- Inzichten en relaties binnen een leerstofonderdeel én tussen leerstofonderdelen;
- Historische structuren en processen;

Hierbij kan ook gepeild worden naar de mate waarin de cursist er in slaagt de leerstof te abstraheren.

Vaardigheden

Zoals in de tweede graad evalueert de leerkracht in welke mate de cursist er in slaagt of geslaagd is historisch informatiemateriaal te selecteren en te bevragen. In de derde graad echter wordt tevens de klemtoon gelegd op de manier waarop de cursist een historische redenering opbouwt en zijn bevindingen rapporteert.

Dit kan geëvalueerd worden via bij voorbeeld

- Een zelfstandig onderzoek over een onderdeel van de leerinhoud;
- Een mini-onderzoek vanuit gevarieerd informatiemateriaal op het examen zelf.

De resultaten van zelfstandig onderzoek kunnen zowel schriftelijk als mondeling of in combinatie gepresenteerd worden.

Attitudes

Attitudes zijn na te streven maar moeten niet door iedereen bereikt worden. Groeps-discussies, creatieve opdrachten, uitstappen of persoonlijk opzoekwerk lenen zich erg goed tot de observatie en de evaluatie van attitudes.

Examenvorm

De examenvorm kan zeer divers zijn en kan per centrum anders worden ingevuld. Afhankelijk van de leerplandoelen en de cursisten in de groep is permanente en/of eindevaluatie, mondelinge en/of schriftelijke evaluatie aangewezen.

13.1.7 Pedagogische-didactische wenken

De heterogeniteit van het doelpubliek en de nood aan differentiatie

- De cursistenpopulatie in het volwassenenonderwijs is zeer heterogeen wat betreft voorkennis, vaardigheden en belangstelling en ook qua intellectuele en andere mogelijkheden. Daarnaast is het zo dat de leerstof geschiedenis van de derde graad verdeeld is over vier modules.
- In elke module wordt het referentiekader opgefrist op maat van de groep en naargelang de eindtermen die in de module moeten bereikt worden. Het kader bestaat uit drie delen : tijd, ruimte en de ontwikkeling van de verschillende maatschappelijke domeinen. Tevens kan de historische kritiek worden toegelicht en kan er extra gewerkt worden rond historische vaardigheden indien nodig. Het is immers niet altijd vanzelfsprekend dat cursisten in het volwassenenonderwijs alle vaardigheden die binnen de huidige eindtermen geoefend worden in de eerste en de tweede graad, beheersen. Differentiatie kan een oplossing bieden.
- Het open leerplan biedt bovendien mogelijkheden om de leerinhouden aan te passen aan de concrete klassituatie.

Onderzoekend en zelfstandig leren

- De klemtoon bij geschiedenis ligt op inzichtverwerving en het productief toepassen van kennis en inzichten. Dit gebeurt best via onderzoekend en probleemoplossend leren.
- Dit heeft tot gevolg dat de leerinhouden bij elke module zeer algemeen geformuleerd worden. Bij de invulling dient de leerkracht rekening te houden met de leerplandoelen : dit betekent o.a. dat de Belgische geschiedenis en de niet-westerse samenleving voldoende aan bod moeten komen. Het streven naar absolute volledigheid bij elke leerinhoud is echter geen doelstelling. Om alle eindtermen te bereiken, zal ontstopping nodig zijn.
- Door actieve leer- en onderwijsstrategieën te gebruiken, kan de leerkracht de leer- en denkprocessen van de cursisten begeleiden, ondersteunen en verder ontwikkelen. In de derde graad moet dit uiteindelijk uitmonden in zelfstandig onderzoek. In de modules geschiedenis 2 en 4 ligt het accent volledig op het verwerven van onderzoekscompetenties. Vanuit een probleemstellende vraag, a.d.h.v. subvragen, via bronnenonderzoek of een leergesprek gaan de cursisten samen met de leerkracht of in een latere fase zelfstandig op zoek naar een oplossing. De levenservaring van de volwassen cursist maakt dit vaak tot een boeiende zoektocht.
- Het historisch onderzoek op zich kan ook onderwerp van studie zijn. Via historische kritiek wordt gepeild naar de waarde en de inhoud van historische bronnen en historiografisch materiaal. De strategieën voor onderzoek worden aangeleerd en/of opgefrist en verder verfijnd : zo kan de cursist ook op dit vlak tot zelfstandig leren komen. Er wordt naar gestreefd zelfstandige opdrachten zo veel mogelijk binnen het voorziene lestijdenpakket van het vak af te werken.
- De actieve leer- en onderwijsstrategie blijft evenwel complementair aan het verhalend onderwijs. Ook voor een volwassen publiek nodigt een boeiend geschiedenisverhaal uit tot verder onderzoek. Het leren luisteren naar een langer gestructureerd betoog geeft de cursist inzicht in hoe een gedachtegang ontwikkeld wordt.

Enkele opmerkingen

- De eindtermen komen per referentieperiode minimaal éénmaal aan bod in de les. De opdeling van de eindtermen over de modules maakt dit reeds duidelijk. In de modules geschiedenis 1 en 3 ligt het accent op het verwerven van kennis en inzicht, in de modules geschiedenis 2 en 4 worden vooral onderzoeksvaardigheden ingeoeffend. Nochtans is het niet altijd mogelijk om deze strikt gescheiden te houden. Het is daarom aan te raden om als leerkracht een overzicht bij te houden van de bereikte leerdoelen per leerstofonderdeel.
- De voorbeelden bij de leerplandoelen zijn niet exhaustief en zijn bedoeld als mogelijke voorbeelden voor de lespraktijk.
- Om de leerdoelen en de voorbeelden goed te begrijpen is het aan te raden om het schema in de uitgangspunten te gebruiken.

13.2 Module: M A V G049 – Geschiedenis 1 – 40 Lt

Administratieve code: 6664

13.2.1 Beginsituatie

Er is geen specifieke kennis- en vaardighedeniveau vereist. Om de module met succes af te werken, wordt verondersteld dat de cursist de Nederlandse taal in die mate beheerst dat hij vlot de lessen kan volgen en de opdrachten kan uitvoeren.

13.2.2 Inhouden

Referentieperiode 1815-1940

- Binnen deze referentieperiode kunnen volgende onderwerpen aan bod komen :
  - Restauratie, liberalisme en nationalisme
  - De industriële en de burgerlijke samenleving
  - Het antwoord op het sociale vraagstuk.
  - Kolonisatie en imperialisme
  - De Eerste Wereldoorlog
  - Het Interbellum.

13.2.3 Leerplandoelen, voorbeelden en didactische wenken

Eindtermen	Doelstellingen	Voorbeelden en didactische wenken
1. Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. tijd, ruimte en socialiteit		
1.1 Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. het historisch referentiekader		
ET 1	De westerse periodisering kunnen relativeren door ze te vergelijken met andere visies op periodisering	<p>In het inleidend referentiekader de klassieke tijdslijn (Oudheid-Middeleeuwen-Nieuwe Tijd- ...) vergelijken met de economische tijdslijn van het menselijke verleden (zwerwers-agrarische samenleving-industriële samenleving- ...)</p> <p>In de tijdslijn aanduiden dat tijdrekening cultureel gebonden is (christelijke versus islamitische tijdrekening)</p> <p>Bij de studie van het marxisme de historisch-materialistische visie op tijdsindeling aanhalen.</p> <p>Bij de studie van de Russische Revolutie vaststellen dat zowel de Juliaanse als de Gregoriaanse kalender in Europa nog gebruikt werden.</p>
ET 2	<p>De terugkerende historische begrippen kunnen verklaren doorheen hun evolutie in de tijd en geplaatst in een ruime historische context, meer bepaald de referentieperiode 1815-1940</p> <p>Kritische vragen kunnen formuleren over de leerinhouden, bijvoorbeeld vertrekkend vanuit beeldmateriaal.</p>	<p>Terugkerende historische begrippen als liberalisme, nationalisme, democratie, imperialisme, kolonisatie, internationale migraties, mundialisering/globalisering,... inhoudelijk duiden vanuit hun historische context.</p> <p>Een vergelijking maken tussen het nationalisme ten tijde van Napoleon, het nationalisme in de 19^e eeuw en het nationalisme aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog.</p> <p>Terugkerende historische begrippen als liberalisme, nationalisme, democratie, imperialisme, kolonisatie, internationale migraties, ... inhoudelijk duiden vanuit hun historische context.</p> <p>Cursisten aanzetten tot het stellen van kritische vragen blijkt in de praktijk goed te lukken vanuit beeldmateriaal.</p> <p>vanuit voorbeelden van politieke propaganda onder Hitler en Stalin, cursisten aanzetten tot het stellen van vragen omtrent het doel, de middelen, de gelijkenissen en de verschillen.</p>
ET 3	Op basis van een probleemstellende vraag de ontwikkelingsfasen van de westerse samenleving onderling kunnen vergelijken, met inbegrip van de Belgische samenleving, en van minstens één westerse en niet-westerse samenleving in verband met de referentieperiode 1815-1940.	<p>De crisis van het parlementair regime in België in de jaren '30 situeren binnen de internationale context.</p> <p>De link tussen de economische crisis en de opkomst van radicale politieke partijen verduidelijken.</p> <p>Wat was de invloed van de burgerij als nieuwe politieke machthebber in de 19^e eeuw op de kunst?</p> <p>Hoe heeft de Industriële Revolutie de opvattingen over arbeid beïnvloed?</p> <p>Hoe hebben de arbeiders hun lot kunnen verbeteren in de westerse samenleving en daarbuiten ?</p> <p>Hoe elitair is kunst ? een vergelijking tussen bijv. West-Europa, communistisch Rusland, Afrikaanse culturen, ... in een bepaalde periode.</p> <p>Een vergelijking tussen het liberaliseringsproces in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk in de 19^e eeuw.</p> <p>Hoe hanteert de mens vroeger en nu de tegenstellingen tussen economische overwegingen en ecologische belangen?</p>

Eindtermen	Doelstellingen	Voorbeelden en didactische wenken
ET 9	De rol van onze gewesten als medespeler in Europese en mondiale context kunnen duiden. Opgenomen via ET 3: België is één van de bestudeerde samenlevingen.	<p>België is een van de te bestuderen samenlevingen.</p> <p>Waar relevant vergelijk je met de Belgische samenleving.</p> <p>Bespreking van de kolonisatie van Kongo als voorbeeld van kolonisatie in de 19e eeuw.</p> <p>Toelichting van het politiek liberalisme aan de hand van de Belgische Revolutie en de Belgische grondwet.</p> <p>De rol van België in de Eerste Wereldoorlog.</p> <p>België in de jaren '30 als voorbeeld van een democratie en een economie in crisis.</p>
1.3. Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. de integratie tussen het historisch referentiekader en de bestudeerde samenlevingen		
ET 10	De structurele verschillen tussen enerzijds agrarische en anderzijds industriële en post- industriële samenlevingen kunnen aantonen.	<p>Na het bestuderen van de Industriële revolutie een vergelijking maken tussen de agrarische, industriële en post- industriële samenleving wat betreft basis economie, basis rijkdom, sociale verhoudingen, ecologie...</p> <p>Bij alle samenlevingen die je bestudeert in de referentieperiode 1815-1940 kunnen de begrippen agrarische samenleving – industriële samenleving aan bod komen.</p>
ET 11	Dat ideologieën, mentaliteiten, waardestelsels en wereldbeschouwingen invloed uitoefenen op samenlevingen, menselijke gedragingen en beeldvorming over het verleden kunnen aantonen.	<p>Vbn van ideologieën: marxisme, nationaal socialisme.</p> <p>Vbn van wereldbeschouwingen : islam, christendom.</p> <p>Vb van mentaliteit: ethnocentrisme.</p> <p>Vb: invloed van marxisme op de samenleving= ontwikkeling socialisme.</p> <p>Op de menselijke gedragingen= tot stand komen van de verzorgingsstaat, op beeldvorming over het verleden = historisch materialisme.</p> <p>Vb: invloed van het nationaal socialisme op de samenleving= hitler Duitsland; op de menselijke gedragingen= de jodenvervolgung ; op beeldvorming over het verleden= herschrijven geschiedenisboeken.</p>
ET 12	Als besluit bij het bestuderen van een samenleving uit de dimensies tijd, ruimte, socialiteit een voor die samenleving relevante categorie kunnen toelichten.	<p>Bij de studie van de 19^e eeuwse samenleving de gelijktijdigheid van de Italiaanse en de Duitse Eenmaking toelichten (dimensie tijd)</p> <p>Bij de studie van de Industriële Revolutie de evolutie van een rurale naar een stedelijke samenleving kunnen verklaren (dimensie ruimte).</p> <p>De cursisten kunnen gegevens uit een grafiek die economische fluctuaties voorstelt, interpreteren als kortstondig of langdurig (dimensie tijd)</p> <p>Bij de studie van de jodenvervolgung onderzoeken de cursisten de systematiek van het racisme doorheen de eeuwen (dimensie socialiteit)</p>

Eindtermen	Doelstellingen	Voorbeelden en didactische wenken
ET 13	Vragen kunnen stellen aan het verleden om actuele spanningsvelden te verhelderen.	<p>Bij het actualiseren van de leerstof wordt hieraan voortdurend gewerkt.</p> <p>De cursisten kunnen vanuit de studie van migraties in de 19^e eeuw de hedendaagse migraties verduidelijken.</p> <p>De cursisten kunnen de wortels van het neofascisme situeren in het fascisme van het interbellum.</p>
2 Attitudes		
ET 27	Kunnen aanvaarden dat mensen met een andere historische achtergrond andere waarden en normen hanteren.	<p>Tolerant zijn t.a.v. andere ideeën.</p> <p>Geen vooroordelen hebben t.a.v. mensen uit andere culturen.</p>
ET 28	Het spanningsveld tussen progressieve en conservatieve elementen in de maatschappelijke domeinen kunnen erkennen.	

13.3 Module M A V G050 Geschiedenis 2 – 40 Lt

Administratieve code: 6665

13.3.1 Beginsituatie

Er is geen specifieke kennis- en vaardighedeniveau vereist. Om de module met succes af te werken, wordt verondersteld dat de cursist de Nederlandse taal in die mate beheerst dat hij vlot de lessen kan volgen en de opdrachten kan uitvoeren.

13.3.2 Inhouden

Referentieperiode 1815-1940

- Binnen deze referentieperiode kunnen volgende onderwerpen aan bod komen:
  - Restauratie, liberalisme en nationalisme
  - De industriële en de burgerlijke samenleving
  - Het antwoord op het sociale vraagstuk.
  - Kolonisatie en imperialisme
  - De Eerste Wereldoorlog
  - Het Interbellum.

13.3.3 Leerplandoelen, voorbeelden en didactische wenken

Eindtermen	Doelstellingen	Voorbeelden en didactische wenken
1 Vaardigheden i.v.m. methodologische onderbouwing		
1.1. Verzameling van historisch informatiemateriaal		
ET 14	Doeltreffend informatie kunnen selecteren uit gevarieerd informatiemateriaal omtrent een ruim geformuleerde historische of actuele probleemstelling.	Vbn van gevarieerd informatiemateriaal: <ul style="list-style-type: none"> • Tekstmateriaal= leerboeken, naslagwerken, artikels, schema's, historische bronnen (een rechtstreekse bron die verwijst naar een historisch feit), historiografische documentatie (een bewerking van historische bronnen : de maker zelf heeft een reeks bronnen geraadpleegd en geïnterpreteerd), ... • Visueel en auditief materiaal= documentaires, film, interviews, internet, CD- rom, affiches, schilderijen, cartoons, foto's, kaarten, muziek, ... • Cijfermateriaal= grafieken, statistieken, rekeningen, ...
ET 15	Een selectie van informatie over de periode 1815-1940 kunnen verantwoorden op basis van aangereikte criteria. Het geselecteerde materiaal kunnen voorstellen en uitleggen.	Mogelijke criteria : diversiteit van de bronnen, verschillende standpunten, recente of eigentijdse bronnen, representativiteit van de bronnen (op hoeveel mensen heeft de bron betrekking), ...
1.2. Bevraging van het historisch informatiemateriaal		
ET 16	Zelfstandig de nodige gegevens voor het beantwoorden van een historische probleemstelling kunnen halen uit gevarieerd informatiemateriaal.	Vragen kunnen bijv. zijn: In welke arbeidsomstandigheden moesten de loonarbeiders werken? Wat waren de levensvoorwaarden voor de gezinnen van de loonarbeiders?
ET 17	Via bevraging de nodige informatie om een probleemstelling op te lossen uit het geselecteerde informatiemateriaal kunnen halen.	In functie van een probleemstelling formuleren de cursisten deelvragen om de voornaamste aspecten van de probleemstelling grondig te behandelen. Daarbij zijn er 2 soorten vragen om informatiemateriaal te benaderen. Vragen naar de inhoud van de probleemstelling : bijv. binnen de studie van het Nazisme in Duitsland stellen de cursisten zich de vraag : hoe hebben de nazi's geprobeerd de economische crisis op te lossen? Wat zijn de voorstellen van Hitler daaromtrent ? Vragen omtrent de historische methode : de cursisten passen spontaan de historische methode toe : identificatie van de bron, studie van de inhoud van de bron, beoordeling van de waarde van de bron De cursisten maken een synthese over een bepaald onderwerp en stellen daarbij zelf toetsvragen op. Deze vragen worden gesteld aan een cursist die hetzelfde onderwerp bestudeerde.

Eindtermen	Doelstellingen	Voorbeelden en didactische wenken
ET 18	De argumenten kunnen weergeven die worden gebruikt om standpunten te verdedigen of te weerleggen.	De cursisten kunnen de argumenten weergeven waarmee de nazi's de jodenvervolgving rechtvaardigen.
1.3 Historische redenering		
ET 19	De verschillende argumentaties tegen elkaar kunnen afwegen.	Na een discussie rond de afschaffing van de stemplicht, wegen de cursisten op het synthese moment alle argumenten die naar voren werden geschoven tegen elkaar af.
ET 20	Een standpunt tegenover een maatschappelijk probleem met minstens één historisch argument kunnen verdedigen.	Een historisch argument = een argument op basis van voorbeelden uit het verleden of het recente verleden Vb: bij een debat over stemrecht of stemplicht verdedigt de cursist zijn standpunt vanuit het argument dat de stemplicht ertoe geleid heeft dat er rekening gehouden werd met de stem van de arbeider.
ET 21	Bij een historisch onderzoek de aangewende methode kunnen evalueren en eventueel bijsturen a.d.h.v. aangereikte criteria. Aan de hand van ter beschikking gestelde reflectievragen de gevolgde werkwijze bijvoorbeeld wat betreft het zoeken en vinden van materiaal kunnen verantwoorden.	De cursisten verduidelijken adhv een door de leerkracht ter beschikking gestelde reflectievragen de door hen gevolgde werkwijze, bijvoorbeeld wat betreft het zoeken en vinden van materiaal: <ul style="list-style-type: none"> • Waar heb je materiaal gezocht? • Heb je voldoende en voldoende gevarieerd informatiemateriaal gevonden? • Wat verliep daarbij niet zo goed? • Hoe ga je dat een volgende keer aanpakken
1.4 Historische rapportering		
ET 22	Een samenhangend verslag kunnen uitbrengen over een werk gemaakt i.v.m. een actuele of historische probleemstelling. De resultaten schriftelijk of mondeling kunnen rapporteren.	Bijv. Cursisten maken zelfstandig een werk over een actueel thema of een historisch thema en rapporteren hun resultaten schriftelijk en/of mondeling op het examen aan de lkr (en eventueel aan medecursisten). Bijv. cursisten volgen een actualiteitsthema op basis van krantenartikels, verwerken deze en brengen resultaat uit van hun resultaten en bevindingen op het examen. Lkr stelt materiaal uit verschillende handboeken ter beschikking over een bepaalde periode. De cursisten bespreken een bepaald aspect uit deze periode: ze zoeken, analyseren en presenteren het geschikte materiaal.
2 Attitudes		
ET 25	Ingenomen standpunten kunnen confronteren met conflicterende gegevens en die van daaruit relativeren.	Bereidheid tot herzien van een persoonlijke mening na kritisch onderzoek.

13.4 Module M A V G051 - Geschiedenis 3 – 40 Lt

Administratieve code: 6666

13.4.1 Beginsituatie

Er is geen specifieke kennis- en vaardighedenniveau vereist. Om de module met succes af te werken, wordt verondersteld dat de cursist de Nederlandse taal in die mate beheerst dat hij vlot de lessen kan volgen en de opdrachten kan uitvoeren.

13.4.2 Inhouden

Referentieperiode 1940 – nu.

- Binnen deze referentieperiode kunnen volgende onderwerpen aan bod komen:
  - De tweede Wereldoorlog
  - Het ontstaan van de internationale samenleving
  - De Koude Oorlog en de nieuwe geopolitieke verhoudingen na de val van het communisme
  - De dekolonisatie en de noord-zuidtegenstelling
  - Eén actueel internationaal spanningsveld in historisch perspectief
  - Eén actueel Belgisch spanningsveld in historisch perspectief.

13.4.3 Leerplandoelen, voorbeelden en didactische wenken

Eindtermen	Doelstellingen	Voorbeelden en didactische wenken
1. Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. tijd, ruimte en socialiteit		
1.1 Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. het historisch referentiekader		
ET 1	De westerse periodisering kunnen relativeren door ze te vergelijken met andere visies op periodisering	In het referentiekader de klassieke tijdslijn (Oudheid – Middeleeuwen – Nieuwe Tijd - ...) vergelijken met de economische tijdslijn van het menselijke verleden (zwerwers – agrarische samenleving – industriële samenleving - ...). In de tijdslijn aanduiden dat tijdrekening cultureel gebonden is (christelijke versus islamitische tijdrekening).
ET 2	De terugkerende historische begrippen kunnen verklaren doorheen hun evolutie in de tijd en geplaatst in een ruime historische context, meer bepaald de referentieperiode 1940 tot vandaag. Kritische vragen kunnen formuleren over de leerinhouden, bijvoorbeeld vertrekkende vanuit beeldmateriaal..	Een vergelijking maken tussen de Europese migratiestromen na de Tweede Wereldoorlog en de Europese migratiestromen nu. Bij diverse leerinhouden de cursisten attent maken op de evolutie van historische begrippen. Cursisten aanzetten tot het stellen van kritische vragen blijkt in de praktijk goed te lukken vanuit beeldmateriaal. Vanuit voorbeelden van politieke propaganda tijdens de Koude Oorlog, cursisten aanzetten tot het stellen van vragen omtrent het doel, de middelen, de gelijkenissen en de verschillen tussen Amerikaanse en Sovjetpropaganda.
ET 3	Op basis van een probleemstellende vraag de ontwikkelingsfasen van de westerse samenleving onderling kunnen vergelijken, met inbegrip van de Belgische samenleving, en van minstens één westerse en niet-westerse samenleving, meer bepaald in verband met de referentieperiode 1940 tot vandaag.	Hoe hanteert de mens vroeger en nu de tegenstellingen tussen economische overwegingen en ecologische belangen? In principe doe je dit voortdurend in de les, telkens wanneer je verbanden buiten de eigenlijke leerinhoud legt via vraagstelling. Wat was de impact van de Tweede Wereldoorlog op de internationale verhoudingen na de Tweede Wereldoorlog? Hoe is vanuit een economische samenwerking in Europa een ruimere politieke samenwerking op Europees vlak ontstaan? Wat was de invloed van de verzwakking van de macht van de Europese staten na de Tweede Wereldoorlog op het dekolonisatieproces? Wat was de invloed van de ineenstorting van het communisme op de politieke en de militaire machtsverhoudingen? Wat is de invloed van terroristische groeperingen in de westerse en de niet-westerse wereld?
ET 4	De grote ontwikkelingslijnen van de westerse samenlevingen kunnen verwoorden in termen van tijd, ruimte en socialiteit.	Evolutie van handelsunies tot Europese Unie. Cursisten ordenen chronologisch gebeurtenissen van spanning en ontspanning tijdens de Koude Oorlog (dimensie tijd-tijdsopvolging). Cursisten ontdekken bij de studie van dictatoriale regimes dat machthebbers steeds hun tegenstanders uitschakelen (repressie) om hun macht te consolideren (dimensie socialiteit –mechanismen).

Eindtermen	Doelstellingen	Voorbeelden en didactische wenken
1.2. Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. de bestudeerde samenlevingen		
ET 5	<p>De begrippen beschaving, moderniteit en mondialisering/globalisering kunnen toepassen op de Westerse smanenleving en op een andere samenleving.</p> <p>Kunnen aantonen aan dat de begrippen beschaving, moderniteit en mondialisering een andere invulling krijgen naargelang men van standplaats of standpunt verandert.</p>	<p>Bij de studie van de onafhankelijkheid van Congo de visie van Lumumba op de onafhankelijkheid tegenover visie van Belgische overheid op de onafhankelijkheid plaatsen</p> <p>Bij de studie van de noord-zuidtegenstelling aantonen dat noord en zuid andere argumenten pro en contra globalisering formuleren.</p> <p>Bij de studie van islamwereld opmerken dat men in gesecculariseerde landen en in fundamentalistische landen een verschillende visie heeft op de positie van de vrouw in de samenleving.</p>
ET 6	<p>Enkele fundamentele conflicten en breuklijnen waarmee de bestudeerde samenlevingen worden geconfronteerd kunnen analyseren.</p>	<p>Vbn van fundamentele breuklijnen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arbeid/bezit • Rijkdom/armoede • Onderwerping/inspraak • Vrede/oorlog • Integratie/segregatie • Kerk/staat. <p>Vbn van fundamentele conflicten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oost-Westtegenstelling • Noord-zuidtegenstelling • Apartheid in Zuid-Afrika • Visie op vrede vanuit Palestijns en Israëliisch standpunt.
ET 7	<p>De breuklijnen in de evoluerende Belgische samenleving vanaf 1830 kunnen analyseren.</p> <p>Opgenomen via ET 3: België is één van de bestudeerde samenlevingen.</p>	

Eindtermen	Doelstellingen	Voorbeelden en didactische wenken
ET 8	De culturele krachtlijnen van de westerse samenleving kunnen omschrijven vanuit de wisselwerking tussen het culturele en de andere maatschappelijke domeinen.	Verband tussen opmars van de USA en doorbraak van de massacultuur. Herleiden van kunst tot propaganda door de totalitaire regeringen.
ET 9	De rol van onze gewesten als medespeler in Europese en mondiale context kunnen duiden. Opgenomen via ET 3: België is één van de bestudeerde samenlevingen.	België is een van de te bestuderen samenlevingen. Waar relevant vergelijk je met de Belgische samenleving. Bij de studie van de Europese integratie de positie van België toelichten. Bespreking van de onafhankelijkheid van Kongo als voorbeeld van dekolonisatie na de Tweede Wereldoorlog. Het Belgisch beleid omtrent ontwikkelingssamenwerking als illustratie van de noord-zuidtegenstelling.
1.3. Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. de integratie tussen het historisch referentiekader en de bestudeerde samenlevingen		
ET 10	De structurele verschillen kunnen aantonen tussen enerzijds agrarische en anderzijds industriële en post- industriële samenlevingen.	De Noord-Zuid tegenstelling. Bij alle samenlevingen die je bestudeert in de referentieperiode 1940 – nu kunnen de begrippen agrarische samenleving – industriële samenleving – post-industriële samenleving aan bod komen. Vergelijking maken tussen de agrarische economieën van het Zuidelijk halfrond en de geïndustrialiseerde economieën van het Noordelijk halfrond wat betreft basis economie, rijkdom, ...
ET 11	Kunnen aantonen dat ideologieën, mentaliteiten, waardenstelsels en wereldbeschouwingen invloed uitoefenen op samenlevingen, menselijke gedragingen en beeldvorming over het verleden.	Vb: Invloed van het marxisme <ul style="list-style-type: none"> • Op de menselijke samenleving = socialisme • Op de menselijke gedragingen = verzorgingsstaat • Op het verleden = historische materialisme. Vb: Bij een mogelijk onderwerp het Islam fundamentalisme: invloed van op de samenleving= theoretische samenleving in Afghanistan onder de Taliban; op de menselijke gedragingen= de houding ten aanzien van de vrouw; op beeldvorming over het verleden= de reactie op hun historisch erfgoed.
ET 12	Als besluit bij het bestuderen van een samenleving uit de dimensies tijd, ruimte, socialiteit een voor die samenleving relevante categorie kunnen toelichten.	De cursisten kunnen gegevens uit een grafiek die economische fluctuaties voorstelt, interpreteren als kortstondig of langdurig (dimensie tijd). De cursisten zien in dat de economie na de Tweede Wereldoorlog zich afspeelt op wereldschaal (dimensie ruimte-schaal). De cursisten zien in dat de start van de Belgische staatshervorming gekoppeld is aan de verschuiving van het economisch zwaartepunt van Wallonië naar Vlaanderen (dimensie socialiteit-relatie).

Eindtermen	Doelstellingen	Voorbeelden en didactische wenken
ET 13	Vragen aan het verleden kunnen stellen om actuele spanningsvelden te verhelderen.	<p>Bij het actualiseren van de leerstof wordt hieraan voortdurend gewerkt.</p> <p>Cursisten maken op basis van twee tekstfragmenten een vergelijking tussen het nationaliteitsvraagstuk in de Russische Federatie vandaag en in de Stalinistische periode.</p> <p>De cursisten kunnen bij de studie van de derdewereldproblematiek het fenomeen verstedelijking verklaren vanuit hun kennis van de migraties in de 19^e eeuw.</p> <p>De cursisten stellen bij het Midden Oosten conflict: vragen i.v.m. de joodse diaspora; het zionisme, het ontstaan van Israël.</p>
2 Attitudes		
ET 23	Kunnen stilstaan bij de historische achtergrond van actuele spanningsvelden	
ET 24	Bereid zijn om actuele/historische spanningsvelden vanuit verschillende gezichtshoeken kritisch te bekijken, rekening houdend met mogelijk achterliggende waarden, normen en mentaliteiten.	<p>Openstaan voor verschillende verklaringsgronden.</p> <p>Beseffen dat elke gebeurtenis beoordeeld moet worden naar de maatstaven van de tijd en pas later naar de maatstaven van de eigen tijd.</p>

13.5 Module: M A V G052 Geschiedenis 4 – 40 Lt

Administratieve code: 6667

13.5.1 Beginsituatie

Er is geen specifieke kennis- en vaardighedenniveau vereist. Om de module met succes af te werken, wordt verondersteld dat de cursist de Nederlandse taal in die mate beheerst dat hij vlot de lessen kan volgen en de opdrachten kan uitvoeren.

13.5.2 Inhouden

Referentieperiode 1940 – nu.

- Binnen deze referentieperiode kunnen volgende onderwerpen aan bod komen:
  - De tweede Wereldoorlog
  - Het ontstaan van de internationale samenleving
  - De Koude Oorlog en de nieuwe geopolitieke verhoudingen na de val van het communisme
  - De dekolonisatie en de noord-zuidtegenstelling
  - Eén actueel internationaal spanningsveld in historisch perspectief
  - Eén actueel Belgisch spanningsveld in historisch perspectief.

13.5.3 Leerplandoelen, voorbeelden en didactische wenken

Eindtermen	Doelstellingen	Voorbeelden en didactische wenken
1 Vaardigheden i.v.m methodologische onderbouwing		
1.1. Verzameling van historisch informatiemateriaal		
ET 14	De cursisten kunnen doeltreffend informatie selecteren uit gevarieerd informatiemateriaal omtrent een ruim geformuleerde historische of actuele probleemstelling.	Vbn van gevarieerd informatiemateriaal: <ul style="list-style-type: none"> • Tekstmateriaal= leerboeken, naslagwerken, artikels, schema's, historische bronnen (een rechtstreekse bron die verwijst naar een historisch feit), historiografische documentatie (een bewerking van historische bronnen : de maker zelf heeft een reeks bronnen geraadpleegd en geïnterpreteerd), ... • Visueel en auditief materiaal= documentaires, film, interviews, internet, CD- rom, affiches, schilderijen, cartoons, foto's, kaarten, muziek, ... • Cijfermateriaal= grafieken, statistieken, rekeningen, ...
ET 15	De cursisten kunnen hun selectie van informatie verantwoorden op basis van aangereikte criteria. Zij kunnen zo het geselecteerde materiaal voorstellen en uitleggen.	Mogelijke criteria : diversiteit van de bronnen, verschillende standpunten, recente of eigentijdse bronnen, representativiteit van de bronnen (op hoeveel mensen heeft de bron betrekking), ...
1.2. Bevraging van het historisch informatiemateriaal		
ET 16	De cursisten kunnen zelfstandig de nodige gegevens voor het beantwoorden van een historische probleemstelling halen uit gevarieerd informatiemateriaal zoals prenten, foto's, schema's, tabellen, diagrammen, kaarten, cartoons, dagboekfragmenten, memoires, enzovoort.	Vragen kunnen bijv. zijn: Welk beeld wordt er verspreid in respectievelijk de USSR en de VSA over de maatschappijvisie van de tegenstander?

Eindtermen	Doelstellingen	Voorbeelden en didactische wenken
ET 17	De cursisten kunnen via bevraging de nodige informatie om een probleemstelling op te lossen uit het geselecteerde informatiemateriaal halen.	<p>In functie van een probleemstelling formuleren de cursisten deelvragen om de voornaamste aspecten van de probleemstelling grondig te behandelen.</p> <p>Er zijn soorten vragen om informatiemateriaal te benaderen.</p> <p>Vragen naar de inhoud van de probleemstelling : bijv. binnen de studie van het Conflict in het Midden-Oosten stellen de cursisten zich de vraag : hoe is de staat Israël ontstaan? Wat waren de gevolgen voor de Palestijnse bevolking?...</p> <p>Vragen omtrent de historische methode : de cursisten passen spontaan de historische methode toe : identificatie van de bron, studie van de inhoud van de bron, beoordeling van de waarde van de bron.</p> <p>De cursisten maken een synthese over een bepaald onderwerp en stellen daarbij zelf toetsvragen op. Deze vragen worden gesteld aan een cursist die hetzelfde onderwerp bestudeerde.</p>
ET 18	De cursisten kunnen de argumenten weergeven die worden gebruikt om standpunten te verdedigen of te weerleggen.	<p>De cursisten kunnen de argumenten weergeven op basis waarvan de Joden enerzijds en de Palestijnen anderzijds hun recht op Palestina opeisen.</p> <p>De cursisten kunnen de argumenten van voor- en tegenstanders van Leopold III tijdens de koningskwesitie weergeven.</p>
1.3 Historische redenering		
ET 19	De cursisten kunnen verschillende argumentaties tegen elkaar afwegen.	Na een discussie rond de sterkte en zwakte van de UNO, wegen de cursisten op het synthesesemoment alle argumenten die naar voren werden geschoven tegen elkaar af.
ET 20	De cursisten kunnen hun standpunt tegenover een maatschappelijk probleem met minstens één historisch argument verdedigen.	<p>Een historisch argument = een argument op basis van voorbeelden uit het verleden of het recente verleden.</p> <p>Bij een debat over Midden-Oosten-conflict verdedigt de cursist zijn standpunt tegenover militaire represailles vanuit het argument dat alle geweld sinds 1948 geen enkele oplossing bood voor het conflict.</p> <p>Bij een stellingenspel over de rol van de veiligheidsraad in het conflict Irak verdedigt de cursist zijn standpunt met minstens één historisch argument.</p>
ET 21	De cursisten kunnen bij hun historisch onderzoek de aangewende methode evalueren en eventueel bijsturen a.d.h.v. aangereikte criteria.	<p>De cursisten verduidelijken adhv door de leerkracht ter beschikking gestelde reflectievragen de door hen gevolgde werkwijze, bijvoorbeeld wat betreft het zoeken en vinden van materiaal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Waar heb je materiaal gezocht? • Heb je voldoende en voldoende gevarieerd informatiemateriaal gevonden? • Wat verliep daarbij niet zo goed? • Hoe ga je dat een volgende keer aanpakken?

Eindtermen	Doelstellingen	Voorbeelden en didactische wenken
1.4 Historische rapportering		
ET 22	<p>Een samenhangend verslag kunnen uitbrengen over een werk gemaakt i.v.m. een actuele of historische probleemstelling.</p> <p>Resultaten schriftelijk schriftelijk en mondeling kunnen rapporteren.</p>	<p>Cursisten maken zelfstandig een werk over een actueel thema of een historisch thema en rapporteren hun resultaten schriftelijk en/of mondeling op het examen aan de lkr (en eventueel aan medecursisten).</p> <p>Cursisten volgen een actualiteitsthema op basis van krantenartikels, verwerken deze en brengen resultaat uit van hun resultaten en bevindingen op het examen.</p> <p>De Lkr stelt materiaal uit verschillende handboeken ter beschikking over een bepaalde periode. De cursisten bespreken een bepaald aspect uit deze periode: ze zoeken, analyseren en presenteren het geschikte materiaal.</p>
2 Attitudes		
ET 26	Vanuit een intellectueel eerlijke omgang met informatie kunnen reageren op vormen van desinformatie.	
ET 29	Individueel of in groep actief en constructief een rol kunnen spelen in het maatschappelijk gebeuren.	<p>Zich willen inzetten voor sociale en economische rechtvaardigheid.</p> <p>Politieke verantwoordelijkheid opnemen (bewust gaan stemmen).</p>

14 Nederlands

14.1 Algemeen

14.1.1 Uitgangspunten

De leerplancommissie is bij het formuleren van de leerplandoelen uitgegaan van de eindtermen voor de tweede en derde graad ASO en TSO van het voltijds secundair onderwijs, zoals die zijn goedgekeurd in het Decreet betreffende de eindtermen, de ontwikkelingsdoelen en de specifieke eindtermen in het voltijds gewoon en buitengewoon secundair onderwijs.

De eindtermen Nederlands zijn ontwikkeld vanuit een welbepaalde visie op taal en taalonderwijs en op literatuur en literatuuronderwijs. Die visies zijn ontstaan uit een toegenomen kennis over het verschijnsel 'taal' en 'literatuur' vanuit de taalkunde en de literatuurwetenschappen.

Het doel van het vak Nederlands als component van de basisvorming bestaat erin de cursisten toe te laten zich belangrijke concepten, begrippen, kennis en vaardigheden eigen te maken om te functioneren in dagelijkse situaties waarbij een basisvorming Nederlands vereist is. Daarnaast maken deze modules ook deel uit van de algemene vorming die toelaat een diploma secundair onderwijs te behalen.

De behaalde certificaten in het kader van deze vorming zijn niet alleen geldig in het volwassenenonderwijs (TKO), maar ook bij andere onderwijsverstrekkers.

14.1.2 Taalvaardigheid centraal

Communicativiteit

In de nieuwe visie op *taalonderwijs* wordt ervan uitgegaan dat het hoofddoel niet is dat cursisten iets over taal weten, maar dat ze er iets kunnen mee doen. Men gebruikt tegenwoordig vaak de term 'taaltaken' om te verwijzen naar wat je talig 'doet' om welbepaalde doelen in welbepaalde situaties te verwezenlijken. Het onderwijs moet de cursisten dus in staat stellen de taaltaken die voor hen relevant zijn, uit te voeren. Dat dient vooral te gebeuren door de nodige praktijksituaties te scheppen ('oefening'), maar ook door hen te laten reflecteren over die praktijk en het taalgebruik dat ze daarbij hanteren. Die reflectie noemt men doorgaans taalbeschouwing.

De nieuwe visie op *literatuuronderwijs* maakt een onderscheid tussen tekstervarend en tekstbestuderend lezen, waarbij het eerste uitgebreid aan het tweede vooraf moet gaan. Vanuit een brede basis van ervaringen met literaire teksten worden cursisten stapsgewijs ingewijd in een begrippenapparaat aan de hand waarvan zij hun verdere leeservaringen kunnen kaderen en erover kunnen praten.

Domeinen

Om te beschrijven wat cursisten minimaal met taal moeten kunnen doen, werd geopteerd voor een opdeling in domeinen: *taalvaardigheid* staat centraal, *taalbeschouwing* heeft in de eerste plaats een ondersteunende functie bij de ontwikkeling van vaardigheden en *literatuur* krijgt een aparte plaats omwille van haar vormende en culturele waarde. Het domein *kijken* kan als aspect bij elk van de drie voorgaande domeinen aangehecht worden.

Binnen het domein taalvaardigheid worden de vier vaardigheden apart beschouwd: luisteren, spreken/gesprekken voeren, lezen en schrijven. Bij elk van deze vier zijn niet alleen de talige, maar ook de communicatieve en strategische vaardigheden die ermee verband houden, terug te vinden. Daarbij moet opgemerkt worden dat vele communicatiesituaties alleen op een min of meer kunstmatige wijze aan één van deze (sub)domeinen kunnen worden toegewezen.

Bij alle domeinen zijn ook *attitudes* aan de orde. Door taal in een bepaalde situatie te gebruiken (taalvaardigheid), door over taalgebruik en taalsysteem na te denken (taalbeschouwing) en door literaire teksten te interpreteren en te plaatsen in het literaire bestel (literatuur) moeten cursisten attitudes ontwikkelen tegenover hun eigen en andermans taal en taalgebruik en tegenover hun leesgewoonten. Voorbeelden van attitudes zijn: bereidheid tot luisteren, leesbereidheid, respect voor andermans mening, vertrouwen in eigen kunnen, zelfredzaamheid, schrijfdurf, bereidheid algemeen Nederlands te spreken, een onbevooroordeelde houding tegenover taalverscheidenheid, taalvariatie en stijl.

Taalvaardigheid

Het begrip 'taalvaardigheid' neemt in dit leerplan een centrale plaats in. Het einddoel van taalvaardigheidsonderwijs is cursisten in de *situaties* waarin zij terecht (kunnen) komen, vlot en effectief te leren communiceren, zowel receptief (luisteren/lezen) als productief (spreken/gesprekken voeren, schrijven) en dit zowel mondeling als schriftelijk. De aandacht gaat niet alleen naar vaardigheden in een formele leersetting, maar ook naar vaardigheden die men in de dagelijkse werkelijkheid nodig heeft. Daarom zijn gemeenschappelijke

eindtermen 'taalvaardigheid' voor ASO en TSO geformuleerd: de situaties waarin cursisten van ASO en TSO moeten kunnen functioneren, verschillen namelijk niet fundamenteel.

In het leerplan Nederlands gaat ook aandacht uit naar de *processen* die je moet doorlopen bij het plannen, uitvoeren en beoordelen van de taaltaken. Ze worden vermeld in een steeds terugkerende rubriek. De situatie waarin de communicatie plaatsvindt, is hierbij eens te meer een belangrijk uitgangspunt. Planning, uitvoering en evaluatie dienen stuk voor stuk in functie van de situatie te gebeuren. Wie iemand voor een overleg wil uitnodigen, moet bij zijn planning onder meer beslissen hoe hij die uitnodiging overbrengt, hoe hij de ontvanger van de boodschap aanspreekt en welke informatie hij moet geven; nadien moet hij de uitnodiging formuleren in overeenstemming met die beslissing en terugblikken op zijn wijze van formuleren en op de juistheid van zijn beslissingen. Gerichte reflectie over die processen kan een meerwaarde opleveren: het doet je taalvaardigheid aan niveau winnen. Voorwaarde is wel dat die reflectie direct aansluit op gerealiseerde taaltaken en gebeurt op het abstractieniveau waar de cursisten op dat moment aan toe zijn.

14.1.3 Taalbeschouwing

Taalbeschouwing heeft in de eerste plaats een ondersteunende functie bij de ontwikkeling van vaardigheden via inzicht in allerlei taalverschijnselen en reflectie over eigen en andermans taalgebruik. Daarnaast dient taalbeschouwing ook een cognitief doel om de wereld, de taal, het taalgebruik en het taalsysteem van de mens als individu en als lid van allerlei groepen te benaderen. Taalverschijnselen kunnen op verschillende niveaus worden verwerkt. Ze kunnen worden herkend, benoemd, besproken, beschreven, onderzocht en geduid.

14.1.4 Literatuur

Literatuur krijgt in de eindtermen van de tweede en de derde graad een belangrijke plaats, omwille van de aparte tekstsoort en haar vormende en culturele waarde. In de derde graad maken leerlingen kennis met de tekstconventies die binnen een bepaalde cultuur en in een welbepaalde context o.m. in literaire genres leven. Het streefdoel is via een tekstervarende en tekstbestuderende benadering literaire competentie te bereiken.

Het uitgangspunt in het leren omgaan met literaire teksten is steeds de lezer en zijn tekstervaring. Met tekstervaring wordt verwezen naar de manier waarop de lezer op teksten reageert en aan teksten betekenis toekent. Dit uitgangspunt geldt voor de tweede en de derde graad in alle onderwijsvormen. Het is dan ook van groot belang dat de cursisten veel kansen tot lezen krijgen, dat ze inzicht verwerven in de eigen leesvoorkeuren en dat ze kennis hebben van de kanalen om informatie over literaire teksten te verzamelen en te verwerken.

In TSO en ASO leren de cursisten hun leeservaringen daarnaast ook verdiepen en verwoorden. Met het oog hierop worden ze vanaf de tweede graad geleidelijk ingewijd in het literaire begrippenapparaat, dat de brug slaat tussen tekstervaring en tekstbestudering. In de derde graad krijgt de tekstbestudering een nog sterker accent. De cursisten maken vooral in ASO kennis met de tekstconventies die binnen een bepaalde cultuur en in een welbepaalde context (onder meer in literaire genres) leven en ze verwerven het begrippenapparaat om die conventies te kaderen. Het streefdoel is via een tekstervarende en tekstbestuderende benadering literaire competentie te bereiken.. Bovendien moeten de cursisten in staat zijn over een tekst te reflecteren om hun eigen relatie tot de tekst te bepalen. Zij moeten daarenboven een waardeoordeel over een tekst kunnen formuleren en onderbouwen, en bereid en in staat zijn dat oordeel te toetsen aan dat van anderen.

14.1.5 Kijken

Kijkvaardigheid wordt steeds belangrijker. We leven in een multimediale wereld waarin louter beluisterde of geschreven of gedrukte teksten steeds zeldzamer worden. Onder kijkvaardigheid verstaan we de vaardigheid in het omgaan met de visuele tekens (vaak, maar niet altijd gekoppeld aan de akoestische tekens) van allerlei vormen van beeldtaal: visuele poëzie, schilderkunst, fotografie, televisie, (muzikale) video(clip), beeldreclame, strip, film, soap, theater, multimediale podiumkunst,...

Kijkvaardigheid trainen is een middel om cursisten te vormen tot kritische consumenten van de actuele beeldcultuur en hen hiermee weerbaar te maken tegen de soms vervlakkende invloed van die beeldcultuur. Dit veronderstelt een minimale kennis van en inzicht in de beeldtaal.

14.2 Funderende doelstellingen

De visie op het vak Nederlands kadert in een zeer algemene of overkoepelende doelstelling geformuleerd voor het onderwijs Nederlands in het secundair onderwijs. Deze algemene doelstelling staat ten dienste van het algemeen maatschappelijk functioneren van cursisten in een multiculturele samenleving, hun persoonlijke ontwikkeling, hun voorbereiding op de verdere studieloopbaan en hun latere beroepsuitoefening. De algemene doelstelling en de verdere concretisering ervan liggen aan de basis van de concrete eindtermen in de drie graden.

14.2.1 Algemene doelstelling

De cursisten zijn in staat

- Het Nederlands zowel productief als receptief in mondelinge en schriftelijke vorm op een efficiënte en effectieve manier te gebruiken;
- Literaire teksten te lezen.

Verdere concretisering

De cursisten kunnen mondeling en schriftelijk informatie overdragen en verschillende mondelinge en schriftelijke boodschappen van anderen verwerken in voor hen relevante situaties.

- 1 De cursisten kunnen inzichten en strategieën toepassen die voor het goede verloop van communicatie van belang zijn.
- 2 De cursisten kunnen in taalgebruikssituaties die conventies hanteren met betrekking tot kenmerken van tekstsoorten, tekstopbouw, zinsbouw, woordenschat, spelling en uiterlijke verzorging die aangepast zijn aan het doel.
- 3 De cursisten kunnen reflecteren over en hebben inzicht in:
  - De communicatiesituatie waarbinnen tekstsoorten gebruikt worden: tekstdoel, publiek;
  - Tekstkenmerken;
  - Taalvariatie en register;
  - Sociaal en regionaal bepaalde varianten en vaktalen;
  - Taalverandering;
  - Woordvorming, ontleening;
  - Taalnormering.
- 5 De cursisten kunnen reflecteren over en hebben inzicht in literaire teksten.
- 6 De cursisten zijn bereid om:
  - Taal te gebruiken in diverse situaties om informatie te geven en te krijgen, om gedachten en gevoelens te verwoorden, om meningen te argumenteren;
  - Over eigen en andermans taal en taalgebruik na te denken;
  - Algemeen Nederlands te gebruiken als de situatie het vereist;
  - Literaire teksten te lezen.

14.2.2 Selectiecriteria en structurering van de eindtermen 'taalvaardigheid'

Voor luisteren, spreken, lezen en schrijven zijn telkens afzonderlijke eindtermen geformuleerd. Daarbij is uitgegaan van de taaltaken die de cursisten in situaties uit het werkelijke leven moeten kunnen uitvoeren.

De moeilijkheidsgraad van de eindtermen Nederlands (basisvorming 3de graad ASO-TKO) wordt niet bepaald door één criterium, maar door het samenspel van een aantal parameters: tekstsoort, tekstkenmerken, verwerkingsniveau.

Om te beschrijven wat cursisten met taal precies moeten kunnen doen, wordt verder ook het **criterium publiek** gebruikt.

14.2.3 Tekstsoorten

Taalvaardigheid kan niet los van communicatiesituaties worden omschreven. Taalvaardigheid op zich bestaat niet; je bent vaardig om in welbepaalde situaties als ontvanger of zender van boodschappen op te treden en het doel dat je daarbij gesteld had, te bereiken. Deze twee gegevens - de situatie waarin de taalgebruiker zich kan bevinden en het soort boodschappen dat hij daarin moet kunnen vervullen - worden in de eindtermen gevat onder de noemer 'tekstsoorten'.

De tekstsoorten die geselecteerd zijn, vallen ofwel onder de categorie 'zakelijke teksten' (onderwijsleergesprekken, informatieve teksten, studieteksten, reclameboodschappen en advertenties, zakelijke telefoongesprekken, instructies,...) ofwel onder de categorie 'fictionele teksten' (gedichten, toneelstukken,

verhalen, dagboeken, jeugdromans, jeugdfeuillets, stripverhalen,...). Met betrekking tot die tekstsoorten wordt in de leerplandoelen vermeld of de cursisten er receptief dan wel productief moeten kunnen mee omgaan.

14.2.4 Publiek

Om te beschrijven wat cursisten met taal precies moeten kunnen doen, wordt verder ook het criterium 'publiek' gebruikt. Elke tekst is voor een bepaald publiek bedoeld.. Tekstschrijvers of sprekers kiezen hun onderwerp met het oog op de groep die ze willen bereiken en houden met die groep ook rekening voor wat formulering, structurering, omvang en visuele ondersteuning van de tekst betreft.

De aanduiding 'publiek' verwijst naar de bedoelde gebruiker van een tekst en niet noodzakelijk naar de werkelijke gebruiker. Zo heeft een krantenartikel een onbekend publiek als bestemming, ongeacht wie de teksten uiteindelijk leest. Het antwoord van een cursist op een vraag van de leraar heeft diezelfde leraar als publiek.

Teksten van eenzelfde soort zijn voor cursisten in de regel moeilijker naarmate het publiek waarvoor zij bedoeld zijn, verder van hen af staat. De mate van bekendheid (en van gemeenschappelijkheid van referentiekaders die ermee samenhangt) bepaalt de afstand. Dat geeft met een stijgende moeilijkheidsgraad de volgende ordening:

- Teksten voor henzelf;
- Teksten voor bekenden, van wie het referentiekader van ervaring en kennis grotendeels overeenstemt;
- Omdat de eindtermen oorspronkelijk geconcipieerd werden voor het voltijds secundair onderwijs, wordt een onderscheid gemaakt tussen 'bekende leeftijdsgenoten' en bekende volwassenen. In het tko doet dit onderscheid niet terzake, gezien het steeds om volwassenen gaat;
- Teksten voor onbekenden, die nog heel wat gemeenschappelijke 'kenmerken' hebben;
- Ook wanneer er in de eindtermen verwezen wordt naar 'onbekende leeftijdsgenoten', moet men dit lezen als 'onbekende volwassenen' ;
- Teksten voor een willekeurig onbekend publiek.

14.2.5 Verwerkingsniveau

Een derde criterium om de te verwerven taalvaardigheid te beschrijven, is het niveau waarop talige inhoud verwerkt moeten worden. Met het verwerkingsniveau wordt bedoeld: wat je als taalgebruiker in je rol van zender en ontvanger precies moet doen met informatie die je aangeleverd hebt gekregen of die je zelf moet aanleveren. In het leerplan Nederlands voor de tweede en de derde graad worden de volgende twee verwerkingsniveaus onderscheiden:

Structurerend niveau

Op dit niveau heb je een actieve inbreng in de wijze waarop je de aangeboden informatie in je opneemt of zelf informatie presenteert:

- Op het receptieve vlak: naargelang van het luister- of leesdoel dat je jezelf stelt of dat je werd opgelegd, selecteer je bepaalde elementen uit het geheel (door ze bij wijze van spreken te onderstrepen), vul je de denkstappen of verbanden aan die de zender van de tekst niet expliciet heeft uitgedrukt, breng je in het geheel een ordening aan die geschikter is in functie van jouw doel;
- Op het productieve vlak: naargelang van je spreek- of schrijfdoel en het publiek waarvoor je je boodschap bestemt (en vaak ook van bestaande vormelijke conventies) geef je aan je tekst een bepaalde ordening mee (bijvoorbeeld je presenteert de informatie in een bepaalde volgorde of volgens een bepaalde invalshoek (chronologisch, causaal, ...)).

Beoordelend niveau

Dit niveau impliceert steeds het inbrengen van een tweede 'perspectief':

- Op het *receptieve* vlak: je confronteert aangeboden informatie met wat in een andere bron over hetzelfde onderwerp meegedeeld wordt of met de voorkennis die je rond het onderwerp al had opgedaan: in welk opzicht ze verschillen of overeenstemmen, wat je de beste verklaring of voorstelling van feiten lijkt en dergelijke;
- Op het *productieve* vlak: je stemt de inhoud en de vorm van je eigen tekst af op informatie die door anderen in de communicatie werd ingebracht, bijvoorbeeld in een discussie of in een 'polemisch' artikel.

Een leerder kan op elk moment in zijn loopbaan instructies voor handelen te lezen of te schrijven krijgen. Maar terwijl van een 12-jarige in het lager onderwijs slechts verwacht wordt dat hij een instructie kan neerschrijven op

beschrijvend niveau (waarbij bijvoorbeeld een opsomming van de uit te voeren handelingen volstaat), wordt in de eindtermen van de derde graad vereist dat hij dat louter opsommende niveau overstijgt.

14.2.6 Coördinatie

Zoals bedoeld bij de formulering van de eindtermen vraagt ook het leerplan de nodige zorg voor de samenhang.

Verticale samenhang

De verticale samenhang wordt gerealiseerd door continuïteit te verlenen aan de opeenvolgende eindtermen van de diverse graden van het voltijds secundair onderwijs, die op hun beurt aansluiten bij de eindtermen van het lager onderwijs.

Horizontale samenhang

Naast de verticale is ook de horizontale samenhang belangrijk. De zorg voor deze samenhang komt tot uiting in de band met:

- Moderne vreemde talen;
- De andere vakken;
- De aandacht voor het leerproces.

14.3 Minimale materiële vereisten

- een voldoende aantal computers die aangesloten zijn op het internet; met voldoende wordt bedoeld dat maximum twee cursisten tegelijkertijd met hetzelfde toestel kunnen werken;
- projectiemogelijkheid en geluidsapparatuur.

Een verzameling van werken van hedendaagse Nederlandstalige auteurs is wenselijk.

14.4 Didactische wenken

14.4.1 Algemene didactische wenken

Taalonderwijs is in de eerste plaats communicatief onderwijs: veel aandacht gaat naar de taal als middel voor informatieoverdracht. Dat impliceert dat de cursisten rekening houden met het doel en het publiek, met het taalregister en de gevoelswaarde van woorden. Taalonderwijs is dan ook taalvaardigheidsonderwijs. Daarbij gaat het om de vier taalvaardigheden: luisteren en spreken, lezen en schrijven, zonder daarbij de taalbeschouwing en de kijkvaardigheid te vergeten. Dit vergt een training die niet alleen gericht is op het vak Nederlands, maar die een transfer beoogt naar andere lessen en andere situaties. Veel van de basisvaardigheden die de cursisten in de Nederlandse les leren bij het plannen, uitvoeren en evalueren van hun taken, gelden eveneens voor de andere vakken: zich oriënteren op de taak, voorkennis aanspreken, informatie verzamelen, brainstormen, informatie selecteren, ordenen en presenteren en op die presentatie reflecteren.

In dit leerplan is gekozen voor ervaringsgericht onderwijs. Ten eerste moet de leerstof aansluiten bij de leefwereld van de cursisten. Ten tweede moet de les de zelfwerkzaamheid van de cursisten bevorderen: wat men zelf ervaart, onthoudt men beter.

Het is belangrijk dat we er rekening mee houden dat voor heel wat cursisten het Nederlands niet de spreektaal is. Als we willen bereiken dat ze zich thuis voelen in het Nederlands als standaardtaal, dan moeten we vooral voor voldoende aanmoediging zorgen. Toch moeten we hen geregeld aanwijzingen even voor een correct taalgebruik, gebaseerd op taalbeschouwing.

14.4.2 Specifieke didactische wenken

Luisteren

Luisteren en spreken moeten zoveel mogelijk in levensechte en zinvolle communicatiesituaties gebeuren.

Luisteren en spreken krijgen in dit leerplan als twee afzonderlijke componenten aandacht, maar ze moeten steeds in samenhang geoefend worden. In het dagelijks leven zijn deze twee vaardigheden immers ook steeds met elkaar verweven.

Ook het kijken is zeer intens met het luisteren verbonden. De ondersteunende rol van het gericht kijken is niet te onderschatten, denken we maar aan de niet-verbale reacties in een gesprek.

Heel wat vaardigheden kunnen worden aangebracht en geoefend via werkvormen die het klassieke lesproces doorbreken, of via vormen van zelfactiviteit.

- Luistervoorwaarden

Om de luistervaardigheid optimaal te ontwikkelen moeten een aantal luistervoorwaarden gecreëerd worden:

- Elke cursist moet geaccepteerd, gerespecteerd en gestimuleerd worden;
- De omgeving moet vertrouwd en rustig zijn, zodat de cursisten zich maximaal kunnen concentreren;
- De inhoud moet normaal-functioneel zijn en behoren tot hun leefwereld;
- De onderlinge communicatie moet voortdurend gestimuleerd worden.

- Ontwikkeling van de vaardigheden

Om de luistervaardigheid optimaal te ontwikkelen moeten volgende vaardigheden geoefend worden:

- Zich concentreren
- Zich oriënteren op de luistertaak
- Het onderwerp verkennen
- Aandacht bij de informatie houden
- De informatie beoordelen
- Reflecteren op het luisteren:
  - De cursisten reflecteren over luisteren/kijken op een product- en procesgerichte manier, m.a.w. Ze denken na over de uitgevoerde opdracht en over de aanpak van de opdracht. De reflectie kan gebeuren aan de hand van een checklist. (een checklist is een manier om product- en procesgericht te reflecteren op de taak en om taalvariëaties/taalregisters op te sporen.

Er moet hulp geboden worden door de leraar. Na elke luisteroefening moet er ruimte zijn voor een bespreking aan de hand van een aantal van bijvoorbeeld de volgende vragen:

- Hoe heb ik deze luisteropdracht uitgevoerd?
- Heb ik geconcentreerd geluisterd?
- Waren woordenschat en uitspraak duidelijk?

Spreeken

Net als het luisteren moet ook het spreken gebeuren in zoveel mogelijk levensechte en zinvolle communicatiesituaties.

De situatie waarin de communicatie plaatsvindt, speelt steeds een doorslaggevende rol. Wie iemand wil uitnodigen, moet onder meer beslissen of hij dat per brief of per telefoon doet, hoe hij de ontvanger van de boodschap zal aanspreken en in welk register dat zal gebeuren, bv. vertrouwelijk als het gaat om een bekend iemand. Afzonderlijke theorielessen over begrippen als 'publieksgerichtheid' missen hun doel. Als we de communicatiesituatie eenmaal vastgesteld hebben, moeten we taalvaardigheden en taalbeschouwing geïntegreerd aan bod laten komen. Schriftelijke en mondelinge presentatievormen van tekstsoorten kunnen daarbij tegelijk in aanmerking komen. Een ruim aanbod van authentiek en actueel materiaal werkt sterk motiverend. Ook met literaire tekstsoorten is dat goed mogelijk.

Om de leeromgeving zoveel mogelijk te laten renderen en de leerinhouden in reële situaties volledig tot hun recht te laten komen, is een aangepaste didactiek noodzakelijk. Vaardigheden die bv. voor vergaderen en groepswork nodig zijn, kunnen worden ingeëfend door efficiënte vormen van groepswork of door de technieken van samenwerkend en coöperatief leren.

- Spreekvoorwaarden

Om de spreekvaardigheid optimaal te ontwikkelen zijn een aantal spreekvoorwaarden noodzakelijk:

- Het aanwezige taalbezit van de cursisten moet aanvaard en verder ontwikkeld worden;
- De cursisten moeten zich veilig voelen, zodat het vertrouwen in de eigen spreekvaardigheid versterkt wordt;
- Er moet een zo groot mogelijke 'vrijheid tot spreken' gecreëerd worden, d.w.z. De cursisten moeten vrij kunnen spreken, ook in toevallige situaties.

- Ontwikkeling van de vaardigheden

- De cursisten ontwikkelen verschillende vaardigheden: technisch spreken, oriënteren (doel en publiek bepalen), ...
- De cursisten reflecteren over de spreektaken:
- De leerkracht maakt bijvoorbeeld een video- of bandopname van de spreektaak en bekijkt of beluistert die later opnieuw met de cursisten.
- De medecursisten kunnen tijdens de spreektaak van een individuele cursist een observatieformulier invullen.

- Werkvormen

Er is voldoende variatie in werkvormen, o.a.

- Improvisatie
- Rollenspel
- Reportages
- Interviews
- Discussie
- Debat
- Individueel spreken voor een groep
- ...

Lezen

Een aanbod dat het lezen bevordert.

In ASO 3 kiezen we teksten uit de Nederlandse literatuur en de wereldliteratuur van de 12de eeuw tot heden. (Voor de Middelnederlandse periode gebruiken we bij voorkeur hertaalde versies.) In TSO3 ligt de nadruk op de moderne literatuur.

We zorgen ervoor dat het tekstaanbod zowel proza, poëzie als toneel en bevat. Let op: inwijding in toneel moet ook opvoeringsgericht zijn; dat betekent dat die inwijding van een voorstelling uitgaat of dat ze gericht is op een opvoering.

- Steeds van de tekst uitgaan.

Leesbeleving en tekstervaring moeten nog steeds volop ruimte krijgen. Inzicht in het literaire begrippenapparaat moet van daaruit groeien: de cursisten verwerven de begrippen steeds naar aanleiding van gesprekken over gelezen of beluisterde teksten en nooit buiten het verband met de tekst om. Wel worden in de 3de graad het begrippenapparaat en de bijhorende termen verder uitgebreid. De termen zullen de cursisten vooral moeten helpen om hun tekstbeleving preciezer te verwoorden en om een leeswijze voor literaire teksten te verwerven.

- Leesplezier.

De interesse voor literatuur kan worden gestimuleerd door bv. een auteur uit te nodigen, een bezoek te brengen aan de bibliotheek, een theaterstuk bij te wonen. De ervaring van het theaterbezoek verdient uiteraard aanbeveling, maar indien dit niet mogelijk is, kan een videoversie gebruikt worden.

- Leesportfolio

In de module Ned 2 van het TSO en de modules Ned2 en Ned3 van het ASO wordt ongeveer 25% van het totale lessenspakket (ongeveer 20 uur) besteed aan de leesportfolio: de leerkracht begeleidt de cursisten bij het zoeken naar informatie (in de bib, op het internet) en het uitvoeren van opdrachten.

- Werkvormen

Ook hier is voldoende variatie mogelijk, o.a.

- Complementair groepswork
- Carrousel-discussie
- Leergesprek
- Vergelijking van een roman met de verfilming
- ...

De cursisten leren opzoeken met zoekmachines (internet) en leren ook om internetboekbesprekingen e.d. kritisch te benaderen.

- Reflectie

De cursisten reflecteren over literatuur door een leesportfolio bij te houden. Ze krijgen ook tijdens de les de kans om hun leeservaringen uit te wisselen.

Schrijven

Voor alle opgegeven teksttypes of tekstsoorten (zie begrippenlijst) geldt dat functioneel schrijven gepaard moet gaan met kennis en inzicht in de bijzondere kenmerken ervan.

Het is van belang dat:

- Er veel geschreven wordt
- De begeleiding ruimer wordt opgevat dan als beoordeling
- Het accent bij de begeleiding op het schrijfproces ligt
- Het schrijven zoveel mogelijk in de normale klasactiviteiten geïntegreerd wordt
- Schrijfstrategieën ruim aandacht krijgen

- Werkvormen

zakelijke teksten:

- Een inleiding bij een tekst
- Een enquête
- Een lezersbrief
- Een krantenbericht
- Een kritische bespreking

Creatieve teksten

- Dramaturgische verwijzingen bij een toneelfragment
- Een literaire tekst hertalen
- Een gedicht bij een schilderij

De schrijftaken worden gekoppeld aan andere vaardigheden: bv. een verslag van een vergadering of discussie, een becommentariërende tekst n.a.v. een film, reportage of tekst.

- Evaluatie

De evaluatie van schrijftaken vertoont duidelijkheid en eenvormigheid:

- De leerkracht verbetert zelf zo weinig mogelijk fouten.
- Een verzamelmap kan een handig instrument zijn bij de evaluatie van schrijftaken: ze bevat alle schrijftaken, werkstukken en tests die cursisten tijdens een bepaalde periode maken. Ze schetst niet enkel de evolutie van het leerproces maar kan ook door de cursist gebruikt worden als evaluatiemiddel. Als een cursist in een taak de fouten uit de vorige taak herhaalt, maakt de leerkracht hem/haar daarop attent. Het is dan niet nodig om steeds te herhalen hoe de verbetering moet gebeuren.
- Er wordt duidelijk vermeld waaraan vooral aandacht wordt besteed (bv. inhoudelijke en/of vormelijke kenmerken).

- Reflectie op de eigen schrijfvaardigheid

Via een checklist kan de cursist op 2 niveaus fouten opsporen:

- Op inhoudelijk niveau heeft hij aandacht voor logica, publieksgerichtheid, doelgerichtheid,...
- Op vormelijk niveau heeft de cursist aandacht voor grammatica, zinsbouw en spelling. Dit laatste is een noodzakelijk te beheersen vaardigheid om bij het schrijven tot betere resultaten te komen. Het is nooit een doel op zich. Omdat het natuurlijk wel belangrijk is dat cursisten het belang van foutloze teksten inzien (bv. Aan de hand van een folder vol fouten), moet er permanent en op een remediërende manier aan spelling gewerkt worden.

- Opmerking

Het is raadzaam om al in module Ned 1 de component literatuur aan te brengen, zij het op een beperkte manier via literaire teasers. Door op een vaardige manier om te gaan met literatuur, wordt de brug geslagen naar modules Ned 2 en Ned3. Hieronder geven we een aantal voorbeelden van hoe je de vaardigheden en de literatuur op een geïntegreerde manier aan bod kan laten komen in modules Aa1 en Aa2.

14.4.3 Themalessen rond

Uiterlijkheden:

- B.v. Luisteroefening tv- of radioprogramma over anorexia
- B.v. Leesoefening bij krantenartikel over antidiëetdag
- B.v. Literair fragment uit *brede heupen* (kristien hemmerechts): leesoefening, spreekoefening (manipuleerbaarheid van hoofdpersonage, belang van uiterlijk), schrijfoefening (antwoord op lezersbrief met persoonlijke oplossing voor het probleem)

Geweld:

- B.v. Kijk- en spreekoefening: aflevering simpsons (geweld op tv) bekijken en kritisch beoordelen
- B.v. Schrijfoefening: persoonlijk commentaar leveren op impact van geweld op tv
- B.v. Leesoefening: gedicht of songtekst over hooliganisme, geweld, oorlog lezen
- B.v. Spreek- of schrijfoefening: verband toelichten tussen gedicht/songtekst en geweld op tv

Dood en rouw:

- B.v. Leesoefening: getuigenis over bijnadoodervaring + zakelijke tekst over het rouwproces
- B.v. Kijk-, luister- en spreekoefening: voor- en nadelen van crematie + discussie
- B.v. Leesoefening: romanfragment uit *het meesterstuk* (anna enquist): toepassen van de verschillende fasen van het rouwproces op hoofdpersonage

Dialect en standaardtaal (instap of uitstap):

- B.v. Leesoefening: fragment uit 1984 (g. Orwell) over 'nieuwspraak'
- B.v. Spreekoefening: beoordelen van deze vervangende taal (manipulatie)

Opvoedingsstijlen:

- B.v. Leesoefening: romanfragment de witte (e. Claes)
- B.v. Luister- en kijkeoefening: filmfragment uit de witte (r. De hert)
- B.v. Spreekoefening: beide vergelijken qua sfeerschepping, toon, gevoelswaarde

Reclame:

- B.v. Luister-, kijk- en spreekoefening: bekijken en beoordelen van reclamefilmpjes, campagnes tegen alcohol in het verkeer, racisme
- B.v. Leesoefening: gedicht over racisme of fragment uit de buitenvrouw (j. Zwagerman)
- B.v. Schrijfoefening over racisme

Synthetiseren

- B.v. Synthetiseren van een gelezen zakelijke tekst
- B.v. Synthetiseren van een gelezen kortverhaal (b.v. E.a. poe)
- B.v. Spreekoefening: ontdekken van verschillen in schrijfstijl tussen beide
- B.v. Schrijfoefening: vervolledigen van verhaal met open einde

14.5 Begrippenlijst

14.5.1 Tekstsoorten

Tekst is elke boodschap – zowel gesproken als geschreven - die een taalgebruiker productief, receptief of interactief verwerkt. Bij productief taalgebruik is de tekst een product (men verwerkt gegevens tot een tekst), bij receptief taalgebruik is de tekst het uitgangspunt (men doet iets met een aangeboden tekst).

Op basis van de bedoeling van een tekst onderscheidt men de volgende categorieën :

- Informatieve teksten : willen informatie overbrengen (b.v. Een krantenartikel, een hypertext, een verhandeling)
- Persuasieve teksten : proberen de ontvanger van iets te overtuigen (b.v. Een betoog, een pamflet, een sollicitatiebrief)
- Adviserende/activerende teksten : proberen het gedrag van de ontvanger te sturen (b.v. Reclameboodschappen, een handleiding, een reglement)
- Diverterende teksten : willen de ontvanger onderhouden (b .v. Een toneelstuk, een sprookje, een stripverhaal)
- Emotieve teksten : willen gevoelens opwekken (b.v. Persoonlijke brief , poëzie)

Opmerking : globaal vind je deze indeling in de meeste handboeken terug, zij het soms met een andere benaming. Natuurlijk kunnen sommige tekstsoorten ook voor een ander doel dienen of voor een combinatie van doelen

- Hypertext : de tekst op een web-pagina is geen gewone tekst, maar een hypertext. Het bijzondere van hypertext is dat de tekst zogeheten hyperlinks bevat. Een hyperlink verwijst naar een andere web-pagina. Een hypertext-systeem creëert verbindingen tussen stukjes informatie, waardoor je eenvoudig informatie over verwante onderwerpen kunt vinden.

14.5.2 Het publiek

Om te beschrijven wat de cursisten precies moeten kunnen doen met taal, wordt het criterium 'publiek' gebruikt. Elke tekst is voor een bepaald publiek bedoeld. De schrijver/spreker houdt rekening met dat publiek, wat tot uiting komt in de formulering, structurering, de omvang en de visuele ondersteuning van de tekst.

De aanduiding ' publiek' verwijst naar de bedoelde gebruiker van een tekst en niet noodzakelijk naar de werkelijke gebruiker. Zo heeft een krantenartikel een onbekend publiek als bestemming, een jeugdtijdschrift een publiek van onbekende jongeren, ongeacht wie de tekst uiteindelijk leest. Het antwoord van een leerling op een vraag van de leraar heeft diezelfde leraar als publiek, een bekende volwassene dus.

Teksten van een zelfde soort zijn voor cursisten in de regel moeilijker naarmate het publiek waarvoor ze bedoeld zijn, verder van hen af staat. Dat geeft met een stijgende moeilijkheidsgraad de volgende ordening :

- Teksten voor henzelf
- Teksten voor bekenden : medecursisten, een leraar
- Teksten voor een onbekend publiek : om het even wie.

In het leerplan is alleen het hoogste niveau opgenomen dat de cursisten moeten bereiken : de onderliggende niveaus worden als beheerst verondersteld.

14.5.3 Het verwerkingsniveau

Om te beschrijven wat leerlingen met taal moeten kunnen doen, is het verwerkingsniveau als criterium gebruikt : de mate waarin een taalgebruiker een te produceren of te ontvangen tekst beheerst. De onderscheiden verwerkingsniveaus worden gesitueerd op een continuüm gaande van eenvoudig naar complex. Ze zijn als volgt omschreven :

Kopiërend niveau

Op dit niveau worden de minste eisen gesteld aan het actief verwerken van informatie : niet alleen de informatie zelf, maar ook de wijze waarop ze is geformuleerd, mag je letterlijk weergeven. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer je opdracht zich beperkt tot het letterlijk overschrijven of het nazeggen van een tekst.

Beschrijvend niveau

Je moet de aangeleverde informatie in je opnemen zoals ze wordt aangeboden, of informatie weergeven zoals ze zich aan jou heeft voorgedaan : in de informatie breng je geen 'transformatie' aan. Dat is o.m. het geval als je een verhalende tekst beluistert of leest om kennis te nemen van de 'plot'. Een voorbeeld dat zich op productief niveau situeert is het verslag uitbrengen over een gebeurtenis zoals ze zich heeft voorgedaan, m.a.w. in chronologische volgorde van de feiten.

Structurerend niveau

Op dit niveau heb je een actieve inbreng in de wijze waarop je de aangeboden informatie in je opneemt of zelf informatie presenteert. Naargelang van het luister- of leesdoel dat je jezelf stelt of dat je werd opgelegd, selecteer

je bepaalde elementen uit het geheel, breng je een nieuwe ordening aan in het geheel of geef je het geheel in een verkorte vorm weer.

Beoordelend niveau

Dit niveau impliceert steeds het inbrengen van een tweede 'perspectief' : je confronteert aangeboden informatie met een andere bron die hetzelfde onderwerp behandelt of met de eigen voorkennis die je rond een onderwerp al had opgedaan, of je stemt je eigen tekst af op informatie die door anderen in de communicatie werd ingebracht.

14.6 Module MAV G 056 - Nederlands 1 - 80 It

Administratieve code 6671

14.6.1 Beginsituatie

Instroomeisen: In het bezit zijn van een attest ASO 2/TSO2/KSO2 slagen voor een toelatingsproef waarin de inhouden, kennis en vaardigheden uit module B-ASO2/ TSO2/KSO2 worden getoetst

14.6.2 Situering

In deze module maakt de cursist zich belangrijke vaardigheden, concepten, begrippen en kennis eigen i.v.m. het Nederlands. Cursisten leren taal actief gebruiken in functie van maatschappelijk functioneren in een multiculturele samenleving en van hun persoonlijke ontwikkeling. Daarbij ligt een belangrijke klemtoon op een eventuele verdere studieloopbaan en beroepsleven.

Elke module (1-3) bevat de taalvaardigheden (spreken, luisteren, lezen en schrijven), literatuur en taalbeschouwing.

Zie ook: [uitgangspunten](#) bij de eindtermen Nederlands van de 3e graad ASO.

In **module 1** komen aan bod:

- voor *taalvaardigheid*:
  - informatieve (uiteenzettingen , verslagen, schema's), zakelijke (formulieren, inlichtingen, klachten) en fictionele (poëzie) teksten;
  - op structurerend of beoordelend niveau;
  - voor een bekend of onbekend publiek;
- voor *literatuur*: interpretatie van poëzie;
- voor *taalbeschouwing*: taalverschijnselen herkennen, onderzoeken en duiden.

14.6.3 Doelstellingen, leerinhouden en didactische wenken

(*) Bij de eindtermen (ET) geeft aan dat een attitude wordt nagestreefd

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
Luisteren			
1	De cursisten kunnen luisteren naar uiteenzettingen en probleemstellingen door een bekende volwassene m.b.t. een leerstofonderdeel bestemd voor bekende leeftijdgenoten en ze kunnen die schriftelijk weergeven (cf. schrijven).		Op structurerend niveau
	Voorbeeld: Tijdens uiteenzettingen door de leraar over allerlei onderwerpen uit verschillende schoolvakken de relevante informatie selecteren om de ontwikkelde gedachtegang te kunnen volgen, in het tempo van de spreker, en die informatie noteren.		
		De leerplandoelen 3 - 6 hebben betrekking op de teksten uit leerplandoel 1	

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
3	<p>De cursisten kunnen verschillende strategieën aanwenden om aan onbekende woorden betekenis toe te kennen.</p> <p>Het gaat om het gebruiken van:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De context; • De eigen voorkennis; • De principes van woordvorming (afleiding, samenstelling, kennis van vreemde talen); • Het woordenboek. 		
4	<p>Bij de planning, uitvoering van en bij de reflectie over de luistertaken kunnen de cursisten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hun luisterdoel(en) bepalen; • Het (de) tekstdoel(en) vaststellen; • Hun voorkennis inzetten; • Onderwerp en hoofdgedachte identificeren; • Gericht informatie selecteren en ordenen; • Bijkomende informatie vragen; • Inhoudelijke en functionele relaties tussen tekstonderdelen vaststellen; • De functie van bijgeleverde visuele informatie vaststellen (koppeling kijken); • Het taalgebruik van de spreker inschatten; • Aandacht tonen voor het non-verbale gedrag van de gesprekspartner/spreker. 		
	<p>Voorbeeld:</p> <p>Tijdens de presentatie van een spreker.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bepalen wat uit de presentatie onthouden moet worden en daarop hun aandacht richten; • Wijzigingen in de gelaatsuitdrukking of de intonatie van de spreker kunnen duiden; • De relevante informatie noteren; • Nagaan wat ze niet goed begrepen hebben en daarover meer uitleg vragen. 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
5	De cursisten kunnen de geschikte luisterstrategieën toepassen naar gelang van hun luisterdoel(en), achtergrondkennis en tekstsoort (oriënterend, zoekend, globaal en intensief).		
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Tijdens een duidingprogramma intensief luisteren om over het onderwerp een eigen mening te kunnen vormen; • Bij het zoeken naar een specifiek informatie-element in een gesproken tekstfragment op cd-rom (b.v. de plaats waar zich iets heeft afgespeeld, de geboortedatum van een historisch personage) zoekend luisteren. 		
6	De cursisten zijn bereid om: <ul style="list-style-type: none"> • Te luisteren; • Een onbevooroordeelde luisterhouding aan te nemen; • Een ander te laten uitspreken; • Te reflecteren over hun eigen luisterhouding; • Het beluisterde te toetsen aan eigen kennis en inzichten. 		
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Bereid zijn met voldoende respect en geduld te luisteren naar iemand die zich minder goed kan uitdrukken; • Bereid zijn om na te denken over hun luisterhouding (b.v. onderbreek ik de andere niet te veel? sta ik open voor wat hij zegt? toon ik belangstelling? hoe komt het dat ik alleen het begin van de boodschap heb 'gehoord?'); • Open staan voor de informatie die aan hen gericht wordt (b.v. tijdens een gesprek met leeftijdgenoten, een uiteenzetting door de leraar, een programma op tv). 		
Spreeken/ gesprekken voeren			
7	De cursisten kunnen aan een bekende volwassene vragen stellen en antwoorden formuleren m.b.t. leerstofonderdelen in de schoolvakken.		Op structurerend niveau
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • In de verschillende schoolvakken vragen beantwoorden waarbij verbanden moeten worden gelegd tussen verschillende kenniselementen (b.v. logisch en chronologisch ordenen, hoofdzaken selecteren en weergeven); • In de verschillende schoolvakken vragen kunnen stellen die betrekking hebben op de essentie van de hele tekst of delen ervan, of op schema's, grafieken en afbeeldingen. 		
9	De cursisten kunnen aan een onbekend publiek inlichtingen vragen, aanvragen doen, klachten/bezwaren formuleren (rechtstreeks of door middel van de telefoon).		Op beoordelend niveau

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
	<p>Voorbeeld:</p> <p>In een (telefoon)gesprek de benodigde informatie achterhalen voor de praktische organisatie van een reis: relevante vragen stellen en bepaalde vragen herhalen of specificeren, afhankelijk van het antwoord van de gesprekspartner.</p>		
		De leerplandoelen 10-11 hebben betrekking op de teksten uit de leerplandoelen 7 en 9	
10	<p>Bij de planning, uitvoering van en bij de reflectie over de preektaken/gesprekstaken kunnen de cursisten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hun eigen spreek- en gespreksdoel(en) bepalen; • Zich een beeld vormen van hun publiek; • Hun voorkennis inzetten; • Naargelang van de spreek-, gespreksdoel(en) en publiek: • Gericht informatie selecteren en in een duidelijke vorm verwoorden; • Bijkomende info vragen; • Hun taalgebruik aanpassen; • Inhoudelijke en functionele relaties tussen tekstonderdelen vaststellen en verwoorden; • Visuele informatie gebruiken; • Non-verbaal gedrag inschatten en inzetten; • Gespreksconventies hanteren om gesprekken te beginnen, te onderbreken, gaande te houden en af te sluiten; • Argumenten herkennen en aanbrengen; • Adequaat reageren op de inbreng van gesprekspartner(s). 		
	<p>Voorbeeld:</p> <p>Bij het formuleren van een klacht</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een geschikte verwoording hanteren om het 'klachtengesprek' in te leiden. • Het formele register hanteren. • Argumenten aanbrengen, herhalen of specificeren, afhankelijk van de inbreng van de gesprekspartner. 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
*11	De cursisten zijn binnen de gepaste communicatiesituaties bereid om: <ul style="list-style-type: none"> • Te spreken; • Algemeen nederlands te spreken; • Een kritische houding aan te nemen tegenover hun eigen spreek- en gespreksgedrag. 		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bereid zijn tijdens een gedachtewisseling hun standpunt te verwoorden. • Bereid zijn om na te denken over hun spreekgedrag (b.v. Reageer ik niet te impulsief, ongepast, grof op wat anderen zeggen of doen? Ben ik niet te dominant in een gesprek? Manipuleer ik niet te veel? Heb ik wel standaardtaal gebruikt zoals verwacht werd? Waarom heb ik succes als ik dialect praat? Waarom begrijpt de leraar mij niet als ik een vraag stel?). 		
Lezen			
12	De cursisten kunnen voor een onbekend publiek lezen:	Formulieren en administratieve teksten	Op structurerend niveau
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Op een aanrijdingformulier herkennen welke gevraagde informatie op de eigen situatie van toepassing is. • In een reglement voor selectieve huisvuilomhaling de relevante informatie selecteren om correct te handelen. 		
14	De cursisten kunnen voor een onbekend publiek lezen:	<p>Niet-fictionele teksten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Informatieve teksten, inclusief informatiebronnen: zoals schema's en tabellen, verslagen, hyperteksten en uiteenzettingen. <p>Fictionele teksten: poëzie</p>	P beoordelend niveau
	<p>Voorbeeld:</p> <p>Bij het lezen van informatieve tekstsoorten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De gelezen informatie afwegen tegen de achtergrond van de eigen voorkennis, interesse en/of overtuiging; • De gelezen informatie vergelijken met informatie, argumenten en/of meningen uit andere bronnen; • De eigen verklaring voor een ongewone gebeurtenis of feit toetsen aan de wetenschappelijke verklaring die in een tekst wordt gegeven; <p>Als voorbereiding op een presentatie de informatie in twee of meer informatieve teksten over eenzelfde onderwerp tegen elkaar afwegen en de meest geschikte informatie selecteren;</p>		
		De leerplandoelen 15-18 hebben betrekking op de teksten uit de leerplandoelen 12 en 14	

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
15	<p>De cursisten kunnen verschillende strategieën aanwenden om aan onbekende woorden betekenis toe te kennen.</p> <p>Het gaat om het gebruiken van:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De context; • De eigen voorkennis; • De principes van woordvorming (afleiding, samenstelling, kennis van vreemde talen); • Het woordenboek. 		
16	<p>Bij de planning, uitvoering van en bij de reflectie over hun taken kunnen de cursisten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hun eigen leesdoel(en) bepalen; • Het (de) tekstdoel(en) vaststellen; • De tekstsoort bepalen; • Hun voorkennis inzetten; • Functie van beeld en opmaak in een tekst herkennen ; • Inhoudelijke en functionele relaties tussen tekstonderdelen vaststellen; • De structuur van een tekst aanduiden; • Onderwerp en hoofdgedachten aanduiden en parafaseren om tekstbegrip te bevorderen; • Gelezen teksten kort samenvatten; • Feiten en meningen onderscheiden; • Argumenten in een tekst op hun waarde en relevantie beoordelen; • Info selecteren en gebruiken met behulp van verschillende informatiekanalen. 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Bij het lezen van een informatieve tekst. • Bepalen waarvoor ze de tekst willen/moeten lezen. • De informatie zoeken die ze nodig hebben. • Gebruikmaken van tekststructurerende signaalwoorden om de samenhang tussen tekstonderdelen te achterhalen (b.v. In eerste instantie, verder, ten slotte ...). • Bepalen of een onbekend woord belangrijk is voor het begrijpen van de tekst; zo ja, gebruikmaken van de context of een woordenboek raadplegen. 		
17	De cursisten kunnen een leesstrategie kiezen naar gelang van hun leesdoel en tekstsoort, en ze toepassen (oriënterend, zoekend, globaal en intensief).		
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Een studietekst intensief lezen om de volledige inhoud te achterhalen. • Bij het zoeken naar een specifiek informatie-element in een tekstfragment op cd-rom (b.v. De plaats waar iets zich heeft afgespeeld, de periode waarin een literaire stroming zich situeerde) zoekend lezen. • Oriënterend lezen om de bruikbaarheid van een tekst in functie van een schoolopdracht te bepalen. 		
*18	De cursisten zijn bereid om: <ul style="list-style-type: none"> • Te lezen; • Lezend informatie te verzamelen over een bepaald onderwerp; • De verkregen informatie aan eigen kennis en inzicht te toetsen en te vergelijken met informatie uit andere bronnen; • Te reflecteren op inhoud en vorm van de teksten; • Hun persoonlijk oordeel over bepaalde teksten te formuleren, in vraag te stellen en eventueel te herzien. 		
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Open staan voor de aangeboden informatie. 		
Schrijven			
19	De cursisten kunnen voor een onbekend publiek schrijven:	Schema's en samenvattingen van gelezen en beluisterde informatie en studieteksten.	Op structurerend niveau
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • In een brief aan een overheidsinstantie een samenvatting presenteren van overleg op wijkniveau over een acuut probleem. • Tijdens een sollicitatieprocedure de hoofdzaken uit een populair-wetenschappelijke tekst in een beperkt aantal woorden neerschrijven. 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
20	De cursisten kunnen voor een onbekend publiek schrijven:	Verslagen	Op beoordelend niveau
	Voorbeeld: Als reactie op een gepubliceerd verslag van een gebeurtenis hun eigen versie van de feiten neerschrijven in een brief aan een bevoegde instantie.		
		De eindtermen 21-22 hebben betrekking op de teksten uit de eindtermen 19-20	
21	Bij de planning, uitvoering van en bij de reflectie over hun schrijftaken kunnen de cursisten: <ul style="list-style-type: none"> • Hun eigen schrijfdoel(en) bepalen; • Hun bedoeld publiek bepalen; • Hun tekstsoort bepalen; • Hun voorkennis inzetten; • Gericht informatie zoeken, ordenen en verwerken; • Een logische tekstopbouw creëren met aandacht voor inhoudelijke en functionele relaties; • Eigen tekst reviseren; • Inhouds- en vormconventies van de taal verzorgen; • Lay-out verzorgen; • Correct citeren (bronvermelding); • Gebruik maken van ICT. 		
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Bij het schrijven van een verslag over een schoolopdracht • Informatie verzamelen over het onderwerp. • Bepalen wat de lezers vooraf moeten weten (of al weten) alvorens in detail te gaan. • De volgorde bepalen waarin ze de informatie zullen aanbieden. • Zich na het schrijven afvragen of de kans op het bereiken van het schrijfdoel voldoende groot is; zo niet, hun tekst herwerken. • Een woordenboek gebruiken als ze niet zeker zijn over de spelling van een woord. • Gebruikmaken van de tekstverwerker. 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
*22	De cursisten zijn bereid om: <ul style="list-style-type: none"> • Te schrijven; • Schriftelijk informatie te verstrekken; • Te reflecteren over inhoud en vorm van hun eigen schrijfproces en -product; • Taal, indeling, spelling, handschrift en lay-out te verzorgen. 		
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Bereid zijn om hun teksten spontaan na te lezen (b.v. Is het niet kwetsend? Is het duidelijk en aantrekkelijk geformuleerd? Is het leesbaar geschreven? Geef ik voldoende informatie voor de bestemming? Staan er geen spelfouten in?). • Bereid zijn om na te denken over de manier waarop ze aan een schrijftaak begonnen zijn en welke stappen ze verder nog gezet hebben. 		
Literatuur			
23	De cursisten kunnen vanuit een tekstervarende en tekstbestuderende manier van lezen: <ul style="list-style-type: none"> • Teksten uit heden en verleden interpreteren. Zij kunnen daarbij verbanden leggen: • Binnen teksten; • Tussen teksten; • Tussen teksten en het brede socioculturele veld; • Tussen tekst en auteur; • Tussen teksten en hun multimediale vormgeving; • Verslag uitbrengen over de eigen ervaringen met teksten uit heden en verleden en kunnen deze ervaringen toetsen aan andere interpretaties van en aan waardeoordelen over teksten. 	Literaire teksten: poëzie	

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Literaire teksten interpreteren en analyseren: • Een (samenhangende) betekenis geven aan beelden in een gedicht. • Verbanden leggen binnen teksten: • De tegenstelling in beelden van een tekst aanduiden en verklaren; . • Verbanden tussen teksten: • De thematische overeenkomsten tussen teksten aanduiden; • Verbanden tussen teksten en het brede socioculturele veld. • Een relatie leggen tussen een maatschappijkritische tekst en bepaalde sociale wantoestanden tijdens het ontstaan van die tekst. • Een relatie leggen (verschillen en overeenkomsten aanduiden) tussen inhoudelijke elementen van een oude tekst en maatschappelijke gegevens nu. • Verband tussen tekst en auteur. • De invloed van belangrijke gebeurtenissen uit het leven van een auteur verbinden met inhoudelijke elementen in een werk van die auteur. 		
		De eindtermen 24-28 hebben betrekking op de teksten uit eindterm 23	
24	De cursisten kunnen hun tekstkeuze en hun leeservaring beschrijven en documenteren in een leesdossier.		
25	De cursisten kunnen informatie over literaire teksten verzamelen en verwerken. Zij kunnen hierbij gebruik maken van informatiekanalen: bibliotheek, kranten en tijdschriften, radio- en tv-programma's, internet en cd-rom.		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Op een cd-rom over literatuur informatie zoeken over de Middeleeuwen. 		
26	De cursisten kunnen bij deze activiteiten gebruik maken van de gepaste leesstrategieën (cf. eindterm 17).		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De centrale ideeën identificeren, inferenties maken en de context gebruiken om betekenis te geven aan de onbepaaldheid, open plekken en meerduidigheid van een literaire tekst (b.v. open eendes, botsende perspectieven, indirecte verwijzingen). • Stilistisch lezen met aandacht voor het beeldend taalgebruik. 		
27	De cursisten kunnen doelbewust gegevens, begrippen en werkwijzen hanteren om de bovengenoemde taken uit te voeren.		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
*28	De cursisten zijn bereid om: <ul style="list-style-type: none"> • Literaire teksten te lezen; • Over hun eigen leeservaring met anderen te spreken en erover te schrijven; • Hun leeservaring in maatschappelijke context(en) te plaatsen; • Hun persoonlijke leeservaring te toetsen aan die van anderen 		
Taalbeschouwing			
	Leerplandoel		
(*) 29	Attitudes De cursisten zijn bereid om op hun niveau <ul style="list-style-type: none"> ➤ bewust te reflecteren op taalgebruik en taalsysteem ➤ van de verworven inzichten gebruik te maken bij verbale en non-verbale communicatie. 		
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • De lichaamstaal van de gesprekspartner kunnen duiden en erop inspelen om het vooropgestelde doel te bereiken. • Een bepaald verband tussen tekstonderdelen in een verslag herkennen en benoemen als een probleemstructuur. 		
(*) 30	Bij het reflecteren op verbale en non-verbale communicatie tonen de cursisten interesse in en respect voor de persoon van de ander, en voor de eigen en andermans cultuur.		
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Bij het beluisteren van een spreker vaststellen dat hij 'dialect' spreekt en aangeven of het in de gegeven context al dan niet gepast is. • Bij het lezen van een informatieve tekst in een weekblad vaststellen dat de auteur zijn boodschap onvoldoende afstemt op zijn lezerspubliek door veel wetenschappelijk vakjargon te hanteren. 		
31	Taalgebruik Met het oog op doeltreffende communicatie en verdiepende taalbeschouwelijke kennisontwikkeling kunnen de cursisten op hun niveau in allerlei taalgebruikssituaties bewust reflecteren op een aantal aspecten van het taalgebruik. Ze kunnen in aansluiting bij wetenschappelijke inzichten de hiernavolgende verschijnselen herkennen, onderzoeken en duiden <u>in het tekstuele domein:</u> een aantal vaste tekststructuren zoals evaluatie-, probleem-, maatregel- en onderzoeksstructuur.		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Weten dat achter de taalverschijnselen verschillende systemen werkzaam zijn, onder meer op morfologisch, syntactisch en semantisch vlak. • Weten op welke taalverschijnselen de verschillende componenten betrekking hebben. • Een voorbeeld van een morfologische regel geven. • Aan de hand van voorbeelden: <ul style="list-style-type: none"> – Een bepaald taalverschijnsel identificeren en benoemen als morfologisch, syntactisch of semantisch; – Uitleggen dat de woordvolgorde in zinnen aan syntactische regels gebonden is; – Verschillende soorten betekenisrelaties benoemen (b.v. Synonymie, hyponymie, metafoor); – Aangeven welke vormelementen mee bepalend zijn voor de betekenis van de taaluiting; • Aangeven welke vormelijke elementen een taal ter beschikking heeft om betekenis uit te drukken. 		
32	<p>Met het oog op doeltreffende communicatie en verdiepende taalbeschouwelijke kennisontwikkeling kunnen de cursisten op hun niveau in aansluiting bij wetenschappelijke inzichten bewust reflecteren op het taalsysteem, zijn componenten en de onderlinge samenhang.</p> <p>Ze kunnen de hiernavolgende verschijnselen herkennen, onderzoeken en duiden</p> <p><u>32.1 in het fonologische domein</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ het onderscheid tussen klank, foneem en letter <p><u>32.2 in het orthografische domein</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ principes van de Nederlandse spelling <p><u>32.3 in het morfologische domein</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de systematiek van woordvorming ➤ <p><u>32.4 in het syntactische domein</u></p> <p><i>woordgroepen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ woordgroepen <p><i>zinsdelen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ zinsdelen <p><i>zin</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ actieve en passieve zinnen ➤ zinstypen in relatie tot taalhandelingen <p><u>32.5. in het semantische domein</u></p> <p><i>woordsemantiek</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ woordbetekenis: denotatie, connotatie en polysemie ➤ betekenisrelaties: hyponymie en hyperonymie ➤ betekenisverandering ➤ stijlfiguren: eufemisme, dysfemisme, pleonasme, tautologie ➤ metaforiek en metonymie <p><i>zinssemantiek</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de semantiek van woordgroepen en zinsdelen ➤ modaliteit ➤ ontkenning 		
33	<p>De cursisten kunnen op hun niveau bewust reflecteren op luister-, spreek-, interactie-, lees- en schrijfstrategieën.</p>		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Uitleggen van welke strategie ze gebruik gemaakt hebben om de betekenis van een onbekend woord te achterhalen en uitleggen waarom ze die strategie gekozen hebben. 		

14.7 Module MAV G 057 - Nederlands 2 - 80 It

Administratieve code 6672

14.7.1 Beginsituatie

Instroomeisen: geslaagd zijn voor module B-ASO3-Ne1 of slagen voor een toelatingsproef waarin de inhouden, kennis en vaardigheden uit module B-ASO3-Ne1 worden getoetst.

14.7.2 Situering

In deze module maakt de cursist zich belangrijke vaardigheden, concepten, begrippen en kennis eigen i.v.m. het Nederlands. Cursisten leren taal actief gebruiken in functie van maatschappelijk functioneren in een multiculturele samenleving en van hun persoonlijke ontwikkeling. Daarbij ligt een belangrijke klemtoon op een eventuele verdere studieloopbaan en beroepsleven.

Elke module (1-3) bevat de taalvaardigheden (spreken, luisteren, lezen en schrijven), literatuur en taalbeschouwing.

Zie ook: [uitgangspunten](#) bij de eindtermen Nederlands van de 3e graad ASO.

In **module 2** komen aan bod:

- voor *taalvaardigheid*:
  - zowel informatieve (verslagen, uiteenzettingen), prescriptieve (instructies), persuasieve, diverterende, zakelijke (brieven) als fictionele (proza) teksten;
  - op vooral beoordelend niveau;
  - voor een onbekend publiek;
- voor *literatuur*: analyse van proza;
- voor *taalbeschouwing*: taalverschijnselen herkennen, onderzoeken en duiden.

14.7.3 Doelstellingen, leerinhouden en didactische wenken

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
Luisteren			
2	De cursisten kunnen via diverse media en multimediale informatiedragers luisteren naar de volgende tekstsoorten bestemd voor een onbekend publiek:	<ul style="list-style-type: none"> • Diverterende teksten zoals praatprogramma's; • Informatieve teksten, zoals verslagen van feiten en ervaringen. 	Op beoordelend niveau

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bij het beluisteren van diverterende en informatieve tekstsoorten: • De beluisterde informatie en/of meningen afwegen tegen de achtergrond van de eigen voorkennis, interesse en/of overtuiging • De beluisterde informatie en/of meningen vergelijken met informatie en/of meningen uit andere bronnen • De eigen verklaring voor een ongewone gebeurtenis of feit toetsen aan de wetenschappelijke verklaring die in een documentaire wordt gegeven • Als voorbereiding op een presentatie de informatie in twee of meer duidingsprogramma's over een actueel onderwerp tegen elkaar afwegen en de meest geschikte informatie selecteren 		
		De eindtermen 3-6 hebben betrekking op de teksten uit eindterm 2	
3	<p>De cursisten kunnen verschillende strategieën aanwenden om aan onbekende woorden betekenis toe te kennen.</p> <p>Het gaat om het gebruiken van:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De context; • De eigen voorkennis; • De principes van woordvorming (afleiding, samenstelling, kennis van vreemde talen); • Het woordenboek 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
4	<p>Bij de planning, uitvoering van en bij de reflectie over de luistertaken kunnen de cursisten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hun luisterdoel(en) bepalen; • Het (de) tekstdoel(en) vaststellen; • Hun voorkennis inzetten; • Onderwerp en hoofdgedachte identificeren; • Gericht informatie selecteren en ordenen; • Bijkomende informatie vragen; • Inhoudelijke en functionele relaties tussen tekstonderdelen vaststellen; • De functie van bijgeleverde visuele informatie vaststellen (koppeling kijken); • Het taalgebruik van de spreker inschatten; • Aandacht tonen voor het non-verbale gedrag van de gesprekspartner/spreker. 		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tijdens de presentatie van een spreker: <ul style="list-style-type: none"> – Bepalen wat uit de presentatie onthouden moet worden en daarop hun aandacht richten – De relevante informatie gestructureerd noteren – Nagaan wat ze niet goed begrepen hebben en daarover meer uitleg vragen – Wijzigingen in de gelaatsuitdrukking of de intonatie van de spreker kunnen duiden. 		
5	<p>De cursisten kunnen de geschikte luisterstrategieën toepassen naar gelang van hun luisterdoel(en), achtergrondkennis en tekstsoort (oriënterend, zoekend, globaal en intensief).</p>		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tijdens een duidingsprogramma intensief luisteren om over het onderwerp een eigen mening te kunnen vormen • Bij het zoeken naar een specifiek informatie-element in een gesproken tekstfragment op cd-rom (b.v. De plaats waar zich iets heeft afgespeeld, de geboortedatum van een historisch personage) zoekend luisteren 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
6	De cursisten zijn bereid om: <ul style="list-style-type: none"> • te luisteren; • een onbevooroordeelde luisterhouding aan te nemen; • een ander te laten uitspreken; • te reflecteren over hun eigen luisterhouding; • het beluisterde te toetsen aan eigen kennis en inzichten. 		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bereid zijn met voldoende respect en geduld te luisteren naar iemand die zich minder goed kan uitdrukken; • Bereid zijn om na te denken over hun luisterhouding (b.v. Onderbreek ik de andere niet te veel? Sta ik open voor wat hij zegt? Toon ik belangstelling? Hoe komt het dat ik alleen het begin van de boodschap heb 'gehoord'?); • Openstaan voor de informatie die aan hen gericht wordt (b.v. Tijdens een gesprek met leeftijdgenoten, een uiteenzetting door de leraar, een programma op tv); • Tegenover bepaalde boodschappen (b.v. Slogans, reclamespots, advertenties) een kritische luisterhouding aannemen. 		
Spreken/ gesprekken voeren			
8	De cursisten kunnen t.a.v. Een onbekend publiek:	Instructies geven; Gedocumenteerde informatie presenteren.	Op structurerend niveau
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aan een automobilist uitleggen hoe hij via de kortste weg zijn bestemming kan bereiken. • In een leesclub op een samenhangende en geordende manier verslag uitbrengen over een gelezen boek. 		
9	De cursisten kunnen aan een onbekend publiek standpunten/meningen of oplossingen voor problemen uiteenzetten en motiveren in een gedachtewisseling, discussie, (werk)vergadering.		Op beoordelend niveau
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In een wijkvergadering over een actueel probleem een standpunt onder woorden brengen en toelichten, daarbij inspeland op uitspraken van de gesprekspartners. 		
		De eindtermen 10-11 hebben betrekking op de teksten uit de eindtermen 8 en 9	

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
10	<p>Bij de planning, uitvoering van en bij de reflectie over de spreektaken/gesprekstaken kunnen de cursisten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hun eigen spreek- en gespreksdoel(en) bepalen; • Zich een beeld vormen van hun publiek; • Hun voorkennis inzetten; • Naargelang van de spreek-, gespreksdoel(en) en publiek: • Gericht informatie selecteren en in een duidelijke vorm verwoorden; • Bijkomende info vragen; • Hun taalgebruik aanpassen; • Inhoudelijke en functionele relaties tussen tekstonderdelen vaststellen en verwoorden; • Visuele informatie gebruiken; • Non-verbaal gedrag inschatten en inzetten; • Gespreksconventies hanteren om gesprekken te beginnen, te onderbreken, gaande te houden en af te sluiten; • Argumenten herkennen en aanbrengen; • Adequaat reageren op de inbreng van gesprekspartner(s). 		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor de vergadering van de wijkvergadering: <ul style="list-style-type: none"> – Vooraf relevante informatie verzamelen om hun standpunt kracht bij te zetten – Inschatten welke soort argumenten zullen aanslaan – Alert reageren op de mondelinge uitingen en non-verbale signalen van de buurtbewoners. • Bij het formuleren van een klacht: <ul style="list-style-type: none"> – Een geschikte verwoording hanteren om het 'klachtengesprek' in te leiden – Het formele register hanteren – Argumenten aanbrengen, herhalen of specificeren, afhankelijk van de inbreng van de gesprekspartner. 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
*11	De cursisten zijn binnen de gepaste communicatiesituaties bereid om: <ul style="list-style-type: none"> • Te spreken; • Algemeen Nederlands te spreken; • Een kritische houding aan te nemen tegenover hun eigen spreek- en gespreksgedrag. 		
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Bereid zijn tijdens een gedachtewisseling hun standpunt te verwoorden. • Bereid zijn om na te denken over hun spreekgedrag (b.v. Reageer ik niet te impulsief, ongepast, grof op wat anderen zeggen of doen? Ben ik niet te dominant in een gesprek? Manipuleer ik niet te veel? Heb ik wel standaardtaal gebruikt zoals verwacht werd? Waarom heb ik succes als ik dialect praat? Waarom begrijpt de leraar mij niet als ik een vraag stel?). 		
Lezen			
13	De cursisten kunnen teksten met studiedoelstellingen voor onbekende leeftijdgenoten lezen.		Op beoordelend niveau
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • De eigen notities vergelijken met de informatie in het schoolboek om ze te vervolledigen of verbeteren. • In het kader van een presentatie de informatie in twee of meer schoolboekteksten over hetzelfde onderwerp met elkaar vergelijken om de meest geschikte te selecteren. 		
14	De cursisten kunnen voor een onbekend publiek lezen:	<ul style="list-style-type: none"> • Niet-fictionele teksten: • Persuasieve teksten: zoals een opiniestuk, een betoog; • Fictionele teksten: proza. 	Op beoordelend niveau
	Voorbeeld: Bij het lezen van informatieve en persuasieve tekstsoorten: <ul style="list-style-type: none"> • De gelezen informatie, argumenten en/of meningen afwegen tegen de achtergrond van de eigen voorkennis, interesse en/of overtuiging; • De gelezen informatie, argumenten en/of meningen vergelijken met informatie, argumenten en/of meningen uit andere bronnen; Bijvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • De eigen verklaring voor een ongewone gebeurtenis of feit toetsen aan de wetenschappelijke verklaring die in een tekst wordt gegeven; • Als voorbereiding op een presentatie de informatie in twee of meer informatieve teksten over eenzelfde onderwerp tegen elkaar afwegen en de meest geschikte informatie selecteren; • De inhoud van een gelezen roman afwegen tegen de persoonlijke interesses, smaken, wereldkennis en wereldbeeld; 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
		De eindtermen 15-18 hebben betrekking op de teksten uit de eindtermen 13-14	
15	<p>De cursisten kunnen verschillende strategieën aanwenden om aan onbekende woorden betekenis toe te kennen.</p> <p>Het gaat om het gebruiken van:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De context; • De eigen voorkennis; • De principes van woordvorming (afleiding, samenstelling, kennis van vreemde talen); • Het woordenboek. 		
16	<p>Bij de planning, uitvoering van en bij de reflectie over hun taken kunnen de cursisten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hun eigen leesdoel(en) bepalen; • Het (de) tekstdoel(en) vaststellen; • De tekstsoort bepalen; • Hun voorkennis inzetten; • Functie van beeld en opmaak in een tekst herkennen ; • Inhoudelijke en functionele relaties tussen tekstonderdelen vaststellen; • De structuur van een tekst aanduiden; • Onderwerp en hoofdgedachten aanduiden en parafaseren om tekstbegrip te bevorderen; • Gelezen teksten kort samenvatten; • Feiten en meningen onderscheiden; • Argumenten in een tekst op hun waarde en relevantie beoordelen; • Info selecteren en gebruiken met behulp van verschillende informatiekanaalen. 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
	Voorbeeld: Bij het lezen van een informatieve tekst. <ul style="list-style-type: none"> • Bepalen waarvoor ze de tekst willen/moeten lezen; • De informatie zoeken die ze nodig hebben; • Gebruikmaken van tekststructurende signaalwoorden om de samenhang tussen tekstonderdelen te achterhalen (b.v. In eerste instantie, verder, ten slotte ...); • Bepalen of een onbekend woord belangrijk is voor het begrijpen van de tekst; zo ja, gebruikmaken van de context of een woordenboek raadplegen. 		
17	De cursisten kunnen een leesstrategie kiezen naar gelang van hun leesdoel en tekstsoort, en ze toepassen (oriënterend, zoekend, globaal en intensief).		
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Een studietekst intensief lezen om de volledige inhoud te achterhalen; • Bij het zoeken naar een specifiek informatie-element in een tekstfragment op cd-rom (b.v. De plaats waar iets zich heeft afgespeeld, de periode waarin een literaire stroming zich situeerde) zoekend lezen; • Oriënterend lezen om de bruikbaarheid van een tekst in functie van een schoolopdracht te bepalen. 		
*18	De cursisten zijn bereid om: <ul style="list-style-type: none"> • Te lezen; • Lezend informatie te verzamelen over een bepaald onderwerp; • De verkregen informatie aan eigen kennis en inzicht te toetsen en te vergelijken met informatie uit andere bronnen; • Te reflecteren op inhoud en vorm van de teksten; • Hun persoonlijk oordeel over bepaalde teksten te formuleren, in vraag te stellen en eventueel te herzien. 		
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Open staan voor de aangeboden informatie. 		
Schrijven			
19	De cursisten kunnen voor een onbekend publiek schrijven:	Instructies	Op structurerend niveau
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Bij een uitnodiging voor een toneelvoorstelling een routebeschrijving geven. 		
20	De cursisten kunnen voor een onbekend publiek schrijven:	<ul style="list-style-type: none"> • Sollicitatiebrieven en cv's; • Zakelijke brieven 	Op beoordelend niveau

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • In een sollicitatiebrief de informatie zo kiezen en presenteren dat ze optimaal overeenkomt met de vereiste kwaliteiten en ervaring in een vacaturetekst. • Een zakelijke brief schrijven naar een overheidsinstantie om een onterechte beschuldiging te weerleggen. 		
		De eindtermen 21-22 hebben betrekking op de teksten uit de eindtermen 19-20	
21	Bij de planning, uitvoering van en bij de reflectie over hun schrijftaken kunnen de cursisten: <ul style="list-style-type: none"> • Hun eigen schrijfdoel(en) bepalen; • Hun bedoeld publiek bepalen; • Hun tekstsoort bepalen; • Hun voorkennis inzetten; • Gericht informatie zoeken, ordenen en verwerken; • Een logische tekstopbouw creëren met aandacht voor inhoudelijke en functionele relaties; • Eigen tekst reviseren; • Inhouds- en vormconventies van de taal verzorgen; • Lay-out verzorgen; • Correct citeren (bronvermelding); • Gebruik maken van ICT. 		
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Bij het schrijven van een verslag over een schoolopdracht: <ul style="list-style-type: none"> – Informatie verzamelen over het onderwerp. – Bepalen wat de lezers vooraf moeten weten (of al weten) alvorens in detail te gaan. – De volgorde bepalen waarin ze de informatie zullen aanbieden. – Zich na het schrijven afvragen of de kans op het bereiken van het schrijfdoel voldoende groot is; zo niet, hun tekst herwerken. – Een woordenboek gebruiken als ze niet zeker zijn over de spelling van een woord. – Gebruikmaken van de tekstverwerker. 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
*22	De cursisten zijn bereid om: <ul style="list-style-type: none"> • Te schrijven; • Schriftelijk informatie te verstrekken; • Te reflecteren over inhoud en vorm van hun eigen schrijfproces en -product; • Taal, indeling, spelling, handschrift en lay-out te verzorgen. 		
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Bereid zijn om hun teksten spontaan na te lezen (b.v. Is het niet kwetsend? Is het duidelijk en aantrekkelijk geformuleerd? Is het leesbaar geschreven? Geef ik voldoende informatie voor de bestemming? Staan er geen spelfouten in?). • Bereid zijn om na te denken over de manier waarop ze aan een schrijftaak begonnen zijn en welke stappen ze verder nog gezet hebben. 		
Literatuur			
23	De cursisten kunnen vanuit een tekstervarende en tekstbestuderende manier van lezen: <ul style="list-style-type: none"> • Teksten uit heden en verleden analyseren. Zij kunnen daarbij verbanden leggen: • Binnen teksten; • Tussen teksten; • Tussen teksten en het brede socioculturele veld; • Tussen tekst en auteur; • Tussen teksten en hun multimediale vormgeving; • Verslag uitbrengen over de eigen ervaringen met teksten uit heden en verleden en kunnen deze ervaringen toetsen aan andere interpretaties van en aan waardeoordelen over teksten. • Literaire teksten: proza 	Literaire teksten: proza	

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
	<p>Voorbeeld:</p> <p>Literaire teksten interpreteren en analyseren:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verwoorden van het belangrijkste thema van een roman; • Een (samenhangende) betekenis geven aan beelden in een gedicht. <p>Verbanden leggen binnen teksten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De tegenstelling in beelden van een tekst aanduiden en verklaren; • Een leidmotief in een roman aanduiden. <p>Verbanden tussen teksten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De thematische overeenkomsten tussen teksten aanduiden; • Stilistische elementen van een typische tekst voor een bepaalde stroming in een andere tekst aanduiden. <p>Verbanden tussen teksten en het brede socioculturele veld.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een relatie leggen tussen een maatschappijkritische tekst en bepaalde sociale wantoestanden tijdens het ontstaan van die tekst. • Een relatie leggen (verschillen en overeenkomsten aanduiden) tussen inhoudelijke elementen van een oude tekst en maatschappelijke gegevens nu. • De invloed van maatschappelijke elementen op bepaalde stromingen in de literatuur aanduiden. <p>Verband tussen tekst en auteur.</p> <ul style="list-style-type: none"> • De invloed van belangrijke gebeurtenissen uit het leven van een auteur verbinden met inhoudelijke elementen in een werk van die auteur. <p>Verband tussen tekst en multimediale verwerking.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verschillen tussen de taal van de film en de taal van de roman aanduiden in een verfilming van een roman. 		
		De eindtermen 24-28 hebben betrekking op de teksten uit eindterm 23	
24	De cursisten kunnen hun tekstkeuze en hun leeservaring beschrijven en documenteren in een leesdossier.		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vanuit hun eigen leesvoorkeur aangeven welke motieven hen hebben aangezet tot de keuze van een bepaalde roman als huislectuur. • De hoofdpersonages karakteriseren en aangeven in welke mate ze er een affectieve band mee ervaren hebben. • Motiveren in hoeverre de roman aansluit bij de eigen belevingswereld dan wel een heel andere wereld oproept. • Een recensie schrijven waarin ze een persoonlijk waardeoordeel uitspreken over de roman en dat oordeel toetsen aan de mening van een expert-lezer (b.v. De leraar, een criticus). • Informatie over de auteur en de historische en sociale context waarin hij leefde, verzamelen en in verband brengen met de inhoud en/of de vorm van de roman. • Door middel van citaten aangeven waarom ze een bepaalde literaire tekst mooi vinden. 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
25	De cursisten kunnen informatie over literaire teksten verzamelen en verwerken. Zij kunnen hierbij gebruik maken van informatiekkanalen: bibliotheek, kranten en tijdschriften, radio- en tv-programma's, internet en cd-rom.		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de bibliotheek opzoeken welke magisch-realistische romans beschikbaar zijn om een keuze te maken. • Op een cd-rom over literatuur informatie zoeken over de Middeleeuwen. • Een recensie over de verfilming van een roman beluisteren om te beslissen of ze ernaar gaan kijken. • Op Internet recensies zoeken van een recent verschenen roman en die toetsen aan hun eigen mening en verwerken in een eigen tekst. 		
26	De cursisten kunnen bij deze activiteiten gebruik maken van de gepaste leesstrategieën (cf. Eindterm 17).		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De centrale ideeën identificeren, inferenties maken en de context gebruiken om betekenis te geven aan de onbepaaldheid, open plekken en meerduidigheid van een literaire tekst (b.v. Open einden, botsende perspectieven, indirecte verwijzingen). • Stilistisch lezen met aandacht voor het beeldend taalgebruik. 		
27	De cursisten kunnen doelbewust gegevens, begrippen en werkwijzen hanteren om de bovengenoemde taken uit te voeren.		
*28	De cursisten zijn bereid om: <ul style="list-style-type: none"> • Literaire teksten te lezen; • Over hun eigen leeservaring met anderen te spreken en erover te schrijven; • Hun leeservaring in maatschappelijke context(en) te plaatsen; • Hun persoonlijke leeservaring te toetsen aan die van anderen. 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
Taalbeschouwing			
(*) 29	<p>Attitudes</p> <p>De cursisten zijn bereid om op hun niveau</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ bewust te reflecteren op taalgebruik en taalsysteem ➤ van de verworven inzichten gebruik te maken bij verbale en non-verbale communicatie. 		
(*) 30	<p>Bij het reflecteren op verbale en non-verbale communicatie tonen de cursisten interesse in en respect voor de persoon van de ander, en voor de eigen en andermans cultuur</p>		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De lichaamstaal van de gesprekspartner kunnen duiden en erop inspelen om het vooropgestelde doel te bereiken. 		
31	<p>Taalgebruik</p> <p>Met het oog op doeltreffende communicatie en verdiepende taalbeschouwelijke kennisontwikkeling kunnen de cursisten op hun niveau in allerlei taalgebruikssituaties bewust reflecteren op een aantal aspecten van het taalgebruik.</p> <p>Ze kunnen in aansluiting bij wetenschappelijke inzichten de hiernavolgende verschijnselen herkennen, onderzoeken en duiden</p> <p><u>31.2 in het sociolinguïstische domein:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Nederlands en andere talen ➤ nationale, regionale, sociale en situationele taalvariëteiten <p>dimensies van taalverandering: maatschappelijke, politieke, historische.</p>		
32	<p>Met het oog op doeltreffende communicatie en verdiepende taalbeschouwelijke kennisontwikkeling kunnen de cursisten op hun niveau in aansluiting bij wetenschappelijke inzichten bewust reflecteren op het taalsysteem, zijn componenten en de onderlinge samenhang.</p> <p>Ze kunnen de hiernavolgende verschijnselen herkennen, onderzoeken en duiden</p> <p><u>32.2 in het orthografische domein:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ principes van de Nederlandse spelling. 		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Weten dat fenomenen als 'standaardtaal' en spellingsregels het resultaat zijn van taalpolitieke beslissingen. • Aan de hand van voorbeelden: <ul style="list-style-type: none"> – Het begrip 'taalvariëteit' omschrijven; – Uitleggen wat de sociolinguïstiek bestudeert; – Uitleggen dat het taalgebruik een individuele en een maatschappelijke component heeft. 		
33	<p>De cursisten kunnen op hun niveau bewust reflecteren op luister-, spreek-, interactie-, lees- en schrijfstrategieën.</p>		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitleggen van welke strategie ze gebruik gemaakt hebben om de betekenis van een onbekend woord te achterhalen en uitleggen waarom ze die strategie gekozen hebben 		

14.8 Module MAV G 058 - Nederlands 3 - 80 It

Administratieve code: 6673

14.8.1 Beginsituatie

Instroomeisen: geslaagd zijn voor module B-ASO3-Ne2 of slagen voor een toelatingsproef waarin de inhoud, kennis en vaardigheden uit module B-ASO3-Ne2 worden getoetst.

14.8.2 Situering

In deze module maakt de cursist zich belangrijke vaardigheden, concepten, begrippen en kennis eigen i.v.m. het Nederlands. Cursisten leren taal actief gebruiken in functie van maatschappelijk functioneren in een multiculturele samenleving en van hun persoonlijke ontwikkeling. Daarbij ligt een belangrijke klemtoon op een eventuele verdere studieloopbaan en beroepsleven.

Elke module (1-3) bevat de taalvaardigheden (spreken, luisteren, lezen en schrijven), literatuur en taalbeschouwing.

Zie ook: [uitgangspunten](#) bij de eindtermen Nederlands van de 3e graad ASO.

In **module 3** komen aan bod:

- voor *taalvaardigheid*:
  - sollicitatiegesprek, persuasieve (gevoelens en meningen uitdrukken), activerende (reclameboodschappen) en fictionele (drama) teksten;
  - voor een onbekend publiek;
  - op vooral beoordelend niveau;
- voor *literatuur*: interpretatie, analyse en beoordeling van drama;
- voor *taalbeschouwing*: taalverschijnselen herkennen, onderzoeken en duiden.

14.8.3 Doelstellingen, leerinhouden en didactische wenken

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
Luisteren			
2	De cursisten kunnen via diverse media en multimediale informatiedragers luisteren naar de volgende tekstsoorten bestemd voor een onbekend publiek:	<ul style="list-style-type: none"> • Persuasieve teksten, zoals standpunten en meningen in probleemoplossende discussies; • Activerende teksten, zoals reclameboodschappen.	Op beoordelend niveau

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
	<p>Voorbeeld:</p> <p>Bij het beluisteren van diverterende, informatieve, persuasieve en activerende tekstsoorten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De beluisterde informatie, argumenten en/of meningen afwegen tegen de achtergrond van de eigen voorkennis, interesse en/of overtuiging; • De beluisterde informatie, argumenten en/of meningen vergelijken met informatie, argumenten en/of meningen uit andere bronnen. <p>Bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De eigen verklaring voor een ongewone gebeurtenis of feit toetsen aan de wetenschappelijke verklaring die in een documentaire wordt gegeven; • In een reclameboodschap op tv de informatie afwegen tegen de eigen behoeften en smaken; • Als voorbereiding op een presentatie de informatie in twee of meer duidingprogramma's over een actueel onderwerp tegen elkaar afwegen en de meest geschikte informatie selecteren. 		
		De eindtermen 3-6 hebben betrekking op de teksten uit eindterm12	
3	<p>De cursisten kunnen verschillende strategieën aanwenden om aan onbekende woorden betekenis toe te kennen.</p> <p>Het gaat om het gebruiken van:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De context; • De eigen voorkennis; • De principes van woordvorming (afleiding, samenstelling, kennis van vreemde talen); • Het woordenboek 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
4	<p>Bij de planning, uitvoering van en bij de reflectie over de luistertaken kunnen de cursisten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hun luisterdoel(en) bepalen; • Het (de) tekstdoel(en) vaststellen; • Hun voorkennis inzetten; • Onderwerp en hoofdgedachte identificeren; • Gericht informatie selecteren en ordenen; • Bijkomende informatie vragen; • Inhoudelijke en functionele relaties tussen tekstonderdelen vaststellen; • De functie van bijgeleverde visuele informatie vaststellen (koppeling kijken); • Het taalgebruik van de spreker inschatten; • Aandacht tonen voor het non-verbale gedrag van de gesprekspartner/spreker. 		
	<p>Voorbeeld:</p> <p>Tijdens de presentatie van een spreker.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bepalen wat uit de presentatie onthouden moet worden en daarop hun aandacht richten; • Wijzigingen in de gelaatsuitdrukking of de intonatie van de spreker kunnen duiden; • De relevante informatie noteren; • Nagaan wat ze niet goed begrepen hebben en daarover meer uitleg vragen. 		
5	<p>De cursisten kunnen de geschikte luisterstrategieën toepassen naar gelang van hun luisterdoel(en), achtergrondkennis en tekstsoort (oriënterend, zoekend, globaal en intensief).</p>		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tijdens een duidingprogramma intensief luisteren om over het onderwerp een eigen mening te kunnen vormen. • Bij het zoeken naar een specifiek informatie-element in een gesproken tekstfragment op cd-rom (b.v. De plaats waar zich iets heeft afgespeeld, de geboortedatum van een historisch personage) zoekend luisteren. 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
*6	<p>De cursisten zijn bereid om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Te luisteren; • Een onbevooroordeelde luisterhouding aan te nemen; • Een ander te laten uitspreken; • Te reflecteren over hun eigen luisterhouding; • Het beluisterde te toetsen aan eigen kennis en inzichten. 		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bereid zijn met voldoende respect en geduld te luisteren naar iemand die zich minder goed kan uitdrukken. • Bereid zijn om na te denken over hun luisterhouding (b.v. Onderbreek ik de andere niet te veel? Sta ik open voor wat hij zegt? Toon ik belangstelling? Hoe komt het dat ik alleen het begin van de boodschap heb 'gehoord'?); • Open staan voor de informatie die aan hen gericht wordt (b.v. Tijdens een gesprek met leeftijdgenoten, een uiteenzetting door de leraar, een programma op tv); • Tegenover bepaalde boodschappen (b.v. Slogans, reclamespots, advertenties) een kritische luisterhouding aannemen. 		
 Spreken/ gesprekken voeren 			
8	De cursisten kunnen t.a.v. Een onbekend publiek:	Een sollicitatiegesprek voeren	Op structurerend niveau
9	<p>De cursisten kunnen aan een onbekend publiek</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gevoelens in een gepast register uitdrukken en persoonlijke ervaringen presenteren; • Activerende boodschappen formuleren. 		Op beoordelend niveau
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In een verkeerssituatie waarin ze zich gedupeerd voelen, op een niet kwetsende manier uitdrukking geven aan hun frustratie; • Voorbijgangers op straat met de gepaste argumenten motiveren om een petitie te ondertekenen, daarbij inspeland op uiteenlopende reacties. 		
		De eindtermen 10-11 hebben betrekking op de teksten uit de eindtermen 8-9	

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
10	<p>Bij de planning, uitvoering van en bij de reflectie over de spreektaken/gesprekstaken kunnen de cursisten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hun eigen spreek- en gespreksdoel(en) bepalen; • Zich een beeld vormen van hun publiek; • Hun voorkennis inzetten; • Naargelang van de spreek-, gespreksdoel(en) en publiek: • Gericht informatie selecteren en in een duidelijke vorm verwoorden; • Bijkomende info vragen; • Hun taalgebruik aanpassen; • Inhoudelijke en functionele relaties tussen tekstonderdelen vaststellen en verwoorden; • Visuele informatie gebruiken; • Non-verbaal gedrag inschatten en inzetten; • Gespreksconventies hanteren om gesprekken te beginnen, te onderbreken, gaande te houden en af te sluiten; • Argumenten herkennen en aanbrengen; • Adequaat reageren op de inbreng van gesprekspartner(s). 		
	<p>Voorbeeld:</p> <p>Voor de vergadering van de wijkvergadering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vooraf relevante informatie verzamelen om hun standpunt kracht bij te zetten; • Inschatten welke soort argumenten zullen aanslaan; • Alert reageren op de mondelinge uitingen en non-verbale signalen van de buurtbewoners. <p>Bij het formuleren van een klacht:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een geschikte verwoording hanteren om het 'klachtengesprek' in te leiden; • Het formele register hanteren; • Argumenten aanbrengen, herhalen of specificeren, afhankelijk van de inbreng van de gesprekspartner. 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
*11	De cursisten zijn binnen de gepaste communicatiesituaties bereid om: <ul style="list-style-type: none"> • Te spreken; • Algemeen Nederlands te spreken; • Een kritische houding aan te nemen tegenover hun eigen spreek- en gespreksgedrag 		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bereid zijn tijdens een gedachtewisseling hun standpunt te verwoorden; • Bereid zijn om na te denken over hun spreekgedrag (b.v. Reageer ik niet te impulsief, ongepast, grof op wat anderen zeggen of doen? Ben ik niet te dominant in een gesprek? Manipuleer ik niet te veel? Heb ik wel standaardtaal gebruikt zoals verwacht werd? Waarom heb ik succes als ik dialect praat? Waarom begrijpt de leraar mij niet als ik een vraag stel?). 		
Lezen			
14	De cursisten kunnen voor een onbekend publiek lezen:	<ul style="list-style-type: none"> • Niet-fictionele teksten; • Activerende teksten zoals reclameteksten en advertenties, instructies; • Fictionele teksten: drama 	Op beoordelend niveau
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bij het lezen van informatieve, persuasieve en activerende tekstsoorten: • De gelezen informatie, argumenten en/of meningen afwegen tegen de achtergrond van de eigen voorkennis, interesse en/of overtuiging; • De gelezen informatie, argumenten en/of meningen vergelijken met informatie, argumenten en/of meningen uit andere bronnen; <p>Bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De eigen verklaring voor een ongewone gebeurtenis of feit toetsen aan de wetenschappelijke verklaring die in een tekst wordt gegeven; • In een reclametekst of advertentie (b.v. In folders over hobby materiaal, flyers voor concerten) de informatie afwegen tegen de eigen behoeften en smaken; • Als voorbereiding op een presentatie de informatie in twee of meer informatieve teksten over eenzelfde onderwerp tegen elkaar afwegen en de meest geschikte informatie selecteren; • De inhoud van een gelezen roman afwegen tegen de persoonlijke interesses, smaken, wereldkennis en wereldbeeld; 		
		De eindtermen 15-18 hebben betrekking op de teksten uit eindterm 14	

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
15	<p>De cursisten kunnen verschillende strategieën aanwenden om aan onbekende woorden betekenis toe te kennen.</p> <p>Het gaat om het gebruiken van:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De context; • De eigen voorkennis; • De principes van woordvorming (afleiding, samenstelling, kennis van vreemde talen); • Het woordenboek. 		
16	<p>Bij de planning, uitvoering van en bij de reflectie over hun taken kunnen de cursisten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hun eigen leesdoel(en) bepalen; • Het (de) tekstdoel(en) vaststellen; • De tekstsoort bepalen; • Hun voorkennis inzetten; • Functie van beeld en opmaak in een tekst herkennen ; • Inhoudelijke en functionele relaties tussen tekstonderdelen vaststellen; • De structuur van een tekst aanduiden; • Onderwerp en hoofdgedachten aanduiden en parafraseren om tekstbegrip te bevorderen; • Gelezen teksten kort samenvatten; • Feiten en meningen onderscheiden; • Argumenten in een tekst op hun waarde en relevantie beoordelen; • Info selecteren en gebruiken met behulp van verschillende informatiekanalen 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
	<p>Voorbeeld:</p> <p>Bij het lezen van een informatieve tekst.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bepalen waarvoor ze de tekst willen/moeten lezen. • De informatie zoeken die ze nodig hebben. • Gebruikmaken van tekststructurende signaalwoorden om de samenhang tussen tekstonderdelen te achterhalen (b.v. In eerste instantie, verder, ten slotte ...). • Bepalen of een onbekend woord belangrijk is voor het begrijpen van de tekst; zo ja, gebruikmaken van de context of een woordenboek raadplegen. 		
17	De cursisten kunnen een leesstrategie kiezen naar gelang van hun leesdoel en tekstsoort, en ze toepassen (oriënterend, zoekend, globaal en intensief).		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een studietekst intensief lezen om de volledige inhoud te achterhalen. • Bij het zoeken naar een specifiek informatie-element in een tekstfragment op cd-rom (b.v. De plaats waar iets zich heeft afgespeeld, de periode waarin een literaire stroming zich situeerde) zoekend lezen. • Oriënterend lezen om de bruikbaarheid van een tekst in functie van een schoolopdracht te bepalen. 		
*18	De cursisten zijn bereid om: <ul style="list-style-type: none"> • Te lezen; • Lezend informatie te verzamelen over een bepaald onderwerp; • De verkregen informatie aan eigen kennis en inzicht te toetsen en te vergelijken met informatie uit andere bronnen; • Te reflecteren op inhoud en vorm van de teksten; • Hun persoonlijk oordeel over bepaalde teksten te formuleren, in vraag te stellen en eventueel te herzien. 		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Open staan voor de aangeboden informatie. • Tegenover bepaalde boodschappen (b.v. Slogans, advertenties, uitnodigingen tot deelname aan een actie) een kritische leeshouding aannemen. 		
Schrijven			
19	De cursisten kunnen voor een onbekend publiek schrijven:	Uitnodigingen	Op structurerend Niveau
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De buurtbewoners uitnodigen voor een multicultureel buurtfeest. 		
20	De cursisten kunnen voor een onbekend publiek schrijven:	Gedocumenteerde en beargumenteerde teksten	Op beoordelend niveau

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Als reactie op een gepubliceerd verslag van een gebeurtenis hun eigen versie van de feiten neerschrijven in een brief aan een bevoegde instantie. • In een sollicitatiebrief de informatie zo kiezen en presenteren dat ze optimaal overeenkomt met de vereiste kwaliteiten en ervaring in een vacaturetekst. • Een zakelijke brief schrijven naar een overheidsinstantie om een onterechte beschuldiging te weerleggen. • Een lezersbrief schrijven om te protesteren tegen een beleidsmaatregel 		
		De eindtermen 21-22 hebben betrekking op de teksten uit de eindtermen 19-20	
21	<p>Bij de planning, uitvoering van en bij de reflectie over hun schrijftaken kunnen de cursisten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hun eigen schrijfdoel(en) bepalen; • Hun bedoeld publiek bepalen; • Hun tekstsoort bepalen; • Hun voorkennis inzetten; • Gericht informatie zoeken, ordenen en verwerken; • Een logische tekstopbouw creëren met aandacht voor inhoudelijke en functionele relaties; • Eigen tekst reviseren; • Inhouds- en vormconventies van de taal verzorgen; • Lay-out verzorgen; • Correct citeren (bronvermelding); • Gebruik maken van ICT. 		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bij het schrijven van een verslag over een schoolopdracht • Informatie verzamelen over het onderwerp. • Bepalen wat de lezers vooraf moeten weten (of al weten) alvorens in detail te gaan. • De volgorde bepalen waarin ze de informatie zullen aanbieden. • Zich na het schrijven afvragen of de kans op het bereiken van het schrijfdoel voldoende groot is; zo niet, hun tekst herwerken. • Een woordenboek gebruiken als ze niet zeker zijn over de spelling van een woord. • Gebruikmaken van de tekstverwerker. 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
*22	De cursisten zijn bereid om: <ul style="list-style-type: none"> • Te schrijven; • Schriftelijk informatie te verstrekken; • Te reflecteren over inhoud en vorm van hun eigen schrijfproces en -product; • Taal, indeling, spelling, handschrift en lay-out te verzorgen 		
	Voorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Bereid zijn om hun teksten spontaan na te lezen (b.v. Is het niet kwetsend? Is het duidelijk en aantrekkelijk geformuleerd? Is het leesbaar geschreven? Geef ik voldoende informatie voor de bestemming? Staan er geen spelfouten in?). • Bereid zijn om na te denken over de manier waarop ze aan een schrijftaak begonnen zijn en welke stappen ze verder nog gezet hebben. 		
Literatuur			
23	De cursisten kunnen vanuit een tekstervarende en tekstbestuderende manier van lezen: <ul style="list-style-type: none"> • Teksten uit heden en verleden interpreteren, analyseren en evalueren. Zij kunnen daarbij verbanden leggen: • Binnen teksten; • Tussen teksten; • Tussen teksten en het brede socioculturele veld; • Tussen tekst en auteur; • Tussen teksten en hun multimediale vormgeving; • Verslag uitbrengen over de eigen ervaringen met teksten uit heden en verleden en kunnen deze ervaringen toetsen aan andere interpretaties van en aan waardeoordelen over teksten. 	Literaire teksten: drama	

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een relatie leggen (verschillen en overeenkomsten aanduiden) tussen inhoudelijke elementen van een oude tekst en maatschappelijke gegevens nu.; • De invloed van maatschappelijke elementen op bepaalde stromingen in de literatuur aanduiden. • Verband tussen tekst en auteur; • De invloed van belangrijke gebeurtenissen uit het leven van een auteur verbinden met inhoudelijke elementen in een werk van die auteur; • Verband tussen tekst en multimediale verwerking; • Verschillen tussen de taal van de film en de taal van de roman aanduiden in een verfilming van een roman. 		
		De eindtermen 24-28 hebben betrekking op de teksten uit eindterm 23	
24	De cursisten kunnen hun tekstkeuze en hun leeservaring beschrijven, evalueren en documenteren in een leesdossier.		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vanuit hun eigen leesvoorkeur aangeven welke motieven hen hebben aangezet tot de keuze van een bepaalde roman als huislectuur; • De hoofdpersonages karakteriseren en aangeven in welke mate ze er een affectieve band mee ervaren hebben; • Motiveren in hoeverre de roman aansluit bij de eigen belevingswereld dan wel een heel andere wereld oproept; • Een recensie schrijven waarin ze een persoonlijk waardeoordeel uitspreken over de roman en dat oordeel toetsen aan de mening van een expert-lezer (b.v. De leraar, een criticus); • Informatie over de auteur en de historische en sociale context waarin hij leefde, verzamelen en in verband brengen met de inhoud en/of de vorm van de roman; • Door middel van citaten aangeven waarom ze een bepaalde literaire tekst mooi vinden. 		
25	De cursisten kunnen informatie over literaire teksten verzamelen en verwerken. Zij kunnen hierbij gebruik maken van informatiekanalen: bibliotheek, kranten en tijdschriften, radio- en tv-programma's, internet en cd-rom		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de bibliotheek opzoeken welke magisch-realistische romans beschikbaar zijn om een keuze te maken; • Op een cd-rom over literatuur informatie zoeken over de Middeleeuwen; • Een recensie over de verfilming van een roman beluisteren om te beslissen of ze ernaar gaan kijken; • Op Internet recensies zoeken van een recent verschenen roman en die toetsen aan hun eigen mening en verwerken in een eigen tekst. 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
26	De cursisten kunnen bij deze activiteiten gebruik maken van de gepaste leesstrategieën (cf. Eindterm 17).		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> De centrale ideeën identificeren, inferenties maken en de context gebruiken om betekenis te geven aan de onbepaaldheid, open plekken en meerduidigheid van een literaire tekst (b.v. Open eindjes, botsende perspectieven, indirecte verwijzingen). Stilistisch lezen met aandacht voor het beeldend taalgebruik. 		
27	De cursisten kunnen doelbewust gegevens, begrippen en werkwijzen hanteren om de bovengenoemde taken uit te voeren.		
*28	De cursisten zijn bereid om: <ul style="list-style-type: none"> Literaire teksten te lezen; Over hun eigen leeservaring met anderen te spreken en erover te schrijven; Hun leeservaring in maatschappelijke context(en) te plaatsen; Hun persoonlijke leeservaring te toetsen aan die van anderen 		
Taalbeschouwing			
(*) 29	<p>Attitudes</p> <p>De cursisten zijn bereid om op hun niveau</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ bewust te reflecteren op taalgebruik en taalsysteem ➤ van de verworven inzichten gebruik te maken bij verbale en non-verbale communicatie. 		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> De lichaamstaal bij acteurs kunnen duiden en interpreteren binnen de context van de voorstelling. 		
(*) 30	<p>Bij het reflecteren op verbale en non-verbale communicatie tonen de cursisten interesse in en respect voor de persoon van de ander, en voor de eigen en anderomans cultuur.</p>		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> Bij het beluisteren van een betoog. Beoordelen of het aanvaardbaar is door na te gaan of er relevante gegevens over de bron verstrekt worden. Standpunten en argumenten onderscheiden. Vaststellen of er een verband is tussen het ingenomen standpunt en de aangevoerde argumenten. De aard van de argumenten op zichzelf bepalen. Vaststellen hoe de argumenten zich tot elkaar verhouden (b.v. Hoofdargument en subargumenten). Drogredenen identificeren (b.v. Verkeerde vergelijking, cirkelredenering, autoriteitsargument, overhaaste generalisering). 		

ET	Leerplandoel	Tekstsoort	Verwerkingsniveau
31	<p>Taalgebruik</p> <p>Met het oog op doeltreffende communicatie en verdiepende taalbeschouwelijke kennisontwikkeling kunnen de cursisten op hun niveau in allerlei taalgebruikssituaties bewust reflecteren op een aantal aspecten van het taalgebruik.</p> <p>Ze kunnen in aansluiting bij wetenschappelijke inzichten de hiernavolgende verschijnselen herkennen, onderzoeken en duiden</p> <p><u>in het pragmatische domein:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de factoren van een communicatiesituatie ➤ normen, conventies, waarden, houdingen, vooroordelen en rolgedrag via taal; ➤ taalhandelingen ➤ argumentatie: argumentatiestructuren, deugdelijke argumenten en drogredenen ➤ overtuigingskracht en manipulatie ➤ non-verbale communicatie ➤ de gevolgen van verbale en non-verbale communicatie voor anderen en henzelf ➤ talige aspecten van cultuuruitingen ➤ cultuurgebonden aspecten van verbale en non-verbale communicatie; <p><u>in het psycholinguïstische domein</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ taal en denken <p>taalverwerving, twee- en meertaligheid.</p>		
32	<p>Met het oog op doeltreffende communicatie en verdiepende taalbeschouwelijke kennisontwikkeling kunnen de cursisten op hun niveau in aansluiting bij wetenschappelijke inzichten bewust reflecteren op het taalsysteem, zijn componenten en de onderlinge samenhang.</p> <p>Ze kunnen de hiernavolgende verschijnselen herkennen, onderzoeken en duiden</p> <p><u>32.2 in het orthografische domein:</u></p> <p>principes van de Nederlandse spelling.</p>		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Weten dat fenomenen als 'standaardtaal' en spellingsregels het resultaat zijn van taalpolitieke beslissingen. • Aan de hand van voorbeelden: <ul style="list-style-type: none"> – De hoofdlijnen aangeven in de ontwikkeling naar het Standaardnederlands; – Een aantal vooroordelen ten aanzien van dialecten noemen en verduidelijken. 		
33	<p>De cursisten kunnen op hun niveau bewust reflecteren op luister-, spreek-, interactie-, lees- en schrijfstrategieën.</p>		
	<p>Voorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitleggen van welke strategie ze gebruik gemaakt hebben om een spreekoefening over een zakelijk onderwerp voor te bereiden. • De juiste strategie kunnen kiezen en toepassen om een argumentatieve tekst te schrijven. 		

15 Wiskunde

15.1 Algemeen

15.1.1 Inleiding

Wat volgt is een samenvatting van de visie van waaruit de eindtermen werden opgesteld. Dit zijn ook de uitgangspunten waarvan deze leerplannen vertrekken.

Wiskunde en de maatschappij

Enerzijds is er in onze (technologisch georiënteerde) maatschappij een grote vraag naar praktisch bruikbare en concrete wiskunde, en anderzijds kan de abstractie van wiskunde soms hoog zijn. In het vak wiskunde bestaat een wisselwerking tussen theorievorming en de bruikbaarheid ervan voor het oplossen van concrete problemen.

Telkens in de leerplannen de woorden "praktisch, probleem, concrete situatie, vraagstuk" voorkomen, worden zowel voorbeelden bedoeld uit de wiskunde zelf, als uit andere vakgebieden zoals economie, technologie, fysica, chemie, biologie, aardrijkskunde, bouwkunde, ...

Wiskunde en de cursist

Kennisverwerving en -verwerking is een actief, sociaal proces waarvoor een minimale motivatie vereist is. Het ontdekken en opbouwen van wiskunde door de cursist gebeurt bij voorkeur door te vertrekken van voor de cursist betekenisvolle inhoud; de verworven kennis en vaardigheden moeten met inzicht worden toegepast in diverse situaties.

De eigenheid van het wiskundig denken

Wiskunde biedt de mogelijkheid om modellen op te bouwen waarmee verschijnselen, processen en verbanden kunnen worden beschreven, voorspeld en verklaard. Het is ondermeer eigen aan wiskunde de samenhang tussen wiskundige begrippen en wiskundige modellen te vergelijken, te ordenen en te funderen en daaruit maximaal voordeel te halen.

De opbouw

In het wiskunde-onderwijs wordt een horizontale en een verticale component onderscheiden. De horizontale gaat uit van waarnemingen, ervaringen, problemen en hypothesen. De verticale component besteedt vooral aandacht aan abstrahering en structurering. Beide componenten komen aan bod door te werken met een spiraalopbouw. Dit model brengt met zich mee dat niet elk onderdeel van wiskunde dat wordt aangevat, meteen wordt afgewerkt. De onderdelen komen meermaals aan bod, op een steeds hoger, meer gestructureerd niveau.

Dit biedt onderstaande voordelen voor de cursist:

- De cursist verwerft geleidelijk de typische manier van denken en werken, eigen aan elk onderdeel (meetkunde, getallenleer, algebra, statistiek en kansrekenen, analyse, ...);
- Er wordt aandacht besteed aan de weg die voert naar de theorie;
- Als de cursist een niveau niet of foutief verwerkt, dan is dit niet zo dramatisch als bij een eenmalige behandeling. De cursist kan aansluiten bij een vorig niveau en verder werken aan de verticale opbouw van het onderdeel;
- De drempel naar wiskunde wordt verlaagd. Dit geeft de kans om reeds in het beginstadium te werken aan de samenhang tussen de verschillende onderdelen van wiskunde.

Voortschrijdende abstrahering

Bij nieuwe wiskundige kennisopbouw is het belangrijk voldoende en uiteenlopende concrete aanknopingspunten te zoeken. Door een abstract begrip met voldoende voorbeelden te onderbouwen blijft de kennis minder geïsoleerd. Bij het verbinden van nieuwe ervaringen met het begrip of bij het niet meer behoorlijk functioneren van het begrip, kan de cursist terugvallen op die voorbeelden. Naast de ontwikkeling van de begrippen worden er tevens vaardigheden, rekenregels en algoritmen ontwikkeld. Geleidelijk komt men tot theorievorming. Er wordt ingegaan op het formuleren van definities, eigenschappen en stellingen en op de nood aan bewijzen.

15.1.2 Interactie en reflectie

Tijdens het lesgebeuren is er interactie tussen de leerkracht en de cursisten en tussen de cursisten onderling. Hierdoor worden de denkprocessen geëxpliciteerd en het gebruik van wiskunde-taal geoefend. Communicatie bevordert het inzicht.

Studievaardigheden zijn geen losstaande vaardigheden, maar dienen geïntegreerd te worden in de vakken. Daarom is het belangrijk de cursisten te laten reflecteren over hun eigen denkproces. Het belang van reflectie bij de vorming bestaat ondermeer uit het feit dat:

- De cursist zijn handelen kritisch leert analyseren;
- De cursist minder afhankelijk wordt van anderen;
- Het denken aan planmatigheid wint;
- Oplossingsmethoden onderzocht worden op algemene toepasbaarheid;
- Het denken flexibeler wordt.

Omgaan met data

In onze maatschappij wordt zeer veel informatie aangeboden via beelden. Binnen wiskunde moet de cursist leren omgaan met de wiskundige verwerking van informatie in tabellen met getallen, grafieken, diagrammen en schema's. De cursisten leren functioneel gebruik maken van verbanden tussen grootheden aan de hand van deze voorstellingen. Deze vaardigheden kunnen worden toegepast in andere vakken.

Gebruik van informatietechnologie

Door de snelle ontwikkelingen in de informatie- en communicatietechnologie kunnen berekeningen en grafische voorstellingen gemakkelijker worden uitgevoerd. Hierdoor kan men andere klemtonen leggen. De cursisten moeten vlot een zakrekenmachine kunnen hanteren. De zakrekenmachine en wiskundige software kunnen ook als leermiddel aangewend worden.

Het is de bedoeling daar waar ICT kan helpen, hetzij om rekentechnische problemen te verlichten, hetzij om inzicht bij te brengen, ICT ook zinvol te gaan gebruiken. Ook al staat niet in iedere eindterm die verwijzing naar ICT, toch is het de bedoeling het, daar waar nuttig, in te schakelen.

Transfer en probleemoplossend denken

Door het vlugge tempo waarmee de samenleving verandert, is het belangrijk dat de cursisten de nodige soepelheid ontwikkelen om snel en efficiënt allerhande problemen op te lossen. De wendbaarheid van opgedane wiskundekennis wordt belangrijk. Die wendbaarheid kan verhoogd worden als wiskundige begrippen en vaardigheden herkenbaar en toepasbaar zijn in andere vakken, in het bijzonder in wetenschappelijke en technische toepassingen uit de realiteit. Eenzelfde methode of redenering kan ingezet worden in verschillende domeinen van de samenleving.

Naast de kennis van het vakdomein zijn er ook een aantal inhoudsvrije vaardigheden, zoekstrategieën die vooral hun diensten bewijzen bij het vertalen van de situatie in een wiskundig herkenbaar probleem. Tenslotte zijn er vaardigheden om het oplossingsproces behendig te sturen en te controleren (zie interactie en reflectie). Een goede probleemoplosser moet beschikken over domeinspecifieke kennis, probleemoplossende vaardigheden en zelfregulerende vaardigheden.

Motivatie

De motivatie van de cursist kan verhoogd worden door er voor te zorgen dat het vak als nuttig, zinvol en boeiend ervaren wordt. Het nut komt tot uiting in de bruikbaarheid en de toepassingsgerichtheid. Wiskunde wordt zinvoller als men vertrekt van herkenbare situaties, van voorbeelden aangepast aan het bevattingsvermogen en inspelend op de belevingswereld van de cursisten. Als de cursisten actief betrokken worden bij de opbouw van hun wiskundige kennis en vaardigheden, zullen zij de zin van theorievorming beter inzien. Motivatie wordt ook bevorderd als men gelooft in zijn eigen kunnen. Daarom is het belangrijk ook het zelfvertrouwen van de cursist te bevorderen.

Zelfvertrouwen

Als de cursisten ontdekken dat ze bekwaam zijn om hun groeiende wiskundekennis te gebruiken in nieuwe situaties, groeit hun vertrouwen en worden ze zelfzekerder. Vertrekken van relatief eenvoudige problemen, die ze zelfstandig kunnen oplossen, moedigt hen aan om zelfstandig nieuwe, meer complexe oefeningen aan te pakken. Zeker bij volwassen cursisten, die dikwijls een mislukte schoolcarrière achter de rug hebben, is het belangrijk om voor voldoende succeservaringen te zorgen.

Daarom is er de mogelijkheid om de voorschakelmodule Ca1 te volgen, voor diegenen die onvoldoende voorkennis hebben om met succes in Ca2 te starten.

Waarden en attitudes

De cursisten moeten ervaren dat wiskunde praktisch nut heeft, dat ze een vormende en esthetische waarde heeft. Aandacht voor de ontwikkeling van wiskunde doet hen inzien dat het vak een belangrijke cultuurcomponent was en nog steeds is. Zo kunnen de cursisten wiskunde ervaren als een dynamische wetenschap.

Cursisten leren kritisch te staan tegenover allerlei cijfermateriaal, tabellen, berekeningen, ... Ze zijn bereid een probleem zelf aan te pakken. Het leren door vallen en opstaan mag niet ontmoedigend werken. Uit fouten en verkeerde keuzes kan eveneens geleerd worden. De cursisten verwerven de attitude om op hun oplossingsproces terug te kijken en hun resultaat te toetsen. Ze ervaren het oplossingsproces als even waardevol als het resultaat.

15.1.3 Beginsituatie

15.1.4 Algemene doelstellingen van de opleiding

Funderende doelstellingen

- Een wiskundig basisinstrumentarium verwerven: leren omgaan met symbolen, formules, begrippen en verbanden waarmee men getallenleer, algebra, meetkunde, analyse en statistiek kan ontwikkelen;
- Een aantal wiskundige denkmethoden verwerven: mogelijkheden verwerven om te ordenen en te structureren;
- Cijfer- en beeldinformatie op een betekenisvolle manier hanteren;
- Omgaan met de wiskunde als taal;
- Zelfstandigheid en vaardigheden ontwikkelen in het oplossen van problemen;
- Verbanden leggen tussen de wiskundige leerinhouden en andere vakdisciplines;
- Technische hulpmiddelen gebruiken om wiskundige informatie te verwerken, berekeningen uit te voeren of wiskundige problemen te onderzoeken;
- Ervaren dat de wiskunde een dynamische wetenschap is;
- Zelfvertrouwen en kritische zin ontwikkelen;
- Ervaren dat de wiskunde een belangrijke cultuurcomponent is.

Algemene eindtermen

Algemene eindtermen	Methodologische wenken en voorbeelden
De cursisten kunnen wiskundetaal begrijpen en gebruiken.	<p>Het is de bedoeling dat de cursisten de gangbare symbolen begrijpen en kunnen gebruiken. Ze kunnen gegevens omzetten naar vergelijkingen, ongelijkheden, tabellen en grafieken. Zij begrijpen en beheersen de typische notaties zoals $D(x^2)$, $f'(a)$.</p> <p>In het leerproces (leraar-cursist, cursisten onderling) is het communiceren in wiskundetaal zeer belangrijk: stimuleer de cursisten om bij het verwoorden van redeneringen en bij het formuleren van besluiten te letten op de juiste woordkeuze.</p>
De cursisten kunnen wiskundige informatie analyseren, schematiseren en structureren.	<p>Analyseren, schematiseren en structureren zijn essentiële basisvaardigheden voor probleemoplossend denken en handelen: besteed er systematisch veel aandacht aan.</p> <p>De cursisten kunnen bijvoorbeeld bij een exponentieel groeiproces een tabel maken om hieruit de groeifactor en de beginwaarde af te leiden en een functievoorschrift op te stellen.</p> <p>Bij elke oefening, maar zeker bij complexe, mag het 'gevraagde' resultaat niet uit het oog verloren worden: "wat willen wij uiteindelijk bereiken?"</p>

Algemene eindtermen	Methodologische wenken en voorbeelden
De cursisten kunnen eenvoudige mathematiseerbare problemen ontleden (onderscheid maken tussen gegevens en gevraagde, de relevantie van de gegevens nagaan en verbanden leggen ertussen) en vertalen naar een passende wiskundige context.	<p>De cursisten zullen ervaren dat mathematiseerbare problemen makkelijker op te lossen zijn als de gegevens systematisch worden onderzocht en weergegeven in een geschikte wiskundige voorstelling</p> <p>Aan het omzetten van gegevens in wiskundige symbolen, schetsen of grafieken mag zeker veel aandacht en tijd besteed worden; de verdere oplossing van het probleem volgt dan bijna automatisch.</p> <p>We komen sneller aan een oplossing door het gevraagde grondig te ontleden en het probleem eventueel op te splitsen in deelvraagstukken (al of niet behorend bij verschillende leerstofonderdelen)</p> <p>Bijvoorbeeld bij extremumvraagstukken kiest men een geschikte veranderlijke, men vertaalt het probleem in functie van die veranderlijke, men stelt een functievoorschrift op, men bepaalt het extremum met afgeleide functies of numeriek, en men formuleert een concreet antwoord (zo mogelijk voorzien van een veralgemening).</p>
De cursisten kunnen wiskundige problemen planmatig aanpakken (door eventueel hiërarchisch op te splitsen in deelproblemen).	Geef hen ook eens grotere opdrachten, eventueel in groep, waarbij de cursisten eerst de opdracht in kleinere delen moeten opsplitsen en waarbij ze zelf de verschillende stappen van de oplossingsstrategie moeten bedenken.
De cursisten kunnen bij het oplossen van wiskundige problemen kritisch reflecteren over het oplossingsproces en het eindresultaat.	<p>Om het kritisch reflecteren over het oplossingsproces aan te wakkeren, zal men er over waken genoeg 'open' vragen te stellen. Het louter inoefenen van typevragen draagt weinig bij tot zelfstandigheid, inzicht en creativiteit. De cursisten moeten leren het oplossingsproces eventueel bij te sturen en de gevonden oplossing te toetsen aan de context, d.w.z. dat ze hun resultaat controleren op betrouwbaarheid en nauwkeurigheid.</p> <p>Het is een goede gewoonte om controles uit te voeren: de oplossing van een vergelijking opnieuw invullen, de richtingscoëfficiënt van een rechte controleren op een tekening, het eindresultaat vooraf inschatten.</p> <p>Sta ook eens stil bij de nauwkeurigheid en afronding van eindresultaten: "wat is zinvol in deze situatie" ?</p>
De cursisten kunnen voorbeelden geven van reële problemen die met behulp van wiskunde kunnen worden opgelost.	Aan deze eindterm kan gewerkt worden door een goede keuze van inleidende voorbeelden en realistische toepassingen. Overleg met collega's van andere vakken is hierbij zeker nuttig. Bijvoorbeeld het bestuderen van radioactief verval met behulp van exponentiële functies, bestuderen van periodieke verschijnselen zoals getijden of bioritme met behulp van goniometrische functies, maximaliseren van winst bij een productieproces als extremumvraagstuk, logaritmen en de schaal van Richter...
De cursisten kunnen bij het oplossen van wiskundige problemen functioneel gebruik maken van ICT.	Met informatie- en communicatietechnologie wordt hier bedoeld: grafische rekenmachines, allerhande computerprogramma's voor wiskundige toepassingen en internet.
De cursisten kunnen voorbeelden geven van de rol van de wiskunde in de kunst.	<p>Het is belangrijk dat de cursisten inzien dat wiskunde een belangrijke cultuurcomponent is: zowel de ontwikkeling van het vak op zich als toepassingen in de kunst en in andere domeinen.</p> <p>Laat hen kennismaken met enkele voorbeelden van wiskunde in de kunst zoals: limieten in de grafische werken van Escher, logaritmen en muziek, tweedegraadsfuncties in de architectuur van Gaudi.</p>
De cursisten kunnen kennis, inzicht en vaardigheden, die ze verwerven in de wiskunde, bij het verkennen, vertolken en verklaren van problemen uit de realiteit, gebruiken.	Aan deze algemene eindterm kan gewerkt worden door een goede keuze van voorbeelden, zowel bij de inleidende voorbeelden als bij de vraagstukken. Ook voorbeelden uit andere vakken kunnen hierbij aan bod komen. Overleg met collega's van andere vakken is hierbij zeker nuttig. De cursisten kunnen bijvoorbeeld het begrip afgeleide en de rekentechnieken met afgeleiden gebruiken bij fysische problemen over snelheid.

Algemene eindtermen	Methodologische wenken en voorbeelden
De cursisten kunnen informatie inwinnen over het aandeel van de wiskunde in een vervolgopleiding van hun voorkeur en in hun voorbereiding daarop.	<p>Voor cursisten die het einde van hun opleiding naderen is het belangrijk te reflecteren over hun verdere plannen.</p> <p>Ze hebben recht op objectieve informatie over het niveau van het aangeboden wiskunde-pakket en over de vereiste voorkennis voor vervolgopleidingen</p> <p>De cursisten die verder willen studeren moeten gesteund worden in hun zoektocht naar de geschikte opleiding.</p> <p>Zowel de school als de individuele vakleraar moeten hier hun verantwoordelijkheid opnemen om de cursisten zo ruim mogelijk te informeren.</p> <p>De cursisten kunnen naar een infobeurs gaan of een opendeurdag van een opleiding. Als leerkracht kun je ze stimuleren informatie aan te vragen over het lestijdenpakket wiskunde en de nodige voorkennis voor het aanvatten van de studierichting.</p> <p>Het is belangrijk tijd uit te trekken voor de vragen die de cursisten hierover hebben.</p>
De cursisten leggen een zin voor nauwkeurigheid aan de dag bij het hanteren en het toepassen van wiskunde.	In de eerste plaats moeten de cursisten nauwkeurig een redenering kunnen opbouwen. Maar ook het maken van een duidelijke grafiek, het gebruiken van de correcte symbolen en het leesbaar en gestructureerd verwoorden van een oplossing hoort bij deze eindterm.
De cursisten ontwikkelen zelfregulatie met betrekking tot het verwerven en verwerken van wiskundige informatie en het oplossen van problemen.	<p>Onder zelfregulatie verstaan we: het oriënteren op de probleemstelling, het plannen, het uitvoeren en bewaken van het oplossingsproces.</p> <p>Bij de oriënteringsfase hoort een nauwkeurige beschrijving van het gegeven en het gevraagde. Indien de oplossing van het probleem bestaat uit verschillende stappen zal er zorg besteed worden aan de structuur. De antwoorden worden nadien gecontroleerd. Wanneer berekeningen uit de hand lopen of op een dood spoor zitten, ziet men in dat men beter een andere weg inslaat.</p> <p>Deze zelfregulatie is ook belangrijk op het niveau van het studeren zelf. Wat moet ik kennen? Hoe zal ik dat verwerken en studeren? Ken ik het nu voldoende?</p>
De cursisten zijn gericht op samenwerking om de eigen mogelijkheden te vergroten.	<p>Bij het oplossen van grotere problemen kan de inbreng van verschillende cursisten de oplossing versnellen of verbeteren. Door samen te werken leren de cursisten hun gedachten te formuleren en het wiskundig taalgebruik wordt geoefend.</p> <p>Ook bij computerpractica is het leerrijk om de cursisten soms per 2 te laten werken. Het is belangrijk dat ze inzien dat samenwerken tot betere resultaten leidt.</p>

15.1.5 Pedagogisch-didactische wenken en didactische hulpmiddelen

Het is aangewezen dat de leerkrachten wiskunde beschikken over een behoorlijk bord. Ook het gebruik van een overhead is bij bepaalde lessen zeker nuttig.

De cursisten hebben ook een zakrekenmachine, minimaal een wetenschappelijk met daarop de goniometrische functies, de wetenschappelijke notatie, machten en wortels.

Voor een aantal lessen is het nodig gebruik te maken van een grafisch rekenmachine en/of een wiskunde pakket op de computer. Voor de module over statistiek om tabellen en grafische voorstellingen te maken, voor de studie van functies om grafieken te tekenen en nulwaarden en extreme waarden te bepalen. Ook een aantal berekeningen kunnen met een grafisch rekentool of een PC-pakket sneller gebeuren, zodat extra aandacht kan besteed worden aan de interpretatie en de context.

15.1.6 Evaluatie van de cursisten

Evaluatie in de klas kan verschillende functies vervullen. De meest voor de hand liggende functie is het beoordelen. De evaluatie heeft als doel een (eind)oordeel uit te spreken over de leerprestaties van de cursist. Een tweede functie van evaluatie is het opsporen van leerproblemen en het geven van feedback met de bedoeling te remediëren. Zowel de leerkracht als de cursist krijgen door de evaluatie informatie over hoever de vooropgestelde doelen al bereikt zijn en wat er eventueel fout liep. De sturing van het onderwijsproces is een derde functie van evaluatie. De leerkracht zelf kan de informatie die hij/zij verzamelt bij evaluatie gebruiken om te reflecteren over zijn/haar eigen lesgeven om dit te optimaliseren. “Kan ik verdergaan met de leerstof?” “Voor dit onderdeel moet ik volgend jaar zeker meer tijd uittrekken.” Evaluatiegegevens kunnen ook gebruikt worden bij het nemen van beslissingen op de deliberatie, en bij het formuleren van advies naar de cursisten.

Afhankelijk van de bedoeling van de evaluatie, of van de beslissing die de leraar wil nemen op basis van de evaluatiegegevens, moet er een andere vorm van evaluatie gekozen worden die andere informatie oplevert.

Heeft de evaluatie als doel het onderwijsleerproces bij te sturen of individuele leerproblemen op te sporen, dan is een meer formatieve (tussentijdse) vorm van evaluatie aangewezen. Dit kunnen tussentijdse toetsen zijn, taken voor thuis, opdrachten in de klas,.... Deze evaluatie is er op gericht enerzijds het leerproces van de cursisten en anderzijds het onderwijzen van de leraar te optimaliseren.. Formatieve evaluatie moet nagaan waar cursisten nog extra uitleg en begeleiding nodig hebben. Cruciaal is de feedback die hierbij verschaft wordt aan de cursisten en de leraar. Zeer belangrijk, zeker bij een volwassen publiek, is het geven van positieve feedback. Zo weten de cursisten wat ze al bereikt hebben en neemt hun zelfvertrouwen en de motivatie voor het vak toe. Regelmatig toetsen is belangrijk om de cursisten te leren omgaan met examenstress. Op die manier leren ze ook hoe ze goede antwoorden kunnen formuleren.

De eindevaluatie is gericht op resultaatbepaling en heeft als doel een eindoordeel uit te spreken over de leerprestaties van de cursisten. Het examen geeft aan of er voldoende leerdoelen bereikt zijn op het einde van een module om het deelcertificaat te behalen.

Een belangrijk deel van de leerplandoelen betreft vaardigheden. Deze dienen ook als vaardigheden geëvalueerd te worden. Dus niet alleen het eindresultaat van een opgave is belangrijk, ook het proces, de manier waarop te werk is gegaan.

De organisatie van de examens en de evaluatie wordt bepaald door de school. Dit is een deel van de eigen schoolcultuur. Maar er moet steeds op gelet worden dat de evaluatie aansluit bij de onderwijspraktijk. Dit wil zeggen dat ze moet aansluiten bij het verwerkingsniveau en de doelstellingen die tijdens de lessen nagestreefd werden.

15.2 Module: MAV 059 – Wiskunde 1 – 40 Lt

Administratieve code 6674

15.2.1 Beginsituatie

De cursist heeft voldoende kennis van het Nederlands en heeft een getuigschrift van de tweede graad of slaagt in een toelatingsproef. .

15.2.2 Specifieke eindtermen

15.2.3 Reële functies

14 De cursisten lezen op een grafiek af:

- Eventuele symmetrieën
- Het stijgen, dalen of constant zijn
- Het tekenverloop
- De eventuele nulwaarden
- De eventuele extrema.

15 De cursisten kunnen bij veeltermfuncties

- De afgeleide gebruiken als maat voor de ogenblikkelijke verandering
- Met behulp van een intuïtief begrip van limiet het verband leggen tussen:
  - Het begrip afgeleide,
  - Het begrip differentiequotiënt,
- De richting van de raaklijn aan de grafiek.

16 De cursisten kunnen de afgeleide berekenen van de functies $f(x)=x$, $f(x)=x^2$, $f(x)=x^3$ en de bekomen uitdrukking veralgemenen naar functies $f(x)=x^n$ waarbij n een natuurlijk getal is.

- 17 De cursisten kunnen de som- en de veelvoudregel toepassen om de afgeleide functie te bepalen van een veeltermfunctie.
- De cursisten kunnen het begrip afgeleide herkennen in situaties buiten de wiskunde
- 18 De cursisten kunnen bij veeltermfuncties de afgeleide functie gebruiken voor het bestuderen van het veranderingsgedrag en voor het opzoeken of verifiëren van extreme waarden en het verband leggen tussen de afgeleide functie en bijzonderheden van de grafiek.
- 19 De cursisten kunnen bij een eenvoudig vraagstuk dat te herleiden is tot het bepalen van extrema van een veeltermfunctie, een veranderlijke kiezen, het functievoorschrift opstellen en de extrema bepalen

15.2.4 Leerinhouden, doelstellingen en pedagogisch-didactische wenken

ET	Inhoud	Doelstellingen	Voorbeelden en didactische wenken
14	Algemene begrippen i.v.m. grafieken	<p>De cursisten kunnen aflezen van een grafiek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het teken; • De eventuele nulpunten; • Eventuele symmetrieën; • Het stijgen, dalen of constant zijn; • De eventuele extrema; • De periodiciteit. <p>De cursisten gebruiken de juiste terminologie, om eigenschappen van functies te beschrijven.</p>	<p>Het functiebegrip wordt ruim ingeleid met allerhande voorbeelden. Het accent ligt op het aflezen van de grafiek. Grafisch kun je een brede waaier van functies aan bod laten komen, zoals veeltermfuncties, rationale functies, irrationale functies en goniometrische functies, exponentiele en logaritmische functies.</p> <p>Hierbij kunnen zowel grafieken van functies met een gegeven functievoorschrift aan bod komen, als grafieken waarvan er niet direct een voorschrift gekend is, maar die een concrete situatie weergeven. (voorbeelden uit kranten, andere vakken,...).</p> <p>Aan de hand van gerichte opdrachten kun je de cursisten duidelijk maken wat je zoal kunt afleiden uit een grafiek.</p> <p>Dit is een goede gelegenheid om de verschillende types functies, die al in de tweede graad aan bod zijn gekomen, terug te bekijken. Hierbij kan nog eens aandacht besteed worden aan de verschillende voorstellingswijzen van een functie: een grafiek, een tabel, in woorden, in formulevorm.</p> <p>Je kan er hier ook voor kiezen om de cursisten zelf grafieken te laten tekenen, uitgaande van een functievoorschrift, met behulp van ICT. Door gebruik te maken van de 'trace-functie' kunnen heel wat gegevens nauwkeurig afgelezen worden.</p>

ET	Inhoud	Doelstellingen	Voorbeelden en didactische wenken
15	Het begrip afgeleide.	<p>De cursisten kunnen bij veeltermfuncties gemiddelde veranderingen berekenen.</p> <p>De cursisten kunnen uitleggen dat de gemiddelde helling door het differentiequotiënt gegeven wordt, en dat het differentiequotiënt voor een rechte gelijk is aan de richtingscoëfficiënt.</p> <p>De cursisten kunnen het verband uitleggen tussen de helling in één punt van de kromme, de richtingscoëfficiënt van de raaklijn en het differentiequotiënt.</p> <p>De cursisten kunnen de afgeleide van een functie in een punt gebruiken als maat voor de ogenblikkelijke verandering en als maat voor de helling in dat punt.</p> <p><i>De cursisten kunnen de afgeleide herkennen als de rico van de raaklijn aan de kromme in dat punt.</i></p>	<p>Met concrete voorbeelden kan de overstap van gemiddelde verandering, gemiddelde helling en differentiequotiënt naar ogenblikkelijke verandering, helling van de raaklijn in een punt en afgeleide gezet worden. Geschikte voorbeelden zijn hellingspercentages van skipistes en skiliften; gemiddelde en ogenblikkelijke snelheid bij auto's; de vrije val.</p> <p>Het begrip afgeleide van een functie in een punt, wordt aangebracht als de gemiddelde verandering van die functie over een interval dat oneindig klein wordt. Dit gebeurt intuïtief, dus zonder voorafgaande studie van limieten.</p> <p>Het is zinvol om dit één keer met de hand uit te rekenen, voor een eenvoudige functie zoals voor $f(x)=x^2$. $f'(1)$ kunnen we berekenen door eerst de richtingscoëfficiënt te zoeken van een snijlijn door $(1,1)$ en $(2,4)$ en daarna het tweede punt steeds dichter te laten naderen tot het eerste punt. Uitgaande van de symmetrie en de meetkundige betekenis van de afgeleide kunnen de cursisten dan ook $f'(-1)$ en $f'(0)$ onmiddellijk invullen.</p> <p>Zoek ook eens naar interessante ICT-demonstraties of applets op internet die de meetkundige betekenis van de afgeleide illustreren.</p>
16/17	Het begrip afgeleide functie en berekenen van de afgeleide functie van veeltermfuncties.	<p>De cursisten kunnen uitgaan van het begrip afgeleide van een functie in een punt om de afgeleide functie te definiëren.</p> <p>De cursisten kunnen de afgeleide berekenen van de functies</p> <ul style="list-style-type: none"> • $f(x)=c$, • $f(x)=x$, • $f(x)=x^2$, • $f(x)=x^3$ • en algemeen van $f(x)=x^n$. ($n \in \mathbb{N}$) <p>De cursisten kunnen de afgeleide functie berekenen van een veeltermfunctie, door de som en de veelvoudregel toe te passen.</p>	<p>Van de afgeleide in een punt kan men overstappen op de afgeleide functie. Je kan de afgeleide functie beschouwen als de hellingsgrafiek van de oorspronkelijke functie.</p> <p>Voor eenvoudige voorbeelden kan men de hellingsfuncties laten tekenen. Het is ook leuk om eens een oefening te maken waarbij de cursisten bij gegeven functies en hellingsfuncties de passende hellingsgrafiek (dus afgeleide functie) onder de juiste grafieken moeten plaatsen.</p> <p>De berekening van de afgeleide van deze functies, kan men, naargelang van het niveau van de cursisten, door een numerieke limietberekening laten illustreren, of door een symbolische limietberekening (door ontbinden) bewijzen, of door beide.</p> <p>De som- en veelvoudregel moeten niet bewezen worden, maar kunnen door goed gekozen voorbeelden, aannemelijk gemaakt worden</p>

ET	Inhoud	Doelstellingen	Voorbeelden en didactische wenken
18	Verloop van veeltermfuncties.	<p>De cursisten kunnen het verband leggen tussen de afgeleide functie en het stijgen en dalen en de extreme waarden van een functie.</p> <p>De cursisten kunnen bij veeltermfuncties, de afgeleide gebruiken om het verloop te bestuderen en extreme waarden op te zoeken.</p>	<p>Met behulp van de afgeleide, kunnen we de helling in een concreet punt bepalen en nagaan waar de functie stijgt of daalt. Als de afgeleide nul is kunnen er drie situaties zijn : maximum, minimum of buigpunt met horizontale raaklijn. Om hierin onderscheid te maken bekijken we het tekenverloop van de afgeleide.</p> <p>Voor het berekenen van de nulpunten kan indien nodig gebruik gemaakt worden van ICT.</p>
19	Toepassingen van afgeleide buiten de wiskunde.	De cursisten kunnen het begrip afgeleide herkennen in situaties buiten de wiskunde.	<p>De afgeleide van de plaatsfunctie van een wagen op een rechte snelweg is de snelheidsfunctie van de wagen.</p> <p>De afgeleide van de snelheidsfunctie is de versnellingsfunctie.</p> <p>De afgeleide van de vulfunctie van een bad is de debietfunctie van de toevoerkraan.</p> <p>De afgeleide van het cumulatieve elektriciteitsverbruik (in kWh) is het ogenblikkelijke verbruik (in kW).</p>
20	Maximum- en minimumproblemen.	<p>De cursisten kunnen het begrip afgeleide herkennen in vraagstukken die vragen naar stijgen en dalen en de extreme waarden.</p> <p>Ze kunnen concrete vraagstukken oplossen, waarbij gevraagd wordt, naar extreme waarden en weten dat ze daarvoor afgeleiden moeten gebruiken.</p> <p>Ze kunnen, in eenvoudige gevallen ook zelf een veranderlijke kiezen, het functievoorschrift van de veeltermfunctie opstellen en de extrema bepalen.</p>	<p>In de meeste handboeken vind je een ruime verscheidenheid aan maximum- en minimumproblemen. Bij dergelijke vraagstukken, kunnen we zelf de functievoorschriften geven, of ze door de cursisten laten opstellen. Bij dit laatste is de keuze van de veranderlijke heel belangrijk. We beperken ons hier tot eenvoudige problemen. Veel meetkundige extremumvraagstukken leiden tot een veeltermfunctie waarvan de cursisten met de hand de afgeleide en de bijbehorende nulwaarden kunnen berekenen.</p> <p>Algauw geven, op het eerste zicht, eenvoudige vraagstukken aanleiding tot functies waarvan de afgeleide en /of de nulwaarden niet meer zo gemakkelijk te berekenen zijn. Dan laten we de berekeningen over aan de grafische rekenmachine of de PC : we kunnen de functie laten plotten en de extreme waarden aflezen (let op de vensterinstellingen); of we kunnen de afgeleide laten berekenen, de nulpunten laten bepalen met ICT en het resultaat controleren op een grafiek.</p>

15.3 Module: MAV 060 – Wiskunde 2 – 40 Lt

Administratieve code 6675

15.3.1 Beginsituatie

De cursist heeft voldoende kennis van het Nederlands en heeft een getuigschrift van de tweede graad of slaagt in een toelatingsproef.

15.3.2 Specifieke eindtermen

Exponentiële en logaritmische functies

- 21 De cursisten kunnen de wiskundige betekenis uitleggen van a^b , met $a > 0$ en b rationaal
- 22 De cursisten kunnen de grafiek tekenen van de functie $f(x) = a^x$ (zodanig met behulp van ICT), en domein, bereik, bijzondere waarden, stijgen/dalen en asymptotisch gedrag aflezen
- 23 De cursisten kunnen voor geschikte domeinen een verband leggen tussen de functies $f(x) = x^2$ en $f(x) = \sqrt{x}$, $f(x) = x^3$ en $f(x) = \sqrt[3]{x}$ en naar analogie tussen de functies $f(x) = x^n$ en $f(x) = \sqrt[n]{x}$ en tussen de functies $f(x) = a^x$ en $f(x) = {}^a\log(x)$.
- 24 De cursisten kunnen uit de betrekking $a^b = c$ de derde veranderlijke berekenen als de twee andere gegeven zijn (eventueel met behulp van ICT).
- 25 De cursisten kunnen lineaire en exponentiële groeiprocessen onderzoeken en bij exponentiële groei concrete problemen oplossen waarbij berekeningen dienen uitgevoerd te worden met betrekking tot beginwaarde, groeifactor en groeipercentage
- 26 De cursisten kunnen bij het oplossen van een probleem, waarbij gebruik gemaakt wordt van bestudeerde functionele verbanden, een functievoorschrift, een vergelijking of een ongelijkheid opstellen
- 27 De cursisten kunnen tabellen en grafieken van bestudeerde functies als hulpmiddel gebruiken om functievoorschriften, vergelijkingen en ongelijkheden te interpreteren.

15.3.3 Leerinhouden, doelstellingen en pedagogisch-didactische wenken

ET	Leerinhoud	Leerplandoelstellingen	Methodologische wenken en voorbeelden
21	Machten met rationale exponenten.	<p>De cursisten kunnen de definitie van een 3de machtswortel, 4de machtswortel, $n$de machtswortel uitleggen. Bij goed gekozen voorbeelden kunnen ze $n$de machtswortels berekenen.</p> <p>De cursisten kunnen de uitdrukking $a^{\frac{m}{n}}$ omzetten naar $\sqrt[n]{a^m}$ en omgekeerd en begrijpen zo de wiskundige betekenis van a^b (met $a > 0$ en b rationaal).</p> <p>De cursisten kunnen de rekenregels voor machten met rationale exponenten toepassen.</p>	<p>Om de derdemachtswortel aan te brengen kan men best vertrekken van een concreet voorbeeld zoals het berekenen van de zijde van een kubus, waarvan de inhoud gekend is.</p> <p>Het is interessant het domein te onderzoeken van $n$de machtswortels, met n even of n oneven.</p> <p>Het gebruik van gebroken machten kan men zien als een uitbreiding van het vereenvoudigen van $n$de machtswortels. Vertrek van eenvoudig te vereenvoudigen vormen zoals $\sqrt[3]{a^6} = a^2$ of $a^{6/3}$ en breid dit dan uit naar voorbeelden waarbij we als exponent een breuk bekomen zoals $\sqrt[3]{a^7} = a^{7/3}$. Zorg dat er bij de voorbeelden ook oefeningen voorkomen met negatieve en decimale getallen.</p> <p>Laat cursisten zelf ontdekken waarom we bij de algemene definitie de voorwaarde $a > 0$ toevoegen.</p> <p>Met een paar goedgekozen voorbeelden kan men duidelijk maken dat rekenregels voor gehele machten ook gelden bij rationale machten.</p> <p>De uitbreiding van gehele naar rationale exponenten is een aanloop voor het bestuderen van exponentiële functies. Het is niet nodig lang stil te staan bij de het rekenen met rationale exponenten.</p>

ET	Leerinhoud	Leerplandoelstellingen	Methodologische wenken en voorbeelden									
22	Bestuderen van groeiprocessen.	De cursisten kunnen lineaire of exponentiële groei aflezen indien deze wordt weergegeven met een verhaal, in een tabel, in formulevorm of met een grafiek.	<p>Vertrekkend vanuit een aantal concrete voorbeelden van 'regelmatige groei' komen tot twee wezenlijk verschillende modellen: lineaire en exponentiële groeiprocessen.</p> <p>Tabel:</p> <table border="1" data-bbox="1330 387 1890 475"> <thead> <tr> <th></th> <th>lineaire groei</th> <th>exponentiële groei</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>x</td> <td>f(x)</td> <td>f(x)</td> </tr> <tr> <td>+ vaste Δx</td> <td>+ vaste term a</td> <td>• vaste factor g</td> </tr> </tbody> </table> <p>De exponentiële en logaritmische functies kunnen opgehangen worden aan het begrip groei. We bestuderen zowel positieve groei als negatieve (afname).</p> <p>Het begrip groei aanbrengen in verschillende contexten. Het onderscheid tussen lineaire groei en exponentiële groei krijgt daarbij voldoende aandacht : bij lineaire groei komt er steeds dezelfde portie bij, bij exponentiële groei draagt alles wat reeds gegroeid is, actief bij aan de verdere groei. De logaritmische functies kunnen later (zie ET 23) in dezelfde contexten worden aangebracht, als inverse functie van de exponentiële.</p>		lineaire groei	exponentiële groei	x	f(x)	f(x)	+ vaste Δx	+ vaste term a	• vaste factor g
	lineaire groei	exponentiële groei										
x	f(x)	f(x)										
+ vaste Δx	+ vaste term a	• vaste factor g										

ET	Leerinhoud	Leerplandoelstellingen	Methodologische wenken en voorbeelden
		<p>De cursisten kunnen in een context groeiprocessen onderzoeken; het gaat hierbij zowel om toename als om afname (negatieve groei)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ze kunnen lineaire en exponentiële groei herkennen • Ze kunnen de groeisnelheid bepalen • Ze kunnen allerlei problemen oplossen met betrekking tot de groeifactor, het groeipercentage en de beginwaarde • Ze kunnen de formule van een groeifunctie opstellen en de grafiek tekenen (eventueel met ict) 	<p>Er zijn verschillende voorbeelden te vinden :</p> <ul style="list-style-type: none"> • -voor toename : aangroei van algen in een meer, deling van cellen, toename van wereldbevolking, de samengestelde intrest, verspreiding van virus, groeipatroon van zeesterren en bepaalde schelpen (een blad van een boom groeit lineair), bepalen van de toonhoogte bij bepaalde golflengte, kettingbrieven of piramideverkoop. • -voor afname: afschrijving, verlies van gas uit een ballon, bepalen van ouderdom met koolstof 14 methode (het gaat hier niet om het voorschrift van de afname, maar om de halveringstijd). <p>Sommige voorbeelden lenen zich goed om negatieve x in te voeren bijvoorbeeld: vandaag zijn er 100 m² algen, hoeveel waren er gisteren?</p> <p>Een interessante vraag om verder uit te diepen is :is 5% intrest per jaar evenveel als 2,5% per half jaar bij samengestelde interest?</p> <p>Opmerking: Bij heel wat voorbeelden komt de exponentiële functie met grondtal e aan bod zoals : -groei van een insectenpopulatie, -afgelegde weg van een , arachutespringer, na stukje vrije val, -radioactief verval</p> <p>Een manier om het getal e aan te brengen is via de afgeleide van de exponentiële functie. $D(a^x) = C \cdot a^x$ waarbij C een constante is die afhangt van de grootte van het grondtal a. We kunnen laten zien dat er ergens tussen 2 en 3 een grondtal is waarvoor die constante gelijk is aan 1. Dat grondtal is het getal e. Je kan het getal e ook van je ZRM aflezen.</p> <p>De leerkracht moet zelf afwegen of het wenselijk en haalbaar is het getal e in te voeren. Eventueel kan men dit als uitbreidingsdoelstelling zien voor een aantal cursisten (differentiatie).</p>

ET	Leerinhoud	Leerplandoelstellingen	Methodologische wenken en voorbeelden
22	De functie $y = a^x$	<p>De cursisten kunnen (eventueel met behulp van ICT) de grafiek tekenen van $y = a^x$, ($a > 0$ en $a \neq 1$) en maken het onderscheid tussen $a > 1$ en $a < 1$.</p> <p>De cursisten kunnen uit de bekomen grafiek het volgende aflezen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Domein en bereik van de functie • Bijzondere waarden ($x = 0$, $x = 1$) • Zijn er nulpunten ? • Stijgen of dalen van de functie • Wat gebeurt met deze functie voor zeer grote en zeer kleine x (asymptotisch gedrag) ? 	Na het bestuderen van de praktische voorbeelden (zie ET25) zijn de cursisten klaar voor een meer algemene studie van de exponentiële functie. Dit kun je zien als een synthese van het voorgaande.

ET	Leerinhoud	Leerplandoelstellingen	Methodologische wenken en voorbeelden
23	Verband tussen een functie en haar inverse functie.	<p>De cursisten kunnen het verband leggen tussen de functies</p> <ul style="list-style-type: none"> • $y = x^2$ en $y = \sqrt{x}$, • $y = x^3$ en $y = \sqrt[3]{x}$, • $y = 2^x$ en $y = {}^2\log x$, • $y = \left(\frac{1}{2}\right)^x$ en $y = {}^{1/2}\log x$ • bij een geschikt domein. <p>De cursisten kunnen dit veralgemenen naar $y=x^n$ en $y = \sqrt[n]{x}$, $y = a^x$ en $y = {}^a\log x$.</p> <p>De cursisten kunnen het begrip inverse functie toepassen in een context.</p> <p>De cursisten kunnen de grafiek van $f^{-1}(x)$ herkennen als de grafiek van $f(x)$ gegeven is.</p>	<p>De inverse functies kunnen het best contextgebonden worden ingevoerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • schrijf de remweg van een wagen in functie van zijn snelheid en omgekeerd • schrijf de inhoud van een kubus in functie van zijn ribbe en omgekeerd <p>Voor de logaritmische functie kunnen we verder gaan op de voorbeelden die we behandeld hebben bij de exponentiële functie :</p> <ul style="list-style-type: none"> • na hoeveel tijd zijn er 100m² algen in de vijver? • schrijf het aantal verzenders van een kettingbrief in functie van het doorzendniveau en omgekeerd <p>De logaritmische functie met grondtal 10 verdient bijzondere aandacht:</p> <ul style="list-style-type: none"> • met behulp van deze functie kunnen we alle andere logaritmen berekenen • we vinden ze terug in de chemie bij het berekenen van de zuurtegraad <p>Een mooie toepassing is het logaritmisch papier. Hier kun je oefeningen bij geven die het inzicht in de logaritmische functie verhogen: de derde wet van Kepler kan je goed illustreren op logaritmisch papier</p> <p>Een tweede veelvoorkomend geval is een natuurlijke logaritme:</p> <p>In x, de inverse van e^x (facultatief)</p> <p>Laat de cursisten grafieken maken van de verschillende functies m.b.v. ICT zodat ze zelf verbanden kunnen leggen tussen de oorspronkelijke functie en haar inverse. (Let op de ijk voor X- en Y-as.)</p>

ET	Leerinhoud	Leerplandoelstellingen	Methodologische wenken en voorbeelden
24	Oplossen van vergelijkingen van de vorm $a^b = c$ met a of b of c onbekend.	<p>De cursisten kunnen de rekenregels van logaritmen toepassen en verklaren vanuit de rekenregels van machten.</p> <p>De cursisten kunnen uit de betrekking $a^b = c$ de derde veranderlijke berekenen als de 2 andere gegeven zijn. Uit de volgende vergelijkingen moeten ze x kunnen oplossen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • $x^b = c$ zoals $x^3 = 50$ • $a^b = x$ zoals $x = 5^{-3}$ <p>$a^x = b$ zoals $3^x = 9$ of $3^x = 7$</p> <p><i>De cursisten kunnen vlot log berekenen m.b.v hun rekenmachine of eventueel met behulp van ICT .</i></p>	<p>Je kunt de rekenregels algemeen verklaren met letters of met goed gekozen getalvoorbeelden.</p> <p>Om de vergelijkingen aan te brengen kun je best vertrekken van een realistisch probleem, bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de zijde berekenen van een kubus waarvan je de inhoud of de oppervlakte kent . • na hoeveel tijd hebben we 1000 m² algen in ons meer? <p>Er zijn drie manieren om exponentiële vergelijkingen op te lossen: Door ze om te vormen tot $a^x = a^p$. Of door van beide leden de Briggse logaritme te nemen. Of je vormt de vergelijking $a^x = b$ om tot $x = {}^a\log b$ en berekent ${}^a\log b$ met een rekenmachine als $\log b / \log a$.</p>
31 32	Toepassingen.	<p>De cursisten kunnen problemen oplossen waarbij ze de opgave vertalen naar een exponentieel of logaritmisch verband. Ze kunnen een functievoorschrift, een vergelijking of een ongelijkheid opstellen en oplossen.</p> <p>De cursisten gebruiken grafieken en tabellen <i>bij bestudeerde goniometrische functies als hulpmiddel</i> om vergelijkingen en ongelijkheden te interpreteren.</p>	<p>Heel wat concrete problemen komen neer op het oplossen van een ongelijkheid of vergelijking.</p> <p>Het leren opstellen van bijhorende functievoorschriften, vergelijkingen en ongelijkheden moet voldoende aandacht krijgen.</p> <p>De vraagstukken kunnen eveneens grafisch, met behulp van ICT opgelost worden. Vergelijkingen en ongelijkheden kunnen grafisch geïllustreerd worden door de grafiek van de functie te snijden met een horizontale rechte.</p>

15.4 Module MAV G 061 - Wiskunde 3 - 40 Lt

Administratieve code 6674

15.4.1 Beginsituatie

De cursist heeft voldoende kennis van het Nederlands en heeft een getuigschrift van de tweede graad of slaagt in een toelatingsproef.

15.4.2 Specifieke eindtermen

goniometrische functies

- 26 De cursisten kunnen het verband leggen tussen graden en radialen.
- 27 De cursisten kunnen de grafiek tekenen van de functie $f(x)=\sin(x)$ op basis van de goniometrische cirkel.
- 28 De cursisten kunnen voor de functie $f(x)=\sin(x)$, domein, bereik, periodiciteit, stijgen/dalen en extrema aflezen van de grafiek.
- 29 De cursisten kunnen de grafieken opbouwen van de functies $f(x)=a\cdot\sin(b\cdot x+c)$ en daarop a , b en c interpreteren.
- 30 De cursisten kunnen vergelijkingen van de vorm $\sin(x)=k$ grafisch oplossen.
- 31 De cursisten kunnen bij het oplossen van een probleem, waarbij gebruik gemaakt wordt van bestudeerde functionele verbanden, een functievoorschrift, een vergelijking of een ongelijkheid opstellen.
- 32 De cursisten kunnen tabellen en grafieken bij bestudeerde functies als hulpmiddel gebruiken om functievoorschriften, vergelijkingen en ongelijkheden te interpreteren.

15.4.3 Leerinhouden, doelstellingen en pedagogisch-didactische wenken

ET	Leerinhouden	Leerplandoelstellingen	Methodologische wenken en voorbeelden
26	Verband en overgang tussen graden en radialen	De cursisten kunnen hoeken meten in graden en radialen en de ene maat omzetten in de andere.	<p>Het verband aantonen tussen graden en radialen vertrekkend vanuit de goniometrische cirkel (straal =1) en de omtrek van de cirkel.</p> <p>Waarom hoeken meten met radialen ?</p> <p>Een eerste motivatie voor het werken met de niet-triviale hoekmaat van de radiaal is de vereenvoudiging van de formules voor de booglengte op een cirkel. Stel de straal van de cirkel gelijk aan r, en de middelpuntshoek van de cirkelboog gelijk aan α rad, dan is de booglengte $r \cdot \alpha$.</p> <p>Een tweede motivatie is dat radialen in tegenstelling tot graden, gewone reële getallen zijn, zodat de sinus bekeken kan worden als een reële functie.</p> <p>Voor de omzetting maken we gebruik van</p> <ul style="list-style-type: none"> • Regel van drieën voor eenvoudige gevallen • Rekenmachine
27	Grafiek van $y = \sin x$	<p>De cursisten kunnen de sinus van een hoek aflezen op de goniometrische cirkel.</p> <p>De cursisten kunnen de grafiek tekenen van de functie $f(x) = \sin x$ met behulp van de goniometrische cirkel.</p>	<p>Verband leggen met de definitie van de sinus van een scherpe hoek in een rechthoekige driehoek.</p> <p>De goniometrische cirkel wordt bijvoorbeeld in 24 sectoren van 15° verdeeld en de y-waarden van deze deelpunten op de cirkelomtrek worden uitgezet tegen hun hoekgrootte (in radialen) op de grafiek. Men verkrijgt een benaderde schets van de sinusfunctie (sinusoïde).</p> <p>Gebruik ICT om een exacte grafiek te bekomen.</p>
28	Domein Bereik Periodiciteit Stijgen / dalen En extrema van $y = \sin x$	De cursisten kunnen voor de functie $y = \sin x$ het domein, bereik, periodiciteit, stijgen en dalen en extrema aflezen uit de grafiek.	

ET	Leerinhouden	Leerplandoelstellingen	Methodologische wenken en voorbeelden
29	Grafieken van $f(x) = a \cdot \sin(b \cdot x + c)$	<p>De cursisten kunnen de grafieken opbouwen van de functie $y = a \sin(b \cdot x + c)$ en daarop a, b en c interpreteren met behulp van drie transformaties uitgevoerd op de grafiek van $f(x) = \sin x$</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een verticale uitrekking t.o.v. de x-as met factor a • Een horizontale uitrekking t.o.v. de y-as met factor 1/b • Een horizontale verschuiving volgens de negatieve x-as met c eenheden. <p>De cursisten kunnen bij de verschillende toepassingen het domein, bereik, periodiciteit, stijgen en dalen en extrema aflezen uit de grafiek.</p>	<p>Maak met ICT de grafiek van</p> <ul style="list-style-type: none"> • $y = a \cdot \sin x$ • $y = \sin(b \cdot x)$ • $y = \sin(x + c)$ <p>met concrete waarden voor a, b en c en vergelijk met de grafiek voor $y = \sin x$. Illustreer met voorbeelden van periodieke verschijnselen die kunnen beschreven worden door een sinusfunctie zoals</p> <ul style="list-style-type: none"> • wisselspanning • trilling / geluid • radiogolven • bioritme • eb en vloed <p>Wat is de betekenis van a, b en c in de concrete voorbeelden.</p>
30 32	Grafisch oplossen van $\sin x = k$	<p>De cursisten kennen de definitie van supplementaire hoeken en kunnen hun beeldpunten op de goniometrische cirkel aanduiden.</p> <p>De cursisten kunnen vergelijkingen van de vorm $\sin x = k$ grafisch oplossen</p>	<p>Volgende mogelijkheden :</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teken de grafiek van $y = \sin x$ en zoek de snijpunten met de rechte $y = k$. Dit heeft het voordeel dat de cursisten onmiddellijk zien dat er oneindig veel oplossingen zijn. Vinden de cursisten zelf het verband tussen de verschillende oplossingen? Duid $\sin x = k$ aan op de goniometrische cirkel. • Dit heeft het voordeel dat de cursisten onmiddellijk zien dat er twee verwante hoeken voldoen. Vinden de cursisten zelf dat er oneindig veel oplossingen zijn?
31 32	Toepassingen	<p>De cursisten kunnen problemen oplossen waarbij de opgave vertaald wordt naar een sinusfunctie. Ze kunnen een functievoorschrift, een vergelijking of een ongelijkheid opstellen en oplossen.</p> <p>De cursisten gebruiken grafieken en tabellen om vergelijkingen en ongelijkheden te interpreteren.</p>	<p>Heel wat concrete problemen komen neer op het oplossen van een ongelijkheid of vergelijking. Bijvoorbeeld : op welke tijdstippen is de vaargeul diep genoeg?</p> <p>Het leren opstellen van bijhorende functievoorschriften, vergelijkingen en ongelijkheden moet voldoende aandacht krijgen.</p> <p>De vraagstukken kunnen eveneens grafisch, met behulp van ICT opgelost worden. Vergelijkingen en ongelijkheden kunnen grafisch geïllustreerd worden door de grafiek van de functie te snijden met een horizontale rechte.</p>

15.5 Module MAV G 062 - Wiskunde 4 - 40 Lt

Administratieve code 6677

15.5.1 Beginsituatie

De cursist heeft voldoende kennis van het Nederlands en heeft een getuigschrift van de tweede graad of slaagt in een toelatingsproef.

15.5.2 Specifieke eindtermen

Statistiek

- 33 De cursisten kunnen in betekenisvolle situaties, gebruik maken van een normale verdeling als continu model bij data met een klokvormige frequentieverdeling en het gemiddelde en de standaardafwijking van de gegeven data gebruiken als schatting voor het gemiddelde en de standaardafwijking van deze normale verdeling.**
- 34 De cursisten kunnen het gemiddelde en de standaardafwijking van een normale verdeling grafisch interpreteren.**
- 35 De cursisten kunnen grafisch het verband leggen tussen een normale verdeling en de standaardnormale verdeling.**
- 36 De cursisten kunnen bij een normale verdeling de relatieve frequentie interpreteren van een verzameling gegevens met waarden tussen twee gegeven grenzen, met waarden groter dan een gegeven grens of met waarden kleiner dan een gegeven grens als de oppervlakte van een gepast gebied.**

15.5.3 Leerinhouden, doelstellingen en pedagogisch-didactische wenken

ET	Leerinhouden	Leerplandoelstellingen	Methodologische wenken en voorbeelden
33	<p>Normale verdeling gemiddelde en standaardafwijking van de normale verdeling.</p>	<p>De cursisten kunnen in betekenisvolle situaties gebruik maken van een normale verdeling als continu model bij data met een klokvormige frequentieverdeling.</p> <p>De cursisten gebruiken het gemiddelde en de standaardafwijking van de gegeven data als schatting voor het gemiddelde en de standaardafwijking van de normale verdeling.</p> <p>De cursisten kunnen aantonen dat niet alle data normaal verdeeld zijn of benaderd kunnen worden door een normale verdeling .</p>	<p>In het nieuwe programma van de tweede graad maken de cursisten kennis met het grafisch voorstellen van statistische gegevens, en de maten van centrum en spreiding. Voor veel cursisten is dit echter nieuwe materie. Het is dus belangrijk het hoofdstuk statistiek te beginnen met een inleiding :</p> <ul style="list-style-type: none"> • De relatieve frequenties bij gegroepeerde gegevens grafisch voorstellen in een histogram en de bijhorende frequentiepolygoon tekenen. • Rekenkundig gemiddelde en standaardafwijking. <p>Geef zowel voorbeelden van 'normale' (lichaamslengten) als van 'niet-normale' histogrammen (inkomens) .</p> <p>Daarna vertrekt men van losse gegevens die normaal verdeeld zijn. Door steeds fijner in klassen te verdelen, krijgt men histogrammen die de klokvorm steeds dichter benaderen. (Gebruik ICT)</p> <p>Op deze manier kan men intuïtief het verband tussen histogram en klokvorm aantonen. Het is echter interessanter gebruik te maken van de functie 'normalpdf'.</p> <p>Bereken daarvoor het gemiddelde $\bar{x}$ en de standaardafwijking s van de oorspronkelijke gegevens.</p> <p>Laat met behulp van ICT het laatste histogram overdekken met de normaalverdeling 'normalpdf' $N(\mu, \sigma)$</p> <p>waarbij $\mu =$ gemiddelde $\bar{x}$ en $\sigma =$ standaardafwijking s.</p> <p>De normale functie is een wiskundig model voor de frequentieverdeling van de gegevens. Het is een eenvoudige functie die de relatieve frequenties bij benadering weergeeft.</p> <p>De precieze kennis van het functievoorschrift van een algemene normaalverdeling is hier onbelangrijk. Men kan het voorschrift laten zien zonder er achteraf nog mee te werken.</p>

ET	Leerinhouden	Leerplandoelstellingen	Methodologische wenken en voorbeelden
34	Grafische interpretatie van gemiddelde μ en standaardafwijking σ van een normale verdeling.	De cursisten kunnen het gemiddelde en standaardafwijking van een normale verdeling grafisch interpreteren.	<p>De grafische betekenis van μ is de x-coördinaat van de top van de grafiek m.a.w. $x = \mu$ is de symmetrieas van de grafiek.</p> <p>De grafische betekenis van σ is de afstand van de buigpunten van de grafiek tot de symmetrieas.</p> <p>Laat de cursisten deze eigenschappen zelf ontdekken door verschillende $N(\mu, \sigma)$ te plotten.</p> <p>We komen tot een aantal besluiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De relatieve frequentie van een klasse van een normaal verdeelde variabele is de oppervlakte van het gebied onder de normale dichtheidsfunctie tussen de grenzen van de klasse. • De totale oppervlakte onder de normale dichtheidsfunctie is 1. • 68% van de gegevens wijkt niet meer dan σ af van het gemiddelde; • 95% van de gegevens wijkt niet meer dan 2σ af van het gemiddelde.
36	Verband tussen relatieve frequentie en oppervlakte onder de kromme.	<p>De cursisten kunnen bij een normale verdeling de relatieve frequentie van een verzameling gegevens met waarden tussen twee gegeven grenzen interpreteren als de oppervlakte van een gepast gebied.</p> <p>Ze kunnen dit ook doen voor een verzameling gegevens met waarden groter dan een gegeven grens of met waarden kleiner dan een gegeven grens.</p>	<p>Met ICT kunnen de relatieve frequenties bij een normale verdeling bepaald worden en geïllustreerd als een oppervlakte.</p> <p>Als bij een normale verdeling gemiddelde en standaardafwijking gekend is, kan je concrete vragen oplossen zoals :</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoeveel % van de vrouwen is kleiner dan 170 cm ? • Hoeveel percent heeft een lengte tussen 180 en 190 cm ? • Hoeveel percent is groter dan 195 cm ? <p>Verschillende statistische gegevens (die door normale verdelingen kunnen benaderd worden) kunnen nu met elkaar vergeleken worden: Stel bvb. dat twee grote groepen schooluitslagen verschillend normaal verdeeld zijn, dan kan je een concreet resultaat uit de ene groep vergelijken met een concreet resultaat uit de andere groep door in beide gevallen na te gaan hoeveel percent van de uitslagen lager (of hoger) liggen dan de te vergelijken waarden.</p>

ET	Leerinhouden	Leerplandoelstellingen	Methodologische wenken en voorbeelden
35	Verband tussen normale verdeling en standaardnormale verdeling.	De cursisten kunnen grafisch het verband leggen tussen de normale verdeling en de standaardnormale verdeling.	Er zijn oneindig veel normale dichtheidsfuncties. De standaardnormale dichtheidsfunctie heeft gemiddelde 0 en standaardafwijking 1. De grafieken van de andere normale dichtheidsfuncties kunnen afgeleid worden uit de grafiek van de standaardnormale dichtheidsfunctie door die horizontaal te verschuiven en tegelijk horizontaal en verticaal uit te rekken / samen te drukken. Een grote waarde voor σ betekent dat de grafiek plat en breed is en een kleine waarde voor σ betekent dat de grafiek hoog en smal is, omdat de totale oppervlakte onder de klokcurve steeds 1 is.

16 Bibliografie

16.1 Aardrijkskunde

16.1.1 Nuttige adressen

Vereniging Leraren Aardrijkskunde (VLA), Postbus 88, 2550 Kontich

Nationaal Geografisch Instituut (NGI), Verkoopdienst, Abdij Ter Kameren 13, 1050 Brussel

KMI, Ringlaan 3, 1180 Brussel

Standaard Uitgeverij N.V., Belgiëlei 147A, 2018 Antwerpen

Uitgeverij Die Keure, Oude Gentweg 108, 8000 Brugge

Uitgeverij De Sikkell, Nijverheidsstraat 8, 2390 Malle

Uitgeverij Pelckmans, Kapelsestraat 222, 2950 Kapellen

Uitgeverij Wolters-Kluwer, Santvoortbeeklaan 21-25, 2100 Deurne

Administratie Planning en statistiek, Departement Algemene zaken en financiën, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, jaarlijkse uitgave van de Vlaamse Regionale Indicatoren, Boudewijnlaan 30, 1210 Brussel, tel 02/507.58.03, fax: 02/507.508.08

Belgische vereniging voor Aardrijkskunde Studies (BEVAS), W. De Croylaan 42, 3011 Heverlee, tel: 016/28.66.11

Europlanetarium, Kattevennen 19, 3600 Genk, tel: 089/35.27.94, fax: 089/36.40.50

Federale voorlichtingsdienst, Informatiecentrum, Regentlaan 54, 1000 Brussel

Havencentrum Lilo, Haven 621, Scheldelaan 444, 2040 Antwerpen, tel: 03/568.14.80, fax: 03/568.18.14

Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS), Leuvensestraat 44, 1000 Brussel, tel 02/548.62.11, fax: 02/548.63.67

OVAM, Kan. De Deckerstraat 22-26, 2800 Mechelen, tel: 015/20.83.20, fax: 015/20.32.75

Planetarium Heizel, Bouchoutlaan 10, 1210 Brussel, tel: 02/478.95.26, fax: 02/478.30.26

SERV, Jozef II straat 12-16, 1040 Brussel, tel: 02/217.07.45, fax: 02/217.70.08

Vereniging Leraars Aardrijkskunde (VLA), Postbus 88, 2550 Kontich

Volkssterrenwacht Urania, Jozef Mattheessenstraat 60, 2540 Hove, tel: 03/455.24.93, fax: 03/454.22.97

16.1.2 Boeken, handboeken en atlassen

Arthus-Bertrand, Y., De aarde vanuit de hemel, Parijs, Lannoo, 1999

Bayer, M., De stad in het slop; de Latijnsamerikaanse megalopolis, Den Haag, Novib, 1991

Bosmans E. en Willems P., Bevolking en Beleid, Brussel, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudiën, 1991

Bouwer, K; en Leroy, P., Milieu en ruimte, Amsterdam, Boom, 1995

David G. e.a., Geo 6 – Algemene aardrijkskunde 2, Deurne – Antwerpen, Uitgeverij Platijn, 1996

David G. e.a., Geo 5 – Algemene aardrijkskunde 1, Deurne – Antwerpen, Uitgeverij Platijn, 1994

Denis, J., Geografie van België, Brussel, Gemeentekrediet, 1992

Goossens, D., Inleiding tot de geologie en geomorfologie van België, Enschede, Van de Berg, 1984

Goossens, M.; Van Hecke, E. e.a., Algemene aardrijkskunde 5, Ontdek de wereld – Visie, Kapellen, De Nederlandsche Boekhandel / Uitgeverij Pelckmans, 1993

Goossens, M.; Van Hecke, E. e.a., Algemene aardrijkskunde 6, Ontdek de wereld – Visie, Kapellen, De Nederlandsche Boekhandel / Uitgeverij Pelckmans, 1996

Hawking, S., Het heelal, verleden en toekomst van ruimte en tijd, Amsterdam, Bert Bakker, 1991

Hooghe, M., De groene vervuiler, het conflict tussen landbouw en leefmilieu, Antwerpen, Standaard uitgeverij, 1994

Lamberigts, P., Ruimtelijke ordening op zoek naar ruimte in Europa, Nijmegen, Nijmeegse planologische Cahiers nr 37, 1991

Meadows, D. e.a., De grenzen voorbij: een wereldwijde catastrofe of een duurzame wereld, Utrecht, Aula nr 250, nr. 1992

Neyt, R. e.a., Standaard 6, Aardrijkskunde – Opbouw- en afbraakprocessen, fysische landschappen en ruimtegebruik in eigen regio, België en West-Europa, Antwerpen, Standaard Educatieve Uitgeverij, 1994

Neyt, R.; Verjrans J. e.a., Standaard 5, Aardrijkskunde – De aarde in het heelal, haar energiehuishouding, bevolking en draagkracht, Antwerpen, Standaard Educatieve Uitgeverij, 1995

Neyt, R., Vademecum, technieken – opdrachten – begrippen, Antwerpen, Standaard uitgeverij, 1994

Petrella, R., Grenzen aan de concurrentie, Brussel, VUBPress, 1994

Smoluchowski, ., Het zonnestelsel, de aarde en haar burens, Maastricht, Natuur en techniek, 1986

Algemene aardrijkskunde 5/6: leerboek, Kapellen, uitgeverij Pelckmans

Algemene aardrijkskunde 5/6: handleiding, Kapellen, uitgeverij Pelckmans

Devos, L. e.a., Wereldvisie infoboek; leefruimten buiten Europa, Kapellen, uitgeverij Pelckmans

Devos, L. e.a., Wereldvisie bronnenboek: leefruimten buiten Europa, Kapellen, uitgeverij Pelckmans

Berendsen, H.J.A., De vorming van het land: Inleiding in de geologie en de geomorfologie, Assen, Van Gorcum, 1998

Mulder, E., Zon, maan en sterren: Astronomie voor iedereen, Zeist, Christofoor, 1998

Ronan, C., De evolutie van het heelal, Maastricht, Natuur en techniek, 1991

Farndon, J., De aarde ontdekken: de geheimen van de aarde in fascinerende proeven en ervaringen, Leuven, Davidsfonds Infodok, 1994

Becklake, J. en S., De bevolkingsexplosie, Averbode, uitgeverij Altorja, 1990

Knight, L., Vulkanen en aardbevingen, Baarn, uitgeverij Bosch en Keuning, 1996

Wolters, Wolters' Algemene Wereldatlas, Groningen, Wolters Plantyn, 1996

De Standaard, Standaard Atlas: Mens en Aarde, Antwerpen, Standaard uitgeverij

16.1.3 Tijdschriften en reeksen

Vlassenbroeck, W., De wereldeconomie, Actua-Wereldvisie, Kapellen, uitgeverij Pelckmans

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Leefmilieu en Infrastructuur, Krijtlijnen voor een nieuwe generatie: ontdek het Structuurplan Vlaanderen, Brussel, Min. vd Vlaamse Gemeenschap

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Afdeling Land, Ruilverkaveling: veel meer dan kavels ruilen, Brussel, Min. vd Vlaamse Gemeenschap

Tamsin, F., Heelal, Brugge

De Aardrijkskunde, Postbus 88, 2550 Kontich

G.E.O., Postbus 3, 1060 Brussel

Geografie, KNAG, Postbus 80 123, NL-3508 TC Utrecht

Geografie Educatief, KNAG, Postbus 80 123, NL-3508 TC Utrecht

Mens en Wetenschappen

National Geographic, 03/645.37.51

Natuur en Techniek

16.1.4 Didactisch materiaal en educatieve software

Transparanten encyclopedische geografie, Kapellen, uitgeverij Pelckmans

Steekkaart Klimaten van de wereld, Kapellen, uitgeverij Pelckmans

Geografische streken van België in stereo en in kleur, Kapellen, uitgeverij Pelckmans

Het heelal: interactief, Oldenzaal, Denda

Video Geo-topics: Kusterosie en –opbouw / Riviersystemen en –invloeden / Klimaatverandering / Karstverschijnselen / Luchtstromen en depressies / Klimaatverschillen in Europa, Utrecht, Teleac

ATL kaarten, Cornelsen Verlag GmbH, Mecklenburger Strasse 53, D-14197 Berlin

CD-I reliëf, Philips, Brussel

CD-I klimaten, Philips, Brussel

Comptons Interactieve Wereldatlas (CD-rom), Medio, multimedia products, Brussel

Continent Explores (5 interactieve CD-roms), G. Gram Company, P.O. Box 426, Indianapolis, USA

Encarta (CD-rom), Microsoft

GeoAtlas World (CD-rom in EPS)

Globe Sheets, in TIFF en PICT (op CD-rom), Digital Wisdom Publishing

Maps Collection van National Geographic (8 CD-roms), Medio, multimedia products, Brussel

Mountain High Maps, professionele reliëfkaarten in TIFF en PICT (op CD-rom), Digital Wisdom Publishing

Mountain High Map Frontiers, in TIFF en PICT (op CD-rom), Digital Wisdom Publishing

The multimedia World Atlas (op CD-rom), G. Gram Company, P.O. Box 426, Indianapolis, USA

The multimedia US Atlas (op CD-rom), G. Gram Company, P.O. Box 426, Indianapolis, USA

National Geographic (30 CD-roms)

An Odyssey of Exploration, Geography (5 interactieve CD-roms), G. Gram Company, P.O. Box 426, Indianapolis, USA

Photo Gallery van National Geographic (CD-rom), Medio, multimedia products, Brussel

Spectrum Wereldatlas (CD-rom), Medio, multimedia products, Brussel

TTL (transparanten), Gorterplaats 16, 6531 HZ Nijmegen

16.2 Biologie

16.2.1 Handboeken

Raadpleeg de websites van o.m. volgende uitgeverijen:

www.pelckmans.be

www.plantyn.com

www.vanin.be

www.diekeure.be

16.2.2 Tijdschriften

EOS, Wetenschap en Technologie voor Mens en Maatschappij - Maandelijks tijdschrift - www.eos.be en www.eosweb.com

New Scientist: www.newscientist.nl

16.3 Chemie

16.3.1 Handboeken

Raadpleeg de websites van o.m. volgende uitgeverijen:

www.pelckmans.be

www.plantyn.com

www.vanin.be

www.diekeure.be

16.3.2 Tijdschriften

EOS, Wetenschap en Technologie voor Mens en Maatschappij - Maandelijks tijdschrift - www.eos.be en www.eosweb.com

New Scientist: www.newscientist.nl

16.4 Engels

Relevante websites, handboeken, tijdschriften, ... zijn onderhevig aan permanente actualisatie; daarom worden hier geen suggesties gedaan.

16.5 Frans

Relevante websites, handboeken, tijdschriften, ... zijn onderhevig aan permanente actualisatie; daarom worden hier geen suggesties gedaan.

16.6 Fysica

16.6.1 Handboeken

Raadpleeg de websites van o.m. volgende uitgeverijen:

www.pelckmans.be

www.plantyn.com

www.vanin.be

www.diekeure.be

16.6.2 Tijdschriften

EOS, Wetenschap en Technologie voor Mens en Maatschappij - Maandelijks tijdschrift - www.eos.be en www.eosweb.com

New Scientist: www.newscientist.nl

16.7 Geschiedenis

16.7.1 Didactische en historiografische bibliografie.

ANKERSMIT, F.R., Denken over geschiedenis. Een overzicht van moderne geschiedfilosofische opvattingen, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1984.

ANKERSMIT, F.R., De navel van de geschiedenis. Over interpretatie, representatie en historische realiteit, Historische uitgeverij, Groningen, 1990.

BELIEN, H., VAN SETTEN, G.J. (eds), Discussie zonder eind. Geschiedschrijving in de twintigste eeuw, Agon, Amsterdam, 1991.

BLOCH, M., Pleidooi voor de geschiedenis of geschiedenis als ambacht, Sun, Nijmegen, 1989.

DALHUISEN, L., WALHAIN, J., Geschiedenis: een vakvertaling bij 'Onderwijskunde', Wolters-Noordhoff, Groningen, 1977.

DALHUISEN, L., Geschiedenis op school, 2 delen, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1982-83.

De BUCK, P., e.a., Zoeken en schrijven. Handleiding bij het maken van een historisch werkstuk, Gottmer, Bloemendaal, 1992.

DEFOORT, E., Het klauwen van de historicus, Hadewijch, Antwerpen en Baarn, 1997.

DE WEVER F., Evalueren, Cahiers voor didactiek 9, Wolters-Plantyn, Deurne, 2000.

DIJKSTRA, F., De didactiek van geschiedenis, Martinus Nijhoff, Leiden, 1988.

DUBY, G., De geschiedenis gaat door. Het verhaal van een historicus, Van Gennepe, Amsterdam, 1992.

DUPON W., Historische vorming. (Leer)doelgericht en onderzoekend geschiedenis leren. Cahiers voor didactiek 1, Wolters-Plantyn, Deurne, 1998.

FLAP, H., VAN LEEUWEN, M.H.D., Op lange termijn. Verklaringen van trends in de geschiedenis van samenlevingen, Verloren, Hilversum, 1994.

GOEGEBEUR, W. (ed.), Historisch besef: hoe waarden-vol? Ontwikkeling van een analyse-instrument, Onderwijs en samenleving 2, VUB Press, Brussel, 1999.

Historische Vorming. Visietekst, VVKSO, Brussel, 1997.

LORENTZ, C., De constructie van het verleden. Een inleiding in de theorie van de geschiedenis, Meppel, Boom en Amsterdam, 1990.

PREVENIER, W., Uit goede bron. Introductie tot de historische kritiek, Garant, Leuven en Apeldoorn, 1992.

SCHUERMANS, W., Geschiedisonderwijs. Een praktische handleiding voor de leraar geschiedenis, De Sikkel, Oostmalle, 1997.

VAN DEN BERSSELAER, V., HOEKSEMA, K.J., Discursieve vaardigheden. Leidraad voor probleemanalyse, argumentatie en onderzoek, Coutinho, Bussum, 1995.

16.8 Nederlands

Relevante websites, handboeken, tijdschriften, ... zijn onderhevig aan permanente actualisatie; daarom worden hier geen suggesties gedaan.

16.9 Wiskunde

16.9.1 Educatieve uitgeverijen

De Garve Groene poortdreef 27, 8200 St Michiels Brugge
 De Sikkel Nijverheidsstraat 8, 2390 Malle
 De Gulden Engel Vrijheidsstraat 33, 2000 Antwerpen
 Die Keure Oude Gentweg 108, 8000 Brugge
 IMM Laborslei 114, 2100 Deurne
 Pelckmans Uitgeverij N.V. Kapelsestraat 222, 2950 Kapellen
 Standaard Educatieve Uitgeverij Belgiëlei 147A, 2018 Antwerpen
 Van In Grote Markt 39, 2500 Lier
 Wolters – Plantijn Santvoortbeeklaan 21-25, 2500 Deurne

16.9.2 Naslagwerken

G. Polya How to solve it. Princeton, University Press, 1973.
 H. Steur Levende wiskunde, toepassingen geordend naar wiskundig onderwerp. Educaboek, 1980.
 D.J. Struik Geschiedenis van de wiskunde. Het Spectrum, Utrecht, 1990.
 H. Staal, T. van Alten, e.a. Pascal, wiskunde voor de tweede fase, reeks Thieme, Zutphen, 1998

Van Dieren-Thomas F. et Groupe d'Enseignement Mathématique (GEM) De Question en Question Mathématiques, reeks Didier Hatier, Brussel, 1993 e.v.

CREM a.s.b.l. Les mathématiques de la maternelle jusqu' à 18 ans Nivelles, Centre de recherche sur l'enseignement des mathématiques, 1995

K. Devlin, Wiskunde. Wetenschap van patronen en structuren Beek, Segment Uitgeverij, 1998

P. Ernest The Philosophy of Mathematics Education London, The Falmer Press, 19932

R. Kaplan Het Paradoxe Niets. Geschiedenis van het getal nul Amsterdam, Bert Bakker, 2000

R. Mankiewicz Het verhaal van de wiskunde Amsterdam, Uniepers, 2000

J.A. Paulos Ongecijferdheid. De gevolgen van wiskundige ongeletterdheid Amsterdam, Ooievaar, 19994

SLO, Wiskunde in de tweede fase. Inclusief examenprogramma's Enschede, SLO, 1996

Herweyers en K. Stuelens Statistiek met een grafisch rekentoestel Leuven, Acco, 2000

16.9.3 Tijdschriften

Uitwisseling Driemaandelijks tijdschrift, Celestijnenlaan 22B, 3001 Leuven

Wiskunde en Onderwijs Driemaandelijks tijdschrift van de Vlaamse Vereniging van Wiskundeleraren (VVWL) C.Huysmanslaan 60, bus 4, 2020 Antwerpen

Euclides Orgaan van de Nederlandse Vereniging van Wiskundeleraren, De Schalm 19, 8251 LB Dronten

Nieuwe wiskrant Tijdschrift voor Nederlands wiskunde onderwijs, Freudenthal Instituut, Tiberdreef 4, 3561 GG Utrecht.

Pythagoras Wiskundetijdschrift voor jongeren, Niam b.v. , Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag.

16.9.4 ICT-informatie

<http://www.wiskunde.nu>

<http://www.fi.uu.nl/rekenweb>

<http://digischool.bart.nl/wi/wilok.htm>

<http://users.pandora.be/wiskunde>

<http://www.wageningse-methode.nl>

<http://www.iec.nhl.nl/exact/liowisk/opdr.htm>

<http://www.skyline.cistron.nl/wisktext.htm>

Pakketten zoals Derive en Maple voor analyse, Excel en Derive voor statistiek.

Bijlage

Vakgebonden eindtermen geschiedenis - Derde graad ASO

1. Criteria

De te behandelen historische werkelijkheid, zowel uit het historisch referentiekader als uit de bestudeerde samenlevingen, wordt vrij gekozen en wordt derhalve niet in eindtermen geconcretiseerd. De benaderingswijze van het gekozen referentiekader, de bestudeerde samenlevingen en de integratie van de bestudeerde samenlevingen en het gekozen referentiekader dient evenwel te beantwoorden aan criteria

1.1 Criteria in verband met het historisch referentiekader

Algemeen

Het historisch referentiekader is een instrument voor de structurering van historische informatie dat geleidelijk wordt aangevuld.

- 1 Het begrippenkader en de probleemstellingen aangebracht in het lager onderwijs, in de eerste graad en in de tweede graad worden herhaald, gepreciseerd en verruimd.
- Z Het historisch referentiekader is tevens een ordeningsinstrument voor verworven buitenschoolse informatie

Tijds kader

- 3 Het historisch referentiekader bevat de geschiedenis van prehistorie tot heden.
- 4 Het wordt opgebouwd met de klemtoon op diachronie, d.w.z. doorwerking en verandering.
- 5 De periodisering gebeurt aan de hand van grote fasen in de evolutie van mens en maatschappij.
- 6 Er wordt aandacht besteed aan andere jaartellingen dan de christelijke.

Ruimtelijk kader

- 7 In het ruimtelijk kader is een mondiale dimensie aanwezig, die kan worden ingevuld op het niveau van "systemen", imperia, grootschalige regio's en invloedssferen, zowel als een lokale dimensie
- 8 Er wordt aandacht besteed aan de relaties tussen en binnen al deze entiteiten.

Socialiteit

- 9 Voor alle ontwikkelingsfasen van het referentiekader worden maatschappelijke domeinen gekarakteriseerd via algemene historische begrippen.
- 10 Probleemstellingen worden algemeen gekarakteriseerd; ze worden onderzocht op hun vergelijkbaarheid zowel in een tijds- als in een ruimtelijk perspectief.

Benaderingswijze

- 11 In de derde graad krijgen de algemene historische begrippen een duidelijk gedifferentieerde invulling.
- 12 Essentieel is dat voor elke ontwikkelingsfase fundamentele problemen in verband met mens en maatschappij voor de leerlingen concreet en herkenbaar zijn. "Fundamentele problemen" zijn problemen die in verschillende samenlevingen voorkomen en die een belangrijke weerslag hebben gehad op hun ontwikkeling. Zij kunnen worden gegroepeerd onder rubrieken als verhouding mens - levensonderhoud, verhouding individu - groep, verhouding mens - macht, verhouding mens - cultuur, verhouding mens - omgeving

1.2 Criteria in verband met de bestudeerde samenlevingen

Algemeen

- 13 Men kiest uit het referentiekader zowel de ontwikkelingsfasen van de westerse als minstens één andere samenleving die historisch worden uitgediept en geconcretiseerd aan de hand van de onderscheiden maatschappelijke domeinen

Tijds kader

- 14 Aandacht wordt besteed aan de invulling van de categorieën van de dimensie tijd in de bestudeerde samenlevingen.

- 15 Er wordt vooral aandacht besteed aan de synchronie vanuit de wisselwerking tussen de onderscheiden maatschappelijke domeinen van een samenleving.
- 16 Er is daarbij oog voor de gelaagdheid van de tijd en dus voor verschillen in tempo en duur van de evolutie van de maatschappelijke domeinen.

Ruimtelijk kader

- 17 Aandacht wordt besteed aan de invloed van de categorieën van de dimensie historische ruimte op de bestudeerde samenlevingen.
- 18 Er is oog voor de wisselende rol van geografische determinanten.

Socialiteit

- 19 De verschillende maatschappelijke domeinen waarin de dimensie socialiteit wordt gesitueerd, komen in de bestudeerde samenlevingen voor.
- 20 Er is aandacht voor de interferentie van de bestudeerde samenleving met andere samenlevingen.
- 21 Er is aandacht voor onderlinge samenhang, wisselwerking en evolutie. Categorieën van de dimensie socialiteit zoals structuren, mechanismen en processen, relaties, sociale netwerken, spanningsvelden tussen individuen en groepen en tussen groepen onderling, krijgen een historische inhoud.

Benaderingswijze

- 22 De studie getuigt van een probleemgerichte benadering die oog heeft voor belangrijke actuele vraagstellingen.
- 23 De bestudeerde problematieken dienen voor de leerling herkenbaar en verstaanbaar te zijn.

1.3 Criteria in verband met de integratie tussen het historisch referentiekader en de bestudeerde samenlevingen

Algemeen

- 24 De bedoeling van de integratie tussen het historisch referentiekader en de bestudeerde samenlevingen is dat de leerlingen een verband leggen tussen problemen uit een bepaalde samenleving en belangrijke probleemstellingen uit andere fasen van het referentiekader. Dit gebeurt met eerbiediging van de respectieve historische context en met inbegrip van de voor leerlingen waarneembare actuele werkelijkheid.
- 25 Vertrekkend vanuit het lager onderwijs, de eerste graad en de tweede graad wordt een algemeen historisch begrippenkader gepreciseerd en verruimd.

Tijds kader

- 26 Omwille van de aansluiting bij de diachronische benadering van het historisch referentiekader wordt bij de bestudeerde samenlevingen ook aandacht besteed aan elementen van respectievelijk continuïteit en discontinuïteit, verandering en status-quo, evolutie en revolutie.

Ruimtelijk kader

- 27 Het kader bestrijkt alle ruimten, van de lokale tot en met de mondiale, zodanig dat alle categorieën van de dimensie historische ruimte bij de integratie tussen referentiekader en samenlevingen minstens één keer aan bod zijn gekomen. Niet alle categorieën kunnen bij elke ontwikkelingsfase of samenleving worden behandeld.

Socialiteit

- 28 De socialiteitsdimensie wordt opgebouwd vanuit de verschillende maatschappelijke domeinen met de klemtoon op het zoeken naar analogieën en verschillen met vroegere en latere samenlevingen en vooral met de hedendaagse.
- 29 Bijzondere aandacht wordt besteed aan de manier waarop samenlevingen betekenis gaven aan hun sociale werkelijkheid.
- 30 Er is aandacht voor onderlinge samenhang, wisselwerking en evolutie. Categorieën van de dimensie socialiteit zoals structuren, mechanismen en processen, relaties, sociale netwerken, spanningsvelden tussen individuen en groepen en tussen groepen onderling krijgen vorm.

Benaderingswijze

- 31 Naarmate begrippen en maatschappelijke problemen aan bod komen, worden zij gerelateerd aan de voorkennis uit het lager onderwijs, de eerste graad en de tweede graad, en aan het historisch referentiekader.

- 32 De invulling van begrippen, hun precisering en veralgemening verdienen bijzondere aandacht. Dit wordt gerealiseerd door de inhoud van begrippen in één samenleving te vergelijken met de inhoud ervan in andere samenlevingen. Streefdoel is geleidelijk te komen tot inzicht in algemene historische begrippen.
- 33 Eigen aan het streven naar integratie in de studie van de geschiedenis is het leggen van relaties tussen de historische dimensies tijd, ruimte en socialiteit en meer in het bijzonder tussen maatschappelijke problemen uit verschillende samenlevingen en de manieren waarop die vanuit verschillende waardeoriëntaties werden benaderd.

Eindtermen

Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. tijd, ruimte en socialiteit

Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. het historisch referentiekader

De leerlingen

- 1 Tonen de relativiteit aan van de westerse periodisering door deze te confronteren met periodiseringselementen geconcipeerd in een andere cultuur of vanuit een mondiaal aspect.
- 2 Verruimen een aantal historische begrippen en probleemstellingen en passen deze beredeneerd in in een bredere historische context.
- 3 Vergelijken ontwikkelingsfasen van de westerse samenleving onderling en ontwikkelingsfasen van de westerse en andere samenlevingen, op basis van een probleemstelling uit de socialiteitsdimensie.
- 4 Kennen de krachtlijnen van het historisch referentiekader in termen van tijd, ruimte en socialiteit.

Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. de bestudeerde samenlevingen uit de 19de en 20ste eeuw

De leerlingen

- 5 Passen de begrippen beschaving, moderniteit en mondialisering/globalisering toe op de westerse samenleving en op een andere samenleving.
- 6 Analyseren fundamentele conflicten en breuklijnen waarmee samenlevingen worden geconfronteerd.
- 7 Analyseren de breuklijnen in de evoluerende Belgische samenleving vanaf 1830.
- 8 Omschrijven per ontwikkelingsfase van de westerse samenleving de belangrijkste elementen van het culturele domein, in samenhang met andere domeinen van de socialiteit.
- 9 Duiden de rol van onze gewesten als medespeler in Europese en mondiale context.

Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. de integratie tussen het historisch referentiekader en de bestudeerde samenlevingen uit de 19de en 20ste eeuw

De leerlingen

- 10 Tonen structurele verschillen aan tussen enerzijds agrarische en anderzijds industriële en post-industriële samenlevingen.
- 11 Tonen aan dat ideologieën, mentaliteiten, waardestelsels en wereldbeschouwingen invloed uitoefenen op samenlevingen, menselijke gedragingen en beeldvorming over het verleden.
- 12 Kunnen uit elke historische dimensie één categorie toepassen op de westerse samenleving.
- 13 Stellen vragen aan het verleden om actuele spanningsvelden te verhelderen.

Vaardigheden i.v.m. de methodologische onderbouwing

Verzameling van historisch informatiemateriaal

De leerlingen kunnen

- 14 Doeltreffend informatie selecteren uit gevarieerd informatiemateriaal omtrent een ruim geformuleerde historische of actuele probleemstelling.
- 15 Hun selectie van informatie kritisch verantwoorden.

Bevraging van het historisch informatiemateriaal

De leerlingen kunnen

- 16 Zelfstandig de nodige gegevens voor het beantwoorden van een historische probleemstelling halen uit het historisch informatiemateriaal zoals beeldmateriaal, schema's, tabellen, diagrammen, kaarten, cartoons, dagboekfragmenten, reisverslagen, memoires.
- 17 Een vraagstelling ontwikkelen om de historische informatie kritisch en vanuit verschillende standpunten te benaderen.
- 18 Argumenten weergeven die worden gebruikt om standpunten omtrent problemen uit het verleden en heden te onderbouwen.

Historische redenering

De leerlingen kunnen

- 19 Verschillende argumentatiestegen elkaar afwegen .
- 20 Een redenering opbouwen vanuit de studie van verleden en heden om hun standpunt t.o.v. Een maatschappelijk probleem te verdedigen.
- 21 Bij hun historisch onderzoek de aangewende methode evalueren en eventueel bijsturen.

Historische rapportering

De leerlingen kunnen

- 22 Omtrent een maatschappelijk relevante (actuele of historische) probleemstelling initiatieven nemen, met hun medeleerlingen een doelmatige historische methodiek afspreken, de deelconclusies evalueren en een samenhangende rapportering brengen.

Attitudes

De leerlingen

- 23 Zijn bereid om actuele spanningsvelden aan de historische ontwikkelingen te relateren.
- 24 Zijn bereid om actuele/historische spanningsvelden vanuit verschillende gezichtshoeken kritisch te bekijken, rekening houdend met mogelijke achterliggende waarden, normen en mentaliteiten.
- 25 Zijn bereid ook hun ingenomen standpunten te confronteren met conflicterende gegevens en die van daaruit te relativiseren.
- 26 Durven vanuit een intellectueel eerlijke omgang met informatie te reageren op vormen van desinformatie.
- 27 Aanvaarden dat historische evoluties een verscheidenheid aan sociale identiteiten genereren.
- 28 Erkennen de maatschappelijke dynamiek van de spanning tussen het blijvende en het veranderende.
- 29 Zijn bereid vanuit het historisch besef dat individuen en groepen interfereren in maatschappelijke processen, actief en constructief te participeren aan de evoluerende maatschappij.

Vakgebonden eindtermen wiskunde derde graad TSO

Algemene eindtermen

De leerlingen kunnen:

- 1 Wiskundige informatie analyseren, schematiseren en structureren.
- 2 Gebruik maken van wiskundige technieken zoals figuren maken en tabellen opstellen.
- 3 Bij het oplossen van problemen functioneel gebruik maken van ICT.
- 4 Bij het oplossen van een vraagstuk:
  - Relevante gegevens scheiden van niet relevante
  - Gegevens met elkaar en met de probleemstelling in verband brengen
  - Gegevens en gevraagde weergeven in een geschikt wiskundig model
  - Het vraagstuk planmatig uitwerken
- 5 Wiskundige rekenregels en conventies correct hanteren en toepassen.

- 6 Keuzes m.b.t. Representatie en gevolgde werkwijze verantwoorden.
- 7 Voorbeelden geven van het gebruik van wiskunde in andere vakgebieden en in de maatschappij.
De leerlingen kunnen:
  - 8 Zijn kritisch tegenover het gevonden resultaat.
  - 9 Zijn bereid hun leerproces bij te sturen op basis van reflectie over de wijze waarop ze wiskundige problemen oplossen en wiskundige informatie verwerven en verwerken.

Reële functies en algebra

De leerlingen kunnen:

- 10 Bijzonderheden van grafieken, eventueel aangevuld met tabellen, aflezen zoals periodiciteit, symmetrieën, stijgen en dalen, extreme waarden, lineaire en exponentiële groei.
- 11 Grafieken tekenen van enkele eenvoudige functies (mede met behulp van ICT).
- 12 Veranderingen beschrijven en vergelijken met behulp van differentiequotiënten.
- 13 Problemen, waarbij een functioneel verband gegeven is, oplossen en die oplossing interpreteren (eventueel met behulp van ICT).

Statistiek

De leerlingen kunnen:

- 14 Aan de hand van voorbeelden het belang uitleggen van de representativiteit van een steekproef voor het formuleren van statistische besluiten over de populatie.
- 15 Met behulp van ICT gemiddelde en standaardafwijking berekenen van statistische gegevens.
- 16 Het gemiddelde en de standaardafwijking gebruiken als karakteristieken van een normale verdeling.

De leerlingen kunnen:

- 17 Staan kritisch tegenover het gebruik van statistiek in de media.